

Güvenlik Stratejileri Dergisi

ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
VE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK STRATEGIC STUDIES
AND GRADUATE INSTITUTE

Cilt / Volume: 20
Sayı / Issue: 49
Aralık /December 2024

BASKI / PRINTED BY

MSÜ Basım ve Yayınevi Müdürlüğü / TNDU Printing and Publishing Office

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ / CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Millî Savunma Üniversitesi
Atatürk Stratejik Araştırmalar
ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Yenilevent / İSTANBUL
TÜRKİYE

Web : gsd.msu.edu.tr/
dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrjt
E-posta: makale@msu.edu.tr

Cilt/Volume: 20 • Sayı/Issue: 49 • ISSN 1305-4740 • E-ISSN 2822-6984
Uluslararası Hakemli Dergi / International Peer-Reviewed Journal

**Atatürk Stratejik Araştırmalar
ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
adına Sahibi ve Sorumlusu**

Prof. Dr. Faruk UÇAR (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Editör / Editor

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Doç. Dr. Barış ATEŞ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Öğr. Gör. Esra Ecem ŞAHİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Arş. Gör. Alperen Kürşad ZENGİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Arş. Gör. Dağhan YET (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Öğr. Gör. Dilek KARABACAK (MSÜ, Fatih HATEN, İstanbul, Türkiye)

İstatistik Editörü/Statistics Editor

Arş. Gör. Sibel DİNÇ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Zeynep SELÇUK (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. Adam Leong Kok Way LEONG (National Defence University, Malaysia)

Doç. Dr. Barış ATEŞ (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Doç. Dr. Güngör ŞAHİN (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BÜYÜKAKSOY (MSÜ, ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

TARANDIĞIMIZ VERİTABANLARI / DATABASES INDEXING OUR JOURNAL

EBSCO Publishing - Academic Complete Search

DOAJ

Central and Eastern European Online Library (CEEOL)

ULAKBİM-CABİM TR Dizin

Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü yayını olan Güvenlik Stratejileri Dergisi, yılda üç kez Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Güvenlik Stratejileri Dergisi is an international peer-reviewed journal and published tri-annually in April, August, and December. The opinions, thoughts, postulations, or proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in any way, represent those of Turkish National Defence University or of Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute.

DANIŐMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Faruk YALVAÇ (Atılım Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU (MEF Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Lindy HEINECKEN (Stellenbosch University, South Africa)
Prof. Dr. Carlo MASALA (University of the Bundeswehr Munich, Germany)
Prof. Dr. Young Ho KİM (National Defence University, South Korea)
Prof. Dr. Yunus YOLDAŐ (Milli Savunma Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY (İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Assoc. Prof. Stephen GRENIER (John Hopkins University, USA)
Assoc. Prof. Adem BAŐPINAR (Kırkırelili Üniversitesi, Türkiye)
Assoc. Prof. Hakkı Hakan ERKİNER (Marmara Üniversitesi, Türkiye)
Asst. Prof. Dorota DOMALEWSKA (War Studies University, Poland)

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Güvenlik Çalışmaları Alanının Mevcut Durumu ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme.....	273
An Assessment of the Current Status and Future Direction of the Field of Security Studies Erdem ÖZGÜR - Murat YILMAZ	
Uluslararası İlişkilerde Coğrafi Bilgi Sistemlerini Kullanma: Fergana Vadisi Örneği.....	297
Geographical Information Systems in International Relations: Ferghana Valley Case Mehmet ŞAHİN - Ömer Faruk KOCATEPE	
The English School in Transition: Dialogues, Adaptations, and Limitations	315
Geçiş Sürecindeki İngiliz Okulu: Diyalog, Uyum ve Sınırlamalar Mürsel DOĞRUL	
2001-2020 Yılları Arasında ABD'nin Güç Unsurlarının Değişimi ve Bu Değişimin Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri	331
The Change in the Power Elements of the USA between 2001 and 2020 and Its Impact on the Structure of the International System Demet GÜNTAY UÇAR - Burak Samih GÜLBOY	
NATO ve Enerji Güvenliği: 25 Yıllık Gelişim Süreci	355
NATO and Energy Security: 25 Years in the Making Harun ÇETİNKAYA - Çiğdem ŞAHİN	
Azerbaycan-Türkiye Relations in the Context of Security Community: One Nation, Two States	379
Güvenlik Toplumu Bağlamında Azerbaycan-Türkiye İlişkileri: Bir Millet İki Devlet Zehra KARAYEL	
Evaluating Türkiye's Influence in the Somali Peace Process: Positive or Negative Peace?.....	397
Somali Barış Sürecinde Türkiye'nin Etkisinin Değerlendirilmesi: Pozitif Barış mı Negatif Barış mı? Asena BOZTAŞ - HuriyeYILDIRIM ÇİNAR - N. Ceren TÜRKMEN	
Ulusal Kurtuluş Ordusu, Kolombiya'da Barışın Tesisi ve Sürdürülebilirliği	413
The National Liberation Army, Peacebuilding and its Sustainability in Colombia Onur AĞKAYA	
Yazım Kuralları.....	437
Submission Guidelines.....	441

Güvenlik Çalışmaları Alanının Mevcut Durumu ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment of the Current Status and Future Direction of the Field of Security Studies

Erdem ÖZGÜR*

Murat YILMAZ**

* Doç. Dr. J. Alb., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara, Türkiye
e-posta: erdem.ozgur@jsga.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-1403-4442

** Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye
e-posta: muratyilmaz@adu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-8219-4061

Geliş Tarihi / Submitted:
05.08.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
13.12.2024

Öz

Güvenlik, disiplinler arası nitelikte bir çalışma alanıdır. Güvenlik konusunda her geçen gün genişleyen perspektifle bilgi üretilmekte ve ilgili çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu durum, “Güvenlik çalışmaları başlı başına bir bilim dalı/disiplin olarak değerlendirilebilir mi?” sorusunun irdelenmesini isabetli kılmaktadır. Bu bağlamda makale, bilim alanı ölçütleri bağlamında Türkiye’deki güvenlik çalışmalarının mevcut durumunu ve bir disiplin olarak konumunu tartışmaktadır. Güvenlik çalışmaları; ayrı bir literatüre sahip olma, belirli araştırma soruları ve metodolojisi oluşturma, eğitim programlarına konu olma, akademik bir topluluk oluşturma ve kurumsallaşma-akademik örgütlenme açısından ele alınmıştır. Buna koşut, güvenlik alanında Türkiye’de üretilen lisansüstü çalışmaların ilişkilendirildikleri konular, güvenlik çalışmalarının disiplinler pozisyonunu saptamak açısından incelenmiştir. Ayrıca Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) ve Yükseköğretim Kurumu’nun (YÖK) güvenliğin bilim alanı olarak değerlendirilmesine yönelik çalışmaları ile birlikte Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) kapsamında eğitim-öğretim alanlarının sınıflandırmasına yönelik yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Nihayetinde güvenlik çalışmalarının bir bilim alanı olarak kategorilendirilmesine ve akademik düzeyde örgütlenmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Çalışmaları, Kamu Yönetimi, Yükseköğretim, Bilim Alanı, Disiplin

Abstract

Security is an interdisciplinary field of study that produces a wealth of information daily from a broadening perspective. Concurrently, the volume of related research is on the rise. This prompts an essential inquiry: “Can security studies be regarded as a distinct discipline?” In this context, the article examines the current state of security studies in Türkiye, evaluating its standing as a discipline based on scientific criteria. Security studies are analyzed in terms of their established literature, the formulation of specific research questions and methodologies, their incorporation into educational programs, the development of an academic community, and the processes of institutionalization and academic organization. In this regard, the article reviews graduate-level research conducted in Türkiye within the field of security to assess its disciplinary status. Additionally, it considers the efforts of the Interuniversity Council (ÜAK) and the Council of Higher Education (YÖK) in evaluating security as a scientific domain, along with analyses of educational classifications under the Turkish Higher Education Qualifications Framework (TYYÇ). Ultimately, the article presents recommendations for categorizing security studies as a scientific field and for enhancing its organizational structure at the academic level.

Keywords: Security Studies, Public Administration, Higher Education, Science Field, Field of Study

Extended Summary

This study evaluates the current state of security studies in Türkiye, its potential for institutionalization as an academic field, and its possible future trajectory. With its interdisciplinary nature, security represents a broad field of knowledge production that has increasingly attracted academic interest. Despite this expansion, whether security studies can be regarded as an independent academic discipline remains a subject of debate. In this context, the study aims to analyze the necessary criteria for security studies to become an established academic discipline, specifically in the Turkish context.

The article argues that security studies could be organized as a subfield within the discipline of public administration, emphasizing the public service nature of security. Throughout history, security has been one of the core functions of modern states and has occupied a primary place among public services. As one of the fundamental elements of public services, security sits at the center of modern state structures. Indeed, the “raison d’être” of public organizations is to provide public services. Public organizations are functionally identical in their provision of public services.

This identity between public services and public organizations is accompanied by the goal of serving the public interest. Security, as a service dedicated to the public interest, is among the essential services traditionally organized within the state apparatus. National defense and internal security, as components of security services, have historically been intrinsic to the concept of the state.

Security studies, which possess an interdisciplinary nature, have historically been addressed primarily within public administration and international relations disciplines. However, the rapid increase in academic production related to security and the contributions from various disciplines highlight the need for security studies to be considered as an independent academic field. This situation, in turn, raises questions about whether security studies, despite its interdisciplinary nature, can be recognized as a distinct discipline. The study aims to shed light on these discussions by analyzing academic production related to security within Türkiye’s higher education system.

The study findings reveal that the security studies field is a rich field in terms of both literature and theoretical production. Theoretical frameworks such as critical security theories, ontological security approaches, the Continental European policing model, and feminist security theories contribute to the academic depth of the field. Nevertheless, there are limitations in the field’s capacity to produce methodological innovations. In security studies, existing methodologies are often adapted, and there is a notable lack of innovative methods at the national level. While general social science methodologies are commonly employed, the need to develop discipline-specific methodological tools remains evident. Discourse analysis, historical case studies, and comparative analyses are among the widely used methods in the field. However, developing innovative and discipline-specific methods is crucial for the academic advancement of security studies.

The study also explores the process of institutionalizing security studies as an academic discipline. By examining graduate theses and academic publications produced in Türkiye, it analyzes the disciplinary aspects of security studies. The research uses data from the National Thesis Center of the Council of Higher Education (YÖK) to understand the distribution and development of graduate-level work in this area. Theses produced between 1985 and 2024, based on keywords such as “policing”, “security”, “terrorism”, “public safety”, and

“gendarmarie”, are analyzed to illustrate the academic production within security studies and the disciplines where this production is concentrated and dispersed.

In recent years, significant developments in security studies have been observed in Türkiye. Since the 2000s, there has been a marked increase in the number of graduate theses, with international relations and public administration emerging as the main centers of academic production in this field. Public administration addresses security from the perspective of “the state and public service”, while international relations discipline focuses on “international security” as its main axis. Moreover, in recent years, international relations has become the dominant discipline within security studies. Contributions from other disciplines, such as law, sociology, engineering, and economics, have also increased.

Institutionalization efforts for security studies in Türkiye have gained momentum in recent years. As of 2023, the security studies field has been recognized as an independent academic field under the “Basic Social, Human, and Administrative Sciences” category by the Interuniversity Board (ÜAK). Although this development marks a significant step in recognizing security studies as a scientific discipline, its institutionalization is still ongoing. In particular, there remain gaps in the training of academic staff, the development of educational programs, and the establishment of quality assurance mechanisms.

The study offers various recommendations for the development of security studies. It emphasizes the need to create an academic community for security studies that adopts an interdisciplinary structure. Increasing the number of graduate programs, aligning curricula with international standards, and diversifying academic publications are steps that could contribute to the visibility of security studies.

Although the security studies field has an interdisciplinary nature, it has the potential to be positioned as an independent academic discipline. The roles of public administration and international relations disciplines are crucial to realize this potential. In particular, the departments of public administration must take greater ownership of security studies and contribute to academic organizational processes in this field.

In conclusion, with its expanding scope and increasing academic interest, the security studies field is on its way to becoming an independent academic discipline. However, for this process to be successful, it is necessary to develop methodological innovations and enhance academic organizational practices. Security studies, particularly under the discipline of public administration, can achieve a level of independent academic organization. By addressing security within the context of “the state and public service”, public administration can significantly contribute to the academic nature of the field. Strengthening the position of security studies within public administration will support knowledge production with a public-oriented perspective.

Giriş

Kamu yönetiminin tanımlayıcı unsurlarından biri “kamu hizmeti”dir. Bir kamu örgütünün varlığı söz konusu ise bu örgüt kamu hizmetine özgülüştür. Başka bir deyişle, kamu örgütlerinin varlık nedeni kamu hizmetidir. Kamunun güvenliğini sağlama görevine özgülüştür, güvenlik hizmeti ile ilgili birçok kamu örgütü vardır. Kamu örgütleri, kamu hizmeti yerine getirmeleri bakımından fonksiyonel olarak özdeşirler. Kamu hizmeti-kamu örgütü özdeşliğine kamu yararı amacı eşlik eder. Bir kamu hizmeti örgütlenmiş ise orada kamu yararı olduğu varsayılır. Güvenlik de kamu yararına özgülüştür örgütlenmiş temel hizmetler arasındadır. Ulusal savunma ile iç güvenliği kapsayan güvenlik hizmeti, neredeyse

devlet olgusunun tarihsel gelişiminde devlete içkin bir konumda olagelmıştır. Nitekim ulusal savunma ve iç güvenlik, modern kapitalist ulus devlet pratiğinde çekirdek bir kamu hizmeti alanı olarak görülerek genellikle devlet tarafından üstlenilmiştir. Bu bakımdan güvenlik, devlet olgusunu ve kamu hizmetini inceleme nesnesi yapmış bir disiplin olan kamu yönetiminin önemli araştırma konularından birisi olmuştur.

Modern devletin evrimi sürecinde güvenlik-devlet ilişkisinin içeriği ve kapsamı genişlemiş, devletin güvenlik örgütleri toplumu yönlendirme, yönetme ve gerektiğinde denetimi altında tutma bakımından da önemli bir enstrüman haline gelmiştir. Meşru güç kullanımı temelinde yükselen modern devletin güvenlik alanındaki faaliyetleri, bir kamu hizmeti olarak toplum düzeninin sağlanması veya korunması adına gerekirse topluma rağmen yerine getirilebilmiştir.

Öte yandan belirtmek gerekir ki devlete içkin ve devletin tekelinde görülen ulusal savunma ve iç güvenlik hizmetinin örgütlenmesi, özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalarla birlikte her geçen gün farklı yöntemlerle, bünyesine farklı araç ve aktörleri de ekleyerek çeşitlenmekte; piyasa alanı devletin çekirdek mal ve hizmet üretimi alanına doğru genişlemektedir. Güvenlik hizmetinin örgütlenmesinde kamusal olan ve özel olan birbirine karışmaktadır. Buna koşut güvenlik konseptinin değişmesiyle, güvenlik konusuna farklı disiplinlerin (işletme, ekonomi, mühendislik gibi) ilgisi de artmaktadır.

Belirginliğini yitiren bir başka çizgi de iç güvenlik ve dış güvenlik arasındadır. Kavramsal olarak iç güvenlik ve dış güvenlik ayrımının giderek muğlaklaşmasıyla günümüzde ulus ötesine geçen, bölgesel ve hatta küresel güvenlik eğilimlerinin geliştiğini de belirtmek gerekir. Küreselleşme sürecinde devletin rolünün ve yönetim sürecinin yeniden yapılandırılması, devletin çekirdek hizmet alanı içerisinde sayılan güvenlik hizmetini ve bu hizmeti yerine getiren aktörleri ve kurumları da etkilemektedir. Artık güvenliği sadece iç güvenlik veya dış güvenlik ayrımı ile değerlendirmek yeterli olmamakta, bütüncül bir bakışla ele almak gerekmektedir. Gelinek noktada söz konusu ayrımın daha çok belirsizleştiği görülmekte ve güvenliğe makro düzeyde bütüncül bakmak, temelde ise bireysel güvenliğe inmek zorunlu olmaktadır.

Günümüzde güvenlik hizmetinin politika, strateji ve yetkinlik gereksinimleri ile güvenlik hizmetinin örgütlenme pratikleri, güvenlik bilgisini sağlayan/üreten bilimsel alanın altyapısının da kendine özgü bir şekilde yeniden ele alınması ve tasarlanması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Pek tabii ki böyle bir tasarım; güvenliğe ilişkin bilgi üretimi sahasının, diğer disiplinlerden kopacağı anlamına gelmemelidir. Güvenlik alanındaki çalışmalar birçok farklı disiplininin ürettiği bilgiden, farklı teorilerden beslenmekte ve etkilenmektedir. Çekirdek bir kamu hizmeti olan ulusal güvenliğe ilişkin bilimsel mercek çoğunlukla, devlet olgusuna ve kamu hizmetine dair bilgi üretimine özgülenen kamu yönetimi disiplini içerisinde tutulmaktadır. Kamu yönetimini, her geçen gün ilgisini daha da artıran uluslararası ilişkiler kürsüleri izlemektedir.

Güvenlik hizmetinin gereksinimlerinin değişmesine koşut olarak bu çalışmanın dikkat çekmek istediği nokta, Türkiye’de güvenlik çalışmaları alanının mevcut durumunu geliştirme süreci ile birlikte akademik bir disiplin olarak olası konumlanışıdır. Bilimsel bir çalışma alanı olarak güvenlik, hem disiplinlerarası/interdisipliner hem de çok disiplinli/multidisipliner niteliktedir. Başka bir deyişle, güvenlik alanında bilgi üretimi farklı disiplinlerin yöntem ve kavramlarından yararlanılarak sağlanmakta, bununla birlikte güvenlik konusu birçok farklı disiplinin bilgi üretme ilgisini, araştırma merakını üzerine çekmektedir. Güvenliğe yönelik kamu hizmetini besleyecek kuramsal yaklaşımların ortaya konması veya yeniden üretilmesi

bakımından bilimsel bilgi üretimi son derece önemlidir. Güvenlik alanında yaşanan değişim bir taraftan bu alana olan bilgi üretme ihtiyacını ve isteğini artırmakla birlikte, diğer taraftan güvenlik çalışmalarının disiplinler pozisyonunu saptama ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Doğası gereği pek çok anlam ifade eden güvenlik kavramı ve birbirinden farklı özne ve nesnesi bulunan güvenlik uygulamalarına yönelik çalışmaların müstakil bir disiplin ve praksis olarak ele alınıp alınmayacağı tartışılabilir. Pek tabii ki, güvenliğin geniş bir anlam ifade etmesi, güvenliğe ilişkin bilgi üretimini tek bir kalıba sıkıştırmayı da artık mümkün kılmamaktadır. Örneğin, güvenliğe dair bilimsel bilgi üretiminin sergilendiği en temel iki bilim alanından biri olan kamu yönetimi penceresi güvenlik hizmetine “Devlet ve Güvenlik” üzerinden bakarken; diğer temel bilgi üretimi alanı olarak uluslararası ilişkiler disiplini ise bu alana “Uluslararası Güvenlik” üzerinden yaklaşmaktadır. Bu iki disiplin güvenlik konusuna birbirinden ayrı, yer yer benzer ve bazen de karşıt bir bakış sergileyebilmektedir. Ayrıca güvenlik hizmeti, güvenlik örgütlenmeleri ve güçleri üzerinden ortak çalışma alanları oluşturabilmektedir. Bununla birlikte güvenliğe yönelik bilimsel yaklaşımın sadece birkaç alanla sınırlandırılması da mümkün değildir. Diğer taraftan özgünlük adına güvenlik alanından kamu yönetimi veya uluslararası ilişkiler perspektifinin çıkarılması veya bu alanlardaki aktörlerin oyun dışında kalması da düşünülemez.

Güvenliğin ve güvenlik çalışmalarının önem kazanması ve gelişmesi diğer bilim alanlarının da bu alana kendi perspektifleri ile girmesine imkân tanımaktadır. Geline noktada hukuk, tıp, mühendislik, ekonomi, coğrafya ve hatta psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih ve eğitim gibi alanların daha fazla güvenlik çalışmalarına konu olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle, güvenlik alanı “Her şey ve Güvenlik” bakışına doğru genişlemektedir. Güvenlik nesnel olarak uluslararası, ulusal veya bireysel boyutlarda, enerji, gıda, su, çevre, kritik tesis, sağlık, ekonomi gibi sektörlere yönelik tehlikelerin bütününe karşılık gelecek bir hizmet üretimi ve çalışma alanı olmuştur.¹ Buradan hareketle artık geleneksel kavrayıştan sıyrılan güvenlik çalışmalarının ve sonuçlarının “bireysel”, “ulusal” veya “uluslararası” gibi keskin sınırlamalarla kategorize edilmesinin isabetli olmadığı söylenebilir.

Akademik disiplinlerin sınırlarının geçirgen olduğunu da hatırlatmak gerekir. Bu bağlamda, güvenlik çalışmalarının kesin sınırlarını belirlemek hem pek olanaklı hem de isabetli değildir. Geleneksel anlayışta güvenlik çalışmalarının konusu savaş olarak kabul edilir.² Çatışmalar ve savaş tehdidi, askerî gücün algılanması, kullanımı ve kontrolünün incelenmesi nesnel çalışma alanını işgal eder.³ Bununla beraber güvenliğin tek kaynağının askerî güç olmadığı artık tartışmaya gerek duyulmayan bir gerçektir. Çünkü devletlerin karşı karşıya olduğu tek tehlike, askerî tehditler değildir. Günümüzde aynı zamanda devletin üstlendiği kamu hizmetleri kapsamında olan silahların kontrolü, diplomasi, kolluk, kriz yönetimi, çevresel tehditler ve hatta yoksulluk gibi konuların da güvenlik çalışmaları kapsamında değerlendirilmesi önerilmektedir.⁴ Bu konular çok açık bir şekilde güvenlik alanının ana odağıyla ilgilidir ve sadece savaş kavramıyla açıklanması mümkün olmayan

1 Hans Günter Brauch, H. “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü” (Çev. Z. Arkan Tuncel), Mustafa Aydın vd. (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 172

2 Hedley Bull, “Strategic Studies and Its Critics”, *World Politics*, 20:4, 593-605, 1968; Laurence Martin, “The Future of Strategic Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 3:3, 91-99, 1980.

3 Joseph S. Nye ve Sean M. Lynn-Jones, “International Security Studies: A Report of A Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12:4, 1988, s. 5-27.

4 Barry Buzan, *Peoples, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1983; Neville Brown, “Climate, Ecology and International Security”, *Survival*, 31:6, 519-532, 1989.

hususlardır. Aynı zamanda bu genişleme ve derinleşme,⁵ askerî olmayan konuların da bilim adamlarının ve politika yapıcıların sürekli ilgisini hak ettiğini göstermektedir.

Açıklanan hususlar çerçevesinde bu çalışmada bir kamu hizmeti olan güvenliğe ilişkin bilimsel çalışmaların/bilgi üretiminin Türkiye’deki mevcut durumu ve gelecekteki olası disiplinler konumu tartışılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle bilim alanının oluşumuna dair ölçütler ilgili literatür üzerinden saptanmaya çalışılmıştır.

Devamında ise güvenlik çalışmaları, bilim alanı ölçütleri üzerinden değerlendirilmiştir. Kavram, terminoloji, metodoloji, araştırma sorusu ve teori üretimine dair değerlendirme literatür üzerinden; bilim alanına ilişkin akademik bir camianın oluşumu, uzman ve akademisyen yetiştirilmesi, akademik yayınların çıkması ölçütlerine yönelik değerlendirme ise yazarlar tarafından oluşturulan veri seti üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla güvenlik ile ilgili kavramlar (kolluk, güvenlik, emniyet, terör, asayiş, polis, jandarma ve asker) kullanılarak yapılan tarama neticesinde, 2024 Mayıs ayı itibarıyla sisteme girişi yapılmış 1.035.400 lisansüstü çalışma içerisinde güvenlik alanında Türkiye’de üretilen lisansüstü çalışmalara erişilmiş ve ilgili kavram bazında tasnif edilerek listelenmiştir. Listelenen lisansüstü çalışmaların Ulusal Tez Merkezinde ilişkilendirildikleri konular, çalışmaların disiplinler pozisyonunu, ilgili alanını göstermesi bakımından bulgu olarak değerlendirilmiştir. Böylelikle lisansüstü güvenlik çalışmalarının üretiminin yoğunlaştığı kürsüler saptanmıştır.

Akabinde ise Türkiye’de akademik uzmanlık ve çalışma kategorilerinin oluşumunda öncü role sahip Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) ve Yükseköğretim Kurumu’nun (YÖK) güvenliğin bilim alanı olarak değerlendirilmesine yönelik çalışmaları ile birlikte Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYYÇ) kapsamında eğitim-öğretim alanlarının sınıflandırmasına yönelik yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Nihayetinde ise bulgulardan hareketle güvenlik çalışmalarının kamu yönetimi disipliniyle ilişkisi değerlendirilmiş ve güvenlik çalışmaları alanının akademik örgütlenmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

1. Bilim Alanı Oluşmasına Yönelik Temel Tartışmalar ve Ölçütler

Güvenlik çalışmalarının disiplinler arası konumu ve güvenlik anlayışının genişleyen, derinleşen perspektifi aslında son dönemde tartışılan “Güvenlik çalışmaları tek başına bir bilim alanı olarak değerlendirilebilir mi?” sorusunun da irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak ele alınması gereken husus bilim alanı kriterlerinin neler olabileceğidir.

Bilginin bilimselliğine ve bilgi üretilen sahanın bilim alanı olarak ele alınabilmesine yönelik değerlendirmelerin farklı dönemlerde birçok kez yapıldığı ve çeşitli kriterler ortaya konarak bir belirlenime gidildiği görülmektedir. Bu bağlamda incelenen kaynaklar çerçevesinde saptanan kriterler Tablo 1’de gösterilmiştir.

5 Güvenliğin “*derinleşmesi*” kavramı güvenliğin irdelendiği, küresel, bölgesel, toplumsal ya da bireysel düzlemle ilişkili olarak kullanılmaktadır.; Keith Krause and Michael C. Williams, “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Mershon International Studies Review*, 40:2, 1996, s. 230. Bu bağlamda derinleşme, güvenliğin amacına ilişkin konuları kapsamakta ve “*referans nesnesi*” sorusuna ilişkin bir ifade olarak ortaya atılmaktadır.; COT Institute for Safety, *Notions of Security: Shifting Concepts and Perspectives*, The Hague, 2007, s. 33). Nitekim çalışmada da ifade edilen bakışı destekler şekilde derinleşme iki dönüşüm yönü ile ifade edilmekte; ilki klasik ulusal güvenlik anlayışıyla birleşen devletin merkezinden uluslararası güvenliğe doğru yukarı yönlü, ikincisi ise yine klasik devlet düzeyinden toplumların ve bireylerin güvenliğine doğru aşağı yönlü değişimi anlatmaktadır. (Bkz: Emma Rotschild, “What is Security”, *Daedalus*, 124:3, 1995, s. 55; Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4:2, 2012, s. 70).

Tablo 1. Bilim Alanına Yönelik Ölçüt Değerlendirmeleri⁶

Akademisyenler	Ölçütler						
	Bliss, 1935	Kuhn, 1970	Turner, 2000	Kuchinke, 2001	Dahneke vd., 2001	Fensham, 2004	Krishnan, 2009
Literatüre sahip olma, teori ve kavram/terminoloji üretme; paradigma oluşması ve akademik camiada kabul edilmesi	+	+		+	+	+	+
Araştırma sorusu üretebilme/konusu olabilme	+			+	+	+	+
Araştırma metodolojisi oluşturma	+	+		+	+	+	+
Alana Özgü Topluluk oluşması (Akademisyen Odaklı)	+	+	+	+	+	+	+
Akademik yayınlar çıkarma	+	+		+		+	
Araştırmacıların ve Akademisyenlerin Katılacağı Konferanslar Düzenleme		+				+	
Kurumsallaşma (Üniversite, Araştırma Merkezi, Düşünce Kuruluşu, Meslek Örgütleri vb.)	+	+	+	+	+	+	+
Alana Özel Eğitim Programlarının Varlığı		+	+			+	+

Bilim alanına ve bilimsel bilgiye yönelik erken çalışmalardan bir tanesini kaleme alan Bliss, bilimin doğrulanmış olması bakımından toplumsal, sağduyulu veya sağduyuya dayalı bilgi ve düşünceden ayrıldığını; bilimin deneysel, rasyonel, doğrulama açısından toplumsal olduğunu; her şeyden önce doğrulanması için rasyonel ve teknik yöntemlerinin bulunduğunu belirtmektedir.⁷ Söz konusu çalışma ayrıca bilim alanlarının belirli kavram setleri ve terminoloji oluşturduğunu, farklı sorular veya problemler içerdiğini, neredeyse kendine özgü yöntem ve teknikler kullandığını; hipotezler, teoriler ve bilimsel yasalar etrafında bir düzen meydana getirdiğini ve bunların kaydedilerek aktarıldığını ve yayımlandığını savunmaktadır.

Kuhn ise *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı eserinde bilimsel bir alanda kurumsallaşma, literatüre sahip olma, yayınlar üretme, araştırma teknikleri kullanma gibi parametrelerin yanı sıra, bir bilimsel topluluğun paylaştığı ortak inançları, değerleri ve tekniklerini içeren paradigmaların olması gerektiğini belirtmektedir.⁸ Bilimsel paradigma; bir alanda kabul gören problem alanları, bunların çözümüne yönelik teoriler, bilimsel yöntemler ve bunları kullanan akademik bir topluluğunun fikir birliği içinde veya ağırlıklı olarak bu problem alanlarının, teorilerin, metodolojinin kabullenilmesi olarak ifade edilmektedir.⁹ Ancak paradigma konusuna daha esnek yaklaşımlar da bulunmaktadır. Örneğin Biglan bazı bilim

6 Söz konusu tablonun hazırlanmasında Türken'in oluşturduğu tablo temel alınmış, yazarlar tarafından söz konusu tablo üzerinde düzenleme ve birleştirmeler ile ilaveler yapılmıştır. Bkz: Burak Türken, Türkiye Yükseköğretim Sistemi İçerisinde İstihbarat Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Model Önerisi, *Yüksek Lisans Tezi*, JSGA Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2022, s. 25.

7 Henry Evelyn Bliss, "The System of the Sciences and the Organization of Knowledge" *Philosophy of Science*, 2:1, 1935, s. 90.

8 Thomas Samuel Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (Çev. Nilüfer Kuyaş), Alan Yayıncılık, İstanbul, 1970.

9 Janice Beyer Lodahl ve Gerald Gordon, "The Structure of Scientific Fields and the Functioning of University Graduate Departments", *American Sociological Review*, 37:1, 1972, s. 57-58.

alanlarının disiplinler arası özelliği gereği, teoriler ve metodolojik yaklaşımlar konusunda açık şekilde tanımlanmış paradigmalara sahip “sert disiplinler”e nispeten daha düşük fikir birliği sağlayarak “yumuşak disiplinler” olarak adlandırılabilceğini savunmaktadır.¹⁰

1995 yılında yayımlanan “Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması için Gulbenkian Komisyonu Raporu”nda ise bilgiyi üreten, geliştiren ve öğretenin bilim dalları olduğu belirtilmekte ve bunun için de dolaylı kriterler ortaya konmaktadır.¹¹ 19.yy’dan itibaren bilim dalları yelpazesine de değinilen raporda özellikle geçmişi daha eskiye dayanan matematik, mantık gibi formel bilimlerin, deneysel doğa bilimleri (fizik, kimya, biyoloji) ile edebiyat, müzik ve resim gibi belli başlı sanatsal faaliyetleri içeren beşeri bilim dallarının ve sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi gibi sosyal bilim dallarının kategorilendirilmesi tarihsel gelişim çizgisiyle ele alınmaktadır. Gulbenkian Raporu’nda ayrıca sosyal bilim dallarının ortaya çıkması ile üniversite örgütlenmesi içinde kurumsallık kazanılması arasındaki ilişkiye işaret edilmektedir. Rapordan bilimsel bilginin alanlara ayrılması ile üniversitede kurumsal kimlik kazanmasının birlikte ele alınması gerektiği sonucu da çıkmaktadır.¹²

Kuchinke, bilim alanlarını anlatırken ortaya koyduğu veriler ışığında somut olarak bir hiyerarşiden bahsetmekte ve bu hiyerarşinin en üstünde fen (doğa) bilim dalları, sosyal bilim dalları, beşeri bilim dallarının bulunduğunu, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilim alanlarının birer sosyal bilim dalları olduğunu; bu bilim dallarının altında ise birçok disiplinin olabileceğini söylemektedir.¹³

Kriterler açısından bakıldığında Dahncke ve arkadaşlarına ait çalışmada literatüre sahip olma, eğitim-öğretim faaliyeti yürütme, araştırma sorusu üretebilme, teorik yaklaşımlar ve metodolojik bakış sergileme, alana özgü bilimsel topluluklar oluşturabilme ve nihayetinde kurumsallaşma gibi bir bakıma bilim alanının oluşumuna dair genel kabul gören unsurlara işaret edildiği görülmektedir.¹⁴

Fensham, çalışmasında bilim alanları için kurumsallaşma, akademisyen istihdam etme ve eğitim programları oluşturma gibi yapısal ölçütlerin söz konusu olduğunu, bununla birlikte bilim alanının oluşumu için o alana özgü araştırma soruları, kavramsal ve teorik yaklaşımlar üzerinden araştırma, uygulama ve yayımlama faaliyetlerinin bulunması gerektiğini savunmaktadır.¹⁵

Konuya ışık tutan bir diğer çalışmada Turner, kurumsallaşmanın bilim alanı için baskın bir ölçüt olduğunu ve bilim alanının organize olmuş geniş akademisyen topluluklarının oluşturduğu akademik birimleri ifade ettiğini belirtmektedir.¹⁶ Kurumsallaşma; müfredata, eğitici kadrolara, öğrencilere ve eğitim sonunda verilen diplomalara karşılık gelmektedir.

10 Anthony Biglan, “Relationship Between Subject Matter Characteristics and The Structure and Output of University Departments”, *Journal of Applied Psychology*, 57:3, 1973, 204-213.

11 Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılandırılması Üzerine Rapor* (Çev. Ş. Tekeli), Metis Yayınları, İstanbul, 2003

12 Türken, *Türkiye Yükseköğretim Sistemi İçerisinde İstihbarat Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Model Önerisi*, s. 23.

13 K. Peter Kuchinke, “Why HRD is Not an Academic Discipline”, *Human Resource Development International*, 4:3, 2001, s. 291.

14 Helmut Dahncke, Reinders Duit, John Gilbert, Leif Östman, Dimitris Psillos ve David B. Pushkin, “Science Education Versus Science in the Academy: Questions-Discussion-Perspectives”, H. Behrendt vd. (ed.), *Research in Science Education: Past, Present, and Future*, Springer Press, Dordrecht, 2001, s. 43-48.

15 Peter J. Fensham, *Defining an Identity: The Evaluation of Science Education as a Field of Research*, Springer Science and Business Media, Dordrech, 2004.

16 Stephan Turner, “What are Disciplines? And How is Interdisciplinarity Different?”, Peter Weingart ve Nico Stehr (ed.), *Practising Interdisciplinarity*, University of Toronto Press, Canada, 2000, s. 47.

Krishnan'ın bilim alanına yönelik ölçütlerinde ise diğerlerine benzer saptamalar olduğu görülmektedir. Nitekim bilim alanının oluşumu için bir araştırma nesnesinin ve hedefinin olması, o alana özgü uzmanlık bilgisi gereksinimi, teorilere ve kavramlara sahip olması, terminoloji ve teknik bir dilin bulunması, araştırma yöntemleri geliştirmesi, kurumsallaşma ve eğitime yönelik derslerin bulunması Krishnan'a göre gerekli parametrelerdir.¹⁷

Literatürden hareketle bir bilim alanının-disiplinin oluşumuna ilişkin üzerinde tartışılabilir temel ölçütler;

- Literatüre sahip olma, teori ve kavram/terminoloji üretme; paradigma oluşması ve akademik camiada kabul edilmesi,
- Araştırma sorusu üretebilme/konusu olabilme,
- Araştırma metodolojisi oluşturma,
- Alana özgü akademik bir topluluk oluşması,
- Akademik yayınlar çıkarma,
- Araştırmacıların ve akademisyenlerin katılacağı konferanslar düzenlenmesi,
- Kurumsallaşma,
- Alana özel eğitim programlarının varlığı şeklinde saptanabilir.

2. Bilim Alanı Ölçütleri Bağlamında Güvenlik Çalışmaları

Güvenlik çalışmalarının, müstakil bir bilim alanına-disipline sahip olma açısından bir gecikme yaşadığı iddia edilebilir. Bu bağlamda güvenlik çalışmalarının bilim alanı olma ölçütlerine geçmeden önce bu gecikmeye neden olan etkene değinmek isabetli olacaktır. Walt'un da belirttiği gibi ulusal veya uluslararası güvenlik, tarihsel süreç içerisinde oldukça politize edilmiş bir konu ve bir bakıma esnek bir çalışma alanı olduğundan, güvenlik alanındaki çalışmalar genellikle bilimsel amaçlardan ziyade siyasi amaçlarla yapılmış; bilimsel alan bir bakıma ikinci planda kalmıştır.¹⁸ Aslında çalışmaların büyük bir kısmı temel bilimsel standartları karşılada da ele alınan çalışmalar bilimsel yönlerinden daha çok popülerlikleri bakımından öne çıkmıştır. Ancak bilimsel yönü öne çıkan güvenlik çalışmaları ile büyük ölçüde politik perspektif ile hazırlanan güvenlik çalışmaları yöntem ve içerik bakımından elbette farklıdır. Bu bağlamda bilimsel yönü öne çıkan çalışmalar, güvenlik alanının disiplinler yönünü temsil eden çalışmalardır. O halde yukarıda saptanan ölçütler ışığında güvenlik çalışmalarında geline aşamayı ve Türkiye özelinde bilimsel yönü öne çıkan güvenlik çalışmalarının disiplinler pozisyonunu açıklamak gerekmektedir.

Bu bağlamda ilk olarak güvenlik alanındaki literatüre, üretilen teori ve kavram-terminoloji ile bunların kaynağına, üretilen çalışmaların akademik camiadaki yerine değinmek isabetli olacaktır. Daha önce işaret edildiği üzere "Güvenlik Çalışmaları"na tek bir eksen den bakmak mümkün değildir. Bunda alanın disiplinler arası bir noktada olmasının etkisi büyüktür. Ancak, güvenlik çalışmalarının disiplinler arası yönünü tüm alanlar üzerinden ele almak bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, alana devlet ve güvenlik eksenini üzerinden kamu yönetimi ve siyaset bilimi penceresinden; uluslararası güvenlik ekseninden ise de uluslararası ilişkiler penceresinden yaklaşıldığının altını çizmek yerinde olacaktır.

17 Armin Krishnan, "What are Academic Disciplines? Some Observations on The Disciplinarity vs. Interdisciplinarity Debate", *National Centre for Research Methods Working Paper Series*, University of Southampton, Southampton, 2009, s. 9

18 Stephen M. Walt, "The Search for a Science of Strategy", *International Security*, 12:1, 1987, 140-165.

Güvenliğin konu edildiği birçok alanda ayrı bir literatürün oluştuğu veya oluşmaya devam ettiği, teori ve yaklaşımların küresel bir boyutta kabul gördüğü; Türkiye özelinde de bu yaklaşımlar ile teorilerin benimsendiği ve güvenlik konusuna mercek tutan farklı disiplinlerden yeni yaklaşımlar üretildiği görülmektedir. Günümüzde güvenlik anlayışındaki perspektifin değişmesi ve derinleşmesi, literatürün de savaş ve diplomasi ekseninden çıkarak genişlemesini sağlamıştır.¹⁹ Kavram ve terminoloji açısından ise özellikle teknik bakımdan oldukça zengin bir içeriğe sahip olan güvenlik alanında hem yerli hem de yabancı birçok terimler lügati yayımlanmış durumdadır.²⁰

Güvenlik çalışmalarına kuramsal açıdan bakıldığında, özellikle uluslararası güvenlik ve savaş temaları üzerinde yükselen yaklaşımların baskın olduğunu söylemek mümkündür.²¹ “İdealizm ve Kolektif Güvenlik Anlayışı”,²² “Realist Güvenlik Yaklaşımı”,²³ “Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları”,²⁴ “Kopenhag Ekolü”,²⁵ “Feminist Yaklaşım”²⁶ ve “Ontolojik

19 Bu noktada savaş olgusunun dönüşümü ve savaş kavramının yeniden tanımlanması önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş ve hibrit harekât üzerinden iç güvenlik unsurunun çatışma perspektifinden kavramı geliştirmesi; savaş ve silahların insansızlaştırılması gibi konularla teknolojinin sahaya eklenmesi; savaş ve nükleer silah bağının diplomasi kümesiyle keşim bölgesini büyümesi gibi birçok farklı perspektif savaşın kavramsallaştırmasını bu bağlamda dönüştürmüş gözükmektedir. Konu ile ilgili detaylı çalışmalar için bkz: Ramazan Erdağ “Savaş ve Çatışmanın Değişen Yapısı: Silahların İmansızlaştırılması”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22:1, 2020, s. 3-22; Özgür Tör, *Savaşın Değişen Yüzü: Vekalet Savaşları ve Hibrit Harekat*, Yediveren Yayınları, İstanbul, 2022; Ayşe Çevirme ve Uğur Yasin Asal, “Savaşın Değişen Yapısı ve Yeni Nesil Silah Teknolojileri: Hipersonik Silahlar Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi, 2:3, 2024, s. 1-16.

20 Örnekler için Bkz: T.C. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, *Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, T.C. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2017; Mustafa Atakan Kasacı, *Siber Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, Abaküs Kitap, İstanbul, 2021; Paul Robinson, *Dictionary of International Security*, Polity Press, 2008, David Wright-Neville, *Dictionary of Terrorism*, 2010, Polity Press, 2010.

21 Güvenlik alanındaki literatürde uluslararası güvenlik alanının hegemonyasının olduğunu belirtmekle beraber, özellikle son dönemde iç ve dış güvenlikte sınırların muğlaklaşmasının sonucu olarak iç güvenlik alanına yönelik ilginin arttığına da işaret etmek gerekmektedir.

22 Woodrow Wilson’ın öncülüğünü yaptığı “İdealizm” uluslararası ilişkiler alanının başından beri ortaya çıkan bir yaklaşım olarak dünya barışının nasıl sağlanacağına ve savaş-barış ekseninde insanlığın sorun alanlarına çözüm üretmek amacını taşımaktadır; Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 68. Uluslararası barışın tesis edilebilmesi için, karşılıklı iş birliği üzerinden faaliyet icra eden uluslararası bir toplumun inşası gereklidir ve bunun için “güç”den ziyade uluslararası hukuk, değerler ve uluslararası örgütlerin ortaya koyacağı politikaların işletilmesine gerek duyulmaktadır; Ozan Örmeci, “*Ukrayna Krizi ve Rusya’nın Batı ile Satranç*”, *Politika Akademisi*, 2015, <http://politikaakademisi.org/ukrayna-krizi-ve-rusyanin-bati-ile-satranç/>, erişim 11.05.2024. Bu ittifak arayışı ise “*kolektif güvenlik*” sistemine hizmet eden BM gibi yapıları doğurmuştur; Selahaddin Bakan ve Sonay Şahin, “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4:2, 2018, s. 139.

23 E.H.Carr’ın öncülüğünü yaptığı Realizm Yaklaşımı “İdealizm”in güvenlik yaklaşımını eleştirerek barışın inşa edilmesinde ütopyik olmak yerine ortada olan çatışmaların analizi ile çözüme ulaşabileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda “*Güç*” önemli bir kavramdır; Ali Balcı ve Tuncay Kardeş, “Realizm”, *Uluslararası İlişkilere Giriş-Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 85. Realizm yaklaşımı içerisinde güvenlik kavramının temelinde ise bu gücü sağlayan devlet ve devletin egemenliği.

24 Eleştirel teori Almanya’da ve daha sonra ABD’de 1920’lerde Frankfurt Okulu düşünürleri tarafından ortaya konmuş bir yaklaşımdır. Öncüleri Max Horkheimer, Theodor Adorno, Jürgen Habermas ve Herbert Marcuse’dür. Eleştirel teoriye göre, güvenliğin merkezinde devlet değil birey olmalıdır ve devletin toplum hayatına müdahale etmesi yalnızca güvenliğin sağlanması ile sınırlı olmalıdır; Şeref Çetinkaya, “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıkları”, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2, 2013, s. 252’den aktaran Bakan ve Şahin, *Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler*, s.144.

25 Kopenhag Ekolü Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde’ın öncülüğünü yaptığı güvenlik alanında çalışmalar icra eden bir okuldur. Kopenhag okulunun güvenlik yaklaşımının özünü ilk olarak Ole Waever’in ortaya attığı “Güvenlikleştirme Teorisi” oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir konuyu güvenlik üzerinden açıklamak o konuyu aynı zamanda bir güvenlik meselesi haline getirmektedir; Başar Baysal ve Çağla Lülecı, “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11:22, 2015, s. 71. Kopenhag Okulu, güvenlikleştirme teorisi ve bölgesel güvenlik dışında güvenlik kavramı kapsamını siyasi, toplumsal, ekonomik, çevresel alanlara da genişleterek bu alanlardaki tehditlerin de toplum açısından için bir güvensizlik meselesi olarak görülmesi gerektiğini savunarak açıklama yapmaya çalışmaktadır; Nebi Miş, “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6:2, 2011, s. 347.

26 Feminist Güvenlik yaklaşımında; güvenlik alanındaki maskülen bakışın kırılıp, kadınlara bir aktör grup

Güvenlik Yaklaşımı²⁷ uluslararası güvenlik üzerinde yükselen yaklaşımlara örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra iç güvenlik üzerinde yükselen sınırlı bir teorik çerçeve vardır. Bu kapsamda ise özellikle “Kıta Avrupası Kolluk Yaklaşımı” ve “Anglosakson Kolluk Yaklaşımı”,²⁸ “Küresel Kolluk Yaklaşımı”²⁹ ve “Anayurt Güvenliği Konsepti”³⁰ ile dış güvenlikle de bağlantılı olarak değerlendirilebilecek “Güvenlik Yönetişi”³¹ ile “Sivil ve Demokratik Gözetim”³² yaklaşımlarını saymak mümkündür.

olarak politik görünürlük kazandırması ve geleneksel güvenlik anlayışına dair algılamada feminen değerlerin de dikkate alınması ve böylelikle güvenlik alanında yeni bir anlayışın geliştirilmesi anlayışı öne çıkmaktadır (Bkz: Çiğdem Aydın Koyuncu, “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67:1, 2012, s.116). Bu bağlamda devlet merkezli bir güvenlik tanımlaması yerine bireyleri merkeze alan bir güvenlik tanımlaması yapan Feminist Yaklaşım, klasik anlamda güvenliğin askerî kapasite üzerinden ele alınmasıyla çözülemeyeceğini ve cinsiyet temelli eşitsizliklerin de güvenliği önemli şekilde etkilediğini savunmaktadır; Adem Ali İren ve Rüstem Bilal Taşgetiren, “Güvenlik ve Cinsiyet: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminist Güvenlik Yaklaşımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13:35, 2022, 1037-1055. 27 Ontolojik Güvenlik kavramı Giddens’e göre insanın kimliğinin devamlılığına ve çevresindeki maddi ortamın tutarlılığına duyduğu güveni anlatmaktadır; Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, Polity Press, United Kingdom, 1990, s. 92. Bir bakıma çekirdek alana inerek güvenliği değerlendirmeye alan söz konusu yaklaşımda, insanların sosyal ve fiziksel hayatın sürekliliğiyle oluşan güveninin devamını önemseydiği görülmektedir. Bireyden devlet düzeyine çıktığında ise benzer bakış açısı kendisini diğer devletlerle olan ilişkilerindeki rutinler üzerinden açıklamakta ve devletin kendi varlığının temelindeki unsurlarının tehlikeden, belirsizliklerden uzak tutulmasını anlatmaktadır ve bunun sağlanmasının ise diğer devletlerle ilişkilerinin belirliliği ve güvenliğiyle ilgili olduğunu belirtmektedir; Helim Sarı Ertem ve Aslı Nur Düzgün, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 2021, s. 55.

28 Kolluk yapısının oluşumunda orta atılan iki temel yaklaşımdan biri olan “Anglosakson Kolluk Anlayışı”, kolluğun sadece kamu düzeni ve emniyet sağlanması ve suçların önlenmesine odaklanması gerektiğini savunmaktadır. İngiltere ile özdeşleşmiş olan bu yaklaşımda yereli merkeze alan bir bakış sergilenmekte ve yerel yönetimlere bağlı kolluk yapılarını kabul etmektedir. “Kıta Avrupası Kolluk Anlayışı”nda ise kolluk kamu düzeni ve güvenliği ile suçların önlenmesinin yanı sıra toplumsal sorunlara çözüm üretebilecek bir yapıda olabilmelidir. Merkezi yönetim anlayışının kolluk yapısını da merkeze almakta ve bu yapıları birer toplumsal güç odağı olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, özellikle jandarma tipi yapıları kolluk içerisinde önemli bir konumda görmektedir; Erdem Özgür, *Devlet ve Jandarma*, Gazi Yayınevi, Ankara, 2019, s. 4.

29 Özgür tarafından ortaya atılan “Küresel Kolluk Anlayışı”nda (*Age, s.62*) temel argüman güvenlik sorunlarının kamu düzeni ve güvenliği ile ulusal güvenliği aynı etkiye tehdit etmesi ve iç güvenliğin devletlerin kendi topraklarında veya sınırları dışında bu tehditlerle mücadele edebilmesi üzerine oturmaktadır. Bu bağlamda özellikle kolluk gündemini meşgul eden önemli sorunların kaynağının artık ülke içinden daha çok dışarıdan, ulus altı ve üstü örgütler ve yapılar üzerinden gerçekleşmesi, tehdidin ülke sınırları içinde ve dışında etkilerinin bulunması; terör, göç, bölgesel çatışmalar, toplumsal farklılıklar üzerine zorlanan ayrışmalar gibi sorunların kamu düzeni ve güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmesi, ancak bu tehditlerin normal yaşamla birlikte çözümlenmesi gereği temel ihtiyaç noktaları olarak ortaya çıkmaktadır.

30 Anayurt Güvenliği Yaklaşımı ABD’nin 11 Eylül saldırıları sonrasında iç güvenliğin ülke içinde kalabilecek bir durumun gelinen güvenlik ortamında mümkün olmadığını; bunun için milli savunma benzeri kurumsallaşmayla terör faaliyetlerinin önlenmesi, ülkenin sınırlarının korunması, göçle mücadele, siber uzayın kontrolü, afetlere karşı tedbirler gibi birçok noktayı içine alacak şekilde genişlemesi gerektiği savunulmaktadır. Kavramsal olarak kolluk, sınırların korunması, kritik altyapı, genel sağlık, siber güvenlik, istihbarat, vatandaşlarının çıkarları ve yaşam biçimlerinin tehlikelerden korunması gibi konuların da dâhil edildiği bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır (Bkz: US Office of Homeland Security, *Homeland Security Act of 2002*. https://www.dhs.gov/sites/default/files/2023-11/03_0116_hr_5005_enr.pdf, erişim 24.03.2024.). Bir bakıma iç güvenliğin ülke sınırlarını da aşarak “İç güvenlik sınırların ötesinde başlar.” anlayışına doğru bir evrilme söz konusudur.

31 Güvenlik Yönetişi güvenliğin hizmetine ilişkin siyasaların ortaya konması da dâhil olmak üzere süreçlere ana aktörler dışında toplumun bu alandaki oluşturduğu diğer aktör ve kurumlar, özel sektör ve sivil toplum örgütleri ile akademisyen gibi diğer paydaşları dâhil etmeye çalışan bir yaklaşımdır. Bu sayede güvenlik, hükümet dışından aktörlerle de gerçekleştirilebilen bir hizmet haline getirilmekte ve dahası yerelleşmeye de kapı aralanabilmektedir. Güvenlik hizmetinin özelleştirilmesinin sonuçları ve özel askerî şirketlerle ilgili bkz: Filiz Zabcı, “Private Military Companies: ‘Shadow Soldiers’ of Neocolonialism”, *Capital & Class*, 31: 2, 2007, 1-10.

32 Sivil ve Demokratik Gözetim yaklaşımı, güvenlik hizmeti ile ilgili politika belirleme aşamasından başlayarak sivil otoriteler de dâhil olacak şekilde çok aktörlü bir bakışın ve gözetimin sergilenmesi olarak en genel şekilde tanımlanabilmektedir. Sivil kelimesi üniformalı kamu çalışanlarının dışındakileri anlatmaktadır.

Araştırma sorusu kurgulanabilmesinin ve alana ait araştırma nesnesinin/nesnelерinin bilimsel açıdan araştırmaya konu olabilmemesinin bir bilim alanının-disiplinin oluşumuna ilişkin saptanan ölçütlerden olduğunu belirtmiştik. Güvenlik çalışmalarındaki araştırma sorularının ve konularının birçoğunun disiplinler arası bir bakışla ele alındığı söylenebilir. Bu noktada alandaki temel araştırma sorusu güvenliğin ne olduğu, nasıl tanımlandığıdır. Bu temel soruya “Güvenliğin sağlanmasındaki aktörler ve roller nelerdir?”, “Devlet ve güvenlik ilişkisi nasıldır?”, “Bu ilişkide devlet ve güvenlik nasıl konumlanır?”, “Ulusal ve uluslararası güvenlik arasında nasıl bir ilişki vardır?”, “Güvenlik bir yönetim amacı olarak kullanılmakta mıdır?” gibi diğer alt araştırma soruları eşlik eder. Bununla beraber güvenikleştirme yaklaşımının geçerliliği, güvenlik ve etik ilişkisi/bağı, etliğin güvenlik üzerindeki etkisi, savaş ile barışın birlikteliği ve karşıtlığı, vekâlet savaşlarının etkisi alandaki araştırmalarda öne çıkan konulardır. Yine güvenlik anlayışının çeşitlenmesi sonucu kamu düzeni ve güvenlik ilişkisinin farklı düzeylerde irdelenmesini sağlayan araştırmaların olduğu, özellikle bu konuda akademik ilginin her geçen gün arttığı söylenebilir. Aslında yakın dönemde gelişen “her şey ve güvenlik” bakışının bu araştırma sorularını ve konularını sınırları gittikçe genişleyen bir konuma çektiğini de belirtmek gerekir.

Bir diğer ölçüt olan metot üretme ve kullanılan araştırma yöntemleri açısından güvenlik çalışmalarına bakıldığında ilk olarak, diğer ölçütlere kıyasla yenilikçi olma ve çeşitlilik üretme açısından sınırlı kalındığı, bu sınırlılığın ulusal düzeyde üretilen çalışmaların metot kısımları incelendiğinde daha fazla ön plana çıktığı söylenebilir. Aslında bunda güvenlik çalışmalarının disiplinlerarası niteliği yoğun olarak etkilidir. Nitekim, özellikle sosyal bilimler alanında söylem analizinin kullanılması, 1970’ler sonrası tarih araştırmalarına olan ilginin artması ve arşivsel çalışmaların siyaset bilimi alanında daha fazla kullanılması³³ ile birlikte etnografik analiz, saha çalışması, veri analizi ile karşılaştırmalı analizlerin güvenlik çalışmalarına beşiklik eden kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler disiplinlerince de sıklıkla kullanılmaya başlandığını söylemek mümkündür.³⁴ Öyle ki güvenlik ile ilgili akademik yayın üretimindeki genişlemenin, çoğunlukla başlangıçta ilgili arşiv materyallerine artan erişimin yardımıyla tarihçilerin desteğiyle olduğu; önemli tarihi olayların bilimsel açıdan yeniden yorumlanmasının tarihçiler ile siyaset bilimciler arasında artan bir yöntemsel ortaklığa yol açtığı söylenebilir.³⁵ Dahası alanda teori üretme, test etme ve geliştirme aracı olarak tarihsel vakalara daha fazla güvenildiği gözlemlenmektedir. Bu eğilimin sürekliliğine etken olarak, alandaki araştırmalarda bir aşamadan itibaren mahremiyet ve gizliliğinin ön plana çıkması ile çalışmaların birçoğunun literatür taraması ve mevcut sistem analizinin ilerisine geçememesi gösterilebilir.

Güvenlik çalışmalarının soğuk savaş, konvansiyonel savaş, nükleer tehditler gibi politik araştırma konularına odaklanması ve 1970’lerden itibaren siyaset bilimcilerin güvenlik çalışmalarına gittikçe ilgi göstermesi,³⁶ çalışmaların çoğunlukla eleştirel teori üzerinden ilerlemesine neden olmuştur. Bununla birlikte özellikle son dönemlerde uluslararası güvenlik perspektifinden post yapısalcı yaklaşımları izleyen çalışmaların üretildiğini ve eleştirel teörinin bu bağlamda hakim olduğunu, ulusal güvenlik ve iç güvenlik perspektifinden ise eleştirel teörinin yanında etnografik analiz ve saha çalışmalarının bir sonucu olarak gömülür teori üzerinden metodolojik bakışın öne çıktığını değerlendirmek mümkündür.

33 John Lewis Gaddis, “Expanding the Data Base: Historians, Political Scientists, and the Enrichment of Security Studies”, *International Security* 12:1, 1987, s.14-21.

34 Öner Akgül, “Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Laboratuvarlar: Metod, İşlev ve Kapsam”, *Alternatif Politika Dergisi*, 11:3, 2019.

35 Bkz: Gaddis, “Expanding the Data Base: Historians, Political Scientists, and the Enrichment of Security Studies”, s. 3-21.

36 Age, s. 13-14

Bilim alanına yönelik olarak akademik bir camianın oluşumu boyutuna bakıldığında ise hem uluslararası hem de ulusal düzeyde güvenlik alanında çalışan birçok akademik personelin ve araştırmacının olduğu, bu açıdan güvenlik çalışmaları alanında bir yokluk yaşanmadığı söylenebilir. Bu noktada son dönemlerde alana uzman ve akademisyen yetiştirmek üzere açılan lisansüstü programlarda yaşanan artışa dikkat çekmek gerekir. Program sayısı açısından da Türkiye’de güvenlik ile ilgili program sayısının diğer gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerdeki program sayılarından geride olmadığı söylenebilir.³⁷

Nitekim program sayısı açısından yakalanan ivme, lisansüstü programlardan üretilen tez sayılarına yansımış olmakla birlikte, daha da geliştirilebilir. Bu bağlamda Ulusal Tez Merkezi üzerinden güvenlik alanına ilişkin farklı anahtar kelimeler kullanılarak yapılan inceleme sonucu erişilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2. Seçili Güvenlik Kavramları (Kolluk, Güvenlik, Emniyet, Terör, Asayiş, Polis, Jandarma ve Asker) Üzerinden Lisansüstü Çalışma Sayıları (Türkiye, 1985-2024)³⁸

	Kolluk	Güvenlik	Emniyet	Terör	Asayiş	Polis ³⁹	Jandarma	Asker ⁴⁰	Ortak ⁴¹	Top.
1985-1989	3	2	19	5	0	10	0	25	5	69
1990-1994	4	5	14	5	1	12	2	59	4	106
1995-1999	4	27	28	26	1	25	4	109	8	232
2000-2004	11	92	77	57	4	74	40	187	20	562
2005-2009	14	109	99	143	4	82	28	229	44	752
2010-2014	18	119	79	171	8	65	11	210	42	723
2015-2019	26	538	115	273	16	42	12	315	49	1386
2020-2024	24	1061	113	276	13	32	31	404	47	2001
Top.	104	1953	544	956	47	342	128	1538	219	5831

Üretilen lisansüstü tezler içerisinde belirlenen anahtar kelimeler üzerinden yapılan analizde ilk dönem çalışmaların çok kısıtlı kaldığı, ancak ilerleyen süreçte güvenlik çalışmaları alanındaki çalışmaların sayısında her dönem neredeyse %50’nin üzerinde ve belirli dönemlerde çok daha fazla oranlarda artış olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu artışın polis, jandarma, asayiş, kolluk gibi kamu yönetimi alanı içerisinde alınabilecek konu başlıklarında kısıtlı kaldığı, buna karşın terör, güvenlik ve asker gibi uluslararası ilişkiler alanının sahiplendiği konularda daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

Bununla beraber seçili güvenlik kavramlarını içeren lisansüstü çalışmaların disiplinler konumuna-kaynağına ilişkin yine Ulusal Tez Merkezi üzerinden bir araştırma gerçekleştirilmiş ve bulguları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

37 Bu konuda Tablo 4’te de görüldüğü üzere sadece güvenlik ve terörizm başlığı üzerinden ülkelerdeki lisansüstü program sayıları örnek gösterilebilir.

38 2024 Mayıs ayı itibarıyla Ulusal Tez Merkezi verilerine göre sisteme girişi yapılmış 1.035.400 lisansüstü çalışma vardır. Bu çalışmalardan 14.069’u “kamu yönetimi”; 21.046’sı “hukuk”, 15.031’i “uluslararası ilişkiler” alanında üretilmiştir.

39 Siyasi tarih, siyaset felsefesi vb. alanlarda Antik Yunan şehir devleti “polis”i içeren; kolluk polisi ile ilgili doğrudan veya dolaylı ilgisi olmayan çalışmalardan arındırılmıştır.

40 1970-1980 arası asker kavramını içeren 4 adet tez saptanmıştır. Tarihsel aralık bakımından bütünlük sağlanması adına bu çalışmalar tabloya dâhil edilmemiştir.

41 Veri tabloları hazırlanırken, başlıklarda birden fazla ilgili kavram kullanılmış ise bu başlıklar arındırılmış ve en az iki kavramın (asker-güvenlik, jandarma-emniyet, asayiş-emniyet vb.) birlikte yer aldığı çalışmalar ayrıca tablolaştırılmıştır. Böylelikle bir çalışma birden çok defa veri ögesi olarak sayılmamıştır.

Tablo 3. Güvenlik ile İlgili Lisansüstü Çalışmaların İlişkilendirildikleri Alana/Konuya Göre Dağılımı (Türkiye, 1985-2024)⁴²

	Doktora				Yüksek Lisans			
	Kamu Yönetimi	Hukuk	Uluslararası İlişkiler	Diğer	Kamu Yönetimi	Hukuk	Uluslararası İlişkiler	Diğer
1985-1989	2	0	3	6	21	6	0	29
1990-1994	4	3	5	11	21	7	2	57
1995-1999	4	4	4	21	39	14	19	127
2000-2004	5	3	4	27	111	33	80	328
2005-2009	11	5	15	47	104	51	136	398
2010-2014	33	8	37	78	140	38	118	300
2015-2019	57	24	55	105	264	73	289	597
2020-2024	63	32	151	224	148	110	454	878

Türkiye ölçeğinde Ulusal Tez Merkezi verileri kapsamında lisansüstü güvenlik çalışmalarının üretiminin yoğunlaştığı kürsülere bakıldığında uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi ve hukuk disiplinleri öne çıkmaktadır.⁴³ Bir başka deyişle güvenliği konu alan, güvenlik ile ilgili kavramlara odaklanan çalışmalar, ağırlıklı olarak kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri içerisinde çıkmakta, bu iki disiplini hukuk izlemektedir. Belirtmek gerekir ki elbette seçilen güvenlik kavramlarını içeren, kamu yönetimi ile uluslararası ilişkiler dışında kalan birçok farklı disiplin içerisinde üretilmiş yüzlerce lisansüstü çalışma vardır. Bunlar ele aldıkları konu bağlamında tarihten mühendisliğe, eğitimden turizme, ekonomiden işletmeye birçok farklı disipline dağılmış görünmektedir. Bu nedenle bu çalışmaların üretildiği farklı disiplinler “diğer” kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Tabloya bakıldığında uluslararası ilişkiler ile kamu yönetiminin; lisansüstü güvenlik çalışmalarının yoğunlaştığı, özellikle 2020’ye kadar olan süreçte birbirine yakın sayılarda güvenlik ile ilgili lisansüstü tez üreten kürsüler oldukları görülmektedir. 2020’lere kadar her iki disiplin altında lisansüstü çalışmaların üretimi birbirine yakın sayılarda paylaşılmış ancak özellikle 2020 sonrası uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde üretilen hem doktora hem de yüksek lisans tez sayısı artış göstermiştir. 2020 sonrası genel olarak lisansüstü çalışmalarda güvenlik alanına olan ilgi artmakla birlikte, uluslararası ilişkiler kürsülerindeki gerek doktora gerek yüksek lisans tezlerinin üretiminde yaşanan önemli yükseliş dikkat çekmektedir.

2020 yılı sonrasında güvenlik ile ilgili lisansüstü araştırmaların artışında, 2016 yılında ülkemizde yaşanan darbe girişiminin ardından başta iç güvenlik olmak üzere güvenlik anlayışındaki köklü değişim çabalarının etkili olduğu, buna akademik üretimin eşlik ettiği söylenebilir. Bununla beraber yukarıda da işaret edildiği gibi lisansüstü güvenlik çalışmalarında öne çıkan iki disiplin kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler olmakla beraber, 2020 yılı sonrasında uluslararası ilişkiler kürsülerindeki tez üretimi sayısı kamu yönetiminin üretilen lisansüstü tez sayısını önemli ölçüde geçmiş görünmektedir. Güvenlik çalışmalarına olan ilgi özellikle uluslararası ilişkiler tarafında katlanarak devam ederken, 2020 sonrasında

42 Direkt veya dolaylı olarak alanlarla ilişkilendirilen çalışma sayıları işlenmiştir. Bir çalışma hem kamu yönetimi hem hukuk hem de uluslararası ilişkiler alanları ile ilişkilendirilmiş ise bu çalışma sayıları alanların her birine eklenmiştir.

43 “Her şey için güvenlik” konsepti bağlamında güvenlik alanındaki çalışmalar çeşitlenmiş ve disiplinler arasında dağılmıştır. Veri güvenliği, sosyal güvenlik, spor güvenliği, çevre güvenliği, iş güvenliği gibi birçok farklı konseptte güvenlik çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber spesifik alanlardan arındırıldığında güvenlik çalışmalarının ağırlıklı olarak kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler ve hukuk disiplinleri içerisinde üretildiği görülmektedir.

kamu yönetimi alanındaki artış uluslararası ilişkiler alanının altında kalmıştır. Bu da çalışma içerisinde işaret edildiği üzere güvenlik çalışmaları alanının bir bakıma 2020 sonrası kamu yönetimi alanının dışında konumlandığı algısıdır. Ancak bir kez daha altını çizmek gerekir ki güvenlik çekirdek bir kamu hizmetidir ve kamu yönetimi kürsülerinin ilgiyle odaklanması gereken bilgi üretme alanıdır.

Bilim alanının oluşumuna yönelik ölçütlerden bir diğerinin de alana özgü akademik yayınlar çıkarma olduğunu belirtmiştik. Akademik yayınlarla ilgili altı çizilmesi gereken ilk husus, erken dönemde güvenlik çalışmalarına özgü hakemli dergilerin eksikliğidir. Bu eksikliğin güvenlik çalışmaları alanının üniversite camiasının kısmen dışında kalmasında etkili olduğu söylenebilir. Ancak 1978’de *Stratejik Araştırmalar Dergisi*’nin yayımlanması, *Survival* ve *The Adelphi Papers* gibi yayınların başlaması ve 1980’lerin başlarında “Cornell Studies in Security Affairs”ın kurulması, devamında ise güvenlik çalışmalarına ilişkin akademik yayınların çeşitlenmesi güvenlik konularında daha iddialı bilimsel ve titiz çalışmaların yapılmasını teşvik etmiştir. Türkiye’de ise güvenlik çalışmalarına yönelik ilk hakemli derginin çok daha geç bir tarihte ortaya çıktığı söylenebilir. Türkiye’de güvenlik çalışmalarına ilişkin ilk hakemli dergi, 2000 yılında çıkan *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*dir. Bu dergiyi 2002 yılında Savunma Bilimleri Dergisi, 2005 yılında *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2006 yılında *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi* ve 2012 yılında ise *Güvenlik Bilimleri Dergisi* takip etmiştir. Bu bağlamda lisansüstü çalışmaların yanında, güvenlik çalışmalarının alana özgü ulusal ve uluslararası çapta birçok akademik yayını da uzun bir süredir bilim alanının hizmetine sunduğunu söylemek mümkündür.

Bir bilim alanının sürdürülebilir olması ve geçerliliği açısından akademik toplantıların varlığı da önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek bağımsız olarak gerek ilişkili temel alanların alt alanı olarak güvenlik, birçok bilimsel toplantının gündem maddeleri arasında yer almıştır.⁴⁴ Türkiye’de de doğrudan güvenlik çalışmalarına yönelik akademik toplantılar yapıldığını ve hatta bunların gittikçe artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu hususta özellikle güvenlik birimlerine personel yetiştiren ve bir yükseköğretim kurumu niteliği taşıyan Milli Savunma Üniversitesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ve Polis Akademisi’nin öncü olduğunu söylemek gerekmektedir. Son dönemlerde ise alanın daha popüler hale gelmesinin yanında, güvenlik anlayışının genişlemesi ve derinleşmesi, diğer akademik kurumların ve özellikle düşünce kuruluşlarının da güvenliği konu alan toplantılar düzenleme girişimlerini artırmıştır. Bu noktada kamu yönetiminin uluslararası ilişkiler alanına kıyasla daha az etkin olduğunu ve girişimin sınırlı kaldığını söylemek gerekmektedir.

Bilim alanına yönelik bir diğer kriter olan kurumsallaşma bağlamında ise yurtiçi ve yurt dışında yükseköğretim kurumlarının ve bu kurumlardaki programların son dönemlerde artan bir ivmeyle kurulduğu ve kurulmaya devam ettiği söylenebilir. Üniversite gibi akademik örgütlerin birimlere ayrılmasının bilim alanı açısından etkisi büyüktür. Nitekim bilim alanı farklılaşması kendini; eğitim birimlerindeki programlar, öğretim kadroları ve öğrenciler arasında kullanılan terminoloji, araştırma yaklaşımları ve olgulara bakış açıları konusunda göstermektedir.⁴⁵ Dünya örneklerinde doğrudan güvenlik alanına endekslenen birçok üniversite ve enstitülerle karşılaşılabilir. Örneğin Amerika’da sadece terörizm ve güvenlik başlığı üzerinden bakıldığında bu alanda lisans, yüksek lisans ve doktora

44 Son dönemlerde popülerliği artan ISEC (International Security Conference) konferansları, 2024’te 60’ıncısı düzenlenen Münih Güvenlik Konferansı, Uluslararası Güvenlik Kongreleri, Uluslararası İstihbarat ve Gözetim Teknolojileri Konferansı, İstanbul Güvenlik Konferansları İstihbarat Analizi Konferansı gibi birçok akademik toplantıyı saymak mümkündür.

45 Türken, *Türkiye Yükseköğretim Sistemi İçerisinde İstihbarat Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Model Önerisi*, s. 20.

eğitimi veren 35, İngiltere’de 32, Kanada’da ise 18 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Türkiye’de ise bu sayı diğer birçok ülkeden fazla olacak şekilde 23’tür. Programlar açısından bakıldığında yüksek lisans program sayısının doktora programından fazla olduğu görülmektedir (Bkz: Tablo 4).

Tablo 4. Güvenlik Alanında Seçili Ülkelerdeki Yüksek Öğretim Programları Sayısı⁴⁶

Ülke	Yükseköğretim kurumu	Lisans	Yüksek lisans	Doktora
Amerika	35	153	165	7
İngiltere	32	57	130	9
İspanya	5	2	13	1
İtalya	3	1	5	0
Fransa	2	0	5	0
Yeni Zelanda	3	2	11	1
Kanada	18	24	10	1
Macaristan	1			1
Avustralya	7	16	17	1
Polonya	1		2	1
Türkiye	23	2	38	6
Toplam	127	257	296	28

Bilim alanının oluşumuna dair ölçütler açısından bakıldığında artık bir “Güvenlik Bilim Alanı”ndan söz etmek olanaklıdır. Burada tamamlanması gereken tek parametre bilim alanının örgütlenmesi, başka bir deyişle kurumsallaşmadır. Geline nokta gerek yayın gerek kurumsallaşma açısından Türkiye özelinde de hızlı bir gelişim olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda sorulması gereken soru “Özellikle Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler bilim alanlarının içinde bu zamana kadar var olan güvenlik çalışmalarının müstakil, bağımsız bir biçim alması ve akademik düzeyde örgütlenmesi mümkün müdür?” olmalıdır.

Bu noktada öncelikle belirtilmesi gereken en önemli husus güvenlik çalışmaları alanının Yükseköğretim Kurumu (YÖK) ve Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) açısından resmiyete kavuşturulmuş olduğudur. 2020 yılında Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi’nin öncülüğünde başlatılan çalışma neticesinde ÜAK tarafından 2023 yılı Ekim ayı doçentlik başvurularından itibaren geçerli olacak şekilde Bilim/Sanat Alanı Listesine “Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı” altında “Güvenlik Çalışmaları Bilim Alanı” tanımlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kurumsallaşma ve bilim alanı olarak kabul edilme açısından önemli bir aşamaya geçilmiş ve söz konusu alan için diğer birçok alanı da içine alacak şekilde toplam 24 anahtar kelime belirlenmiştir (Tablo 5).

46 Veriler sadece terörizm ve güvenlik başlığından çıkarılmıştır (Bkz: Study Portal, <https://www.studyportal.com>, 2024, erişim 06.04.2024; Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ), <https://tyc.gov.tr>, 2024, erişim 07.04.2024.)

Tablo 5. Güvenlik Çalışmaları Bilim Alanı⁴⁷

Kod	Temel Alan	Bilim/Sanat Alanı	Anahtar Kelime
119523			Asimetrik Güvenlik
119514			Çevre Güvenliği
119518			Demografik Değişim ve Güvenlik
119515			Deniz Güvenliği
119519			Ekonomik Suçlar
119517			Enerji Güvenliği
119506			Göç
119503			Güvenlik Stratejileri
119511	Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler	Güvenlik Çalışmaları	Güvenlik Teknolojileri
119501			Güvenlik Teorisi
119502			Güvenlik Yönetimi
119507			Hudut Güvenliği
119509			İç Güvenlik
119505			İstihbarat
119522			Kamu Güvenliği
119510			Kriz ve Çatışma Yönetimi
119521			Savaş Araştırmaları
119508			Siber Güvenlik
119516			Su Güvenliği
119520			Suç ve Kolluk
119504			Terörizm
119512			Ulusal Güvenlik
119513			Uluslararası Güvenlik
119524			Uluslararası Yaptırımlar ve Ekonomi Güvenliği

Güvenlik çalışmaları alanının YÖK ve ÜAK tarafından ayrı bir kategori olarak tanımlanması/tanınması öncesinde, güvenlik alandaki sivil uzmanlık bilgisinin ve sivil uzmanların genellikle kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler disiplinleri kategorilerinde yer alan anahtar kelimelerle karşılaşmaya çalışıldığını hatırlatmak isabetli olacaktır. Bir başka deyişle güvenlik çalışmaları, YÖK ve ÜAK açısından da 2023 yılına kadar uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi disiplinleri altında görülmüştür. Nitekim güvenlik çalışmaları için belirlenmiş toplam 24 anahtar kelimeye bakıldığında kamu yönetimi ile alakalı yaklaşık 13 anahtar kelimenin yer aldığı, hâlihazırda da güvenlik çalışmalarının kamu yönetimi disiplininin kavramlarıyla karşılaşmaya devam ettiği görülmektedir. Benzer durum uluslararası ilişkiler bilim alanı için de geçerlidir. Dahası söz konusu güvenlik çalışmaları ile ilgili belirlenen anahtar kelimelere karşılık gelen çalışma başlıkları hem kamu yönetimi

47 Üniversitelerarası Kurul (ÜAK), https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2024/2024-mart-donemi/2024M_BilimAlaniAnahtarKelime_08032024.pdf, 2024, erişim 10.05.2024.

hem de uluslararası ilişkiler bilim alanlarında da çalışılmaya devam etmekte, “Güvenlik Çalışmaları” bilim alanının fiiliyatta müstakil bir biçim alması tartışması sürmektedir.

Bu hususta üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da Güvenlik Çalışmaları bilim alanı için gereken bilim insanı kaynağının nasıl sağlanacağı, alana özgü akademisyenlerin nasıl yetiştirileceğidir. Söz konusu durum Türkiye açısından mevcut sistem içerisinde en belirsiz nokta olarak ortada durmaktadır. Bu bağlamda aslında öncelikli olarak açıklığa kavuşturulması gereken sorular şunlardır:

1. Güvenlik Çalışmaları ve güvenlik konusu disiplinler arası ve çok disiplinli niteliklidir. Güvenlik çalışmaları ve güvenlik konusu bu özelliğinden dolayı müstakil bir bilim alanı olarak örgütlenmeden farklı bilim alanları içerisinde konumlanmaya devam mı etmelidir?
2. Güvenlik çalışmaları disiplinler arası niteliğini sürdürerek, tıpkı diğer disiplinler arası bilim alanları gibi, yükseköğretim sistemi içerisinde müstakil bir örgütlenmeye gidecek midir?

Kanımızca bir bilimsel çalışma alanının ve inceleme konusunun disiplinler arası ve çok disiplinli niteliği o alanın yükseköğretim sistemi içerisinde müstakil bir örgütlenmeye sahip olmasının önünde engel değildir. Farklı disiplinlerin yöntem ve kavramlarından yararlanarak yükseköğretim sistemi içerisinde özellikle sosyal bilimler alanında örgütlenmiş (anabilim dalı veya bölüm düzeyinde) birçok bilim alanı vardır. Güvenlik çalışmalarının şimdiye kadar içinden ürettiği kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler alanları da disiplinler arasıdır. Alan çalışmalarının niteliğinin artması ve güvenlik bilim alanının sürdürülebilir şekilde daha ileriye taşınabilmesi bakımından kurumsallaşma son derece önemlidir. Bunun sağlanabilmesi açısından çalışma alanında yetişmiş insan kaynağının varlığı, kavram seti ve kuramlar üretilmesi, akademik camiada kabul görülmesi ve nihayetinde akademik örgütlenme içerisinde bulunulması gerekir. Aslında güvenlik çalışmalarının kendine özgü bir bilim alanı olarak kabul görmesi ve nihayetinde akademik örgütlenme düzeylerinde (bilim dalı, anabilim dalı, bölüm, fakülte) müstakil biçimde yer almasına yönelik bir eğilimin olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Bologna süreci ve Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) kapsamında uluslararası eğitim sınıflandırma ve TYYÇ temel alanlarında Güvenlik Hizmetleri temel hizmetler alanı altında kategorilendirilmiş, eğitim alanları da askeriye ve savunma ile kişilerin ve mülkiyetin korunması olarak iki başlık altına alınmıştır.⁴⁸ (Bkz: Tablo 6 ve 7).

48 Bkz: ISCED-F 2013, International Standard Classification Of Education: Fields of Education and Training 2013–<https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>, 2013, erişim 06.05.2024.; Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ), <https://tyc.gov.tr>, 2024, erişim 07.04.2024.

Tablo 6. ISCED-2013 ve TYYPÇ “10. Hizmetler” Genel Alanı Altındaki “103. Güvenlik Hizmetleri” Eğitim Öğretim Temel Alanı Alt Başlıkları⁴⁹

Eğitim ve Öğretim Alanları	Öğretim Programları
1031. Askeriye ve Savunma	Savunma çalışmaları Askerî bilimler Terörizm ve terörle mücadele Kuvvet koruma ve askerî birlik güvenliği

Tablo 7. ISCED-2013 ve TYYPÇ “10. Hizmetler” Genel Alanı Altındaki “103. Güvenlik Hizmetleri” Eğitim Öğretim Temel Alanı Alt Başlıkları

Eğitim ve Öğretim Alanları	Öğretim Programları
1031. Kişilerin ve Mülkiyetin Korunması	Kişi güvenliği Toplum güvenliği Kamu güvenliği Kolluk çalışmaları Suç araştırmaları ve adli birimler Cezaevi ve topluma kazandırma çalışmaları Afet ve kriz yönetimi Gümrük ve sınır güvenliği Yangından korunma ve müdahale Arama ve kurtarma çalışmaları

Devamında ise tüm alanlarda yeterliliklerin hazırlanması konusunda yürütülen komisyon çalışmaları yapılmış ve temel alan yeterlilikleri ile mevcut öğretim programları 2012 yılında Türk Yükseköğretim Sistemi için belirlenmiştir. Ancak 2015 yılında güvenlik hizmetleri için belirlenen yeterlilikler ve öğretim programlarına ilişkin hususlar TYYPÇ kapsamından silinmiş ve bu zamana kadar ise söz konusu ihtiyacın giderilmesine yönelik bir çalışma yapılamamıştır.

Gelinen noktada Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı üzerinden yapılan bir sorguda Güvenlik Hizmetleri Genel Alanına yönelik eğitim alanları için yeterlilik kriterleri bulunamazken, aynı veri tabanı üzerinde alan yeterlilikleri olmamasına rağmen hangi alan yeterlilikleriyle bağlanarak oluşturulduğu anlaşılamayan 50 farklı ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim programının olduğu görülmektedir.⁵⁰ Özcesi Bologna sürecinin ana mantığı üzerinden hareket edildiğinde Ulusal Yeterliliklerin belirlendiği Güvenlik Hizmetleri Genel Alanına özgü yeterlilikler olmadan öğretim programları yeterlilikleri oluşturulmaktadır. Dolayısıyla, bir bakıma bütünlük oluşturulması mümkün olmayan öğretim programları ile karşı karşıya kalınabilmektedir.

⁴⁹ Age, 2024.

⁵⁰ Tablo 3'te verilen program sayılarına ilave olarak Ceza ve Güvenlik Hizmetleri Ön Lisans Programı, Güvenlik ve Koruma Ön Lisans Programı ile TYYPÇ veri tabanında olmayan ancak YÖK bünyesinde akredite olmuş olan JSKA bünyesinde işletilen Güvenlik Yönetimi Lisans Programı ile Güvenlik Hizmetleri Ön Lisans Programları yer almaktadır.

Söz konusu boşluğun bir diğer etkisi ise güvenlik çalışmaları bilim alanına yönelik eğitimlerin kalite güvencesinin bu boşluktan etkilenme potansiyelidir. Nitekim mühendislik ve sağlık gibi birçok farklı bilim alanında ulusal ve uluslararası kalite ve akreditasyon sağlayan kuruluş bulunmasına karşın, Türkiye’de Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) tarafından tanınan bu alana özgü bir akreditasyon kuruluşu bulunmamaktadır. Ancak, dünya örnekleri açısından da bu husustaki gelişmelerin yeni olduğunu belirtmek gerekir. Söz konusu kalite güvencesinin sağlanmasında özellikle Mesleki Yeterlilik Kurumu, güvenlik örgütleri ve diğer paydaşların katkılarıyla kurumsallaşma ve akreditasyon ölçütlerinin belirlenmesi önemlidir. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinin YÖKAK nezdinde kendi programları ve kurumsal akreditasyonu için başlattığı çalışmalar bu kapsamda örnek ve yol gösterici olabilir.⁵¹

Sonuç Yerine

Hem mikro düzeyde bireysel olarak hem de makro düzeyde devlet ve üstü konumda güvenlik, temayüz etmiş bir hizmet alanıdır. Buna koşut, güvenlik olgusuna ilişkin bilgi üretimi ve güvenlik konusuna gösterilen akademik ilgi de her geçen gün artmaktadır. Güvenlik çalışmalarının akademik düzeyde daha görünür olması, çalışma alanının disiplinler boyutunu ve konumunu da tartışmayı elverişli kılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Türkiye’de güvenlik çalışmaları alanının disiplinler boyutu ve konumlanışı bilim alanı ölçütleri üzerinden değerlendirilmiş, bilim alanının gelişimine dair birtakım öneriler sunulmuştur.

Güvenlik çalışmalarının mevcut durumu bilim alanı ölçütleri bağlamında değerlendirildiğinde; hem lisansüstü çalışmalar hem de diğer akademik yayımlarla birlikte güvenlik çalışmaları ile ilgili bir literatürün oluştuğu, diğer disiplinlerde üretilen kuramlardan da beslenerek alana özgü teorik yaklaşımların (ontolojik güvenlik yaklaşımı, eleştirel güvenlik yaklaşımı, Kıta Avrupası kolluk yaklaşımı, küresel kolluk yaklaşımı gibi) üretildiği ve kullanıldığı, güvenliğe özgü araştırma sorularının geliştiği, metodoloji geliştirme açısından ise çalışmaların genellikle farklı disiplinlerden beslendiği görülmektedir. Bununla beraber akademik bir camianın-birliğin oluşumu, öğretim programlarının varlığı açısından da geliştirilmesi gereken önemli bir birikimin olduğu söylenebilir.

Güvenlik çalışmalarının ağırlıklı olarak konumlandığı, güvenlik bilgisinin akademik düzeyde çoğunlukla üretildiği iki disiplin vardır. Bunlar Kamu yönetimi/Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi ile Uluslararası İlişkiler disiplinleridir. Güvenlikle ilgili bilgi üretiminde kamu yönetimi disiplininde “devlet ve güvenlik” perspektifinin, uluslararası ilişkilerde ise “uluslararası güvenlik”⁵² perspektifinin ön plana çıktığı söylenebilir.

Güvenlik konusundaki bilimsel çalışmalar, güvenlik ve kolluk kuvvetlerine ait akademik örgütlerin (Polis Akademisi ve Harp Okulları, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi gibi) içinden çıkmaya başlamış, daha sonra sivil yükseköğretim kurumlarının

51 Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisinde 2021 yılında başlatılan “Bütünlük Kalite Yönetim Sistemi Projesi” çerçevesinde, YÖKAK kriterleri başta olmak üzere, ISO ve diğer kalite akreditasyonlarındaki kriterler dikkate alınarak alana özgü bir kalite yönetim modeli oluşturulmuştur. Bu çalışmalar kapsamında 05 Temmuz 2023 tarihinde EN ISO 9001:2015 Kalite Yönetim Sistemi Sertifikasını almaya hak kazanmış ve devamında YÖKAK ile güvenlik çalışmalarında kalite denetim kriterleri üzerine çalışmalara başlanılmıştır (Bkz: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi (JSGA), <https://www.jsga.edu.tr/jandarma-ve-sahil-guvenlik-akademisi-5-temmuz-2023-tarihinde-tsen-iso-90012015-kalite-yonetim-sistemi-sertifikasini-almaya-hak-kazanmistir>, 2024, erişim 03.05.2024.

52 Uluslararası ilişkiler perspektifi ile ilgili şu noktaya dikkat çekilebilir. Güvenliğin geliştiği iki temel alandan biri olan uluslararası ilişkiler ya da uluslararası güvenlik penceresinden bakıldığında; Soğuk Savaş’ın sona ermesinin savaşı riskini azaltacağı yönündeki yaygın bir inanç söz konudur. Kanımızca bunun gerçekleşmesi güncel gelişmelerden dolayı pek mümkün görünmemektedir. Nitekim Ortadoğu’da ve Ukrayna bölgesindeki savaşı bize hatırlattığı gibi, askerî güç uluslararası politikanın merkezi bir unsuru olmaya devam etmekte ve askerî gücün ve savaşı riskinin önceliklendirilmemesi, her zaman maliyetli hatırlatmalara yol açmaktadır. Dolayısıyla savaştan bağımsız güvenlik çalışmalarının devamı hala mümkün görünmemektedir.

farklı kürsülerinde, özellikle kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler ve hukuk disiplinlerinde çalışılmaya başlanmış, hatta güvenlik çalışmaları başlıklı lisansüstü programlar açılmıştır. Buna koşut güvenlik ile ilgili bilimsel çalışmaların hem sayısı hem de sosyal bilimlerdeki payı, Türkiye’de her geçen gün artış göstermektedir.

Güvenliği konu alan, güvenlik ile ilgili kavramlara odaklanan çalışmalar, ağırlıklı olarak kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler disiplinleri içerisinde çıkmakta, bu iki disiplini hukuk izlemektedir. 2020’lere kadar her iki disiplin altında üretilen lisansüstü çalışmalar, birbirine yakın sayılarla paylaşılmış görünmekle birlikte özellikle 2020 sonrası uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde üretilen lisansüstü çalışma sayısı artış göstermektedir. Bununla birlikte disiplinin akademik personel kaynağını, bilgi üretimini üstlenecek müstakil bir anabilim dalı örgütlenmesinin, bilhassa sivil yükseköğretim kurumlarında oluştuğunu söylemek zordur.

Güvenlik çalışmaları alanının gelişimini son dönemde domine eden uluslararası ilişkiler tarafıdır. Güvenlik çalışmaları alanının diğer ana gelişim tarafı kamu yönetimi ise güvenlik konusuna ilgisini sürdürmekle birlikte güvenlik alanının kurumsallaşması açısından etkin değildir. Bu konuda kamu yönetimi kürsüleri içerisinde yeterli sayıda nitelikli uzmanların/akademisyenlerin bulunmaması bir faktör olarak görülebilir. Akademik alanda uzmanların yetiştirilmesi konusunda da kamu yönetimi kürsüleri altında güvenlik ile ilgili önemli programlar bulunmakla birlikte bunların sayısının artırılması ve eksikliklerinin de giderilmesi, güvenlik çalışmalarının kurumsallaşması açısından destekleyici olacaktır.

Güvenlik çalışmaları alanının, Yükseköğretim Kurumu (YÖK) ve Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından 2023 yılı itibarıyla “Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı” altında ayrı bir bilim alanı olarak tanınması, bilim alanının müstakil bir bilim alanı olarak değerlendirilmesi bakımından önemli bir adımdır. Güvenliğin müstakil bir bilim alanı olarak değerlendirilmesi isabetli olmakla birlikte çalışmanın başında altı çizilen kamu hizmeti bakışının güvenlik alanından ayrıştırılmaması ve güvenlik çalışmalarının alanın temel yerleşkesi olan kamu yönetimi disiplini bakışının güvenlik çalışmaları içerisinde koparılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Kamu yönetimi, şiddet kullanma tekelini elinde bulunduran devleti ve yönetsel aygıtlarını kendisine inceleme nesnesi yapmış bir disiplindir. Bu tekelin gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde nasıl, hangi araç ve planlarla kullanılacağına dair politikalar yine kamu yönetimi disiplininin araştırma-inceleme konusudur. Kamu yönetimi bilim alanı, güvenliğin disiplinler arası konumundan yararlanarak söz konusu çalışmalarda başat rolü üstlenmeli, uzman ve akademisyen yetiştirme, alana katkı sunacak araştırma ve yaklaşımlar üretme konusunda gereken kurumsallaşmayı sağlamalıdır. Bu bağlamda henüz akademik düzeyde müstakil örgütlenmesini yeterince sağlayamamış güvenlik çalışmaları alanının kamu yönetimi kürsüleri altında anabilim dalı ölçeğinde örgütlenmesi isabetli gözükmektedir. Anabilim dalı ölçeğinde akademik örgütlenme; eğitim-öğretim, uygulama ve araştırma faaliyetlerinin özgülendiği bölüm düzeyinde örgütlenmenin gövdesidir. Yönetim bilimleri, siyaset ve sosyal bilimler, kentleşme ve çevre sorunları, hukuk bilimleri, kamu politikaları anabilim dalları gibi güvenlik çalışmalarının da kamu yönetimi kürsüleri altında örgütlenmesi hem disiplinin kendisini hem de bu alandaki üretimi güçlendirecektir.

Özcesi kamu yönetimi bölümlerinde güvenlik çalışmaları kürsüleri ve lisansüstü programlar için anabilim dalları kurulması, lisans ve ön lisans seviyelerinde ise söz konusu desteğe yönelik derslerin verilmesi tartışılmalı, buna koşut kamu yönetimi kürsüleri içerisinde güvenlik çalışmalarının anabilim dalı düzeyinde müstakil olarak örgütlenme önerisi değerlendirilmelidir.

Güvenlik çalışmalarındaki akademik perspektifin altını çizerek bitirelim. Bütüncül olarak üretilen güvenlik çalışmalarına bakılacak olursa, alanın kapsamının ve gündeminin daralma yerine genişleme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak burada pratik sorunları çözüme çabalarının içerik ve yöntemine, popülist çıkış yollarına dikkatle yaklaşılmalıdır. Güvenlikte akademik yaklaşımın önemsiz, biçimsel, metodolojik, tamamen teorik, uzaktan ve tarihsel olduğunu düşünmemek; güvenliği salt teknik ve pratik bir alan olarak görmemek gerekir. Aslında tarihsel gerçekler, ulusal güvenlik konularındaki tartışmaları gündemine almayan ülkelerin, yanlış yönlendirilmiş politikaların zamanında değerlendirilmemesi ve engellenmemesi nedeniyle hata yapma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Akademik araştırma, üretim ve birikim, devletlerin geçmişteki hatalardan ders almasına yardımcı olabilir. Gelecekte daha iyi politika seçimleri üretecek teorik yenilikleri sağlayabilir. Bu nedenle güvenlik çalışmalarının bilim alanı olarak genişlemesi ve teşvik edilmesi devletlerin ve hatta uluslararası güvenliğin esenliği açısından son kertede önemlidir.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamızın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Literatür taraması- E.Ö.; Veri toplama- E.Ö., M.Y.; Veri seti oluşturma- M.Y.; Analiz- E.Ö., M.Y.; Metin Oluşturma- E.Ö., M.Y.

Kaynakça

Basılı Eserler

- AKGÜL Öner (2019). “Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında Laboratuvarlar: Metod, İşlev ve Kapsam”, *Alternatif Politika Dergisi*, 11:3, 474-501.
- AKSU, Muharrem ve TURHAN, Faruk (2012). “Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4:2, 69-80.
- BALCI Ali ve KARDAŞ Tuncay (2015). *Realizm, Uluslararası İlişkilere Giriş-Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul.
- BAKAN Selahattin ve ŞAHİN Sonay (2018). “Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler”, *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4:2, 135-152.
- BAYSAL Başar ve LÜLECİ, Çağla (2015), “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11:22, 61-96.
- BIGLAN Anthony (1973). “Relationship Between Subject Matter Characteristics And The Structure And Output of University Departments”, *Journal of Applied Psychology*, 57:3, 204-213.
- BLISS, Henry Evelyn (1935). “The System of the Sciences and the Organization of Knowledge”, *Philosophy of Science*, 2:1, 86-103.
- BRAUCH Hans Günter (2012). “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü” (Çev. Z. Arkan Tuncel), Mustafa Aydın vd. (ed.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler*; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 167-199.
- BROWN Neville (1989). “Climate, Ecology and International Security”, *Survival*, 31:6, 519-532.
- BULL Hedley (1968). “Strategic Studies and Its Critics”, *World Politics*, 20:4, 593-605.
- BUZAN Barry (1983). *Peoples, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- COT Institute for Safety (2007). *Notions of Security: Shifting Concepts and Perspectives*, The Hague.

- ÇETİNKAYA Şeref (2013). “Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları”, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2, 241-260.
- ÇEVİRME Ayşe ve ASAL Yasin Uğur (2024). “Savaşın Değişen Yapısı ve Yeni Nesil Silah Teknolojileri: Hipersonik Silahlar Üzerine Bir İnceleme”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, 2:3, 1-16.
- DAHNCKE Helmut DUIT Reinders GILBERT John ÖSTMAN Leif PSILLOS Dimitris ve PUSHKIN David B. (2001). “Science Education Versus Science in the Academy: Questions-Discussion-Perspectives” H. Behrendt vd. (ed.), *Research in Science Education: Past, Present, and Future*, Springer Press, Dordrecht, 43-48.
- ERDAĞ Ramazan (2020). “Savaş ve Çatışmanın Değişen Yapısı: Silahların İmansızlaştırılması”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22:1, 3-22.
- ERTEM Helim Sarı ve DÜZGÜN Aslı Nur (2021). “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 39-83.
- FENSHAM Peter J. (2004). *Defining an Identity: The Evaluation of Science Education as a Field of Research*, Springer Science and Business Media, Dordrecht.
- GADDIS John Lewis (1987) “Expanding the Data Base: Historians, Political Scientists, and the Enrichment of Security Studies”, *International Security* 12:1, 3-21.
- GIDDENS Anthony (1990), *The Consequences of Modernity*, Polity Press, United Kingdom.
- GÖZEN Ramazan (2015). *İdealizm, Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GULBENKIAN KOMİSYONU (2003). *Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılandırılması Üzerine Rapor* (Çev. Ş. Tekeli.), Metis Yayınları, İstanbul.
- İREN Adem Ali ve TAŞGETİREN Rüstem Bilal (2022). “Güvenlik ve Cinsiyet: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminist Güvenlik Yaklaşımlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13:35, 1037-1055.
- KASACI Mustafa Atakan (2021) *Siber Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, Abaküs Kitap, İstanbul.
- KOYUNCU Çiğdem Aydın (2012). “Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67:1, 111-139.
- KRAUSE Keith ve WILLIAMS Michael (1996). “Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods”, *Mershon International Studies Review*, 40:2, 229-254.
- KRISHNAN Armin (2009). “What are Academic Disciplines? Some Observations on The Disciplinarity vs. Interdisciplinarity Debate”, *National Centre for Research Methods Working Paper Series*, University of Southampton.
- KUCHINKE K. Peter (2001). “Why HRD is Not an Academic Discipline”. *Human Resource Development International*, 4:3, 291-294.
- KUHN Thomas Samuel (1970). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (Çev. Nilüfer Kuyaş), Alan Yayıncılık.
- LODAHL, Janice Beyer ve GORDON, Gerald (1972). “The Structure of Scientific Fields and the Functioning of University Graduate Departments”, *American Sociological Review*, 37:1, 57-72.
- MARTIN Laurence (1980). “The Future of Strategic Studies”, *Journal of Strategic Studies* 3:3, 91-99.
- MİŞ Nebi (2011). “Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6:2, 345-381.
- NYE Joseph S. ve LYNN-JONES Sean M. (1988). “International Security Studies: A Report of A Conference on the State of the Field”, *International Security*, 12:4, 5-27.
- ÖZGÜR Erdem (2019). *Devlet ve Jandarma*, Gazi Yayınevi, Ankara.
- ROBINSON Paul (2008) *Dictionary of International Security*, Polity Press.
- ROTSCHILD Emma (1995). “What is Security”. *Daedalus*, 124:3, 53-98.
- T.C. KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜSTEŞARLIĞI (2017). *Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, T.C. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.
- TÖR Özgür (2022). *Savaşın Değişen Yüzü: Vekalet Savaşları ve Hibrit Harekat*, Yediveren Yayınları, İstanbul.
- TURNER Stephan (2000). “What are Disciplines? And How is Interdisciplinarity Different?” Peter W. ve Nico S. (ed.), *Practising Interdisciplinarity*, University of Toronto Press, 46-65.
- TÜRKEN Burak (2022). Türkiye Yükseköğretim Sistemi İçerisinde İstihbarat Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Model Önerisi, *Yüksek Lisans Tezi*, JSGA Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- WALT Stephan M. (1987) “The Search for a Science of Strategy”, *International Security*, 12:1, 140-165
- WRIGHT-NEVILLE David (2010) *Dictionary of Terrorism*, 2010, Polity Press.
- ZABCI Filiz (2007) “Private Military Companies: ‘Shadow Soldiers’ of Neocolonialism”, *Capital & Class*, 31: 2, 1-10.

İnternet Kaynakları

- ISCED-F 2013 (2013) International Standard Classification Of Education: Fields of Education and Training 2013–<https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>., erişim 06.05.2024.
- Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi (JSGA) (2024). <https://www.jsga.edu.tr/jandarma-ve-sahil-guvenlik-akademisi-5-temmuz-2023-tarihinde-ts-en-iso-90012015-kalite-yonetim-sistemi-sertifikasini-almaya-hak-kazanmistir>, erişim 03.05.2024.
- ÖRMECİ Ozan (2015). Ukrayna Krizi ve Rusya'nın Batı ile Satrancı, *Politika Akademisi*, <http://politikaakademisi.org/ukrayna-krizi-ve-rusyanin-bati-ile-satranc/> erişim 11.05.2024.
- Study Portal, (2024), <https://www.studyportal.com>, erişim 06.04.2024.
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ) (2024). <https://tyc.gov.tr>, erişim 07.04.2024.
- US Office of Homeland Security, Homeland Security Act of 2002 (2002). https://www.dhs.gov/sites/default/files/2023-11/03_0116_hr_5005_enr.pdf, erişim 24.03.2024.
- Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) (2024). https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2024/2024-mart-donemi/2024M_BilimAlaniAnahtarKelime_08032024.pdf, erişim 10.05.2024.

Uluslararası İlişkilerde Coğrafi Bilgi Sistemlerini Kullanma: Fergana Vadisi Örneği

Geographical Information Systems in International Relations: Ferghana Valley Case

Mehmet ŞAHİN*

Ömer Faruk
KOCATEPE**

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye e-posta: mesahin@kko.msu.edu.tr, ORCID:0000-0002-0142-6666

** Dr. Milli Savunma Üniversitesi, TSK Astsubay Üst Karargâh Hizmetleri Eğitim Merkezi Komutanlığı, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, Ankara, Türkiye e-posta: omerfarukkocatepe@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8647-4634

Geliş Tarihi / Submitted:
16.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
09.12.2024

Öz

Bu çalışmanın temel amacı Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Uluslararası İlişkilerin birbirlerine entegre olabileceğini göstermektir. Coğrafi Bilgi Sistemleri, mekânsal analiz en önemli aracı olarak sağlıktan arkeolojiye kadar pek çok bilimsel dalda kullanılmaktadır. Ancak Uluslararası İlişkiler çalışmalarında bu metottan yeterince istifade edilememektedir. Bu noktadan hareketle Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Uluslararası İlişkileri buluşturmak amacıyla vaka çalışması gerçekleştirilecektir. Örnek vaka olarak, Orta Asya çalışmalarında önemli yer tutan Fergana Vadisi ele alınacaktır. Fergana Vadisi'nin Orta Asya'da güvenlik sorunu oluşturup oluşturmadığı literatürde tartışma konusudur. Bu noktadan hareketle mekânsal analizdeki otokorelasyon yöntemi kullanılarak bölgedeki çatışmalarda kümelenme ve heterojeni test edilecektir. Böylece hem alandaki sorunsallardan birine cevap aranmış olacaktır hem de Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Uluslararası İlişkiler çalışmalarında nasıl kullanılabileceğine dair emsal oluşturulmaya çalışılacaktır. Son olarak, Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak Uluslararası İlişkiler alanında hangi araştırma sorularına cevap aranabileceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, Uluslararası İlişkiler, Fergana Vadisi, Mekânsal Analiz, Çatışma Çalışmaları

Abstract

The primary objective of this study is to demonstrate the potential for integrating Geographic Information Systems (GIS) with the field of International Relations. GIS, as a crucial tool for spatial analysis, is widely employed in various scientific disciplines, ranging from health to archaeology. Nevertheless, its application in International Relations studies remains underutilized. To address this gap, a case study will be conducted to unite GIS and International Relations, focusing on the Fergana Valley, a region of significance in Central Asian studies. The debate surrounding whether the Fergana Valley presents a security challenge in Central Asia will be explored. This will involve testing for clustering and heterogeneity in conflicts within the region using the autocorrelation method in spatial analysis. Consequently, this study aims to address a key issue in the field and establish a precedent for the utilization of GIS in International Relations studies. Finally, the study will consider which research questions within the realm of International Relations could be addressed through GIS.

Keywords: Geographical Information Systems, International Relations, Ferghana Valley, Spatial Analysis, Conflict Studies

Extended Summary

Geographic Information Systems (GIS) has been an essential tool in spatial analyses across various scientific disciplines since the 1960s. As a system designed for the storage, retrieval, and display of geographic information, GIS facilitates and broadens research opportunities by evaluating and analyzing spatial data. Since the 1980s, it has become increasingly intertwined with spatial analyses and has been widely used in the 1990s. GIS is utilized not only in geography or cartography but also across various fields, from health sciences to archaeology. This study aims to contribute to applying spatial analysis and GIS within International Relations. The study is divided into two main sections. The first section focuses on the role of numerical methods and spatial analysis in International Relations with an emphasis on GIS. The second section involves the statistical and spatial analysis of conflicts in the Ferghana Valley. International Relations discipline has been continuously advancing since the interwar period. The debate over methods emerged in the 1950s, with rising ideas advocating for using scientific criteria to recognize the discipline as a scientific field. The behavioralist approach peaked in the 1960s, emphasizing the importance of determining the most useful method to answer the research question. Quantitative methods aim to explain social phenomena, while qualitative methods seek to understand them, complementing each other. In the 21st century, both quantitative and qualitative studies contribute to the advancement of the discipline.

GIS has recently been included among the quantitative methods in International Relations. According to the fundamental parameter of spatial analysis, it is necessary to consider the geographic distribution of a characteristic and question whether factors in different locations can be statistically independent. Spatial analysis addresses the problems encountered by cities and regions through theoretical formulas related to human spatial behavior, applying theories to operational models. It is expected that GIS could be used in the discipline of International Relations, which is directly related to geography. Social events, such as conflicts, often diffuse in their proximate surroundings, a phenomenon that should be considered. However, it is difficult to claim that GIS is sufficiently utilized in International Relations. The use of GIS in the International Relations discipline began in the 1980s and found its place in leading journals only after 2008, with most studies focusing on maritime security, terrorism, and civil war.

Although GIS is still a relatively new tool in International Relations, it has many applications. According to Gleditsch and Weidmann (2012), GIS can be used for three primary purposes in International Relations: generating non-spatial data, processing static spatial data, and processing dynamic spatial data. Spatial dependency indicates positive spatial spillover from neighboring regions, while spatial heterogeneity measures the uniqueness or similarity of each region. In conflict analyses, spatial heterogeneity displays the distribution of conflicts across a continent, while spatial dependency highlights the risk of conflict spread within a region. These analyses represent the most common uses of GIS in International Relations.

GIS includes various datasets, such as political and administrative boundaries, demographic data, socio-economic variables, and environmental conditions. These data can be used to test the spatial dependency of many phenomena, from international capital flows and migrations to pro-democracy demonstrations and proliferation of nuclear weapons. However, issues such as measurement validity and selection bias arise when using GIS. Measurement validity poses a problem when analyzing elements that are difficult to define geographically or data not directly related to geography. At the same time, selection bias can lead to erroneous results during data transformation.

Following the peaceful dissolution of the Soviet Union, the security and conflict literature on Central Asia has remained relatively sparse. The Ferghana Valley stands out due to disputes over water resources, ethnic conflicts, and border disputes. Notable problems in this region are the border issues and ethnic tensions among Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Tajikistan. The conflict data used in this study were obtained from the Uppsala Conflict Data Program. Between 1999 and 2002, 162 conflicts were identified in Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Tajikistan. The spatial analysis of these conflicts was conducted using GIS. The Kernel Density method was used to identify conflict density and create a heat map. The Global Moran's I test and the Getis-Ord General G test were applied to test the spatial auto-correlation of conflicts.

The results of the two tests indicate that spatial analyses conducted via GIS detect positive spatial auto-correlation. The Global Moran's I test reveals that conflicts are concentrated in the southwest of Kyrgyzstan, the east of Uzbekistan, and the west of Tajikistan, indicating spatial dependency in Central Asian conflicts. However, the Getis-Ord General G test shows no specific hotspots in the Ferghana region, indicating a random spatial distribution of conflicts. These results suggest that conflicts are concentrated in the Ferghana Valley, while no specific hotspots exist.

In conclusion, GIS can be a significant tool in International Relations and provide substantial benefits in areas such as conflict analysis. However, issues such as measurement validity and selection bias should be considered. This study conducted a spatial analysis of conflicts in the Ferghana Valley in Central Asia and found that conflicts are concentrated in this region but without specific hotspots. These findings demonstrate the potential uses and challenges of GIS in International Relations.

Giriş

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), 1960'lı yıllardan bu yana çeşitli bilim dallarında mekânsal analizlerin çözümlenmesinde önemli bir araç olagelmıştır. En basit tabiriyle coğrafi bilgilerin depolanmasını, yeniden kazanılmasını ve gösterilmesini amaçlayan bir araç olarak geliştirilen CBS,¹ mekânsal verilerin değerlendirilip analiz edilmesinde araştırma imkânlarını kolaylaştıran ve genişleten bir sistemdir. Bu bakımdan Ian McHarg'ın² temel çalışması mekânsal analize ilham kaynağı olmuş ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilhassa 1980'li yıllardan itibaren mekânsal analizlerle CBS iç içe geçmeye başlamış ve 1990'lı yıllara gelindiğinde artık ikisi bir arada düşünölmeye başlanmıştır. Nihayetinde coğrafi verilerin görselleştirilip analiz edilmesinde önemli yer tutmasından dolayı sadece coğrafya veya harita mühendisliğinde değil, sağlık bilimlerinden arkeolojiye kadar geniş yelpazede kullanılan bir araç haline gelmiştir.

CBS'nin Türkiye'de gerek kullanılmaya başlanması gerekse de akademik literatürde yerini alması da söz konusu döneme denk gelmektedir. 1990'lı yıllarda bakanlıklarda ve İstanbul Büyükşehir Belediyesinde kullanılan CBS'nin,³ 2000'li yıllardan itibaren yeterli eğitiminin olmadığına dikkat çekilerek bu eksiğin giderilmesi akademik çalışmalarda

1 Peter Rogerson ve Stewart Fotheringham, "GIS and Spatial Analysis: Introduction and Overview", Stewart Fotheringham ve Peter Rogerson (ed.), *Spatial Analysis And GIS*, Taylor and Francis, London, 2005, s. 2.

2 Ian L. McHarg, *Design with Nature*, Garden City, N.Y., Published for the American Museum of Natural History [by] the Natural History Press, 1971.

3 Ceren Özcan Tatar vd, "Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu", *GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies*, 4:1, 2021, s.33-61.

kullanılmasının önemi vurgulanmaya başlamıştır.⁴ Nitekim 2000’li yıllardan itibaren konu ile alakalı tez çalışmaları harita mühendisliği, inşaat mühendisliği, şehir planlamacılığı, coğrafya başta olmak üzere farklı disiplinlerde önemli ölçüde artmıştır. Akademik çalışmalar da bununla paralel olarak harita mühendisliğinden⁵ jeolojiye,⁶ afet yönetimine⁷ ve hatta arkeolojiye⁸ kadar pek çok alanda gelişmeye başlamıştır.

Bu haliyle, uluslararası ilişkiler disiplini de kullanılabilecek bir araç olma potansiyeli taşımaktadır. Nitekim Branch’ın⁹ derleme makalesinde de belirttiği gibi mekân, esasında uluslararası ilişkilerin temelinde yatmaktadır ve gelişen metotlar sayesinde bu disiplin içerisinde de yer bulmaya başlamaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı mekânsal analiz ve CBS’nin uluslararası ilişkiler disiplini de kullanılmasına katkı sağlamaktır. Dolayısıyla çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, sayısal yöntemler ve mekânsal analizle birlikte CBS’nin uluslararası ilişkiler alanındaki rolü üzerinde duracaktır. İlk olarak uluslararası ilişkilerde genel olarak sayısal metotların yeri ve önemi tartışılacak, arkasından da mekânsal analiz ve CBS’nin disiplin içinde yeni yeni gelişmeye başlayan durumu masaya yatırılacaktır. İkinci bölümde ise Avrasya çalışmalarında önemli yer tutan Fergana bölgesindeki çatışmaların istatistikî ve mekânsal analizi yapılacaktır. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, esasında Orta Asya’daki çatışmaları temel alan çalışma, bölgenin en karmaşık coğrafyası olarak nitelendirilen Fergana hakkındaki bu iddiaların otokorelasyon ile doğruluğunu test edecektir. Çalışmada bu bakımdan Orta Asya’daki çatışmaların mekânsal konumlanması nasıl dağılmaktadır sorusuna cevap aranacaktır. Bununla birlikte çalışmanın esas amacı CBS’nin uluslararası ilişkiler içerisinde kullanılmasına örnek sunarak disiplinin gelecekteki çalışmaları için ilham olmaktır. Böylece, uluslararası ilişkiler literatüründe yeterince yer edinmemiş CBS çalışmalarının bu disipline sokularak hem alan yazımına katkı sağlanması hem de örnek vaka ile nasıl kullanılabileceğine dair fikir sunması hedeflenmektedir.

1. Uluslararası İlişkilerde Sayısal Metotlar ve Mekânsal Analiz

Uluslararası ilişkiler çalışmaları, ortaya çıktığı iki savaş arası dönemden beri kendi içerisinde devamlı ilerleyen bir disiplin olagelmıştır. Bu konuda uluslararası ilişkilerdeki büyük tartışmalar, önemli rol oynamıştır. Söz konusu tartışmalardaki diyalektiklerden biri de 1950’li yıllarda ortaya çıkan ikinci büyük tartışma olan metot tartışmasıdır. Buna göre, disiplinin bilimsel bir alan olarak kabul görebilmesi için aynı şekilde bilimsellik ölçütünün kullanılmasının gerekliliğine dair fikirler yükselmeye başlamış ve böylece tarihciliğe dayanan geleneksel yöneme yönelik itirazlar ortaya çıkmıştır.¹⁰ Böylece Gelenekselcilik ve davranışsalcılık arasında gerçekleşen diyalektik her ne kadar 1960’lı yıllarda zirvesine ulaşmış

4 Mahnaz Gümrükçüoğlu, “Coğrafi Bilgi Sistemleri, Anlamı, Yararları, Sorunları ve Geleceği”, *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7:1, 2003, s. 67-72.

5 Sencer Şahin ve Özgün Akçay, “Dijital Orman Kadastro Harita Çizimi İçin Makro Yazılım Geliştirilmesi”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:2, 2022, s. 55-64.

6 Sacit Mutlu vd., “Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ve Parametre Puanlama Yöntemi İle Hakkâri İli Çığ Tehlike Haritasının Oluşturulması”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:2, 2022, s. 71-78.

7 Vahdettin Demir ve Aslı Ülke Keskin, “Taşkın Tehlike Haritalarının Oluşturulması (Samsun, Mert Irmağı Örneği)”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:1, 2022, s. 47-54.

8 İskender Dölek ve Adnan Çevik, “CBS Kullanılarak Savaş Alanı Arkeolojisi Çalışmaları İçin Bir Veri Tabanı Oluşturulması: Malazgirt Savaş Alanının Tespiti, Tarihi ve Arkeolojik Yüzey Araştırması Projesi Örneği”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 5:2, 2023, s. 70-76.

9 Jordan Branch, “Geographic Information Systems (GIS) in International Relations”, *International Organization*, 70:4, 2016, s. 845-869.

10 Oktay F. Tanrısever, “Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik - Davranışsalcılık Tartışması”, Atıla Eralp ve İhsan D. Dağı (ed.) *Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İletişim, İstanbul, 2010, s. 90-91.

ve nihayetinde ABD'nin baskın alandaki baskın aktör olmasıyla birlikte davranışsalılık ön plana çıksa da günün sonunda Şatana'nın¹¹ da dikkat çektiği gibi esasında metotları birbirinden ayırmaktan ziyade mühim olan araştırma sorusuna verilecek cevapta hangi yöntemin daha kullanışlı olacağını tespit etmektir. Zira sayısal yöntemler sosyal olayları açıklamayı hedeflerken sözel yöntemler onları anlamayı hedeflemektedir ki günün sonunda bunlar birbirini tamamlamaktadır.¹² Nitekim 21.yüzyıla gelindiğinde gerek ABD merkezli sayısal çalışmalar gerekse de Avrupa merkezli sözel çalışmalar, Lakatosçu bakış açısıyla cevaplamak gerekirse, birlikte disiplinin ilerlemesine katkı sağlamaktadır.

Dolayısıyla uluslararası ilişkiler disiplininde sayısal metotlar 1960'lı yıllardan itibaren alandaki çalışmalarda yer almaya başlamış, 1990'lı yıllardan itibaren, bilhassa ABD merkezli bakış açısının yayılmasıyla birlikte, literatürün neredeyse yarısını oluşturmaya başlamıştır.¹³ Yukarıda bahsedilen tartışmalar ışığında, toplumsal meseleleri doğa bilimleri metotlarıyla anlama disiplin içerisinde, bilhassa ikinci ve dördüncü tartışmalar içerisinde tartışma konusu olmakla birlikte karar alma, eğilimleri anlama ve hepsinden önemlisi, genelleme yapabilme konusunda matematiksel ve istatistikî metotlar yardımcı olmaktadır. Gerçekten de teori oluşturmasında olmasa da, mevcut teorilerin test edilebilmesi, anomilerin saptanabilmesi, olay ve olguların geçerliliğinin anlaşılabilmesi için sayısal yöntemler ve istatistik önemli bir araç oluşturmaktadır.

Mekânsal analiz, bu noktada özü itibarıyla, mekânsal bağımlılık ve heterojeni gibi analizler gerçekleştirilmesi hasebiyle sayısal metotlar arasında yer almaktadır. Mekânsal analizin temel parametresini ortaya koyan Moran'a¹⁴ göre bazen bir mekânın bir niteliğin coğrafi dağılımını dikkate almak gerekir ve bu durumda sorabileceğimiz sorulardan biri, olguyu meydana getiren faktörlerin farklı mekânlarda istatistiksel olarak bağımsız kabul edilip edilemeyeceğidir. Dolayısıyla mekânsal analiz, Tobler'in "her şey diğer her şeyle ilgilidir ama yakın şeyler uzak şeylerden daha fazla ilişkilidir"¹⁵ ifadesinde belirtilen coğrafyanın temel yasasının istatistikî analizine dayanmaktadır. Bu ilkedен hareketle mekânsal analiz, insanın mekânsal davranışına ilişkin teorik formüllerden yararlanılarak şehirlerin ve bölgelerin karşılaştığı sorunları ele alınmaya çalışan ve bunu operasyonel bağlamda başarmak için teorileri uygulanabilir modellere dönüştürmeye yarayan modeller bütünüdür.¹⁶ Daha basit şekilde ifade etmek gerekirse CBS ile matematiksel modellerin coğrafi analizlerdeki genel rolü üzerine odaklanılmaktadır.¹⁷ Bu haliyle coğrafya ile doğrudan ilintili olan uluslararası ilişkiler disiplininde de mekânsal analiz ve dolayısıyla CBS'nin kullanılabilmesi beklenebilir. Zira Most ve Starr'ın¹⁸ konunun temelini oluşturan çalışmalarında da ortaya koyduğu gibi, çatışma başta olmak üzere sosyal olayların yakın çevrelerinde difüzyona uğraması literatürün

11 Nil S. Şatana, "Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem", *Uluslararası İlişkiler*, 12:46, 2015, s. 11-33.

12 Martin Hollis ve Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon Press, Oxford, 1990, s. 3-5.

13 Detlef F. Sprinz ve Yael Wolinsky-Nahmias, "Introduction: Methodology in International Relations Research", Detlef F. Sprinz ve Yael Wolinsky-Nahmias (eds.), *Models, Numbers, and Cases, Methods for Studying International Relations*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2004, s. 7.

14 P. A. P. Moran, "The Interpretation of Statistical Maps", *Journal of the Royal Statistical Society Series B: Statistical Methodology*, 10:2, 1948, s. 243-251.

15 W. R. Tobler, "A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region", *Economic Geography*, 46, 1970, s. 234.

16 Luc Anselin, *Spatial Econometrics, Methods and Models*, Dordrecht, Kluwer Academic, Boston, 2010, s. 7.

17 Luc Anselin ve Sergio J. Rey, "Perspectives on Spatial Data Analysis", Luc Anselin ve Sergio J. Rey (ed.), *Perspectives on Spatial Data Analysis*, Springer Berlin Heidelberg, Berlin, Heidelberg, 2010, s. 3.

18 Benjamin A. Most ve Harvey Starr, "Diffusion, Reinforcement, Geopolitics, and the Spread of War", *American Political Science Review*, 74:4, 1980, s. 932-946.

pek ele almadığı ancak göz önünde bulundurulması gereken bir mevzudur. Söz gelimi Arap Baharı, Tunus'ta ortaya çıktıktan sonra mekânsal olarak yakın çevresinde yayılmış ve nihayetinde bütün Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı etkilemiştir. Örnekte de görüldüğü gibi, Tobler'in yasasıyla da paralel olarak, yakın şeylerin birbirleriyle ilişkisi dikkat değer ölçüde olmuştur.

Ancak buna rağmen CBS'nin, uluslararası ilişkiler içerisinde yeterince kullanılan bir araç haline geldiğini iddia etmek oldukça zordur. CBS'nin disiplin içerisinde kullanılması 1980'li yıllarda gündeme gelmeye başlamışsa¹⁹ da ilk olarak 1990'ların sonunda akademik dergilerde çalışmalar yayınlanmış ve ancak 2008 yılından sonra alanın önde gelen dergilerinde kendisine yer bulmaya başlamıştır. Mevzubahis çalışmaların neredeyse tamamı deniz güvenliği²⁰ ile terör²¹ ve iç savaş²² üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde CBS kullanımının kısıtlı kalmasının ve yukarıda bahsi geçen alanlarda ilerlemeye başlamasının çeşitli ve anlaşılabilir sebepleri vardır. İlk ve en önemlisi, her ne kadar uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları özü itibarıyla politik coğrafya ve jeopolitik ile doğrudan ilişkili olsa da İkinci Dünya Savaşından sonra coğrafya ve uluslararası ilişkiler akademik çalışmalarda birbirlerinden ayrılmıştır. Burada jeopolitiğin Nazi Almanyası ile eşdeğer görülmesi ve Soğuk Savaş döneminde teknolojinin gelişmesinin coğrafyayı önemsiz kıldığına dair inanç, uluslararası ilişkilerin coğrafyadan uzaklaşarak güç, silahlanma gibi konulara daha fazla eğilmesine yol açmıştır.²³ Dolayısıyla uluslararası ilişkiler kendi varsayım ve kavramlarıyla bir bilim oluşturma çabasına girişmiş, coğrafi determinizm indirgemeci olarak kabul edilmeye başlamış ve nihayetinde bilhassa ABD ve Avrupa'da istifade edilmeyen bir bilim dalı haline gelmiştir.

İkincisi ve bununla bağlantılı olarak, yukarıda da belirtildiği gibi uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde pozitivizm ve sayısal yöntemler daha ziyade ABD merkezli gelişmiş, buna karşılık Avrupa daha eleştirel ve inşacı epistemoloji üzerinden ilerlemiştir. Dolayısıyla mekânsal analiz yapabilecek istatistikî alt yapıya sahip ekol sadece Atlantik'in öbür tarafında, ABD'de gelişmiştir. Ancak bu kıtada da uluslararası ilişkilerin bahsi geçen sebepler neticesinde coğrafya temel biliminden ayrılması dolayısıyla akademik çevrelerin ilgi alanına girmemiştir. Neticesinde pek fazla kullanılmayan bir alan olagelmıştır.

Üçüncüsü ise genel olarak sayısal yöntemlerde olduğu gibi mekânsal analizde de veri toplama ve değerlendirmenin zor ve tartışmalı olması bu alanda çalışmalar yapılmasındaki cesareti kırmaktadır. Sosyal olayların sayısallaştırılmasının zor ve tartışmalı olması bir yana mekânsal analize kullanılan verilerin vektör verilerin (noktasal veriler) çizgi, poligon, nokta, raster verilerin (resim verileri) ise hücre biçiminde farklı olması dolayısıyla birbirine entegre

19 Mos ve Starr, "Diffusion, Reinforcement, Geopolitics"; John O'Loughlin, "Spatial Models of International Conflicts: Extending Current Theories of War Behavior", *Annals of the Association of American Geographers*, 76:1, 1986, s. 63-80.

20 Hanwen Fan vd., "Spatial Patterns and Characteristics of Global Piracy Analyzed Using a Geographic Information System", *Marine Policy*, 157, 2023, s. 105816.

21 Laura K. Siebenek vd., "Spatial and Temporal Analyses of Terrorist Incidents in Iraq, 2004–2006", *Studies in Conflict & Terrorism*, 32:7, 2009, 591-610.; Richard M. Medina vd., "A Geographic Information Systems (GIS) Analysis of Spatiotemporal Patterns of Terrorist Incidents in Iraq 2004–2009", *Studies in Conflict & Terrorism*, 34:11, 2011, s. 862-882.

22 Andrew Linke ve Clionadh Raleigh, "State and Stateless Violence in Somalia", *African Geographical Review*, 30:1, 2011, s. 47-66.; Andreas Forø Tollefsen, Håvard Strand ve Halvard Buhaug, "PRIO-GRID: A Unified Spatial Data Structure", *Journal of Peace Research*, 49:2, 2012, s. 363-374.

23 Mehmet Şahin, "Jeopolitik Düşüncenin Tarihi", Serkan Yenel ve Mehmet Bora Sanyürek (ed.), *Uluslararası Politika, Giriş, Kavram, Teoriler*, Nobel, Ankara, Nobel, 2022, s. 174-175.

edilerek tek bir analiz gerçekleştirilmesi zor olduğu gibi²⁴ verilerin değişikliğe uğrama riskini taşımaktadır. Dolayısıyla mekânsal analizin, bilhassa bağımlılık ölçümlerinde model kurgulamak zorlayıcı olmaktadır.

1.1. CBS'nin Uluslararası İlişkilerde Kullanımı

Bahsi geçen engellere rağmen, mekânsal analiz ve CBS, uluslararası ilişkilerde henüz yeni olmakla birlikte kullanılmaktadır ve muhtemel kullanım alanı da esasında geniştir. Daha önce de belirtildiği gibi, hâlihazırda en çok iç savaş ve çatışma analizlerinde kullanılmaktadır. Zira çatışmaların verisi bulmak ve yer tespitini yapmak görece kolay olduğundan dolayı bunların mekânsal analizi de kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. Gleditsch ve Weidmann'a²⁵ göre CBS, uluslararası ilişkilerde üç amaçla kullanılabilir: mekânsal olmayan verilerin oluşturulmasında, statik mekânsal verilerin işlenmesinde ve dinamik mekânsal verilerin işlenmesinde. Dinamik mekânsal verilerin işlenmesi, alanın öne çıkan analizleri olarak literatürde yer almaktadır ve bu noktada mekânsal bağımlılık ve mekânsal heterojeni alandaki istatistikî çalışmaların temelini oluşturmaktadır.²⁶ Heterojeni, her bölgenin benzersizliğini veya benzerliğini ölçmeye yararken bağımlılık komşu bölgelerden pozitif mekânsal yayılmayı işaret etmektedir. Yani heterojeni bir bölgedeki çeşitliliği ölçerken bağımlılık bunların arasındaki ilişkiyi ölçmektedir. Çatışma analizinden örnek vermek gerekirse; mekânsal heterojeni bir kıtadaki çatışmaların dağılımını gösterirken mekânsal bağımlılık bir bölgedeki çatışmanın diğerine sıçrama riskini ortaya koyar. Dolayısıyla literatürde ağırlıkla yer aldığı gibi çatışmaların mekânsal kümelenmesi, uluslararası ilişkilerde CBS'nin en yaygın kullanımını oluşturmaktadır. Zira gerek çatışma verilerine ulaşımın kolay olması gerekse de çatışmanın mekânsal difüzyon içermesi sebebiyle bu alandaki bağımlılığın ölçülmesi araştırma açısından kolaylık sağlamaktadır.

Bunun yanında mevcut veriler ışığında CBS sayesinde uluslararası ilişkiler disiplininde çatışmaların yanında çeşitli analizler gerçekleştirmek mümkündür. Hâlihazırda CBS veri kümeleri arasında siyasi ve idari sınırlar, demografik veriler, sosyo-ekonomik değişkenler ve çevresel şartlar bulunmaktadır.²⁷ Bu noktadan hareketle literatürde çokça tartışılan ancak henüz CBS ortamında çalışılmayan, örneğin liberal uluslararası sistemdeki sermaye hareketlerinden uluslararası göçe, demokrasi yanlısı gösterilerden nükleer silahların yayılmasına kadar pek çok olgunun mekânsal bağımlılığı test edilebilir. Böylece söz konusu araştırmalarda mekânın da bir değişken olup olmadığı ve bir ilişki varsa ne ölçüde olduğu hususunda çıkarımlarda bulunulabilir.

CBS kullanımında da belli sorunlar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Pozitivist metodolojinin kendi sorunlarının yanında Branch'ın²⁸ da ayrıntılı şekilde belirttiği gibi ölçüm geçerliliği ve seçim önyargısı, CBS analizlerinde karşılaşılabilecek en büyük sorunlardır. Ölçüm geçerliliği, en çok coğrafi olarak tanımlanması zor unsurların veya esasında coğrafya ile doğrudan alakası olmayan verilerin analizini yaparken karşılaşılabilecek problemdir. Siyasi tarih çalışmaları veya uluslararası kurumların işleyişi bu noktada örnek gösterilmektedir.²⁹ İkinci sorun olan seçim önyargısı da esasında bunula alakalıdır. Matematiksel modellemelerdeki

24 Tollefsen, Strand ve Buhaug, *PRIO-GRID: A Unified Spatial Data Structure*, s. 364.

25 Kristian Skrede Gleditsch ve Nils B. Weidmann, "Richardson in the Information Age: Geographic Information Systems and Spatial Data in International Studies", *Annual Review of Political Science*, 15:1, 2012, s. 461-481.

26 John O'Loughlin ve Luc Anselin, "Bringing Geography Back to the Study of International Relations: Spatial Dependence and Regional Context in Africa, 1966-1978", *International Interactions*, 17:1, 1991, s. 29-61.

27 Gleditsch ve Weidmann, *Richardson in the Information Age: Geographic Information Systems and Spatial Data in International Studies*, s. 465-467.

28 Branch, *Geographic Information Systems (GIS) in International Relations*, s. 845-869.

29 Branch, *Geographic Information System*, s. 855.

seçim önyargısı, araştırmacıyı teleolojik sonuçlara sevk ederken, CBS’de buna ek olarak verilerin dönüştürülmesi sırasında yanlış sonuçların çıkmasına yol açabilir. Dolayısıyla veri seçimi ve onların CBS üzerinde kodlanması en önemli sorunu oluşturmaktadır.

Bu noktadan hareketle, çalışmanın bundan sonraki kısmında CBS’nin uluslararası ilişkiler alanında kullanımı örnek vaka çalışması ile gösterilmeye çalışılacaktır. Örnek vaka olarak, Avrasya çalışmalarında önemli yer tutan Fergana bölgesindeki çatışmaların mekânsal analizine yer verilecektir. Zira Orta Asya’daki politik çatışmalar ilgi bölümde de gösterileceği gibi Fergana Vadisinde toprakları bulunan üç ülke olan Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan’da gerçekleşmiş, Kazakistan ve Türkmenistan’da herhangi bir çatıma verisi kayda geçmemiştir. Nitekim çalışmanın amacı da esasında Orta Asya’daki çatışmaların Fergana ile birlikte değerlendirilebileceği önermesini mekânsal analizle test etmektir. Dolayısıyla Orta Asya, genel olarak ele alınmakla birlikte, literatürün yoğun olduğu Fergana ana odak olacaktır.

2. Orta Asya’daki Çatışmaların Mekânsal Analizi

Sovyetler Birliği’nin görece çatışmasız süreçle dağılmasından veya dondurulmuş sorunlar haline getirilmesinden dolayı güvenlik ve çatışma, Avrasya çalışmaları literatürünün genelinde nispeten az yer tutmaktadır. Bunun istisnasını etnik çatışmanın yaşandığı Karabağ ve sınır ihtilafları başta olmak üzere çeşitli sorunların bulunduğu Fergana’nın oluşturduğu söylenebilir. Gerçekten de su sorunları,³⁰ etnik çatışma ve sınır anlaşmazlıkları³¹ ve radikalleşme³² bölgenin ihtilaf konuları olarak tartışılmakta ve Fergana bu açıdan Orta Asya’nın yumuşak karnı olarak kabul edilmektedir. Ancak diğer taraftan, Fergana’nın gerek politik söylemlerde gerekse de literatürde tartışıldığı kadar büyük sorunlar taşımadığına dair çalışmalar da bulunmaktadır. Sözelimi Nourzhanov³³ ve Buzan ile Wæver³⁴ arasında sınır meselelerinin güvenlik dışılaştırıldığını, bölge ülkelerinde bu konuda ihtilaflar olsa bile tarafların çatışmadan kaçındığını ileri sürmektedir. Benzer şekilde bölgedeki radikal grupların varlığının da esasında Orta Asya’daki siyasetçiler tarafından abartıldığı, kendi otoriter yönetimlerini meşrulaştırmak için araçsallaştırdıklarını^{35,36} iddia eden görüşler de literatürde yer almaktadır.

Literatürdeki söz konusu tartışmadan hareketle, Orta Asya’daki çatışmaların mekânsal analizi CBS kullanılarak tespit edilecektir. Çatışma yoğunluğunun gerçekten Fergana bölgesinde mi yoğunlaştığı, şayet öyleyse de Fergana’nın içinde tek bir bölgede mi yoğunlaştığı yoksa geniş bir alanına mı yayıldığı mekânsal otokorelasyon ile test edilecektir. Bunu anlamak için ilk olarak Fergana’daki ihtilaflar masaya yatırılacak arkasından da çatışmaların istatistiki betimlemesi ve mekânsal analizi yapılacaktır.

30 Christine Bichsel, *Conflict transformation in Central Asia, Irrigation Disputes in the Ferghana Valley*, Routledge, London, New York, 2009.

31 Anchita Borthakur, “An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley”, *Asian Affairs*, 48:2, 2017, s. 334-350.

32 Ramakant Dwivedi, “Religious Extremism in Ferghana Valley”, *Strategic Analysis*, 30:2, 2006, s. 403-423.

33 Kirill Nourzhanov, “Changing Security Threat Perceptions in Central Asia”, *Australian Journal of International Affairs*, 63:1, 2009, s. 85-104.

34 Barry Buzan ve Ole Wæver, *Regions and Powers, The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 423.

35 Reuel R. Hanks, “Narratives of Islam in Uzbekistan: Authoritarian Myths and the Janus-state Syndrome”, *Central Asian Survey*, 35:4, 2016, s. 501-513.

36 Andrew F. March, “State Ideology and the Legitimation of Authoritarianism: The Case of post-Soviet Uzbekistan I”, *Journal of Political Ideologies*, 8:2, 2003, s. 209-232.

2.1. Fergana Vadisi'nin Konumu ve İhtilafların Kökeni

Orta Asya'nın merkezinde yer alan Fergana Vadisi, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın bulunduğu, yaklaşık 800.000 km² genişliğinde ve deniz seviyesinden ortalama 900 metre yükseklikte yer alan, ekonomik ve ticari açıdan önemli bir bölgedir. Bilhassa pamuk üretimindeki verimliliği ve henüz madencilik faaliyetleri gerçekleşmemiş olsa da yeraltı kaynaklarıyla dikkat çeken bu vadi, kuzeyde Tanrı Dağları'nın Çatkal uzantısı, güneyde Alay ve Türkistan sıradağları tarafından çevrelenmiş olup, güneydoğusunda Kaşgar ile sınır komşusudur. Tanrı ve Pamir Dağları arasında yer alan Fergana Vadisi'nde, tarih boyunca İpek Yolu sayesinde önemli yerleşim yerleri kurulmuş ve uygarlık merkezi haline gelmiştir. 2010'lu yıllara gelindiğinde yaklaşık 16 milyon insanın yaşadığı tahmin edilen Fergana Vadisi, Orta Asya'nın en yoğun nüfuslu bölgelerinden biridir. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında bölünmüş durumda olan Fergana Vadisi'nin nüfusu çoğunlukla Özbekler, Kırgızlar ve Taciklerden oluşmakla birlikte söz konusu üç ülkenin her biri, diğer iki etnik gruptan önemli azınlıkları barındırmaktadır. Karmaşıklığı daha da arttıran şey, bilhassa Fergana Vadisi'nde bulunan eksklav toprak parçaları ve etnik dağılımlardır.³⁷

Fergana Vadisi'nin sınırlarının ve etnik dağılımının karmaşıklığının tarihsel nedenleri vardır. Vadi, tarihin çeşitli dönemlerinde genellikle birleşik bir siyasi yapı altında yönetilmiş ve farklı etnik kökenlere ev sahipliği yapmıştır. Antik çağlarda Pers İmparatorluğu'nun bir parçası olan vadi, İpek Yolu'nun önemli bir noktası olmuştur. 13. yüzyılda Moğollar tarafından fethedilip Çağatay Hanlığı'na dâhil edilmiştir. 18. yüzyılda Hokand Hanlığı ortaya çıkmış ve Çarlık Rusya'sının 19. yüzyıldaki işgali ile Rus Türkistanı'nın Fergana vilayeti olmuştur. Her ne kadar 19. yüzyılda işgal etmiş olsa da Rusların bu bölgeye yönelik politikaları birkaç yüzyıllık bir politikanın sonucusudur.³⁸ Nitekim Rus İmparatorluğu 1917'deki Ekim Devrimi'ne kadar bölgeyi askeri ve idari merkezi haline getirmiştir.³⁹

1917 devriminin akabinde bölgedeki hâkimiyetini artırmak ve merkezi yönetimi güçlendirmek adına Sovyetler Birliği, 1924'te, Türkistan'ı çoğunluktaki etnik gruplar arasında bölerek Orta Asya'da yeni sınırlar çizmeye karar vermiştir. Orta Asya'daki kimlikleri klanlar, bölge veya dine dayalı kimlikleri göz ardı ederek belirli milletler olarak yeniden düzenlenmiştir. Sovyetler Birliği'nin Orta Asya'ya uyguladığı yapay sınır düzenlemeleri sonucunda, birçok etnik grup ve kabile kendi tarihi mirasını, kültürel kimliğini ve dilini kaybederek Sovyet yönetimi tarafından dayatılan Özbek, Kırgız ve Tacik gibi etno-linguistik etiketler, bölgede karmaşık ve örtüşen kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece bölgedeki, tarihi ve sosyo-kültürel dokunun bozulmasına yol açarak, etnik gerilimleri ve kimlik krizlerini ortaya çıkaracak ortam oluşmuştur.

Sovyetler döneminde benimsenen ve “Matruşka Modeli” olarak bilinen strateji, bölgedeki ulusların bir arada değil iç içe yaşamasını teşvik etmiş ve asimilasyon amacıyla kullanılmıştır.⁴⁰ Bu politika, özellikle Stalin döneminde ulusal ve özerk bölgelere Rus göçmenlerin yerleştirilmesiyle birlikte, bölgenin demografik yapısını bilinçli olarak değiştirmiştir.⁴¹ Bu süreç, Fergana Vadisi gibi bölgelerde demografik homojenliği bozarak

37 Amandeep Hanspal, “Fergana Valley: Central Asia's Cauldron”, <https://www.statecraft.co.in/article/fergana-valley-central-asia-s-cauldron>, erişim 02.10.2024.

38 Richard A. Pierce, *Russian Central Asia, 1867-1917 : A Study in Colonial Rule*, Univ. of California Press, Berkeley, 1960, s. 17.

39 Ibid., s. 26 ve Zubaidullo Ubaidulloev, “The Russian-Soviet Legacies in Reshaping the National Territories in Central Asia: A Catastrophic Case of Tajikistan”, *Journal of Eurasian Studies*, 6:1, 2015, s. 79-87.

40 Buzan ve Wæver, *Regions and Powers*, s. 402.

41 Nicholas Valentine Riasanovsky, Mark D. Steinberg ve Figen Dereli, *Rusya Tarihi*, İnkılap, İstanbul, 2011, s. 627.

Sovyet sonrası dönemde ulusal sınırlarının etnik ve radikal sorunların temel nedenlerinden biri olmasına zemin hazırlamıştır.

Bunun neticesinde, Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılmasının ardından Orta Asya'daki devletler, yapay olarak çizilen ve sınırları belirsiz kalan devlet sınırları nedeniyle birbirlerinin toprakları üzerinde hak iddia etmişlerdir. Orta Asya'nın beş bağımsız devleti, 30 yılı aşan bağımsızlıklarına rağmen bölgede hâlâ çözülmemiş ve son derece karmaşık sınır sorunları ile karşı karşıyadır. Özellikle Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın topraklarının kesiştiği, birleştiği ve zaman zaman çatıştığı Fergana Vadisi gibi bölgelerde, pek çok tartışmalı sınır ortaya çıkmıştır.

Özellikle, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası ortaya çıkan yapay sınırların, yerel etnik ve coğrafi gerçekliklerle uyuşmaması, sınır anlaşmazlıklarını daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu durum bölgedeki toprak anlaşmazlıklarını ve güvenlik endişelerini artırmıştır.⁴² Bu durumun en bariz yaşandığı yer ise Fergana Vadisi'dir. Coğrafi karmaşanın en dikkat çekici örneği olan bu bölgede iç içe geçmiş anklavların varlığı uzun yıllardır bölgenin tamamında güvenliği ve istikrarı tehlikeye atmaktadır. Sovyetler Birliği'nin 1924'te gerçekleştirdiği sınırlama politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bu anklavlar: Soh, Voruh, Şahimerdan, Sarvak, Çonkara, Barak, Kayrağaç ve Yeni-Ayıl olmak üzere toplam sekiz farklı bölgeyi kapsamaktadır. Bu anklavlar Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan arasında bölünmüş durumdadır. Örneğin, altısı Kırgızistan topraklarında (Soh, Voruh, Şahimerdan, Çonkara, Kayrağaç ve Yeni-Ayıl), ikisi de Özbekistan'da (Sarvak ve Barak) bulunmaktadır; Tacikistan topraklarında ise herhangi bir anklav yer almamaktadır. Bu karmaşık yerleşim düzeni, bölgenin siyasi ve coğrafi yapısını derinden etkilemiş ve zaman zaman etnik gerilimlere neden olmuştur.

Ancak bu karmaşıklık ve ihtilaflara rağmen, Orta Asya'daki çatışmalar hakkında akademik literatürde az sayıda çalışma yer almaktadır.⁴³ Zira daha önce de belirtildiği gibi, bölge ülkelerinin esasında çatışmadığı, tam tersine, uyuşturucu trafiği ve aşırılıkçılık karşısında iş birliğine yöneldiği,⁴⁴ radikal grupların ise dile getirildiği kadar büyük bir tehdit oluşturmadığı ve Özbekistan başta olmak üzere ülke içerisinde politik hegemonya kurabilmenin meşruiyetlerini oluşturmak maksadıyla gereğinden fazla büyütüldüğü⁴⁵ iddiaları da yer almaktadır. Sıradaki bölümde, söz konusu tartışmalara istatistikî veriler ve mekânsal analiz testiyle katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

2.2. Veri ve Yöntem

Çatışma verileri, konuyla ilgili en geniş açık kaynak olan *Uppsala Conflict Data Program*'dan alınmıştır.⁴⁶ Data programı 1989 – 2002 arasındaki bütün çatışmaları barındırmakla birlikte Orta Asya'daki çatışmalar Tacikistan İç Savaşı dışarıda bırakıldığında 1999 yılından itibaren başlamaktadır. Tacikistan İç Savaşı, yukarıda sayılan ve Orta Asya'daki sınır sorunları, rejim güvenliği gibi meselelerin dışında, önemli ölçüde elit yapısı ve patronaj ilişkilerinden dolayı çıktığı ve hepsinden önemlisi nihayetinde barış tesis edilebildiği için söz konusu savaşa ilgili veriler dâhil edilmemiştir. Orta Asya'da Soğuk Savaş sonrası dönemde başka bir iç savaş da

42 Borthakur, *An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley*, s. 339.

43 Hooman Peimani, *Conflict and Security in Central Asia and the Caucasus*, ABC-CLIO, Santa Barbara Calif., 2009.

44 Buzan ve Wæver, *Regions and Powers*, s. 425.

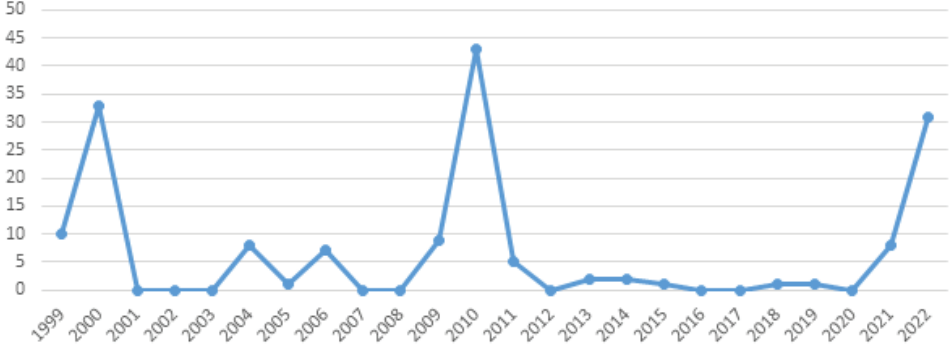
45 Andrew F. March, "From Leninism to Karimovism: Hegemony, Ideology, and Authoritarian Legitimation", *Post-Soviet Affairs*, 19:4, 2003, s. 307-336.

46 Shawn Davies, Therése Pettersson ve Magnus Öberg, "Organized Violence 1989–2022, and the Return of Conflict between States", *Journal of Peace Research*, 60:4, 2023.

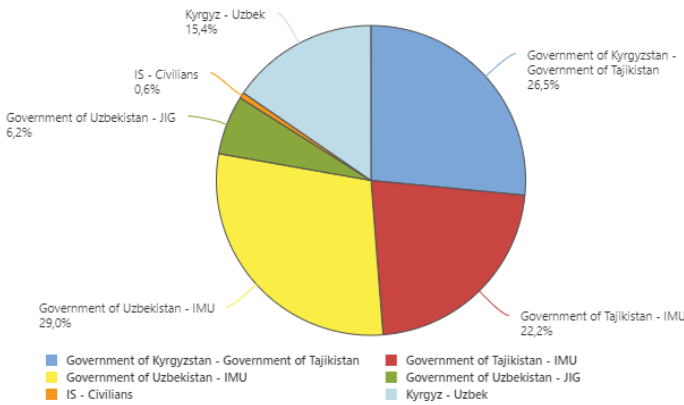
yaşanmamıştır. Tacikistan iç savaşına ait veriler çıkarıldığında Orta Asya’da 1999 – 2002 arasında toplam 162 çatışma tespit edilmiştir. Çatışmaların yıllara göre dağılımı Grafik 1’de verilmiştir. Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki, Orta Asya’da siyasi içerikli çatışmalar belirlenen tarihlerde sadece üç ülkede (Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan) tespit edilmiştir.

Grafik 1. Yıllara Göre Orta Asya’daki Çatışma Sayıları⁴⁷

Grafikten de anlaşılacağı üzere, bölgede 2000, 2010 ve 2022 yılları haricinde görece düşük çatışma sayısı bulunmaktadır. Yani bölgenin bütününe bakıldığında gerçekten de büyük ölçüde istikrarlı olduğu iddia edilebilir. Yine de çatışmaların yoğun yaşandığı yıllarda bulunmaktadır ve bunlar belirli bir frekansta gerçekleşmiştir. Çatışmaların taraflarına bakıldığında ise 6 farklı çatışma tarafı olduğu Şekil 2’de görülmektedir. Buna göre bölgedeki çatışmaların %26,5’ini Kırgızistan – Tacikistan arasındaki sınır sorunları oluştururken %15,4’ünü Kırgız – Özbek etnik çatışması oluşturmaktadır, kalan %58,1’ini ise bölgedeki dini istismar eden terör örgütlerinin faaliyetleri veya terörle mücadele oluşturmaktadır. Bir başka açıdan bakılacak olursa, bölgedeki çatışmaların yaklaşık 4’te 1’ini devletler arası çatışma iken 4’te 3’ünü ise devlet dışı aktörler ve ülke içi etnik çatışmalar oluşturmaktadır.

Grafik 2. Orta Asya’daki Çatışmaların Tarafları⁴⁸

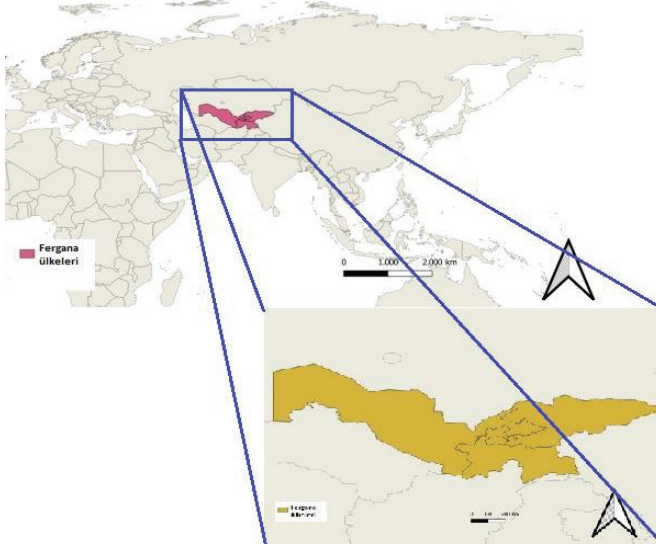

47 Davies vd. verilerinden alınarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

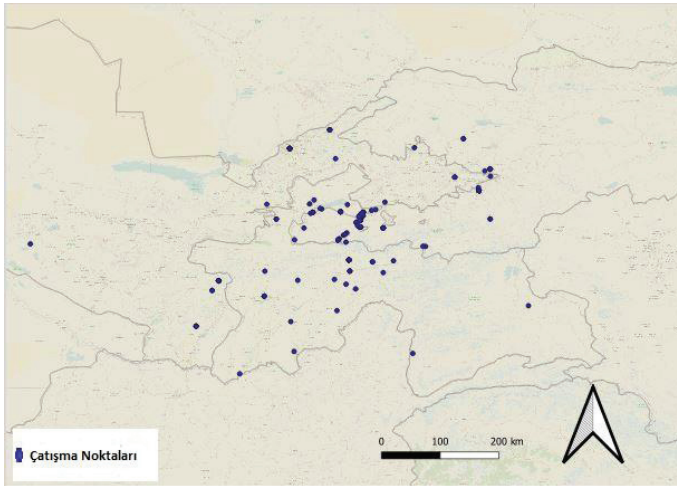
48 Davies vd. verilerinden alınarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Betimleyici istatistikî verileri, CBS'ye aktarmak gerekirse; çatışmaların her biri vektör veri olarak koordinat düzlemine yerleştirildiğinde Harita 2'de görülen dağılım ortaya çıkmaktadır. Çatışmaların yoğunluğu tespit edilirken ise Kernel Yoğunluk metodu kullanılmış ve CBS'nin gerçekleştirdiği hesaplamada ortalama yoğunlaşmanın 17km olduğu tespit edildiğinden dolayı sıcaklık haritası çıkarılırken yarıçap 17km olarak seçilmiştir. Neticesinde Harita 3'teki sıcaklık haritası ortaya çıkmıştır. Yani Harita 1, tespit edilen 162 çatışma noktasını vektör veri olarak sunarken, Harita 3, çatışmaların yoğunlaştığı alanları tespit ederek raster veri ile ortaya koymaktadır.

Harita 1. Yer Bulduru Haritası⁴⁹

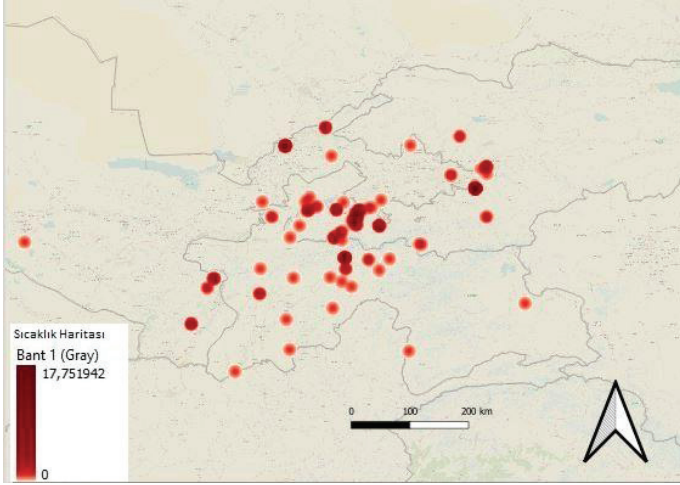

Harita 2. Orta Asya'daki Çatışmaların Koordinatlarının Dağılımı⁵⁰

49 CBS kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

50 CBS kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Harita 3. Orta Asya'daki Çatışmaların Sıcaklık Haritası⁵¹

Bütün bu veriler ışığında, literatürde sıklıkla öne sürüldüğü gibi gerçekten Orta Asya'daki çatışmaların Fergana bölgesinde toplanıp toplanmadığı yani mekânsal bağımlılık bulunup bulunmadığı, şayet toplanıyorsa da buralarda sıcak noktaların bulunup bulunmadığı CBS kullanılarak test edilecektir. Çalışmanın sınırlılığı mekânsal otokorelasyonu ölçmektir. Çatışmanın sebeplerini veya yayılma riskini ölçmeye yarayan mekânsal bağımlılık bu çalışmada yer almayacaktır. Bu bakımdan çalışmadaki iki sıfır hipotezi;

(1) H_0 : Orta Asya'daki çatışmalarda herhangi bir katmanlaşma bulunmamaktadır

(2) H_0 : Fergana'daki çatışmaların belirli sıcak noktaları bulunmamaktadır

olacaktır. Hipotezlerin test edilmesinde mekânsal otokorelasyon tekniği kullanılmıştır. Birinci hipotezin testi için tabakalaşmanın olup olmadığını test etmekte kullanılan Global Moran's I testi kullanılmıştır. Böylece, literatürde sıklıkla vurgulandığı gibi, Fergana bölgesinin gerçekten de Orta Asya'nın çatışma sahası olup olmadığı mekânsal analizle test edilmiştir. Global Moran's I testi, mekânsal tabakalaşmayı ölçmektedir ve formülü;

$$I = \frac{N \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N w_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{W \sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}$$

olarak tanımlanmıştır. Buradan N, mekânsal birimlerin sayısını, x, ilgi duyulan değişkeni, $\bar{x}$ bunların ortalamasını, w_{ij} ise köşegeninde sıfırlar bulunan mekânsal ağırlık matrisini ve W ise bunların toplamını vermektedir.

İkinci hipotez için ise Fergana'daki çatışmaların belli sıcak ve soğuk noktalarını bulmak amacıyla Getis-Ord General G testi uygulanmıştır. Bu modelin formülü ise aynı tanımlamalarla;

$$G_i = \frac{\sum_{j=1}^n w_{i,j} x_j - \bar{x} \sum_{j=1}^n w_{i,j}}{S \sqrt{\frac{n \sum_{j=1}^n w_{i,j}^2 - (\sum_{j=1}^n w_{i,j})^2}{n-1}}}$$

⁵¹ CBS kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

olarak kabul edilmektedir. Hesaplamaları CBS programı gerçekleştirmektedir. Hesaplamalar sonucunda oluşan z değerine göre program kümelene, rastgele dağılım veya mükemmel dağılım olduğunu göstermektedir.

Her iki hipotezin test edilmesi için nokta veriler 17km Kernel yoğunluk sonucuna göre poligon veri haline getirilmiş ve ortaya çıkan alanların mekânsal bağımlılığı ve tabakalaşmaları test edilmiştir. Hesaplamalar yapılırken çatışmaların bölgesel dağılımı bağımsız değişken olarak alınmış, dolayısıyla sıcaklık bağımlı değişken olmuştur. Çatışmaların zamanı, şiddeti gibi parametreler, bölgenin en temel ön kabulünün test edilebilmesi için denklem dışı bırakılmıştır.

3. Analiz Sonuçları

İki testin sonucunda çıkan sonuçlar istatistikî açıdan birbirleriyle farklı olmakla birlikte tutarlıdır ve literatürle de uyumludur. CBS aracılığı ile gerçekleştirilen testin sonucunda pozitif yönlü mekânsal otokorelasyon tespit edilmiştir. Tablo 1’den görüldüğü gibi, Global Moran’s I değerinin 5,73 z-değerinde yer alması tabakalaşmayı işaret etmektedir. Yani çatışmalar daha ziyade Kırgızistan’ın güneybatısı, Özbekistan’ın doğusu ve Tacikistan’ın batısında gerçekleşmiştir. Bunların haricindeki vilayetlerde çatışma ya hiç gerçekleşmemiş ya da Buhara örneğinde olduğu gibi sadece 1 tane gerçekleşmiştir. Kazakistan ve Türkmenistan’da hiç çatışma kaydının olmayıp, ele alınan ülkelerde de yalnızca örnek vaka seçilen yerlerde gerçekleşmesi, mekânsal analiz ile de teyit edilmiştir. Dolayısıyla (1) hipotezi yanlışlanmıştır. Orta Asya’daki çatışmalarda tabakalaşma mevcuttur.

Tablo 1. CBS ile Gerçekleştirilen Mekânsal Analizlerin Sonuçları

	Global Moran’s I	z-skoru	p-değeri
Fergana Bölgesi	0,047944	5,730510	0,00000
	Getis-Ord General G	z-skoru	p-değeri
Fergana Bölgesi	0,000042	0,028311	0,977414

Buna karşılık (2) hipotezinin test edildiği Getis-Ord General G testinin sonucu ve z-skoru farklı bir durumu işaret etmektedir. Yani çatışmalar Fergana bölgesinde kümelenecek şekilde olmakla birlikte bu bölgenin kendi içerisinde sıcak veya soğuk nokta bulunmamaktadır. Zira test sonucuna göre bölgedeki çatışmaların mekânsal dağılımı rastgeledir. Dolayısıyla (2) hipotezi doğrulanmıştır. Yani dağılım heterojendir. Bu da bölgedeki çatışmaların yoğunlaşmasında bir tutarlılık olmadığını işaret etmektedir. Bölge içindeki çatışmalar birbirinden bağımsızdır.

Bu sonuçlar, literatürdeki yaygın görüşü doğrulamaktadır. Yani gerçekten de Orta Asya, görece istikrarlı bir bölge olmasına rağmen, Fergana Vadisi ve çevresinde aynı durumdan söz etmek mümkün değildir. Çatışmalarla yapılan mekânsal analiz testi, Orta Asya’daki çatışmalar arasında bu bölgede yoğun bir tabakalaşmaya işaret ederken, bölgenin içerisindeki her yer eşit ölçüde çatışma riski taşımaktadır. Yani gerçekten de sınır sorunları, su sorunları, radikalleşme bir arada düşünüldüğünde Fergana’daki ihtilaflar ve bunların bölgesel güvenlik üzerindeki etkileri, Orta Asya’daki siyasi ve sosyal dinamiklerin anlaşılması için kritik bir öneme sahiptir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Coğrafya ve uluslararası ilişkiler doğaları itibariyle birbirleriyle ilintili çalışma alanları olmakla birlikte iki disiplin arasında sağırlar diyalogu yaşanmaktadır. Coğrafya biliminde 1960'lı yıllardan beri var olan ve kısa süre içerisinde mühendislik, arkeoloji, afet yönetimi gibi alanlarına da yayılan CBS, uluslararası ilişkiler disiplininde ancak 1990'lı yıllardan itibaren ve sınırlı ölçüde kullanılmaya başlamıştır. Bununla birlikte disiplin içerisinde yine de yeterince yer bulabilmiş değildir. Bunun temelinde uluslararası ilişkiler disiplininde belli alanlarda veri toplamanın zorluğu, pozitivist bir yöntem olmasından dolayı sınırlı akademisyenin ilgisini çekmesi ve belki de en önemlisi coğrafya ile uluslararası ilişkilerin politik sebeplerden dolayı birbirinden uzaklaşmış olması yatmaktadır. Yine de uluslararası yayınlarda, veri toplayabilmenin nispeten kolay olması sayesinde, bilhassa çatışma ve savaş çalışmalarında literatüre girmeye başlamıştır. Türkiye merkezli veya Türkçe yayınlarda ise henüz rastlanmamıştır.

Bu bakımdan, bu çalışmanın esas amacı mekânsal analiz ve CBS'nin uluslararası ilişkiler disiplininde Türkçe literatüre girmesine katkı sunmak ve Türk araştırmacılar tarafından uluslararası ilişkiler disiplini içinde geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Bu bakımdan mevcut çalışmada, her ne kadar literatürde çalışmalar olsa da, Orta Asya çalışmalarında sıklıkla bölgenin en istikrarsız coğrafyası olarak kabul Fergana Vadisi hakkındaki yaygın kanaatin mekânsal analiz kullanılarak tasdik edilmesi sağlanmıştır. Yani Mevcut literatürde Fergana Vadisi'nin Orta Asya'nın en istikrarsız bölgesi olarak kabul edilmesine dair yaygın kanaat, bu çalışma tarafından mekânsal analiz yöntemleriyle doğrulanmıştır. Yapılan otokorelasyon ve heterojeni analizleri göstermektedir ki; bölgenin her tarafında yaygın çatışma riski yüksektir. Bölgenin karmaşık güvenlik dinamikleri, otoriter yönetimlerin etkisi, yaygın yolsuzluk, çevresel bozulma, etnik çeşitlilik ve sınır anlaşmazlıkları gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği döneminden miras kalan sınırların belirsizliği ve devam eden sınır anlaşmazlıkları, bölgesel istikrarsızlığı derinleştirmektedir. Farklı parametreler eklenerek mekânsal bağımlılık analiziyle bu istikrarsızlaşma ve difüzyon riskinin ölçümü ilerleyen çalışmalar için araştırmacıların dikkatine sunulmaktadır.

CBS'nin sağladığı veri analizi imkanlarıyla, bölgedeki çatışmaların mekânsal yayılma eğilimlerini anlamak ve bu dinamiklerin nasıl etkilediğini belirlemek mümkündür. Bu çerçevede, çalışma uluslararası ilişkiler literatüründe coğrafi ve mekânsal analizlerin kullanımını teşvik ederken, bölgesel istikrarsızlığın karmaşıklığını anlamak için yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Bu noktada CBS, uluslararası ilişkiler çalışmalarında mekânsal konumlanmanın olaylar üzerindeki etkisini açıklamada tahminlerin veya soyut anlamlandırmaların ötesine geçerek ampirik bulgular ortaya koymaktadır. Nitekim ele alınan çalışmada da Sovyet sonrası dönemde Fergana Vadisi hakkında tartışılan konuların gerçekliği test edilmiştir. Çatışmaların dağılımını görmekten ziyade ilişkisi olup olmadığını anlamının yolu CBS'den geçmektedir.

CBS, uluslararası ilişkilerde bu çalışmada olduğu gibi sadece çatışma alanlarındaki kümelenmeleri ve dağılımları tasdik veya tekzip etmekte kalmayıp, daha geniş bir spektrumda kullanılabilir. Bu sistem, basit gösterimlerden başlayarak daha karmaşık analizlere kadar çeşitli araştırma konularında değerli katkılar sunmaktadır. Bilhassa heterojenin ötesine geçerek mekânsal bağımlılığı ölçülebilmek için de kullanılabilir. Güvenlik çalışmalarında bu noktadaki en önemli araştırma konusu şüphesiz çatışmaların difüzyonlarının incelenmesidir. Yani çatışmaların mekânsal kümelenmeden ziyade bağımlılığının ölçülerek civar bölgelere yayılma riski taşıyıp taşımadığı ancak bağımlılıkla ölçülmektedir. Bu da semivariogram gibi parametrelerle ölçülebilir. Örneğin çatışma ile gelir

dağılımı eşitsizliği, insanî gelişmişlik endeksi gibi parametrelerle ilişkisinin olup olmadığı mekânsal bağımlılık ile ölçülebilir. Yine güvenlik çalışmaları içerisinde nükleer silahların yayılması, askerî kapasitelerin dağılımı gibi ölçülebilir veriler CBS'ye aktararak betimsel analizler yapılabileceği gibi bağımlılığı veya heterojenileri ölçmeye yarayacak araştırmalar da geliştirilebilir. Bu noktadaki en önemli sınırlılığın verilerin sıklıkla güncellenmesi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle hızla değişen güvenlik koşulları veya sosyo-ekonomik göstergelerdeki değişimler, analizlerin doğruluğunu etkileyebilir. Bu nedenle, CBS tabanlı araştırmalar yapılırken veri güncellemelerinin düzenli bir şekilde sağlanması önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler disiplininin coğrafya ile yeniden buluşması ve CBS gibi yardımcı metodolojilerden yararlanması, disiplinin gelişimi ve araştırma konularının çeşitlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, konuyu temel düzeyde ele almakla birlikte, uluslararası ilişkiler disiplininde coğrafi ve mekânsal metodolojilerin nasıl bir zenginlik getirebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. CBS'nin kullanımıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde çeşitli konuların derinlemesine analiz edilmesi mümkün hale gelir; örneğin, sınırların güvenliği, çatışma bölgelerinin dinamikleri, çevresel etkilerin uluslararası politikalara olan etkileri gibi. Bu açıdan bakıldığında, coğrafi bilgi sistemlerinin uluslararası ilişkiler alanında kullanımı disiplinin teorik ve metodolojik çerçevesini genişletirken, araştırmacılara yeni perspektifler sunarak alanın ilerlemesine katkı sağlamaktadır.

Çalışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- ANSELIN Luc (2010). *Spatial Econometrics: Methods and Models. Studies in Operational Regional Science: Vol. 4.*, Kluwer Academic, Dordrecht, Boston.
- ANSELIN Luc ve REY Sergio (2010). "Perspectives on Spatial Data Analysis", Luc Anselin ve Sergio Rey (ed.), *Perspectives on Spatial Data Analysis*, Springer, Berlin Heidelberg, 1-20.
- BICHSEL Christine (2009). *Conflict Transformation in Central Asia: Irrigation Disputes in the Ferghana Valley*, Routledge, London, New York.
- BORTHAKUR Anchita (2017). "An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley", *Asian Affairs*, 48:2, 334-350.
- BRANCH Jordan (2016). "Geographic Information Systems (GIS) in International Relations", *International Organization*, 70:4, 845-869.
- BUZAN Barry ve WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge.
- DAVIES Shawn, PETERSSON Therese ve ÖBERG Magnus (2023). "Organized Violence 1989–2022, and the Return of Conflict Between States", *Journal of Peace Research*, 60:4, 691-708.
- DEMİR Vahdetin ve ÜLKE KESKİN Aşlı (2022). "Taşkın Tehlike Haritalarının Oluşturulması (Samsun, Mert Irmağı Örneği)", *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:1, 47-54.

- DÖLEK İskender ve ÇEVİK Adnan (2023), “CBS Kullanılarak Savaş Alanı Arkeolojisi Çalışmaları İçin Bir Veri Tabanı Oluşturulması: Malazgirt Savaş Alanının Tespiti, Tarihi ve Arkeolojik Yüzeysel Araştırması Projesi Örneği”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 5:2, 70-76.
- DWIVEDI Ramakant (2006). “Religious Extremism in Ferghana Valley”, *Strategic Analysis*, 30:2, 403-423.
- FAN Hanwen, LYU Jing CHANG Zeng HE Xuzho ve GUO Shu (2023). “Spatial Patterns and Characteristics of Global Piracy Analyzed Using a Geographic Information System”, *Marine Policy*, 157, 105816.
- GLEDITSCH Kristian Skrede ve WEIDMANN Nils B. (2012). “Richardson in the Information Age: Geographic Information Systems and Spatial Data in International Studies”, *Annual Review of Political Science*, 15:1, 461-481.
- GÜMRÜKÇÜOĞLU Mahnaz (2003), “Coğrafi Bilgi Sistemleri, Anlamı, Yararları, Sorunları ve Geleceği”, *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7:1, 67-72.
- HANKS Reuel R. (2016). “Narratives of Islam in Uzbekistan: Authoritarian Myths and the Janus-state Syndrome”, *Central Asian Survey*, 35:4, 501-513.
- HOLLIS Martin ve SMITH Steve (1990). *Explaining and Understanding International Relations*. Clarendon Press, Oxford.
- LİNKE Andrew ve RALEIGH Clionadh. (2011). “State and Stateless Violence in Somalia”, *African Geographical Review*, 30:1, 47-66.
- MARCH Andrew F. (2003a). “From Leninism to Karimovism: Hegemony, Ideology, and Authoritarian Legitimation”, *Post-Soviet Affairs*, 19:4, 307-336.
- MARCH Andrew. F. (2003b). “State Ideology and the Legitimation of Authoritarianism: The Case of post-Soviet Uzbekistan 1”, *Journal of Political Ideologies*, 8:2, 209-232.
- MCHARG Ian L. (1971, 1969) *Design with Nature*, Published for the American Museum of Natural History [by] the Natural History Press, Garden City, N.Y.
- MEDINA Richard M. SIEBENECK Laura K. ve HEPNER George (2011). “A Geographic Information Systems (GIS) Analysis of Spatiotemporal Patterns of Terrorist Incidents in Iraq 2004–2009”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 34:11, 862-882.
- MORAN, P. A. P. (1948). “The Interpretation of Statistical Maps”, *Journal of the Royal Statistical Society Series B: Statistical Methodology*, 10:2, 243-251.
- MOST Benjamin A ve STARR Harvey (1980). “Diffusion, Reinforcement, Geopolitics, and the Spread of War”, *American Political Science Review*, 74:4, 932-946.
- MUTLU Sacit CİNDİOĞLU İshak KUL Ahmet Özkan ve SELÇUK Azad Sağlam (2022). “Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) ve Parametre Puanlama Yöntemi ile Hakkâri İli Çığ Tehlike Haritasının Oluşturulması”, *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:2, 71-78.
- NOURZHANOV Kirill (2009). “Changing Security Threat Perceptions in Central Asia”, *Australian Journal of International Affairs*, 63:1, 85-104.
- O’LOUGHLIN John (1986). “Spatial Models of International Conflicts: Extending Current Theories of War Behavior”, *Annals of the Association of American Geographers*, 76:1, 63-80.
- O’LOUGHLIN John ve ANSELIN Luc (1991). “Bringing Geography Back to the Study of International Relations: Spatial Dependence and Regional Context in Africa, 1966–1978”, *International Interactions*, 17:1, 29-61.
- ÖZCAN TATAR Ceren YILMAZ Emrah LAFCI Barış KÜÇÜKPEHLİVAN Tuncay AKSOY Talha, AĞAÇSAPAN Balca ve SARI Serhat (2021). “Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu”, *GSI Journals Serie C: Advancements in Information Sciences and Technologies*, 4:1, 33-61.
- PEIMANI Hooman (2009). *Conflict and Security in Central Asia and the Caucasus*, ABC-CLIO, Santa Barbara Calif.
- PIERCE Richard. A. (1960). *Russian Central Asia: 1867-1917: A Study in Colonial Rule*, University of California Press, Berkeley.
- RIASANOVSKY Nicholas V. STEINBERG Mark D. ve DERELİ Figen. (2011). *Rusya Tarihi, İnkılap, İstanbul*.
- ROGERSON Peter ve FOTHERINGHAM Stewart (2005). “GIS and Spatial Analysis: Introduction and Overview”. Stewart Fotheringham ve Peter Rogerson (ed.), *Spatial Analysis and GIS*, Taylor and Francis, London, 1-6.
- SIEBENECK Laura K. MEDINA Richard M. YAMADA Ikuho ve HEPNER George F. (2009). “Spatial and Temporal Analyses of Terrorist Incidents in Iraq, 2004–2006”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 32:7, 591-610.

- SPRINZ Detlef ve WOLINSKY-NAHMIAS Yael (2004). "Introduction: Methodology in International Relations Research", Detlef Sprinz ve Yael Wolinsky-Nahmias (eds.), *Models, Numbers, and Cases. Methods for Studying International Relations* University of Michigan Press, Ann Arbor, 1-16.
- ŞAHİN Mehmet (2022). "Jeopolitik Düşüncenin Tarihi", Serkan Yenel ve Mehmet Bora Sanyürek (ed.), *Uluslararası Politika. Giriş, Kavram, Teoriler*, Nobel, Ankara, 163-180.
- ŞAHİN Sencer ve AKÇAY Özgün (2022). "Dijital Orman Kadastro Harita Çizimi İçin Makro Yazılım Geliştirilmesi", *Türkiye Coğrafi Bilgi Sistemleri Dergisi*, 4:22, 55-64.
- ŞATANA Nil (2015). "Uluslararası İlişkilerde Bilimsellik, Metodoloji ve Yöntem". *Uluslararası İlişkiler*, 12:46, 11-33.
- TANRISEVER Oktay Fırat (2010). "Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik - Davranışsalcılık Tartışması", Attila Eralp ve İhsan Dağı (Ed.), *İletişim Yayınları. Devlet, Sistem ve Kimlik. Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim*, İstanbul, 89-129.
- TOBLER W. R. (1970). "A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region", *Economic Geography*, 46, 234-240.
- TOLLEFSEN Andreas Forø, STRAND Håvard ve BUHAUG Halvard (2012). "PRIO-GRID: A Unified Spatial Data Structure", *Journal of Peace Research*, 49:2, 363-374.
- UBAIDULLOEV Zubaidullo (2015). "The Russian-Soviet Legacies in Reshaping the National Territories in Central Asia: A Catastrophic Case of Tajikistan", *Journal of Eurasian Studies*, 6:1, 79-87.

İnternet Kaynakları

- HANSPAL Amandeep (2018). "Fergana Valley: Central Asia's Cauldron", <https://www.statecraft.co.in/article/fergana-valley-central-asia-s-cauldron>, erişim 07.07.2024.

The English School in Transition: Dialogues, Adaptations, and Limitations

Geçiş Sürecindeki İngiliz Okulu: Diyalog, Uyum ve Sınırlamalar

Mürsel DOĞRUL*

Abstract

This article examines the contributions of the English School to the development of Global International Relations (Global IR) through a critical analysis of its systemic framework, historical development, and normative theoretical focus. By undertaking a qualitative and historical analysis of foundational texts by figures such as Manning, Wight, and Bull, as well as relevant secondary literature, the study illuminates the interaction between the English School and Global IR. The study's key findings indicate that, while the English School's Eurocentric legacy presents theoretical constraints, its focus on norms, international society, and justice offers valuable frameworks for addressing contemporary global challenges. Furthermore, the study identifies the integration of emerging powers and non-Western perspectives as evidence of the English School's adaptability in a pluralistic global order. Methodologically, the study's focus on historical analysis and qualitative approaches constrains its capacity to offer broader empirical generalisations. Additionally, its theoretical scope reflects the challenges of reconciling diverse perspectives within a cohesive framework. Despite these limitations, the article highlights the potential for transformative dialogue between the English School and Global IR, with practical implications for fostering inclusive global governance and providing pathways for future interdisciplinary research.

Keywords: English School, Global IR, International Society, Eurocentrism, Normative Theory

Öz

Bu makale, İngiliz Okulu'nun sistemik çerçevesini, tarihsel gelişimini ve normatif teorik odağını eleştirel bir şekilde analiz ederek Küresel Uluslararası İlişkiler'in (Küresel Uİ) gelişimine katkılarını incelemektedir. Manning, Wight ve Bull gibi isimlerin temel metinlerinin yanı sıra ilgili ikincil literatürün niteliksel ve tarihsel analizi yoluyla çalışma, İngiliz Okulu ile Küresel Uİ arasındaki etkileşimi vurgulamaktadır. Temel bulgular, İngiliz Okulu'nun Avrupa-merkezci mirasının teorik kısıtlamalar getirse de normlara, uluslararası topluma ve adalete odaklanmasının çağdaş küresel zorlukları ele almak için değerli çerçeveler sunduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma ayrıca, yükselen güçlerin ve Batılı olmayan perspektiflerin entegrasyonunu, İngiliz Okulu'nun çoğulcu bir küresel düzene uyum sağlayabileceğinin kanıtı olarak tanımlamaktadır. Metodolojik olarak, tarihsel analize ve nitel yaklaşımlara dayanması, çalışmanın daha geniş ampirik genellemeler sağlama kabiliyetini sınırlarken, teorik kapsamı da farklı bakış açılarını tutarlı bir çerçevede uzlaştırmanın zorluklarını yansıtmaktadır. Bu sınırlamalara rağmen makale, İngiliz Okulu ile Küresel Uluslararası İlişkiler arasındaki dönüştürücü diyalog potansiyelinin altını çizmekte, kapsayıcı küresel yönetişimi teşvik etmek ve gelecekteki disiplinler arası araştırmalar için yollar sağlamak için pratik sonuçlar doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Okulu, Küresel Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Toplum, Avrupa Merkezçilik, Normatif Teori

* Assist. Prof. National Defence University, Joint War College, International Relations and Security Studies Department, Istanbul, Türkiye
e-mail: mursel.dogrul@msu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0637-843X

Geliş Tarihi / Submitted:
16.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
18.12.2024

Introduction

The English School represents a distinctive and highly attractive theoretical approach to the study of IR, with a particular approach that distinguishes it from other elite theories such as realism and liberalism.¹ The English School of IR is an approach to understanding world politics and analyzing the specific details of how they operate. It is based on three basic concepts: international society, the international system and the global community. These schemas form the frameworks, perspectives or lenses through which the English School understands global politics. The English School shows a particular interest and focus on historical research.

The English School's primary intellectual focus is to elucidate the historical origins of key concepts in IR, as well as to gain insight into the formation of the international society as we know it today. This intellectual tradition has produced a substantial corpus of scholarship aimed at understanding the historical evolution of the contemporary international order. Hidemi Suganami describes the English School as follows: "Life in the international sense is not so bad. What a big surprise. Let us examine why".² The English School and the works published in this perspective focus on the concepts, epistemology, and history of the European or Western experience.³ The concept of Eurocentrism and the dominance of Western perspectives in the social sciences are increasingly being examined. This structural critique identifies the centrality of Western epistemology and ontology, which permeates almost every aspect of social phenomena.

Global IR⁴ emphasizes the inclusion of peripheral perspectives in prominent debates and frameworks, a trend gaining momentum in academia.⁵ Analyzing the relationship between English School and Global IR has emerged as a significant area of interest, highlighting the importance of the English School in understanding contemporary issues in global IR.⁶ These issues include globalization, regionalism, institutional roles, and future world order. By focusing on the social dimension of the international system and the interaction between structure and agency, the English School provides invaluable insights into the complexities of global politics.

This article begins with an overview of the historical development of the English School, followed by a critical analysis of its integration into discourses on global international relations (IR). It examines both the contributions and limitations of the English School in this context. The study investigates the origins and historical evolution of the English School, key

1 Hidemi Suganami, "The Structure of Institutionalism: an Anatomy of British Mainstream International Relations", *International Relations*, 7:5, 1983, pp. 2363-2681; Barry Buzan, "From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School", *International Organization*, 47:3, 1993, pp. 327-352.

2 Suganami, "The Structure of Institutionalism", p. 2369.

3 Filippo Costa Buranelli and Simon F. Taeuber, "The English School and Global IR – A Research Agenda", *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 11:1, 2021, pp. 87-105.

4 Amitav Acharya, "Advancing Global IR: Challenges, Contentions, and Contributions", *International Studies Review*, 18:1, 2016, pp. 4-15.

5 Arlene B Tickner, "Core, Periphery and (Neo)imperialist International Relations", *European Journal of International Relations*, 19:3, 2013, pp. 627-646; Ersel Aydınli and Gonca Biltekin, "Widening the World of IR: A Typology of Homegrown Theorizing", *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy Peace*, 7:1, 2017, pp. 45-68.

6 Martin Wight, *Systems of States*, Bloomsbury Publishing, New York, NY, 1977; Herbert Butterfield and Martin Wight (ed.), *Diplomatic Investigations*, St Leonards, Allen & Unwin, NSW, Australia, 1966; Cornelia Navari, "The Development of English School Theory: An Introduction", *International Society*, 2020, pp. 1-13; Balkan Devlen, Patrick Macgill James, Özgür Özdamar, "The English School, International Relations, and Progress", *International Studies Review*, No. 7, 2005, pp. 171-197; Charlotta Friedner Parrat and Kilian Spandler, "Using the English School to Understand Current Issues in World Politics", Cornelia Navari (ed.), *International Society*, Springer, New York, NY, 2020, pp. 145-160.

turning points in its development, the core tenets of its arguments, and its potential, with a particular focus on its interaction and collaboration with global IR.

Methodology

This article follows a qualitative and historical methodology to examine the contributions of the English School to Global IR. The research employs a combination of primary and secondary sources to facilitate a comprehensive analysis. The primary sources include foundational texts by key figures of the English School, such as Hedley Bull's *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics* (1977), Martin Wight's *Systems of States* (1977), and Butterfield and Wight's *Diplomatic Investigations, Essays in International Politics* (1966). These works provide the theoretical basis for understanding the English School's principles, particularly its emphasis on international society, justice, and norms. Secondary sources, including Barry Buzan's *An Introduction to the English School of International Relations, The Societal Approach* (2014) and Amitav Acharya's "Advancing Global IR: Challenges, Contentions, and Contributions" (2016), offer critical perspectives and demonstrate the evolution of the English School within the pluralistic and interdisciplinary framework of Global IR.

The methodology is based on a thematic analysis of the texts in question, with the aim of tracing the intellectual development of the English School and its engagement with the challenges of Eurocentrism and inclusivity in global discourse. By examining the works of the British Committee on the Theory of International Politics (1959–1985) and the contributions of figures such as Hedley Bull and Martin Wight, the study identifies how the English School distinguished itself from the American positivist tradition through its emphasis on historical and normative inquiry. Furthermore, the analysis situates empirical examples, such as Japan's adoption of the "standard of civilisation" in 1899, within a broader context to illustrate the English School's contribution to the integration of non-Western perspectives into the concept of international society.

Although this qualitative and historical approach permits a thorough examination of the English School's theoretical framework, it is not without its own constraints. The utilisation of historical texts and interpretive methodologies constrains the capacity to generalise the findings to contemporary Global IR dynamics, particularly in regions that have been underrepresented in previous studies, such as Africa and Latin America. Moreover, the absence of quantitative analysis precludes an empirical evaluation of the broader applicability and limitations of the English School's concepts. Nevertheless, this methodology provides a robust foundation for a critical assessment of the English School's theoretical contributions and its ongoing relevance in fostering a more inclusive and pluralistic understanding of IR.

1. Formation and Intellectual Waving in the English School

The English School emerged in the early period after the Second World War. This theory emerged as a distinct school of thought with its own thematic research agenda as a result of the work of academics at British universities.⁷ In 1949, Charles Manning, an academic at the London School of Economics (LSE), developed an undergraduate course entitled "The Structure of International Society".⁸ In 1962, Manning published an important work that contributed to the further development of the theory. The nature of international society⁹

7 Tim Dunne, "The English School", *Oxford Handbooks Online*, 2011.

8 Hidemi Suganami, "C. A. w. Manning and the Study of International Relations", *Review of International Studies*, 27:1, 2001, pp. 91-107.

9 A. Nuri Yurdusev, "The Concept of International system as A Unit of Analysis", *METU Studies in Development*, 21:1, 1994, pp. 143-74.

was characterized as the “formal institutional framework of modern world politics”.¹⁰ He assumed that sovereign states represent a society in which international law is binding for everyone. Manning’s work represents a significant contribution to establishing a foundation for studies of international society, the impact of which continues to this day.

Daniel Green posits the existence of academic waves within English School and offers a categorisation thereof.¹¹ The initial phase, which may be considered the classical period, encompasses the years between the 1950s and 1980s. A review of the literature reveals that the English School was established by the British Committee on International Political Theory. This period encompasses significant scholars and works, including *Diplomatic Investigations*, edited by Butterfield and Wight,¹² *The Anarchical Society* by Hedley Bull,¹³ and *Systems of States* by Martin Wight,¹⁴ which was an output of the Committee.¹⁵ With regard to the evolution of the English School’s identity, it is crucial to acknowledge that English School scholars were at odds with American-style IR studies. The American academic landscape was defined by its quantitative, positivist, and behavioural approach to the study of International Relations.¹⁶

The aforementioned works represent a diametrically opposed approach to the prevailing American style of scholarship in terms of interpretation. Both American and British classical academia were significantly shaped by historical, philosophical and legal perspectives. However, from the 1930s onwards, the behavioural approach gained momentum and became dominant by the 1960s.¹⁷ It is problematic that many classical scholars sought to “make the social sciences more scientific, emulating the natural sciences and adopting their methodologies (or at least trying to adapt them) to include formal hypothesis testing and quantitative methods of analysis”.¹⁸ Butterfield, a prominent figure within the early English School, characterised the American academy as “over-scientific” due to its conceptions of social enquiry.¹⁹

It would be beneficial to consider the criticism proposed by Hedley Bull at this same point in the discussion. Bull posits that the American or scientific style of scholarship has not made a substantial impact on the development of IR theory.²⁰ Furthermore, Bull does not believe that the scientific approach will facilitate the progress that is desired. In his 1966 critique, he rejects the “construction and manipulation of so-called ‘models’” proposed by the “scientific school”.²¹ It could be argued that the objections to American science shaped what English School wanted to do and how it would explain social phenomena.

In this first wave, the following names are worthy of note: Herbert Butterfield, Hedley Bull, Adam Watson and R. J. Vincent, all of whom played a significant role in the

10 Navari, “The Development of English School Theory: An Introduction”, p. 1.

11 Daniel M. Green, “Introduction to the English School in International Studies”, *Guide to the English School in International Studies*, Cornelia Navari and Daniel M. Green (ed.), John Wiley, 2013, p. 2.

12 Butterfield, Wight, *Diplomatic Investigations*.

13 Hedley Bull, *The anarchical society: A study of order in world politics*, Palgrave, London, UK, 1977.

14 Wight, *Systems of States*.

15 Dunne, “The English School”.

16 Green, “Introduction to the English School in International Studies”, pp. 1-6.

17 Mark V. Kauppi and Paul R. Viotti, *International relations theory*, 6. b., Rowman & Littlefield, Lanham, Maryland, U.S., 2019.

18 *Ibid.*, pp. 129-130.

19 Roger Epp, “The British Committee on the Theory of International Politics and Its Central Figures”, *Guide to the English School in International Studies*, Cornelia Navari, Daniel M. Green (eds.), John Wiley, 2013, p. 26.

20 Kauppi, Viotti, *International Relations Theory*.

21 Hedley Bull, “International Theory: The Case for a Classical Approach”, *World Politics*, 18:3, 1966, p. 370.

development of this school of thought.²² It is also important to highlight the contribution of the British Committee to the evolution and development of this school of thought.²³ The committee comprised academics who were in opposition to the scientific school led by positivists, sharing similar ideas and an ontological understanding. The British Committee convened on a regular basis for an extended period, from 1959 to 1985.²⁴ The individuals who held the most prominent roles within the British Committee during this period were as follows: Herbert Butterfield (until 1968), Martin Wight (until 1972), Adam Watson (until 1978), and Hedley Bull until his death in 1984.²⁵

The ideas and work of these scholars have had a significant and illuminating impact on scholars engaged in research from an English School perspective. Notable texts produced by this school include *Diplomatic Investigations* (1966), edited by Herbert Butterfield and Martin Wight, and *The Expansion of International Society* (1984), edited by Hedley Bull and Adam Watson. These were the works of the British Committee on the Theory of International Politics.²⁶ The Committee was highly productive, publishing numerous articles and books and making a substantial academic contribution. Herbert Butterfield held the position of inaugural chairman of the British Committee on International Political Theory.²⁷ He was responsible for establishing the Committee and extending invitations to prospective members.

Martin Wight (1913-1972) was another significant scholar who played a leading role in the British Committee. From the 1950s onwards, Wight developed a conception of international society that was central to this English School of thought. This conception positioned international society as a middle way between realist explanations of systemic logics and revolutionary explanations that envisage the collapse of the state system as a whole.²⁸ In 1958, Martin Wight was an academic at the LSE when he was invited to join the British Committee. Wight's decision to join the Committee was of significant importance to Butterfield who later stated that, "his 'great ambition' as chair was to 'meet the ideals and aspirations of Martin Wight in particular'".²⁹

Wight constituted a significant catalyst for English School's intellectual curiosity and pursuit of knowledge.³⁰ The 1966 publication of *Diplomatic Investigations*, co-edited with Herbert Butterfield and Martin Wight, played a pivotal role in establishing English School's identity.³¹ It is significant in that it contains some of English School's most seminal early articles, and Wight contributed texts "Why Is There No International Theory?"³² and "Western Values in International Relations".³³ This book, which was written by a critic of behavioural

22 Dunne, "The English School".

23 Suganami, "The Structure of Institutionalism".

24 Navari, "The Development of English School Theory: An Introduction", pp. 1-13.

25 Dunne, "The English School", p. 732.

26 Hidemi Suganami, "Alexander Wendt and the English School", *Journal of International Relations and Development*, 4:4, 2001.

27 Navari, "The Development of English School Theory: An Introduction", p. 1.

28 Dunne, "The English School", p. 732.

29 Epp, "The British Committee on the Theory of International Politics and Its Central Figures", p. 26.

30 Martin Wight, Hedley Bull and Carsten Holbraad, *Power Politics*, Penguin Books, London, UK, 1979; Martin Wight, "Why Is There No International Theory?", *International Relations and Political Philosophy*, Martin Wight & David S. Yost (eds.), Oxford University Press, Oxford, 2022, pp. 22-38.

31 Butterfield, Wight, *Diplomatic Investigations*.

32 Wight, "Why Is There No International Theory?", pp. 22-38.

33 Martin Wight, "Western Values in International Relations", *International Relations and Political Philosophy*, Martin Wight & David S. Yost (eds.), Oxford University Press, Oxford, UK, 2022, pp. 49-87; Andrew Linklater and Hidemi Suganami, *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2006, p. 21.

methodology, contained elements that contradicted the scientific approach. *Diplomatic Investigations* also made references to Aristotle, Machiavelli and Montesquieu, rather than Khrushchev, Kennedy and Castro, respectively. Furthermore, the British Committee argued that the Committee was more interested in the historical and philosophical aspects than the scientific, methodological and contemporary aspects of the work.³⁴

It is important to acknowledge Wight's significant role in the advancement of the English School and his pioneering efforts in reproducing the articles. Wight's approach to scholarship is not based on comparative studies but rather concentrates on the norms and values that animate each system and the institutions through which they are expressed.³⁵ In 1977, Wight published *Systems of States*, which was subsequently edited by Committee member Hedley Bull, an admirer of Wight. Bull also contributed the introduction, "Martin Wight and the study of international relations".³⁶ As a result of Wight's influence, his students and followers produced a substantial body of literature, including numerous articles and books. Contemporary global IR interactions with the English School can be traced back to Wight's historical knowledge and 'pattern-seeking' approach to social science, which, as Barry Buzan notes, set a foundational precedent for many of his followers.

Buzan additionally states that the primary objective was to conduct an "empirical analysis" of the modern international society that was shaped by Europe.³⁷ He correlates empirical analysis with the English School's historical methodology by addressing its limitations and proposing a more integrated framework. While the English School has traditionally relied on historical and political analysis to explore international society, Buzan highlights that this method often lacks a robust theoretical structure. He proposes that integrating empirical analysis into the English School's approach can enhance its explanatory power by examining how states with diverse cultures develop shared norms and institutions. To illustrate, Buzan employs empirical case studies, such as the European "standard of civilisation", to demonstrate how states with disparate cultural heritages have historically embraced shared practices.³⁸ Additionally, he incorporates structural realism and regime theory into this framework to address deficiencies in the English School's emphasis on shared culture as a foundation for international society. Structural realism provides a functional explanation for the emergence of international society in the context of anarchy, while regime theory offers insights into the specific rules and institutions that shape state interactions. By combining empirical analysis with historical perspectives, Buzan enriches our understanding of how international society evolves in a multicultural, interconnected world, emphasising the dynamic interplay of historical, functional, and institutional factors.³⁹

Hedley Bull is one of the scholars who contributed to the development of the English School, and his work was influenced by Wight. Bull held the position of Professor at the University of Oxford from 1977 to 1985. Hedley Bull published the seminal text *The Anarchical Society* in 1977, which has since become a classic in the field of international relations. Bull's book focuses on the sources of order in an anarchic international society and the extent to which international society corresponds to reality.⁴⁰ He discussed a number of concepts, including the balance of power and figures such as Grotius. Additionally, Hedley Bull was among the critics of the North American method of International Relations. His

34 Epp, "The British Committee on the Theory of International Politics and Its Central Figures", p. 26.

35 Navari, "The Development of English School Theory: An Introduction", p. 3.

36 Wight, *Systems of States*, p. 1.

37 Buzan, "From International System to International Society", p. 329.

38 Ibid., p. 343.

39 Ibid., p. 352.

40 Bull, *The Anarchical Society: A study of order in world politics*.

work, “The Theory of International Politics 1919-1969,” presented an argument in favor of the “classical approach”.⁴¹ Bull’s article was included in *The Aberystwyth Papers*, edited in 1972 by Brian Porter,⁴² a student of Manning and Wight.

The post-classical wave, as defined by Dunne, represents the subsequent era that commenced in the 1990s. During this period, a number of significant thinkers made contributions to the field, including Andrew Hurrell, Andrew Linklater, Hidemi Suganami, Robert Jackson, Barry Buzan, Christian Reus-Smit, William Bain and Alex Bellamy.⁴³ Notable contributions to the field include Barry Buzan’s article “From International System to International Society” published in *International Organization*, which has helped to disseminate the English School’s ideas to a wider audience and garner attention.⁴⁴ Further elaboration of Barry Buzan’s work and endeavours is required to more accurately depict the development of the English School. Buzan’s presentation at the British International Studies Association (BISA) in 1999 represented an attempt to reinvigorate the English School.⁴⁵ As Flippo Costa Buranelli notes, this served to “revitalise” the English School, as Buzan’s presentation sparked much debate and paved the way for “an explosion in the geographical spread of English School and a major expansion in its publishing output”.⁴⁶

Additionally, Tim Dunne’s work on the history of the English School, “Inventing International Society: A History of the English School”, is especially noteworthy. His contributions have greatly deepened our understanding of this foundational tradition within International Relations. The book traces the development of the English School, highlighting the contributions of scholars like Hedley Bull and R.J. Vincent to new normative thinking in the field. Through meticulous research, insightful analysis, and efforts to connect the English School with contemporary debates, Dunne’s scholarship has become an invaluable resource for scholars and students.⁴⁷

2. Core Concepts and Assumptions of the English School

This section provides an overview of the foundational assumptions, key arguments, and central concepts that define the English School of thought. It is essential to outline these assumptions in order to build an understanding of how the English School has contributed to the development of Global IR, despite the inherent contradictions and limitations of the approach.

The initial assumption is that the world is an “international or anarchic society” in which “both state and non-state actors operate”.⁴⁸ The English School ascribes a pivotal and fundamental significance to the notion of society, a concept that is not employed in conjunction with the notion of anarchy by Realists. It is argued that the English School’s focus on the concepts of international society constitutes its distinctive features in comparison to other theories. In this context, it is useful to provide a definition of the concept of international community. As stated by Watson and Bull and cited in Kauppi that:

41 Hedley Bull, “The Theory of International Politics, 1919–1969 (1972)”, *International Theory: Critical Investigations*, James Der Derian (ed.), Palgrave Macmillan, London, UK, 1995, pp. 181-211.

42 Brian Porter (ed.), *The Aberystwyth papers: international politics, 1919-1969*, Oxford University, London, UK, 1972.

43 Dunne, “The English School”; Green, “Introduction to the English School in International Studies”, pp. 1-6.

44 Buzan, “From International System to International Society”, pp. 327-352.

45 Filippo Costa-Buranelli, “‘Do You Know What I Mean?’ ‘Not exactly’: English School, Global International Society and the Polysemy of Institutions”, *Global Discourse*, 5:3, 2015, pp. 499-514; Green, “Introduction to the English School in International Studies”, pp. 1-6.

46 Green, “Introduction to the English School in International Studies”, p. 2.

47 Tim Dunne, *Inventing International Society, A History of the English School*, MacMillan Press, London, UK, 1998.

48 Kauppi, Viotti, *International Relations Theory*, p. 125.

*“an international society is[A] group of states (or, more generally, a group of independent political communities) which not merely form a system, in the sense that the behavior of each is a necessary factor in the calculations of the others, but also have established by dialogue and consent common rules and institutions for the conduct of their relations, and recognize their common interest in maintaining these arrangements”.*⁴⁹

The concept of the state as a member of the international community is a fundamental tenet of international relations theory. It is important to note that actors are sovereign and recognise each other's rights.⁵⁰ In other words, this act of 'mutual recognition' represents a social practice, and recognition constitutes the initial phase in the formation of an international community. The boundaries of the international community are subject to change as a result of the inclusion or exclusion of states. To be more precise, China was not acknowledged as a sovereign state until 1942. This suggests that China was excluded from the international community, which was defined in the nineteenth century by establishing a "standard of civilisation". This indicates that membership and the criteria for membership in the international community were largely contingent on the style, equipment and conditions of governance in line with European ideas and norms.⁵¹

The other significant assumption is that the concept of order in an anarchic society occupies a pivotal role within the English school of thought. Order is not solely derived from power and power politics; it is also shaped by the adoption of norms and institutional arrangements. In a manner similar to classical realism, the English school acknowledges the significance of power, encompassing material factors, ideas and norms, in international relations.⁵² Furthermore, international law constitutes an essential component of this theoretical framework. The English School has its roots in the tradition associated with Grotius, who is known as the "father of international law".⁵³

The English School's approach to rationalism focuses on the establishment of rules, laws, and institutional frameworks that states use to bring a sense of order to the inherently chaotic international arena. Unlike realism, which emphasizes structures defined by power distribution and polarity, the English School places greater importance on a system grounded in shared norms and institutions. Another assumption that can be made is that the English School recognises the importance of Immanuel Kant's (1724-1804) understanding of morality and ethics. The English School's perspective incorporates a practical view of international society, recognising that power and self-interest still play a significant role in an anarchic system. Its concept of 'world society' is in line with Kantian ideals, aiming to create a cosmopolitan world in which universally accepted rules and shared norms foster a sense of global community.⁵⁴

The concept of world society is a significant tenet of the English School of thought. However, the concept's meaning differs from the liberal understanding of world/global society. Liberalism posits that world society is a phenomenon that extends beyond the relations between states, encompassing "state, non-state and transnational actors" that

49 Hedley Bull and Adam Watson (Ed.). *The Expansion of International Society*, Clarendon Press, Oxford, UK, 1984, p. 1.

50 Wight, *Systems of States*.

51 Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith (eds.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, (5th ed.) Oxford University Press, Oxford, 2020, p. 139.

52 Kauppi and Viotti, *International Relations Theory*.

53 Dunne, Kurki and Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity*.

54 Kauppi and Viotti, *International Relations Theory*.

interact with each other “globally”.⁵⁵ The English School, however, regards the notion of a global community as a revolutionary concept, one that was initially proposed by Kant. This is because the concept of an international society is of paramount importance to the English School, and the term “world community” is used to convey a distinct vision. The English School draws a distinction between the concepts of “international society” and “world community” by situating them within distinct theoretical traditions. In accordance with Wight’s tripartite framework, international society aligns with Grotianism, which emphasises the importance of shared norms, rules, and institutions among sovereign states in order to foster order.⁵⁶ In contrast, the concept of a world community evokes the tenets of Kantianism, which postulates the existence of a global moral order anchored in universal values and cosmopolitan principles. The Hobbesian perspective, which forms the foundation of the anarchic “international system,” emphasises the primacy of power and self-interest.⁵⁷ This distinction highlights the fact that while international society functions according to norms that are state-based, the concept of a world community is not constrained by state boundaries and aspires to a universal ethical standard. By situating these concepts within Wight’s theoretical frameworks, the English School offers a sophisticated analysis of the influence of different philosophical traditions on the development of global political structures. This discussion draws on the integration of Kantian and Grotian ideals with historical English School scholarship, including Wight’s *Systems of States*⁵⁸ and Bull’s *The Anarchical Society*.⁵⁹

Although the historical development of the English School cannot be neatly divided into distinct waves, Buzan’s⁶⁰ call for a “reconvening of the English School” signals a new wave of intellectual engagement and scholarly collaboration within the School.⁶¹ This new wave builds on the foundational work of the school’s early thinkers but adapts its focus to contemporary issues such as international society, globalisation and regionalisation. Current research within this new wave addresses several key concerns: the analysis of regional international institutions and their structures, the interactions between state and non-state actors in world politics, and the pursuit of order and justice in a globalised world. It also examines the institutions that underpin these goals and how they function.⁶² These developments show that the English School, while remaining true to its traditional focus on order and justice, has evolved its approach to meet the complexities and challenges of the contemporary international landscape.

3. The English School’s Influence on Global IR

This section focuses on the strong correlation between the English School and Global IR, with the objective of underscoring their shared goals of challenging Eurocentrism⁶³ and fostering a more inclusive understanding of international relations. Both frameworks place

55 Kauppi and Viotti, *International Relations Theory*, p. 127.

56 Martin Wight, *International Theory*. Gabriele Wight & Brian Porter (eds.), Leicester University Press, London, UK, 1994; Edward Keene, “Three Traditions of International Theory”, *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, 2020.

57 Dunne, *Inventing international society*; Bull, *The anarchical society: A study of order in world politics*.

58 Wight, *Systems of States*.

59 Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*.

60 Barry Buzan, “The English School: an Underexploited Resource in IR”, *Review of International Studies*, 27:3, 2001, pp. 471–488.

61 Saganami, “Alexander Wendt and the English School”, p. 404.

62 Hidemi Saganami, “The English School in a Nutshell”, *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, 9, 2010, pp. 15-28.

63 Pinar Bilgin, “How to Remedy Eurocentrism in IR? A Complement and a Challenge for The Global Transformation”, *International Theory*, 8:3, 2016, pp. 492-501.

significant emphasis on the necessity of decolonising the field,⁶⁴ recognising the agency of non-Western actors, and advocating for methodological pluralism and grounded research.

In the co-authored with Buzan, Acharya, one of the leading figures in Global IR, posed the question: “Why is there no non-Western theory of IR?”⁶⁵ As Acharya notes, while the distinction between ‘the West’ and ‘the rest’ has become increasingly blurred in economic, military and material terms, there has been no corresponding change in the way we study, publish and discuss IR. This represents a challenge currently faced by IR disciplines. Acharya suggests that Global IR aims to promote greater inclusivity and diversity within the field of international relations.⁶⁶

The English School has a more notable historical approach than other mainstream international relations theories. This school of thought posits that the international community, or what Acharya terms the “Global International Community”, emerged in conjunction with decolonisation. In essence, this school of thought focused on the emergence and expansion of European international society over time. The roots of the international community can be traced back to medieval Europe and began to emerge in its modern form from 1648 onwards.⁶⁷

As Acharya notes, this historical perspective has enabled the English School to be distinguished from other IR theories, such as Neorealism and Liberalism, which de-emphasise history.⁶⁸ Nevertheless, while the English School emphasises the importance of historical analysis, this does not preclude it from critiques of Global IR.

Acharya proposes that Global IR is founded upon world history, rather than merely “Greco-Roman, European, or US history”. In other words, Global IR argues for an approach to international relations that is more deeply rooted in global history as a whole, rather than being centered solely on European or American perspectives.⁶⁹ It is therefore essential that the discipline of IR be founded upon ideas and practices that encompass a more inclusive global perspective, without overlooking non-Western experiences.

Buzan argues that the fundamental objective of the English School system is “to cast light on the contemporary global international society within which we all live”.⁷⁰ A considerable number of scholars associated with the English School have published works examining the emergence of the contemporary international society. However, it seems that the English School has sought to elucidate the modern international society’s processes around Europe. It could be argued that it is reasonable to understand the historical experience in Europe. While this is not entirely inaccurate, it is a limitation in uncovering how European and non-European societies interact. Global IR indicates that the environment must be considered when attempting to theorise and understand the world.⁷¹

---

64 Buranelli and Taeuber, “The English school and global IR”, pp. 87-105.

65 Amitav Acharya and Barry Buzan, “Why is There No Non-Western International Relations Theory? An Introduction”, *International Relations of the Asia-Pacific*, 7:3, 2007, pp. 287-312.

66 Amitav Acharya, “Global International Relations (IR) and Regional Worlds”, *International Studies Quarterly* 58:4, 2014, p. 649.

67 Acharya, “Advancing Global IR: Challenges”, p. 8.

68 Acharya, “Advancing Global IR: Challenges”, p. 6.

69 Acharya, “Global International Relations (IR) and Regional Worlds”, p. 649.

70 Barry Buzan, *An introduction to the English School of International Relations*, Polity Press, Oxford, UK, 2014, p. 60.

71 Pinar Bilgin, “‘Contrapuntal Reading’ as a Method, an Ethos, and a Metaphor for Global IR”, *International Studies Review* 18:1, 2016, pp. 134-146; Amitav Acharya, “Dialogue and Discovery: In Search of International Relations Theories Beyond the West”, *Millennium Journal of International Studies*, 39: 3, 2011, pp. 619-637.

Acharya suggests that a central aspect of the concept of global IR is pluralistic universalism. The field of global IR posits the need for a change in the dominant conceptualization of universality within the discipline of international relations. This existing conceptualization of universality is based on the assumption that it is “applicable to all”. The prevailing universalism in IR has its roots in the Enlightenment tradition and is characterized by Acharya as “monistic universalism”. Robert Cox assumes that the Enlightenment concept of universality affirms its universal and timeless truthfulness through an appeal to a “homogeneous reality”.⁷²

In the case of the English School, Acharya and Buzan suggest that this school of thought and its history have largely ignored the contribution that the rest of the world made to Europe in its formative phases.⁷³ Consequently, Acharya directs his criticism of development towards this particular aspect. This aspect of the school is significant as its exclusion would be contrary to the fundamental principles of the English School. To illustrate, interpreting historical research would require a more comprehensive and non-selective understanding of the subject. In other words, The English School aimed to trace the historical roots of concepts such as systemic order.⁷⁴ However, it became clear that the society was only interested in a selected aspect of the historical process. This is somewhat at odds with the school’s own claim that this view of world politics is not teleological. Nevertheless, many works of the English School, particularly those of a more traditional nature, failed to recognize the influence of other cultural areas. This represents a significant omission and, in some ways, a contradiction.

This selective engagement with history presents a major challenge for the English School in presenting a coherent vision of global IR. The roots of international society lie in the concept of modernity and its historical development. The Enlightenment Era established a “standard of civilization” that was used to evaluate and categorize other cultures, states, and societies. Membership in the international community requires the acquisition of values, ideas and standards shaped by the European experience. The standard of civilization exerts a coercive force on other states, forcing them to conform to its norms. The English School seems to represent this kind of universalism that applies to everyone.⁷⁵

In his 2014 book, Barry Buzan posits that the international community’s approach evinces a cultural arrogance towards other cultures.⁷⁶ In his work, Buzan examines the connections between nations and the circumstances that lead them to join the international system. He subsequently turns his attention to the significance of “cultural identity”, citing the works of Martin Wight, particularly *System of States*, and Adam Watson’s *The Evolution of International Society*. Additionally, Buzan examines the historical evolution of state systems, providing numerous examples. In his analysis of Wight’s concept of international and state systems (which encompasses the suzerain system), Buzan also elucidates the distinction between primary and secondary state systems.⁷⁷

The above-mentioned sense of cultural superiority appears to be a significant obstacle to the formation of a unified international community, as it affects the ability of states to

72 Acharya, “Global International Relations (IR) and Regional Worlds”, p. 649.

73 Amitav Acharya and Barry Buzan, *The Making of Global International Relations Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2019.

74 Richard Little, “The English School’s Contribution to the Study of International Relations”, *European Journal of International Relations*, 6:3, 2000, pp. 395-422; Ole Wæver, “International Society — Theoretical Promises Unfulfilled?”, *Cooperation and Conflict*, 27:1, 1992, pp. 97-128.

75 Costa Buranelli and Taeuber, “The English school and global IR – A research agenda”, pp. 87-105.

76 Buzan, *An introduction to the English school of international relations*, p. 65.

77 *Ibid.*, p. 83.

engage in collective negotiations and consensus-building processes to establish common rules. As noted, the existence of a standard of civilization makes it difficult, if not impossible, to imagine an international community whose rules are determined collectively and globally. Buzan provides the example of Japan. He claims that Japan, as a non-European power, had already shown in 1899 that it was adapting to civilizational standards and was recognized as a member of the international community.⁷⁸

The standard of civilization gradually faded from public discourse after 1945, as the decolonization era saw numerous former colonies attain unconditional status within the international community.⁷⁹ However, the Eurocentrism of the English School also seems to be re-emerging. The Cold War years saw a significant expansion of the international community. The independence of postcolonial states and their integration into the international community are viewed with skepticism by scholars at the English School.

Hedley Bull, a prominent figure in the English school of thought, perceived this expansion of the international community as a potential weakening of the world order. A central focus was the cultural integrity of the international community. The standard of civilization remains a central concern for scholars of the English School. This has led some scholars to consider novel phenomena and develop strategies to maintain the international community's alignment with Western values and norms. For example, Buzan postulated that states would be optimistic if their ruling elites embraced Westernization.⁸⁰ The emphasis on elitism has arguably resulted in the English School weakening its relevance in the field of Global IR.

The Eurocentric or Western conceptualisation of international society presents a significant challenge to the English School's capacity to engage effectively with and contribute to the broader field of Global IR. This limitation can be attributed to the English School's historical roots and theoretical framework, which are significantly shaped by Western traditions and assumptions. However, recent years have witnessed a notable shift, characterised by an increasing demand for dialogue between these perspectives. This is further evidenced by the growing body of prominent publications that explore and seek to bridge the intersection of the English School and Global IR studies, reflecting a progressive effort to overcome these epistemological divides.⁸¹ This shows that a large number of works by advocates of global IR draw heavily on the English school of thought. This may be because the English School offers a historical model of explanation for the current international order and society. Alternatively, it may be because the scholars of the English School and the facilities encourage them to develop ideas towards Global IR. However, it seems more plausible that it is the school's historical methodology that inspires it. The rise of non-Western powers such as China could serve as an evaluative context for the English School, a perspective already considered by its leading thinkers.⁸² Therefore, conducting rigorous academic research is essential to support the ongoing development of the English School and facilitate dialogue within Global IR.

78 Buzan, *An Introduction to the English School of International Relations*, p. 66.

79 *Ibid.*, p. 17.

80 *Ibid.*, p. 155.

81 Hidemi Suganami, "The International Society Perspective on World Politics Reconsidered", *International Relations of the Asia-Pacific*, 2:1, 2002, pp. 1-28; Ian Clark, "Towards an English School Theory of Hegemony", *European Journal of International Relations*, 15:2, 2009, pp. 203-228; Barry Buzan, "Could IR Be Different?", *International Studies Review*, 18:1, 2016, pp. 155-157; Shunji Cui and Barry Buzan, "Great Power Management in International Society", *The Chinese Journal of International Politics*, 9:2, 2016, pp.181-210; Amitav Acharya, "Race and Racism in the Founding of the Modern World Order", *International Affairs*, 98:1, 2022, pp. 23-43.

82 Jiangli Wang and Barry Buzan, "The English and Chinese Schools of International Relations: Comparisons and Lessons", *The Chinese Journal of International Politics*, 7:1, 2014, pp. 1-46.

The English School addresses important modern processes and challenges, providing insightful contributions to the study of Global IR. First, its framework for studying regional and global dynamics is especially pertinent to comprehending regionalization and globalization, two important processes influencing contemporary world politics.⁸³ A helpful lens for analyzing the role of rising powers in global governance is also provided by the English School's insights into the integration of emerging powers into the international system, which are based on its study of the expansion and transformation of international society.⁸⁴ Additionally, the School's emphasis on normative theorizing how justice and order can be established and upheld in a global society aligns with the growing significance of normative issues in global international relations studies.⁸⁵

The English School's emphasis on ideas like international community, order, justice, historicity, and methodological pluralism can enhance Global IR by providing new insights on important issues, even though the literature does not directly compare it to studies of Global IR. The comprehension of the various actors and processes that contribute to international relations and global governance can be improved by using this multifaceted approach.

Conclusion

This article has discussed the potential of the English School to make a substantial contribution to the advancement of Global IR, emphasising the significance of dialogue between these frameworks. By undertaking a critical analysis of the historical evolution, methodological foundations and normative emphasis of the English School, the study has identified three key findings. Firstly, the Eurocentric legacy of the English School represents a significant constraint. However, its focus on international society and norms provides a robust framework for addressing global challenges. Secondly, the incorporation of emerging powers and non-Western perspectives into international society demonstrates the adaptability of the English School within a pluralistic global order. Thirdly, the School's emphasis on the interplay between order and justice offers valuable insights into contemporary issues, such as global governance and regionalism.

From a practical standpoint, these theoretical contributions can inform policies and strategies aimed at fostering inclusive global governance. To illustrate, the English School's normative focus on justice and historical sensitivity can inform multilateral negotiations, enabling the accommodation of rising powers and the addressing of global inequalities. Similarly, its methodological pluralism provides analytical tools for examining the dynamic interactions between state and non-state actors, thus offering a nuanced understanding of the evolving international system. Policymakers could utilise these insights to construct frameworks that more accurately reflect the diverse interests of the global community.

Further research could build on the existing work on the English School and Global IR by focusing on three key areas. Firstly, empirical studies could analyse specific instances of non-Western contributions to international society, thereby providing a more detailed historical narrative. Secondly, comparative studies of regional governance models could assess the relevance of English School concepts in diverse cultural and geopolitical contexts. Thirdly, interdisciplinary approaches integrating economics, sociology and cultural studies could enhance the theoretical and practical utility of the English School in addressing

83 Barry Buzan and Yongjin Zhang (ed.), *Contesting International Society in East Asia*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2014.

84 Parrat and Spandler, "Using the English School to Understand Current Issues in World Politics", pp. 145-160.

85 Navari, "The Development of English School Theory: An Introduction", pp. 1-13.

complex global challenges. By expanding its analytical scope, the English School could play a pivotal role in shaping a truly global discipline of international relations.

Conflict of Interest Statement:

The author declares that there is no conflict of interest.

References

Published Works

- ACHARYA Amitav (2016). “Advancing Global IR: Challenges, Contentions, and Contributions”, *International Studies Review*, 18:1, 4-15.
- ACHARYA Amitav (2011). “Dialogue and Discovery: In Search of International Relations Theories Beyond the West”, *Millennium Journal of International Studie*, 39:3, 619-637.
- ACHARYA Amitav (2014). “Global International Relations (IR) and Regional Worlds”, *International Studies Quarterly*, 58:4, 647-659.
- ACHARYA Amitav (2022). “Race and Racism in the Founding of the Modern World Order”, *International Affairs*, 98:1 23-43.
- ACHARYA Amitav and BUZAN Barry (2019). *The Making of Global International Relations Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge University Press, Cambridge.
- ACHARYA Amitav and BUZAN Barry (2007). “Why is there no non-Western International Relations Theory? An Introduction”, *International Relations of the Asia-Pacific*, 7:3, 287-312.
- AYDINLI Ersel and BİLTEKİN Gonca (2017). “Widening the world of IR: A Typology of Homegrown Theorizing”, *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy Peace*, 7:1, 45-68.
- BİLGİN Pınar (2016). “‘Contrapuntal Reading’ as a Method, an Ethos, and a Metaphor for Global IR”, *International Studies Review*, 18:1, 134-146.
- BİLGİN Pınar (2016). “How to remedy Eurocentrism in IR? A complement and a challenge for The Global Transformation”, *International Theory*, 8:3, 492-501.
- BULL Hedley (1966). “International Theory: The Case for a Classical Approach”, *World Politics*, 18:3, 361-377.
- BULL Hedley (1977). *The Anarchical Society: A study of order in world politics*, London: Palgrave.
- BULL Hedley (1995). “The Theory of International Politics, 1919–1969 (1972)”, *International Theory: Critical Investigations*, James Der Derian (ed.), Palgrave Macmillan, London, UK, 181-211.
- BUTTERFIELD Herbert and WIGHT Martin (ed.) (1966). *Diplomatic Investigations, Essays in International Politics*, Allen & Unwin, St Leonards, NSW, Australia.
- BUZAN Barry (2014). *An Introduction to the English School of International Relations*, Polity Press, Oxford, UK.
- BUZAN Barry (2016). “Could IR Be Different?”, *International Studies Review*, 18:1. 155-157.
- BUZAN Barry (1993). “From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School”, *International Organization*, 47:3, 327-352.
- BUZAN Barry (2001). “The English School: An Underexploited Resource in IR”, *Review of International Studies*, 27:03, 471–488.
- BUZAN Barry and ZHANG Yongjin (ed.) (2014). *Contesting International Society in East Asia*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- CLARK Ian (2009). “Towards an English School Theory of Hegemony”, *European Journal of International Relations*, 15:2, 203-228.
- COSTA BURANELLI Filippo and TAEUBER Simon F. (2021). “The English School and Global IR – A Research Agenda”, *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 11:1, 87-105.
- COSTA-BURANELLI Filippo (2015). “‘Do You Know What I Mean?’ ‘Not exactly’: English School, Global International Society and the Polysemy of Institutions”, *Global Discourse*, 5:3, 499-514.
- CUI Shunji and BUZAN Barry (2016). “Great Power Management in International Society”, *The Chinese Journal of International Politics*, 9:2, 181-210.
- DEVLEN Balkan, JAMES Patrick Macgill and ÖZDAMAR Özgür (2005). “The English School, International Relations, and Progress”, *International Studies Review*, 7, 171-97.

- DUNNE, Tim (1998). *Inventing International Society, A History of the English School*. MacMillan Press, London, UK.
- DUNNE Tim (2011). "The English School", *Oxford Handbooks, online edition, Oxford Academic*.
- DUNNE Tim, KURKI Milja and SMITH Steve (ed.) (2020). *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 5, Oxford University Press, Oxford, UK.
- EPP Roger (2013). "The British Committee on the Theory of International Politics and Its Central Figures", *Guide to the English School in International Studies*, Cornelia Navari and Daniel M. Green (ed.), John Wiley, 25-36.
- GREEN Daniel M. (2013). "Introduction to the English School in International Studies", *Guide to the English School in International Studies*, Cornelia Navari and Daniel M. Green (ed.), John Wiley, 1-6.
- KAUPPI Mark V and VIOTTI Paul R. (2019). *International Relations Theory*, 6.b., Rowman & Littlefield.
- KEENE Edward (2020). "Three Traditions of International Theory", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.
- LINKLATER Andrew and SUGANAMI Hidemi (2006). *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- LITTLE Richard (2000). "The English School's Contribution to the Study of International Relations", *European Journal of International Relations*, 6:3, 395-422.
- NAVARI Cornelia (ed.) (2020). "The Development of English School Theory: An Introduction", *International Society*, Cornelia Navari (ed.), Springer International Publishing, 1-13.
- PARRAT Charlotta Friedner and SPANDLER Kilian (2020). "Using the English School to Understand Current Issues in World Politics", *International Society*, Cornelia Navari (ed.), Springer International Publishing, 145-160.
- PORTER Brian (ed.) (1972). *The Aberystwyth Papers: International Politics, 1919-1969*, Oxford University Press, London, UK.
- SUGANAMI Hidemi (2001). "Alexander Wendt and the English School", *Journal of International Relations and Development*, 4:4, 403-423.
- SUGANAMI Hidemi (2010). "The English School in a Nutshell", *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, 9, 15-28.
- SUGANAMI Hidemi (2001). "C. A. w. Manning and the Study of International Relations", *Review of International Studies*, 27:1, 91-107.
- SUGANAMI Hidemi (2002). "The International Society Perspective on World Politics Reconsidered", *International Relations of the Asia-Pacific*, 2:1, pp. 1-28.
- SUGANAMI Hidemi (1983). "The Structure of Institutionalism: an Anatomy of British Mainstream International Relations", *International Relations*, 7:5, 2363-2381.
- TICKNER Arlene B. (2013). "Core, Periphery and (neo)imperialist International Relations", *European Journal of International Relations*, 19:3, 627-646.
- WÆVER Ole (1992). "International Society - Theoretical Promises Unfulfilled?", *Cooperation and Conflict* 27, No. 1, 97-128.
- WANG Jiangli, Barry BUZAN (2014). "The English and Chinese Schools of International Relations: Comparisons and Lessons", *The Chinese Journal of International Politics*, 7:1, 1-46.
- WIGHT Martin (1977). *Systems of States*, Bloomsbury, London, UK.
- WIGHT Martin, H. BULL and C. HOLBRAAD (1979). *Power Politics*, Penguin Books, London, UK.
- WIGHT Martin (1992). *International Theory*, Gabriele Wight & Brian Porter (eds.), Leicester University Press, London, UK.
- WIGHT Martin (2022). "Western Values in International Relations", Martin Wight and David S. Yost (ed.), *International Relations and Political Philosophy*, Oxford University Press, Oxford, UK, 49-87.
- WIGHT Martin (2022). "Why Is There No International Theory?", Martin Wight & David S. Yost (eds.), *International Relations and Political Philosophy*, Oxford University Press, Oxford, UK, 22-38.
- YURDUSEV A. Nuri (1994). "The Concept of International System as a Unit of Analysis", *METU Studies in Development*, 21:1, 143-174.

2001-2020 Yılları Arasında ABD'nin Güç Unsurlarının Değişimi ve Bu Değişimin Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri*

The Change in the Power Elements of the USA between 2001 and 2020 and Its Impact on the Structure of the International System

Demet GÜNTAY
UÇAR**

Burak Samih
GÜLBOY***

* Bu çalışma, Demet GÜNTAY UÇAR tarafından Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY danışmanlığında hazırlanan "ABD'nin Gücünün Değişimi ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, e-posta: guntayd@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9555-8514

***Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü İstanbul, Türkiye, e-posta: bsg@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7309-8665

Geliş Tarihi / Submitted:
08.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
31.10.2024

Öz

Güç ve liderlik, çok katmanlı ve ilişkisel bir süreç olarak görülmelidir. Ancak, politik karar alıcılar genellikle gücü sahip olunan kaynaklar ve bunlarla elde edilebilecek sonuçlara indirgeme eğilimindedir. Bu tek boyutlu bakış açısı, baskı, kontrol ve tahakküm gibi sert güç unsurlarına dayalı bir güç anlayışı doğurmaktadır. Gücünü korumak veya artırmak isteyen bir aktörün, diğer aktörler üzerinde güç ve tahakküm kurma amacıyla sahip olduğu güç unsurlarına yüklenmesi, "güç yorgunluğu" olarak adlandırılabilir bir duruma yol açabilmektedir. Güç yorgunluğu, başat aktörün çözüm üretme kapasitesini sınırlayarak birim ve sistem düzeyinde krizlere neden olmaktadır. Bu çerçevede çalışma, güç yorgunluğu kavramsallaştırmasını Soğuk Savaş sonrasında şekillenen uluslararası sistemde ABD'nin başat rolüyle ilişkilendirerek, Bush, Obama ve Trump dönemleri üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güç, Güç Yorgunluğu, Uluslararası Sistem, Irak Operasyonu, ABD'nin Küresel Güç Politikaları

Abstract

Power and leadership are a multi-layered and relational process. However, political decision-makers often tend to reduce power to the resources possessed and the results that can be achieved with them. This one-dimensional perspective leads to an understanding of power based on hard power elements such as coercion, control, and domination. When an actor who wants to maintain or increase its power overloads its power elements to establish power and domination over other actors, it can lead to a situation called "power fatigue". Power fatigue limits the capacity of the dominant actor to generate solutions, leading to crises at both the unit and system levels. In this context, the study aims to analyze the conceptualization of power fatigue through the periods of Bush, Obama, and Trump, considering the dominant role of the United States of America (USA) in the international system shaped after the Cold War.

Keywords: Power, Power Fatigue, International System, Iraq Operation, USA Global Power Policies

Extended Summary

After the Cold War, the United States of America (USA) rose as the sole superpower and leader of the international system. Throughout the 1990s, the USA projected the profile of a superpower that pursued a multilateral strategy based on international institutions and principles rather than using its dominant power in a unilateral approach. The policies pursued by the USA to maintain its global leadership created a general perception among the states and actors that embraced its leadership that they could benefit from the umbrella of prosperity and security provided by world trade and globalization. The international public's perception of the USA as a "benevolent hegemon" has played an essential role in the universalization of the liberal international system, which can be defined as a limited system in terms of the number of members but a comprehensive system in terms of its influence in shaping the behavior of actors.

The terror attacks of September 11, 2001, are regarded as a significant challenge to the USA's global power and leadership due to their asymmetric nature and the fact that they occurred on American soil. Additionally, these attacks have constituted a pivotal moment in the trajectory of the liberal international system. In the aftermath of the attacks, the gap between the actual structure of the global system and the perception of the USA's role and position in it has expanded. While the global system has evolved into a partially multipolar structure comprising state and non-state actors under the leadership of the USA, the USA's government has pursued an increasingly assertive and unilateralist policy of power to maintain its leading role in the system.

This policy resulted in a process whereby the USA began to erode the liberal international system it had helped establish in the aftermath of the Second World War. This process led to a shift in global public opinion, whereby the perception of an imperial hegemon replaced that of a benevolent hegemon. The tendency of the USA to influence the behavior of other actors in line with its interests through coercion and a unilateral approach has had two significant consequences.

The first consequence is the crises triggered by events that are interconnected in a cause-and-effect pattern and effective at both the unit and system levels. These crises are the Iraq operation, the 2008 economic crisis, the political crisis that emerged with Syria and the refugee problem, the social polarization within the USA centered on the "America First" mentality, and the global rise of the nationalist tendency.

The second consequence of the USA's unidimensional approach to power and leadership relations is the change in the relations between the USA and its allies. The USA's Hobbesian dynamics, unilateralism, coercion, and domination-oriented approach versus the allies' Kantian approach, multilateralism, and cooperation have affected not only the relations between the USA and its allies but also the nature of the liberal international system.

In USA global power politics between 2001 and 2020, the Bush and Trump eras were characterized by unilateralism and dominance, while the Obama era was marked by efforts to repair relations with the liberal international system based on multilateralism and cooperation. However, the USA's attempt to resolve its interests in the Middle East through non-state actors has led to new problems, such as the refugee crisis and the erosion of the welfare and security consensus in the liberal international system.

This study argues that power politics leads to the intensive use of military and economic resources, making dominant states more prone to power fatigue. This hypothesis is tested and gradually confirmed by the post-Cold War role of the USA in the international system.

Giriş

Gücü kavramsal bir yapı içerisinde incelemek tarihin hemen her döneminde ilgi görmüş olmakla birlikte bilimsel bir perspektif kazanması 1950’li yıllarda başlayan çalışmalarla mümkün olmuştur. Bu çalışmalar güç literatürünün ilki; ideolojik tercihlerin şekillendirdiği teoriler, diğeri ise daha nesnel ve bütünsel bakış açısı olmak üzere iki ana anlayış üzerinde şekillendiğini göstermektedir.

Teorik yaklaşımların gücü kendi merceklerine uygun parametreler odağında ele almaları konunun belli bir özelliğinin öne çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, realist düşünce gücü kaynaklar ve sonuçlar üzerinden değerlendirirken, liberal düşünce, güce rehberlik eden, yönlendiren ve kontrol eden mekanizmalara odaklanmıştır. Konstrüktivist yaklaşım ise “gücü toplumu kapsayan ve sürekli devinim içinde olan bilgi temelli bir metagüç”¹ olarak görme eğilimindedir.

Ancak, teorik yaklaşımlar gücün bütünsel bir değerlendirmesini sunmada sınırlı kalmaktadır. Dahl, Polsby, Bachrach, Baratz, Lukes ve Baldwin gibi akademisyenlerin güce yönelik bütünsel ve nesnel yaklaşımları, “gücün sadece materyal kaynaklar üzerinden değil, aynı zamanda ilişkisel bir eylem”² olarak tanımlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, gücü sonuçlar üzerinden kontrol olarak ele alan ve “bir aktörün bir başka aktörü etkileyen, gelecekteki olayların olası örüntüsünü değiştirme kapasitesi”³ olarak tanımlayan ilk dönem yaklaşımların tek boyutlu olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, gücün yalnızca kontrolü değil, baskı ve zorlamayı da içeren iki yönlü bir yapıya sahip olduğunu; bu yapının açık çatışmalarla birlikte potansiyel sorunları ve gizli çatışmaları da kapsadığını ortaya koymaktadır.⁴ Ayrıca, sistemden ve geçmiş süreçlerden etkilenen, politik gündem üzerindeki kontrol sorununu da içeren çok boyutlu bir yapısı olduğuna işaret etmektedir.⁵

Derinleşen güç literatürü, gücün zaman, mekân, karşılıklı bağımlılık, sistemin yapısı ve teknoloji gibi değişkenlerden etkilenen dinamik bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, gücü statik veya determinist bir karakterle tanımlayan teorilerin uygulanmasını zorlaştırırken, politik karar alıcıların kapasite ve kontrole odaklanan tek boyutlu yaklaşımlara olan bağımlılığını artırdığı düşünülmektedir.

Tutarlı bir güç teorisi oluşturmaya yönelik engeller sadece gücün yapısal özelliklerinden değil aynı zamanda içinde yaşadığımız çok kutuplu dünya sisteminden de kaynaklanmaktadır. Özellikle küresel sistemi, “aktörlerin çeşitliliği, ekonomik karşılıklı bağımlılığın yoğunluğu, güvenlik sorunlarının karmaşıklığı ve uluslararası ve bölgesel kurumların sayısı gibi etkenlerle ilişkilendirerek “çok boyutlu dünya” (*multiplex world*)”⁶ olarak tanımlayan Acharya’ya kulak verilirse, farklı katmanlar arasında benzer ilkelerle işleyen bir güç anlayışı oluşturmanın neredeyse imkânsız olduğu söylenebilir.

Bu zorluklara rağmen, gücü doğru bir yaklaşımla ele almak son derece önemlidir. Doğru yaklaşımın ilk adımının, güce yönelik yaygın algısal yanılgılarla ilgili farkındalık

1 Michel Foucault, *The History of Sexuality: The Will to Knowledge*, Penguin Books, London, 1998, s. 63.

2 Harold D. Lasswell ve Abraham Kaplan, *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven, 1950, s. 32.

3 Nelson Polsby, *Community Power and Political Theory: A Further Look at Problems of Evidence and Inference*, Second Edition, Yale University Press, New Haven, 1980, s. 3-4.

4 Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, “The Two Faces of Power”, *American Political Science Review*, 56:4, 1962, s. 948.

5 Steven Lukes, *Power: A Radical View*, Second Edition, Macmillan, London, 1974, s. 29.

6 Amitav Acharya, After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order, *Ethics & International Affairs*, 31:3, 2017, s. 276-277.

geliştirmek olduğu düşünülebilir. Konuya ilişkin karşılaşılması muhtemel yanılığardan ilki, gücü kaynaklar ve sonuçlar ekseninde ele alan, aktörler arasındaki ilişkiyel derinliği göz ardı eden tek boyutlu yaklaşımdır. Diğer olası yanılığ ise, “bir aktörün (A) başka bir aktörün (B) yapmak istemediği bir şeyi ona yaptırabilmesi”⁷ olarak ifade edilen sezgisel tanıma olan bağılılıktır.

Kapasiteye odaklanan güç politikaları, güçlü aktörlerin hedeflerine ulaşmak için baskı ve zorlama gibi yöntemlerle şekillenen politikalara yönelmesine neden olmakta bu da güçlü aktör üzerinde önemli sonuçlar yaratmaktadır. Çalışmada bu etki “güç yorgunluğu” olarak tanımlanmaktadır. Güç yorgunluğu, kapasite bağlamında güçlü olan aktörün (A), güçsüz görülen aktörün (B) eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için güç kaynaklarını yoğun şekilde kullanmasıyla ilgili bir durumu ifade eder.

Literatürde yeterince ele alınmamış bir kavram olan güç yorgunluğu, güçlü aktörün gücü üzerindeki kontrolünü etkileyerek birim ve sistem seviyesinde krizlere yol açmaktadır. Lukes'in güç boyutlarını ifade eden Tablo-1'e göre, güç yorgunluğu, en çok tek boyutlu güç anlayışında ortaya çıkmaktadır. Ancak bu etki zaman, mekân, teknoloji ve karşılıklı bağımlılık gibi unsurlardan dolayı diğer boyutlarda da etkili olabilir.

Tablo 1. Lukes'un Farklı Güç Görüşleri ve Odak Noktaları⁸

Güç Görüşleri	Odak Noktaları
Tek Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktörlerin davranışları, 2. Karar alma süreçleri, 3. (Temel) sorunlar, 4. Gözlemlenebilir (açık) çatışmalar, 5. Siyasi katılımın ortaya çıkardığı politika tercihleri olarak görülen (öznel) çıkarlar.
İki Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karar alma süreçleri ve kararsızlık üretimi, 2. Güncel ve potansiyel sorunlar, 3. Gözlemlenebilir (açık veya gizli) çatışmalar, 4. Politik tercihler veya şikayetler olarak görülen (öznel) çıkarlar.
Üç Boyutlu Güç Görüşü	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karar alma süreçleri ve politik gündem üzerinde kontrol, 2. Güncel ve potansiyel sorunlar, 3. Gözlemlenebilir ve örtülü çatışmalar, 4. Öznel ve gerçek çıkarlar.

Güce dair bu örüntünün Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin küresel sistemdeki konumu ve etkisi açısından somut örneği, Bush, Obama ve Trump'ın başkanlık dönemlerinde gözlemlenebilir. Yaklaşık yirmi yılı kapsayan süreçte yaygın güç anlayışıyla şekillenen politikaların başat aktör ve sistem üzerindeki etkileri daha belirgin hale gelmiştir.

Çok kutuplu dünya sistemindeki değişimlerde farklı aktörlerin eylemlerinin önemli bir rolü olmakla birlikte, bu çalışmada ABD'nin 2001-2020 dönemindeki güç ve liderlik ilişkileri ile bunların uluslararası sisteme etkileri incelenmiştir. Çalışmanın temel varsayımı, güce yönelik yaygın algısal yanılığlarla şekillenen güç politikalarının, güç üzerinde kontrol sorunları yaratarak birim ve sistem düzeyinde krizlere yol açtığıdır. Bu varsayım doğrultusunda,

7 Robert Dahl, “Concept of Power”, *Behavioral Science*, 2:3, 1957, s. 202.

8 Lukes, *Power: A Radical View*, s. 29.

üç başkanın iktidarları döneminde güç politikalarıyla ilgili önemli olaylar arasında neden-sonuç ilişkileri kurulmuş ve bunların uluslararası sisteme etkileri incelenmiştir.

Tablo-2 ile çerçevelenen çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Irak operasyonu ve 2008 ekonomik krizi ilişkisi çerçevesinde Bush döneminin güç politikaları incelenmiştir. İkinci bölümde, Suriye Krizi ve mülteci sorununun öne çıktığı Obama dönemi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Trump'ın "Önce Amerika" söyleminin milliyetçi eğilimin küresel yükselişine ve Transatlantik ilişkileri üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır.

Tablo 2. Üç Başkanın İktidarları Döneminde ABD Gücünün Karakteristiği⁹

	George W. BUSH 20 Ocak 2001-20 Ocak 2009	Hussein Barack OBAMA 20 Ocak 2009-20 Ocak 2017	Donald TRUMP 20 Ocak 2017-20 Ocak 2021
İdeolojik Yaklaşım	Cumhuriyetçi / Neo-muhafazakar	Demokrat Parti / Liberal Müdahaleci	Cumhuriyetçi / İzolasyonist Eğilimler
Öne Çıkan Olaylar	1. 11 Eylül Saldırıları 2. Afganistan ve Irak Operasyonları 3. 2008 Ekonomik Krizi	1. Arap Baharı 2. Suriye Krizi 3. Orta Doğu'daki Askeri Gücün Azaltılması	1. Çin'le Rekabetin Artması 2. Toplumsal Kutuplaşma 3. Pandemi
Temel Anlayış	Daha güvenli ve güçlü Amerika	Yapabiliriz	Amerika'yı yeniden harika yap.
Temel Amaç	Ulusal güvenliği korumak için küresel terörle savaş	ABD'nin küresel meşruiyetini onarmak	Ekonomik kapasitenin artırılması ve Çin'i çevreleme
Küresel Düzen	Tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamlı küresel düzen	Çok kutuplu, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamlı küresel düzen	Çok kutuplu, uluslararası, ideolojik (liberal), kapsamı zayıflama eğilimli küresel düzen
Güç Statüsü	Süper güç	Büyük Güç	Büyük güç
Liderlik Etme Yöntemi	Yapısal ve Askeri Odaklı Sert Güç Unsurları Üzerinden Liderlik	Durumsal Liderlik	Yapısal ve Ekonomi Odaklı Sert Güç Unsurları Üzerinden Liderlik
Güç Yöntemi	Askeri odaklı sert güç yöntemleri Tahakküm ve zorlama yoluyla güç kurma	Akıllı güç Liderliği sağlamak için gücü bir yetenek olarak kullanma	Ekonomi odaklı, yaptırım ve zorlama yoluyla güç kurma
Uluslararası Meşruiyet	Zaman içinde giderek azalan destekleyici eğilim	Zaman içinde kısmen artan destekleyici eğilim	Sözde meşruluk dönemi

9 Tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

1. Irak Operasyonu ve 2008 Ekonomik Krizinin Gölgesinde Bush Dönemi

Bush döneminde ABD'nin uluslararası sistemdeki etkileşimini belirleyen güç ilişkileri, “davranış ve etkileşimden kaynaklı eylemler ile bu eylemlerin etkileri üzerinden sağlanan diğerleri üzerinde kontrol veya tahakküm”¹⁰ yaklaşımıyla ele alınmıştır. Bu anlayış, gücü lider ve takipçileri arasında asimetrik bir ilişki olarak değerlendirmektedir. Bush yönetiminin güç anlayışını anlamlandırmada, Ikenberry'nin yapısal, kurumsal ve durumsal liderlik sınıflandırması işlevsel bir çerçeve sunmaktadır.

“Yapısal liderlik, dünya siyasi düzeninin genel şeklini yönetme yeteneği veren, maddi yeteneklerin dağılımını ifade etmekte ve genellikle hegemonya ile özdeşleştirilmektedir... Kurumsal veya normatif liderlik, devletlerin ilişkilerine rehberlik eden, yerinde ilke ve prosedürler koyan, aktörlerin üzerinde mutabık kaldığı kural ve uygulamaları ifade eder... Durumsal liderlikse diğer devletleri uluslararası sistemin istikrarına katkı yapmayı teşvik edici liderliği tanımlamaktadır...”¹¹

ABD, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan sınırlı liberal uluslararası düzende genellikle normatif ve durumsal liderlik yöntemlerini benimsemiştir. Ancak, 11 Eylül sonrasında yapısal liderlik anlayışı öne çıkmıştır. Bu dönemde, Ikenberry'nin yapısal liderlikle ilişkilendirdiği “fiziki güç veya zorlamayla, entelektüel, moral ve kültürel ikna veya rızayı birleştiren sosyal ve politik bir kontrol tarzı”¹² olarak tanımlanan hegemonyanın giderek kaybolduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Bush'un başkanlık dönemine damga vuran Irak operasyonu, ABD'nin güç ve liderlik yöntemindeki değişime örnektir. ABD, operasyonu terörle küresel mücadele konseptinin bir parçası olarak meşrulaştırmaya çalışsa da uluslararası kamuoyunu ikna etmekte başarısız olmuştur. Uluslararası kamuoyu, operasyonu, Bush Doktrini olarak bilinen önleyici savaş konseptinin tek taraflı olarak dünyaya dayatıldığı emperyalist bir eylem olarak değerlendirmiştir.

Irak operasyonu, ABD'nin bölgenin zengin kaynaklarına erişim ve Orta Doğu'da stratejik konumlanma gibi kısa vadeli hedefleri açısından başarılı olsa da, uzun vadede küresel liderliğini etkileyecek sorunları tetiklemiştir. ABD açısından yeni bir Vietnam'a dönüşen operasyon, ABD'nin emperyal hegemon olarak algılanışını güçlendirmiştir. *North Atlantic Treaty Organization* (NATO) üyesi ülkelerin vatandaşlarının ABD'nin küresel politikalarına yönelik onayını yansıtan Tablo-3, bu anlamda dikkat çekicidir.

10 Pamela Pansardi and Marianna Bindi, “The New Concepts of Power? Power-over, Power-to and Power-with”, *Journal of Political Power*, 14:1, 2021, s. 51.

11 G. John Ikenberry, “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, 111:3, Autumn, 1996, s.388-396.

12 Mehmet Akif Okur, *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*, 2. Basım, Ötügen Yayınları, Ankara, Ocak 2012, s. 41.

Tablo 3. NATO Müttefikleri Arasında ABD Üzerine Kamuoyu 1999-2007¹³

Ülke	1999-2000	Nisan-Mayıs 2003	Nisan-Mayıs 2007
Britanya	% 83	% 83	% 51
Kanada	% 71	% 63	% 55
Fransa	% 62	% 43	% 39
Almanya	% 78	% 45	% 30
İtalya	% 76	% 60	% 53
İspanya	% 50	% 38	% 34
Türkiye	% 52	% 15	% 9

Irak operasyonuna İngiltere, Polonya ve Avustralya dışında kalan müttefiklerin katılmaması, ABD ve Batılı müttefikleri arasındaki ortak çıkar algısının aşındığını göstermektedir. Bu durum, ABD'nin liderliğine yönelik destek ve güvenin zayıfladığını ortaya koymaktadır. Operasyon, aynı zamanda müttefikler arasındaki stratejik kültür anlayışının değişimini de yansıtmaktadır. Stratejik kültür, “ortak deneyimlerden, sözlü ve yazılı anlatılardan türetilen, kolektif kimliği ve diğer gruplarla ilişkileri şekillendiren, güvenlik hedeflerine ulaşmak için uygun amaçları ve araçları belirleyen paylaşılan inançlar, varsayımlar ve davranış biçimleri”¹⁴ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Irak operasyonu, müttefiklerin kolektif kimlikleri ve güvenlik stratejileri arasındaki makasın açıldığını göstermektedir.

Stratejik kültürün şekillenmesi ve güvenlik tercihlerini yönlendirmesinde kimlik, değerler ve algısal mercekler önemli bir rol oynamaktadır.¹⁵ Bu perspektiften değerlendirildiğinde, Bush döneminde öne çıkan yeni muhafazakâr düşüncenin, ABD ve Batılı devletler arasındaki stratejik kültür değişiminde etkili olduğu görülmektedir. Bu düşünce kökenini, Amerika'nın etki alanını küresel ölçekte genişletmesi Tanrı tarafından kendisine verilmiş bir hak ve Amerika'nın doğal misyonu”¹⁶ olduğu inancından almaktadır. Yeni muhafazakâr düşünceyle şekillenen politikalar, küresel kuzeyde elli yılı aşkın sürede gelişen normatif süreçlerin, diplomasinin ve çok taraflılığın geri plana itilmesine yol açmıştır. Irak operasyonu bunun somut örneğidir.

Operasyon, ABD'nin anarşik uluslararası sistemdeki gücünü ve çıkarlarını tek taraflı politikalarla maksimize etme arayışını yansıtmaması nedeniyle Hobbesçu dinamiklerle ilişkilendirilebilir. Müttefikler arasında “Amerikan İmparatorluğu” söylemlerine yol açan operasyon, ABD'nin sisteme, sistemin aktörlerinin de lidere yabancılığınca yol açmıştır. Uzun ve maliyetli savaş geçmişi nedeniyle Kantçı çizgiyi ve çok taraflılığı benimseyen Avrupalı devletlerin, Irak'taki sorunların diplomasi yoluyla çözülmesini savunmaları bu varsayımı doğrulamaktadır. ABD ve Avrupa arasındaki anlayış farkını göstermek açısından, Kagan'ın Avrupalıların Venüs'ten, Amerikalıların Mars'tan geldiği alegorisi oldukça anlamlıdır. Kagan'a göre, ABD, sert güç unsurlarını kullanma konusunda hevesli, diplomasi

13 Ole R. Holsti, *To See Ourselves as Others See Us*, Michigan University Press, Ann Arbor, 2008, s. 19.

14 Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, and Jeffrey A. Larsen, Introduction, Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, and Jeffrey A. Larsen, (eds.), *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 9.

15 Jeannie Johnson, “Conclusion: Toward a Standard Methodological Approach”, *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, s. 245.

16 Walter Russell Mead, *Special Providence American Foreign Policy and How It Changed the World*, Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2009, s. 147-151.

konusunda sabırsızken, Avrupa, uluslararası hukuk ve diplomasi çerçevesinde hareket etmeye, iş birliği ve ikna temelli güç politikalarına başvurmaya daha yatkındır.¹⁷

Irak operasyonu, küresel sistemin lideri konumundaki bir devletin içinde bulunduğu sistemle ve sistemi oluşturan mekanizmalarla anlamlı ilişkiler kurmasının önemini ortaya koymaktadır. Yeni muhafazakâr düşüncüyü benimseyen karar alıcıların ön alıcı savaş, terörle küresel mücadele gibi politikaları, liberal uluslararası sistemin dinamikleriyle çatışan örneklerdir. Bu yaklaşım, ABD ve sistemdeki aktörler arasındaki ortak çıkarların azalmasına, ABD'nin liderliğinin sorgulanmasına ve gücü üzerindeki kontrolünün kaybolmasına neden olmuştur.

Irak operasyonu ABD ve küresel sistem üzerinde ağır sonuçlar yaratmıştır. 4400 ABD askerinin ölmesine, 32.000'inin yaralanmasına, 650.000'i sivil olmak üzere toplam bir milyon Iraklı'nın hayatını kaybetmesine, milyonlarca Iraklı'nın göç etmesine yol açan savaş, ABD hazinesine bir trilyon dolardan fazla yük getirmiştir.¹⁸ Ayrıca Irak'ın siyasi birliği yıkılmış, topraklarının büyük bir bölümü IŞİD'in eylem coğrafyasına dönüşmüştür. ABD yönetimi bölgede ortaya çıkan savaş sarmalını finanse etmek için giderek daha fazla kendi güç kaynaklarına yönelmiştir. Bu durum önce ABD'yi ardından Avrupa başta olmak üzere tüm dünyayı etkileyen ekonomik krize yol açmıştır.¹⁹

2008 ekonomik krizinin ABD vatandaşlarına kontrolsüz verilen konut kredileriyle ilişkili olduğu düşüncesi yaygın bir kanıdır. Bununla birlikte faiz ve vergi indirimleri, yüksek risk gruplarına kredi kullandırma gibi kararların bilinçli bir siyasi tercih olduğu yönünde de tartışmalar bulunmaktadır. Tartışmaların arka planına hâkim olan düşünce, ABD yönetiminin yapay refah politikalarına yönelmesini, Irak başta olmak üzere sınır ötesi operasyonlara yönelik iç kamuoyunun tepkilerini azaltmakla ilişkilendirmektedir. Bu düşüncüyü savunan akademisyen Oatley'e göre, Irak operasyonunun finansmanının vergi arttırmak yerine borçlanmayla sağlanması, cari açığı arttırarak, finansal sistemin istikrarsızlaşmasına ve kriz üretir hale gelmesine neden olmuştur.²⁰

Büyük güçler arasında güç ve prestiji kazanmak veya korumak için riskli politikalara yönelme yaygın bir anlayıştır. Irak operasyonu, geçmişte İngiltere, Japonya, Almanya, Fransa'nın politikalarıyla doğrulanan bu varsayım için önemli bir örnektir. Levy'nin de ifade ettiği gibi "otoriteleri şüphe altında olduğundan, düşüşteki büyük güçler için risk alma güdüsü ve itibarını korumak için bir savaşı hızlandırmak özellikle önemli olabilir."²¹ Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin Irak operasyonuna ilişkin motivasyonunu; liderliğini devam ettirme anlamında hayatta kalma duygusu, çıkarlar ve prestij kazanma isteği ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak operasyon ve 2008 krizi arasındaki ilişkiye odaklanıldığında oluşan çıktı; agresif ve yayılmacı politikalara yönelen devletlerin kazançlar kadar risklerle de

17 Robert Kagan, *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Vintage Book, New York, 2004, s. 4.

18 Raymond Hinnebusch, "The American Invasion of Iraq: Causes and Consequence", *Perceptions*, 12:1, Spring 2007, s. 24.

19 Wallerstein, 2002 tarihli analizinde, ABD'nin 20. yüzyılın son otuz yılında hegemonyasını genişletmeye yönelik girişimlerine katkıda bulunan ekonomik, siyasi ve askeri faktörlerin, aynı zamanda ABD'nin gerilemesine neden olacak unsurlarla örtüşüğünü savunmuştur. Bu analiz, çalışmada savunulan görüşü desteklediği değerlendirilmektedir. Söz konusu çalışma için bkz. Immanuel Wallerstein, "The Eagle Has Crash Landed", *Foreign Policy*, July-August 2002, <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/the-eagle-has-crash-landed/>.

20 Thomas Oatley, *A Political Economy of American Hegemony: Buildups, Booms, and Busts*, Cambridge University Press, New York, 2015, s. 144.

21 Jack S. Levy, "Research Note: Declining Power and the Preventive Motivation for War," *World Politics*, 40:1, 1987, s. 87.

karşılaşılabileceklerini göstermektedir. Bu durum Snyder'in emperyal mitler olarak sıraladığı domino teorisi miti ile uyumludur:

*"Domino Teorisi: Kümülatif Kazançlar ve Kayıplar Miti; Savunması güçlü olmayan zengin kaynaklara sahip periferinin ele geçirilmesi devletin gücünü artırıp, diğer büyük güçlerle olan rekabetini olumlu olarak etkilerken, periferide yaşanan kayıplar ekonomik sistemde, askeri kaynaklarda ve müttefikler arasındaki güven ilişkilerinde kayıplara yol açarak merkezde çöküş yaratabilir."*²²

Snyder'in mit olarak belirttiği durumun, Irak operasyonu ve ardından gelen 2008 ekonomik kriziyle gerçeklik kazandığı görülmektedir. Bu iki olaya bu mit odağında bakarak aralarında bağlantısal bir ilişki kurmak, güç ve liderlik ilişkilerini anlamlandırma pratiğine katkı sunabilir. Buna göre bu örüntüden çıkarılabilecek ilk sonuç; A'nın B üzerindeki kontrolüne odaklanan, baskı, ceza, tahakküm yoluyla şekillenen tek boyutlu güç yaklaşımının A üzerinde ciddi sonuçlar doğurabileceğidir.

İki olay arasındaki ilişki, sahip olunan güç kaynaklarının kontrolsüz olarak kullanılmasının gücün kontrolden çıktığı bir süreç doğurarak, birim ve sistemi etkileyen krizleri tetikleyebileceğini düşündürmektedir. Güç yorgunluğu olarak ifade edilebilecek bu durumu yaratan bir diğer etken ise; sistemde lider konumundaki A'nın ideoloji, stratejik kültür, normatif anlayış gibi özellikleriyle içinde bulunduğu sistemin doğası arasındaki kopukluktur.

2008 finansal krizi, liberal sistemin iki ana uzlaşısı sütunu olarak kabul edilen refah ve güvenlik sütunundan refahi işsizlik, gelir adaletsizliği ve yoksulluk döngüsüyle tahrip ederek ABD ve Batılı müttefikleri arasındaki gerilimi tetiklemiştir. Çin ve Rusya, bu gerilimi ticaret ve enerji alanları başta olmak üzere çeşitli politikalarla manipüle ederek derinleştirmiştir. Krizle birlikte ABD'nin dış politika yapım süreçlerinde iç politikanın etkisi artmıştır.

2. Suriye İç Savaşı ve Mülteci Sorununun Gölgesinde Obama Dönemi

Obama'nın göreve geldiği dönemde uluslararası sistemin ve ABD'nin sistemdeki yerinin görünümü kabaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Uluslararası sistem, kısmi kutuplu yapıya dönüşmüştür.
2. ABD'nin güç kapasitesinden kaynaklanan liderliği devam etmekle birlikte zihinsel planda liderliğine ilişkin kuşkular giderek çoğalmıştır.
3. Küresel gündemin genişleyen ve derinleşen güvenlik sorunları, liberal sistemin iki ana uzlaşısı unsurundan biri olan güvenlik konularını olumsuz etkileyerek ABD'nin liderliğini tehdit etmektedir.

Obama döneminde sistemin yapısı çok kutuplu olsa da maddi güç kapasitesiyle belirlenen hiyerarşi ABD lehinedir. Bu durum, Obama yönetimini ABD liderliğini onaracak politikalara yöneltmiştir. Ayrıca Obama döneminde güç ve liderlik ilişkileri bazı ön kabuller temelinde şekillenmiştir. Bunlardan birincisi, ABD'nin gücünün sınırları olduğudur. Diğeri, Soğuk Savaş döneminde refah ve güvenlik konuları üzerinde sağlanan mutabakatın devam edebilmesi için ABD'nin müttefiklerinin desteğine ihtiyacı duymasıdır.

²² Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York, 1991, s.3-4.

ABD ve müttefikleri arasındaki “karşılıklı vazgeçilmezlik”²³ bağı, “tek taraflılığın ve Amerikan istisnacılığının geri plana itilmesini,”²⁴ sağlarken, diplomasi, çok taraflı iş birliği, uluslararası hukuk ve kurumları temel alan anlayışı canlandırmıştır.²⁵ Obama'nın yaklaşımı, Bush döneminde ihmal edilen liberal anlayışla uyum sağlama çabasını yansıtmaktadır. Obama bu süreçte sadece müttefiklerle değil, başta Müslüman ülkeler olmak üzere Bush yönetimi tarafından ötekileştirilen diğer devletlerle ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır.

Ekonomik kriz, Obama'nın güç ve liderlik stratejilerini harcamaları azaltma odağında şekillendirmesine neden olmuştur. Bu politikaları etkileyen diğer unsur ise Bush döneminde yıpranan küresel imajın düzeltilmesidir. 2000 ve 2008 yıllarındaki ABD'ye yönelik olumlu duyguları karşılaştıran Tablo-4 bu politikanın rasyonel bir politika olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. ABD'ye Yönelik Olumlu Duygular²⁶

Ülke	2000	2008
Britanya	% 83	% 53
Fransa	% 62	% 42
İspanya	% 50	% 33
Almanya	% 78	% 31
Polonya	%86	%68
Japonya	%77	%50
Türkiye	% 52	% 12

Obama döneminde ABD'nin büyük stratejisinin ana motifini ABD'nin küresel liderliğini yeniden sağlama çabası oluşturmaktadır. Jarvis ve Lister'e göre bu strateji iki unsurdan oluşmaktadır:

“Birincisi; ABD'nin denizaşırı taahhütlerini azaltmayı, yükleri küresel ortaklara kaydırmayı ve dünyadaki konumunu geri kazanmayı hedefleyen çok taraflı tasarruf (multilateral retrenchment) politikasıdır. İkincisi; yönetimin, müttefiklerine güven ve rakiplerine kararlılık sinyali vermek üzere, diğer ülkelerin meydan okumaları karşısında dünya genelinde nüfuz ve idealler yaratmaya istekli olduğunu göstereceğini ifade eden kontra vuruş (counter punching) politikasıdır.”²⁷

Obama'nın sekiz yıllık başkanlık dönemi, sistemik yapının ve iç politik gündemin dayattığı koşullara verilen rasyonel tepkilerin idealist bir retorikle şekillendirilmesini yansıtmaktadır. Bu dönemde, özellikle 2008-2011 yılları arasında, küresel liderliğin rıza ve ikna süreçleriyle sağlanmaya çalışıldığı idealist yaklaşım daha belirgin hale gelmiştir. 2010'da yayımlanan ulusal güvenlik belgesi bu anlayışı yansıtmaktadır. Belgede, Çin dahil olmak üzere herhangi bir düşman tanımlanmamış, çok taraflılığa, ilkelere, kurumlara ve normatif süreçlere vurgu yapılmıştır. Geçmişin sorunlarıyla başa çıkmak için kurulan

23 Leslie H. Gelb, “Necessity, Choice and Common Sense: A Policy for a Bewildering World”, *Foreign Affairs*, 88:3, May/June 2009, s. 71.

24 Nicholas Kitchen, “The Obama Doctrine – De'tente or Decline?”, *European Political Science*, 10, 2011, s. 32.

25 Steven W. Hook, *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*, Fifth Edition, Sage Publications, London, 2017, s. 351.

26 Pew Global Attitudes Project, “Views of the USA”, <https://www.pewresearch.org/global/2008/06/12/chapter-2-views>, erişim 27.02.2024.

27 Lee Jarvis and Michael Lister, “For the Record: Re(constructing) Obama's Foreign Policy Legacy”, Michelle Bently, Jack Holland (eds.), *The Obama Doctrine a Legacy of Continuity in US Foreign Policy*, Routledge, New York, 2017, s. 213.

uluslararası kurumların mevcut sistemin problemleri karşısında yetersiz kaldığı kabul edilmiş ancak sorunların uluslararası kurumlar ve ilkeler aracılığıyla çözülmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.²⁸

2008-2011 yılları arasında güce yönelik politikalarda sert ve yumuşak güç unsurlarını birleştiren akıllı güç stratejisi benimsenmiştir. Küresel siyasetin yapısının üç boyutlu piramit gibi şekillendiğini söyleyen Nye'ya göre; tepede askeri açıdan ABD'nin üstünlüğüyle tek kutuplu bir yapı, orta kısımda ekonomik alanda çok kutuplu bir sistem ve en altta, gücün devlet dışı aktörlere kaotik bir şekilde dağıldığı bir düzlem bulunmaktadır. Böyle bir yapı, ikna ve zorlamanın birlikte kullanıldığı stratejilerle ele alınmalıdır.²⁹

Obama yönetiminin 2008-2011 yılları arasında benimsediği liderlik tarzının, durumsal liderlik anlayışıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ikenberry durumsal liderliği şekilde tanımlamaktadır:

“Devletlerin güç dağılımı veya kurumlar dizisinden ayrı olarak iş birliğini teşvik eden eylem ve girişimlerini ifade eder. Fark yaratan, devletin güç kapasitesinden ziyade, uluslararası sistemi inşa etmek, yeniden yönlendirmek için belirli fırsatları görme becerisi veya zekasıdır. Bu bağlamda, liderlik, devlet çıkarlarını tanımlamak için yeni bir yaklaşım ve ilerleme yolu sunan, böylece mevcut ilişkileri dönüştüren belirli bir kişide somutlaşır.”³⁰

Durumsal liderlik, liderliği bir devletten çok kişisel temelde değerlendiren bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, 2008-2011 yılları arasında Obama'nın kişilik özelliklerinin, evrensel değerlere ve normatif süreçlere vurgu yapan söyleminin, ABD'nin imajını olumlu yönde desteklediği söylenebilir. Ancak, 2011'de Tunus'ta başlayarak Arap dünyasına yayılan isyanlar, Obama'nın imaj ve retorüğünün sınırlarını ortaya koymuş, onun stratejilerinin, “gerçekliği yeniden şekillendiren dönüştürücü politikalar yerine, mevcut duruma uyum sağlayan tepkiler dizisi olduğu”³¹ yönündeki eleştirileri gündeme getirmiştir.

Orta Doğu'daki birçok ülkeyi etkileyen ve Arap Baharı olarak bilinen protestolar, mevcut rejimlerin baskıcı politikaları, yolsuzluk, gelir adaletsizliği ve yoksulluk gibi sorunlardan kaynaklanmıştır. Protestocuların profili incelendiğinde, çoğunluğunu 25 yaş altı gençlerin oluşturduğu, daha eğitilmiş ve geç evlenen, sosyal medya ve bilgi iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanan bir kitle olduğu görülmektedir.³² Bu durum, Bush'un terörle mücadele doktrininde yer alan demokrasiyi teşvik ve demokratik dönüşüm konularının ne ölçüde olgunlaşmaya başladığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Bush'un Orta Doğu'daki terörle mücadele politikası, sert güç unsurlarının yanı sıra bölgenin politik, ekonomik ve sosyal koşullarını demokrasi ve özgürlük kavramları içinde dönüştürmeyi amaçlayan yöntemleri de içermiştir.³³ Bu politikalar, oy verme ve temsil

28 White House, “National Security Strategy 2010”, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/national-security-strategy-may-2010>, erişim 25.12.2023.

29 Joseph S. Nye, “Get Smart”, *Foreign Affairs*, July/August 2009, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart>, erişim 03.01.2024.

30 G. John Ikenberry, “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, 111:3, Autumn, 1996, s. 395.

31 Timothy Lynch, “Obama, Liberalism and US Foreign Policy”, Inderjeet Parmar, Linda B. Miller ve Mark Ledwig (eds.), *Obama and the World: New Directions in US Foreign Policy*, Second Edition, Routledge, London, 2014, s. 41.

32 United Nations Human Development Reports, “Arab Human Development Report 2009: Challenges to Human Security in the Arab Countries”, <https://hdr.undp.org/content/challenges-human-security-arab-countries>, erişim 27.12.2023.

33 Oz Hassan, “Bush's Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East” *Democracy and*

hakkı gibi kazanımlar sağlarken, aynı zamanda ABD'nin çıkarlarını ve imajını tehdit eden aktörlerin bölge siyasetinde etkin hale gelmesine yol açmıştır. Bush döneminde edinilen tecrübeler, Obama yönetiminin bölgede istikrarı koruma amacıyla otoriter Arap rejimlerini desteklemeye dayanan geleneksel Orta Doğu politikasına geri dönmesine neden olmuştur.

Arap Baharı döneminde Obama yönetiminin karşılaştığı en büyük zorluk, bölgedeki Amerikan çıkarları ile ABD ekonomisi ve imajına yönelik tehditler arasında denge kurma ihtiyacıydı. Bu gereksinim, ABD'nin Orta Doğu'daki farklı ülkeler için farklı stratejiler geliştirmesine yol açtı. Örneğin, Mısır'daki Mübarek yönetimine karşı yapılan protestolar olumlu yönde desteklenirken, ABD donanması için stratejik öneme sahip Bahreyn'de yönetimin protestoculara yönelik şiddetine sessiz kalınmıştır. Shadi Hamid'in belirttiği gibi, “farazi, belirsiz ve çekingen”³⁴ stratejiler, Obama yönetiminin ilk yıllarında benimsemeye çalıştığı idealist ve vizyoner yaklaşımla çelişmektedir. Bu tutarsız politikalar, küresel liderlik iddiasındaki bir ülkenin, değerleri ve çıkarları arasında anlamlı bağlar kurmasının ve bu bağları dış politika stratejilerine yansıtmasının önemini göstermektedir.

BM Güvenlik Konseyi, 17 Mart 2011'de protestoların iç savaşa dönüştüğü Libya'daki duruma, koruma sorumluluğu doktrini çerçevesinde askeri müdahale yapılmasına karar vermiştir. Bu kararın ardından, NATO tarafından Fransa liderliğinde “Şafak Yolculuğu” adı verilen operasyon başlatılmıştır.³⁵ ABD'nin operasyondaki rolü, koalisyon güçlerine istihbarat, lojistik, arama-kurtarma konularında destek sağlamaktır. Libya operasyonu, ABD'nin gücünün sınırlarını kabul etmesi ve liderliğini koruyabilmek için gerekirse geri planda kalabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak, bu durum Obama'nın liderlik anlayışıyla ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Obama yönetiminin politikaları, bazı akademisyenler tarafından “istikrarlı ve barışçıl bir dünya düzenini güçlendirmenin yükünü omuzlamaya yardımcı olmak için etkili diğer ulusları teşvik etmek”³⁶ şeklinde tanımlanan sorumluluk doktrini ile ilişkilendirilmektedir. Bazıları ise bu politikaların, uzun vadede ABD lehine sonuçlar yaratabilecek “denge, sürdürülebilirlik, itidal, kesinlik, sabır, yanılabilirlik, şüphecilik ve Amerikan istisnacılığı”³⁷ içeren bir strateji olduğunu öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte, Obama'nın stratejisinin ABD'yi “dünyaya geriden liderlik eden bir ülkeye dönüştürdüğünü”³⁸ söyleyen yorumlar da mevcuttur. 2012 yılının başında Esad yönetimine karşı başlayan ve iç savaşa dönüşen Suriye krizi, bu yorumların artmasına neden olmuştur.

Rejim güçlerinin orantısız şiddeti, ılımlı muhalif unsurların diplomasi ve maddi konularda eksik kalması, Körfez ülkelerinin El-Nusra gibi şiddet yanlısı gruplara destek vermesi Suriye'deki olayların kontrolden çıkmasına yol açmıştır.³⁹ Krizin başlangıcında ABD yönetimi, Suriye Devlet Başkanı Esad'ı “rejimin Suriye halkı tarafından tamamen reddedildiği

Security, 4:3, September-December 2008, s. 269.

34 Shadi Hamid, “Islamism, The Arab Spring, and the Failure of America's Do-Nothing Policy in the Middle East” *The Atlantic*, 9.10.2015, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/middle-east-egypt-us-policy/409537>, erişim 27.12.2022.

35 Ali Osman Karaoğlu, “Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6:1, 2019, s. 207.

36 Nina Hachigian ve David Shorr, “The Responsibility Doctrine”, *The Washington Quarterly*, 36:1, Winter 2013, s. 76-77.

37 Derek Chollet, *Long Game: How Obama Defied Washington and Redefined America's Role in the World*, Public Affairs, New York, 2016, s. 28.

38 Simon Chesterman, “Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention After Libya”, *Ethics & International Affairs*, 25:3, 2011, s. 283.

39 Robert S. Ford, “The Syrian Civil War: A New Stage, but Is It the Final One?”, *Middle East Institute*, April 2019, https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, erişim 18.01.2023.

gerçeğiyle yüzleşmeye ve istifa etmeye çağırması⁴⁰ ve “Suriye Ulusal Koalisyonu’nu, Suriye halkının tek meşru temsilcisi olarak tanıdığını ve desteklediğini”⁴¹ açıklamıştır. Ancak söylem temelinde gelişen politikalar krizin, “3,7 milyon Suriye vatandaşının ülkesini terk ettiği, 210.000’den fazlasının öldüğü”⁴² mezhepsel bir iç savaşa dönüşmesine engel olamamıştır.

Suriye krizi, Obama yönetimi üzerinde büyük baskı yaratmıştır. ABD, bir yandan gücünün sınırlarının farkında olurken, diğer yandan büyük güç olmanın belirleyici bir özelliği olan başkalarının eylemlerini kendi çıkarları doğrultusunda etkileme dürtüsü arasında sıkışmıştır. Bu durum, ABD yönetimini ekonomik olarak düşük maliyetli, devlet egemenliğine doğrudan müdahale olarak algılanıp ABD imajına zarar vermeyecek ve idealist tutumunu yansıtacak politika arayışına yönelmiştir. Bu politik araç, vekalet savaşı (*surrogate warfare*) olmuştur.

Latince “*subrogate*” kelimesinden türeyen vekalet savaşı; “bir devletin kendi vergi mükellefleri, karar alıcıları ve ordusu için savaşın maliyetini azaltmak amacıyla savaşın getireceği stratejik, operatif ve taktik maliyetlerin kısmen veya tamamen bir insan ya da teknolojik vekile devredilmesini”⁴³ ifade etmektedir. Smith, Suriye kriziyle işlevsel bir araca dönüşen vekalet savaşını şu şekilde açıklamaktadır:

“ABD ordusunun sahip olmadığı veya kullanmak istemediği yeteneklerin yerini alarak, ABD’nin askeri hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olan, belirli işlevleri yerine getiren Savunma Bakanlığı dışındaki bir varlıktır. Güç çarpanları olarak hareket eden vekiller, üçüncü ülkeler, ortak ülkeler, ittifaklar, koalisyonlar, isyan grupları, terör örgütleri, özel askeri şirketler ve etnik diasporaları içerebilen devlet ve devlet dışı aktörler olabilir.”⁴⁴

Obama yönetimi, 2015 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesi’nde vekalet savaşını bir strateji olarak benimsediğini açıklamıştır. ABD’nin askeri gücünün sadece gerekli durumlarda kullanılacağını belirtildiği belgede, “ABD’nin veya müttefiklerinin kalıcı çıkarlarına yönelik tehditler karşısında gerektiğinde tek taraflı olarak askeri güç kullanacağı, kırılğan devletlerin ve toplulukların kapasitelerini güçlendirmek için yerel ortakların eğitileceği ve teçhizat sağlanacağı”⁴⁵ ifade edilmiştir.

ABD yönetiminin, doğrudan tehdit veya risk oluşturmayan durumlarda yerel partnerlerden faydalanmayı amaçladığı “eğit-donat” projesi, küresel sistemin güvenliği açısından riskli bir stratejidir. ABD’nin maliyet ve küresel imajına yönelik kaygılarıyla şekillenen projenin riskleri; ilkesel sınırlarının belirsizliği ile yerel partner olarak ifade edilen unsurların ve eylemlerinin denetlenebilir olmamasıyla ilgilidir. Krieg bu konuda şunları söylemektedir:

40 Jason Ukman and Liz Sly “Obama: Syrian President Assad must step down”, *Washington Post*, 18.1.2011, <https://www.washingtonpost.com/>, erişim 18.01.2023.

41 “Obama Recognizes Syrian Opposition Coalition”, *CNN*, 12.12.2012, <https://edition.cnn.com/2012/12/11/world/us-syria-opposition/index.html>, erişim 18.01.2023.

42 “Syria Death Toll Now Exceeds 210.000: Right Group”, *Reuters*, 7.2.2015, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-toll>, erişim 01.02.2023.

43 Andreas Krieg, “Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East”, *International Affairs*, 92:1, 2016, s. 99.

44 Kelly H. Smith, “Surrogate Warfare for the 21st Century”, United States Army Command and General Staff College, 2006, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA451060.pdf>, erişim 26.02.2023.

45 White House, “National Security Strategy 2015”, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf, 8-9, erişim 01.03.2023.

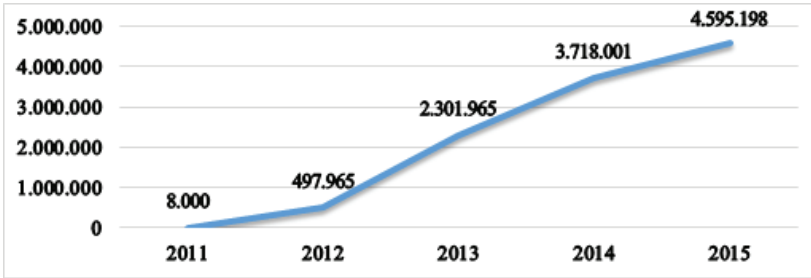
“Patron ve vekil arasındaki stratejik veya operasyonel düzeydeki iş birliğinin derecesi ne olursa olsun vekiller nihayetinde kendi gündemlerini izleyen özerk aktörlerdir. Patron tarafından sağlanan para, mal ve silahların, ortakları ve rakipleri karşısında kişisel konumlarını güçlendirmeye çalışan bireysel diktatörlerin, aşiret, isyancı veya ideolojik liderlerin eline geçme riski bulunmaktadır.”⁴⁶

Vekil savaş stratejisi, küresel liderlik iddiasındaki bir devletin temkinli yaklaşması gereken bir yöntemdir. Bu strateji, bölge üzerinde etkili olmak isteyen “küresel ve bölgesel güçler ile diğer çıkar çevrelerinin savaşı finanse etmesi sonucunda kontrolden çıkmış ve Suriye’ye 27.000-31.000 yabancı savaşçının gelmesine”⁴⁷ neden olmuştur. Devlet mekanizmasının etkin olmadığı bir bölgede, “temel odakları ekonomik kazançlarını maksimize etmek veya politik, dini, etnik amaçlar taşıyan devlet dışı aktörlerin”⁴⁸ sahaya sürülmesi büyük bir savaş sarmalı yaratmıştır.

Vekalet savaşları zamanla devlet mekanizmasının etkin olmadığı Yemen, Irak, Mısır ve Libya’ya da sıçrayarak, bu bölgelerde “silahlı aktörlerin hakim olduğu otoriter yönetim koalisyonları, yağma, gasp, kaçakçılık, rüşvet ve şiddete dayalı birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağımlı bir ekonomik ekosistem oluşturmuştur.”⁴⁹ Bu ekosistemi devam ettirmek isteyen aktörler, insan kaçakçılığından, yağmaya, işkenceden tecavüze gibi insan hakları ihlallerine karışmışlardır.

Suriye’deki iç savaşın sonucunda nüfusun %6’sı öldürülmüş, sakat bırakılmış veya yaralanmıştır.⁵⁰ Geriye kalan milyonlarca Suriyeli, devlet mekanizmasının çökmesi nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye krizinin yoğun yaşandığı 2011-2015 yılları arasındaki mülteci sayıları Tablo-5’te gösterilmektedir.

Tablo 5. Suriyeli Mülteci Sayısı (2011-2015)⁵¹

46 Krieg, a.g.y. s. 111.

47 Elizabeth Ferris and Kemal Kirişçi, *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*, Brookings Institution Press, Washington, April 2016, s. 17.

48 Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun, “Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian Conflict”, Özden Zeynep Oktav (eds.), *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Springer International Publishing, 2018, s. 1-31.

49 Steven Heydemann, “Syria’s Dissolving Line Between State and Nonstate Actors”, *Brookings*, 27.1.2023, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2023/01/27/syrias-dissolving-line-between-state-and-nonstate-actors/>, erişim 05.03.2023.

50 United Nations Development Programme, “Alienation and Violence Syria Impact of Syria Crisis Report 2014”, March 2015, <https://www.undp.org/syria/publications/alienation-and-violence-impact-syria-crisis-report-2014>, erişim 01.03.2023.

51 United Nations Operational Data Portal, “Refugee Situations”, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/39309>, erişim 01.03.2023.

ABD açısından Suriye krizi kontrolden çıkmış ve Jervis'in ifadesiyle "standart çözümleri ve yaklaşımları bozan, özellikle karmaşık habis bir sorun"⁵² haline gelmiştir. Güç ve liderlik ilişkileri açısından bu krizin üç önemli sonucu olduğu görülmektedir. Birincisi; krizle birlikte sistemdeki karşıt blokların görünürlüğü artmış, diğer deyişle ABD'nin küresel güç mücadelesindeki rakipleri belirginleşmiştir.

ABD'nin sahada etkin olmamasının yarattığı güç boşluğundan faydalanan Rusya, Çin, İran ve Suudi Arabistan gibi küresel ve bölgesel güçler, bölgedeki askeri ve stratejik varlıklarını artırmaya başlamıştır. Bu durum, bölgenin, "bölgedeki devletler içinde veya arasında yerel çatışmalarla ve bölge dışı rakip büyük güçlerin katılımıyla kuşatılmış bir coğrafi bölge"⁵³ olarak tanımlanabilecek jeopolitik çatışma kuşağına dönüşmesine yol açmıştır.

Suriye krizinin, ABD'nin küresel liderliği açısından ikinci önemli sonucu, ABD'nin kullandığı yöntemlerin etik boyutuyla ilgilidir. ABD'nin krizi uluslararası kurum ve örgütler yerine etik açıdan sınırları belirsiz yerel partnerlerle çözme stratejisi, Suriye'nin yanı sıra Irak, Yemen, Mısır ve Libya gibi devlet mekanizmasının çöktüğü bölgelerde, kaynaklar üzerinde güç ve kontrol sahibi olmak isteyen devlet dışı aktörlerin savaş temelli bir ekonomi yaratmasına neden olmuştur. Bu aktörlerin insanlığa, onun tarihi ve kültürel mirasına karşı işledikleri suçların medyadaki görüntüleri, küresel liderliğini yeniden inşa etme çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını düşündürmektedir.

Suriye krizinin, ABD'nin küresel gücü ve liderliğiyle ilişkilendirilebilecek üçüncü sonucu, ABD'nin Avrupalı müttefiklerle ilişkilerindeki kırılmanın derinleşmesidir. Transatlantik ilişkilerinin bu noktaya gelmesinin en önemli nedeni, savaştan kaçan ve daha iyi bir yaşam arayışıyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyen insanların oluşturduğu göç dalgasıdır. Mülteci sorunu, ABD'nin güç politikalarının yarattığı sonuçların Avrupalı müttefikler üzerindeki etkilerinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda, Avrupalılar "istikrarlı, liberal, demokratik, kurallara dayalı bir varlık olmak ve varlıklarını sürdürülebilmek için önemli güvenlik konularında etkin ve özerk aktör olma gerekliliğini"⁵⁴ daha fazla tartışmaya başlamışlardır.

Obama ise Avrupalı müttefiklerini "ABD tarafından korunan uluslararası düzene katkıda bulunmadan onun nimetlerinden faydalanmaya çalışan beleşçiler"⁵⁵ olmakla suçlamıştır. Bu söylem, müttefiklerle ilişkilerdeki eski konumun kaybedilmeye başladığı göstermesi açısından çarpıcıdır. ABD ve müttefikleri arasındaki görüş ayrılıkları, mülteci sorunu ve terörizm gibi küresel güvenlik sorunlarının gölgesinde derinleşmiştir. Atlantik'in iki yakasında da milliyetçilik ve popülizmin artması bu durumun somut göstergesidir.

3. Transatlantik İlişkileri ve Milliyetçi Eğilimlerin Gölgesinde Trump Dönemi

Trump döneminde sistemdeki çok kutuplu yapının, herhangi bir ideoloji tarafından domine edilmeyen, belirsizliğin egemen olduğu, küresel ve bölgesel güçler arasındaki rekabetin

52 David Jervis, "Obama, Syria, and the Exertion of American Military Power", *Teka Kom. Politol. Stos. Miğdzynar.–OL PAN*, 12:1, 2017, s. 41.

53 Saman Zulfqar, "Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability", *Perceptions*, 23:1, s. 124.

54 Natalie Nougayrede, "Obama'a Right. Europe's "Free Riders" Need to Take the Initiative on Syria", *The Guardian*, 12.3.2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/12/obama-right-europe-free-riders-syria-britain-france-germany>, erişim 05.03.2024.

55 Jeffrey Goldberg, "Obama Unhappy with Allies, Upset at Free Riders", *The Atlantic*, 16.3.2016, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/obama-unhappy-with-allies-upset-at-free-riders>, erişim 05.03.2024.

arttığı ve müttefik devletler arasındaki görüş ayrılıklarının derinleştiği bir karakter kazandığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde sistemdeki değişim dinamiği, ABD ile sistemin ikinci büyük gücü olan Çin arasındaki küresel güç rekabetiyle şekillenmiştir. Böylesi bir yapıda ABD'nin küresel liderliğinden söz etmek kolay olmamakla birlikte, gerek materyal kaynaklar gerek ABD ve müttefiklerinin oluşturduğu ilişkiyel yapı, ABD'nin baskın güç konumunun devamını sağlamıştır.

Trump döneminde, ABD'nin küresel güç ve liderliğine ilişkin politikaları; ABD'nin maddi gücünün onarılması ve geliştirilmesi, Çin ile artan küresel güç mücadelesi ve müttefiklerin güvenlik ve savunma konularında daha fazla sorumluluk almaya zorlanması odağında şekillenmiştir.⁵⁶ Her üç başlık da Obama döneminde başlatılan politikaların devamı niteliğindedir. Ancak bu maddeler, ABD'nin küresel güç ve liderliği açısından sadece devamlılığı değil, aynı zamanda önceki dönemlerden kopuşu da simgelemektedir.

Trump “Önce Amerika” sloganıyla yürüttüğü başkanlık kampanyası boyunca, dış politikada yapılan tercihlerin Amerikan halkının çıkarlarını yansıtmadığını, başka ülkelerdeki sorunları çözme girişimlerinin Amerika'nın kaynaklarına zarar verdiğini savunmuştur. Clarke ve Ricketts'e göre bu retorik, serbest piyasa kapitalizminin, geleneksel güvenlik ittifaklarının ve Amerikan fikir ve normlarının ihracına öncelik veren liberal uluslararasılık ile dış politika elitlerinin Amerikan halkının refah ve onurunu görmezden geldiğini savunan milliyetçi izolasyonizm arasındaki çatışmayı yansıtmaktadır.⁵⁷

Trump döneminde öne çıkan “Önce Amerika” sloganı, güç ve liderlik etme yöntemini belirleyen zihinsel arka plandaki değişimi yansıtmaya açısından önemlidir. Bu slogan, ABD dış politikasının liberal değerlerin evrenselleştirilmesi hedefinden uzaklaşarak milliyetçi ve izolasyonist bir çizgiye kaydığını göstermektedir. Üstelik bu milliyetçi çizgi, kozmopolit bir toplumsal yapıya sahip olan ABD'deki tüm halkları kapsamamakta, daha çok beyaz orta sınıf Amerikalıları öne çıkaran dar odaklı bir yaklaşım içermektedir. Trump'ın “küçülen beyaz çoğunluk ile hızla büyüyen beyaz olmayan azınlık arasındaki bölünmeleri, değerleri, yaşam tarzlarını ve siyasi görüş farklılıklarını”⁵⁸ sıkça vurgulaması bu döneme damgasını vuracak olan toplumsal kutuplaşmanın nüvelerini de oluşturmuştur.

“Önce Amerika” söylemi ekonomi politikalarına, “ABD'nin enerji özerkliğini elde etmesi, yabancı kaynaklara bağımlılığını azaltması ve imalat sektörünü yeniden canlandırması planı çerçevesinde korumacı politikalara yönelmesi”⁵⁹ şeklinde yansımıştır. Amerikan ekonomisini korumak ve canlandırmak amacıyla milliyetçilik temelinde uygulanan politikalarla, liberal uluslararası sistemin değerleri çelişmektedir. Bu çelişki, tıpkı Bush ve Obama dönemlerinde olduğu gibi, Trump döneminde de ABD'nin çıkarlarıyla küresel sistemin doğası arasında anlamlı ve tutarlı bir bütünsellik oluşturulmadığını göstermektedir.

ABD'nin materyal kaynaklarını geliştirmesi ve onarması açısından izlenen bir diğer politika da Obama döneminde başlayan kademeli askeri geri çekilme ve bölgesel aktörlerden faydalanma politikalarını devam ettirmek olmuştur. “Uzak diyarlardaki kadim sorunları çözenin ABD ordusunun işi olmadığını ve bitmeyen savaşlar için ülkenin kaynaklarının

56 White House, “National Security Strategy 2017”, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, erişim 22.03.2024.

57 Michael Clarke ve Anthony Ricketts, “Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition”, *Comparative Strategy*, 36:4, 2017, s. 370.

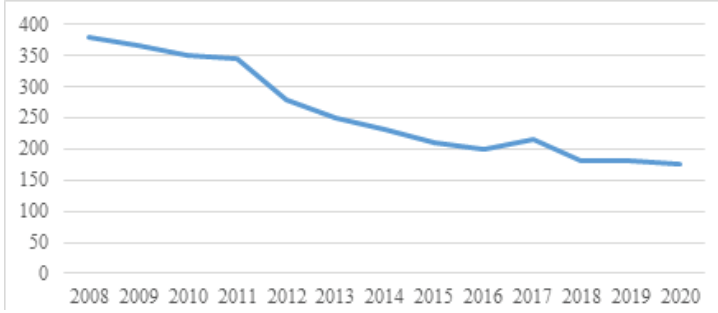
58 Alan Abramowitz ve Jennifer McCoy, “United States: Racial Resentment, Negative Partisanship, and Polarization in Trump's America” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681:1, January 2019, s. 138.

59 Brandon M. Boylan, Jery McBeath ve Bo Wang, “US-China Relations: Nationalism, the Trade War, and COVID-19”, *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 14, 2021, s. 28.

daha fazla tüketilmemesi gerektiğini⁶⁰ savunan Trump döneminde, Amerikan ordusunun Orta Doğu'daki çekilişi sürdürülmüştür. ABD'nin 2008-2020 yılları arasındaki denizaşırı birliklerdeki azalışı Tablo-6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. ABD'nin Denizaşırı Birlikleri, 2008-2020⁶¹

ABD ordusunun Orta Doğu'dan çekilişinin hızlanmasında Obama döneminde başlatılan “Pivot Asya” stratejisinin de etkisi olmuştur. Bu dönemde Çin ile rekabet küresel politikada en önemli başlık olarak ele alınmıştır. Trump yönetiminin Çin stratejisi, Çin'in küresel sisteme entegre olmak yerine, onu kendi çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirmek istediği varsayımına dayanmaktadır.⁶² Trump, Çin'in Kuşak-Yol gibi kalkınma odaklı projelerinin, Asya, Afrika, Orta Doğu ve Avrupa'daki ekonomik iş birliği politikalarının ve askeri modernizasyon çabalarının, iyicil bir hegemonyadan ziyade, Çin'in ideolojisini ve küresel hırslarını yayma arzusundan kaynaklandığını savunmaktadır. Bu nedenle, Çin uluslararası düzen için bir tehdit olarak görülmüş ve özellikle ticari konularda sınırlayıcı tedbirler alınmıştır.

Çin gibi hammadde açısından dışa bağımlı bir ülkenin üretimini sınırlamak amacıyla çelik ve alüminyum gibi maddelere yönelik vergi oranlarının artırılması, Çinli firmalara teknoloji hırsızlığı suçlamalarının yöneltilmesi, müttefik ülkelere Çinli yatırımların gözden geçirilmesi için baskı yapılması gibi tedbirler, ABD'nin Çin stratejisinin aşırılaştığını gösteren örneklerdir. Baskı ve zorlamanın öne çıktığı bu politikalar, karşılıklı bağımlılığın derinleştiği küresel sistemde, devletlerin bölgesel iş birliklerine veya gizli pazarlıklar etrafında şekillenen ikili ilişkilere yönelmesine neden olmuştur. Bu yaklaşım, uluslararası sistemdeki güç dengelerinin ve devletlerin stratejik tercihlerinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Trump döneminde ABD'nin güç ve liderliği açısından ortaya çıkan sorunlardan en önemlisi, müttefikler ve stratejik ortaklarla ilişkilerde yaşanan gerilimdir. Obama döneminde “Avrupa'nın savunma hazırlıklarını rasyonelleştirmesi ve düzene sokmasına yönelik artan farkındalık”,⁶³ Trump yönetimi altında yerini tehdit, yaptırım ve cezalar yoluyla tahakküm, baskı ve zorlamaya dayalı politikalara bırakmıştır. NATO bağlamındaki ilişkiler buna örnek olarak gösterilebilir.

60 REV, “Donald Trump West Point Graduation Ceremony Speech”, 13.6.2020, <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-west-point-commencement-speech-transcript>, erişim 27.03.2023.

61 BBC News, “US election 2020: Has Trump kept his promises on the military” 16.01.2020, <https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54060026>, erişim 21.03.2023.

62 White House Archive, “United States Strategic Approach to the People's Republic of China”, 2020, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf>, erişim 23.04.2023.

63 Stephen Walt, “In Praise of a Transatlantic Divorce”, *Foreign Policy*, 30.05.2017, <https://foreignpolicy.com/2017/05/30/in-praise-of-a-transatlantic-divorce-trump-merkel-europe-nato/>, erişim 27.03.2023.

NATO'nun 2014 Galler Zirvesi'nde "üye ülkelerin savunma harcamalarının minimum %20'sini NATO'nun operasyonel ve altyapı faaliyetleri için temel silah ve teçhizat tedariki ile araştırma ve geliştirmeye ayırmaları ve terörle mücadelede daha etkin bir rol oynamaları"⁶⁴ yönünde karar alınmıştır. Trump, NATO ülkelerini bu taahhüt doğrultusunda hareket etmeleri konusunda sert şekilde uyararak, beklentilerinin karşılanmaması durumunda, üye ülkelerin ABD'nin sunduğu savunma ve güvenlik taahhüdünden mahrum bırakılabileceği tehdidinde bulunmuştur.

Trump yönetiminin savunma harcamaları taahhüdünü yerine getirmeyen Almanya'dan 2020 yılında 12,000 askerini geri çekme ve bu askerlerin bir kısmını üyelik koşullarını yerine getiren Polonya'da konumlandırma kararı, zorlama ve baskı üzerinden kurulan güç ilişkilerinin çarpıcı bir örneğini sunmaktadır. Bu tarz politikalar, sadece NATO müttefiklerini değil, Hint-Pasifik bölgesinde Çin'i çevreleme stratejisi çerçevesinde Japonya ve Güney Kore gibi ülkeleri de kapsamıştır. Trump yönetimi, bu ülkelere savunma bütçelerini artırıp, iş birliğini geliştirmeleri konusunda baskı kurarak, ABD'nin küresel askeri ve stratejik çıkarlarını daha geniş bir coğrafyada tesis etmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerde ittifakların doğasını ve ABD'nin liderlik tarzını yeniden şekillendiren önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

"NATO'yu çok uzun yıllar önce tasarlanmış, modası geçmiş bir organizasyon ve Birleşmiş Milletler'i politik bir oyun olarak gördüğünü"⁶⁵ ifade eden Trump'ın söylemleri, ABD'nin küresel liderliğini tartışmalı hale getirmiştir. Löfflmann'a göre, "Trump'ın popülist vizyonu, Soğuk Savaş sonrası Washington'daki liberal hegemonya uzlaşısına bugüne kadarki en önemli iç meydan okumayı sunmaktadır."⁶⁶ Dönemin Almanya Şansölyesi Merkel'in 2017 G7 Zirvesi'nde ifade ettiği; "Avrupalılar olarak kaderimizi gerçekten kendi elimize almamız gerekmektedir. Başkalarına tamamen güvenebileceğimiz zamanlar artık geride kaldı"⁶⁷ cümlesi liberal uluslararası sistemin aktörleri arasındaki kırılmanın derinliğini etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ifadeler, uluslararası ilişkilerdeki mevcut dengelerin sarsıldığını ve ABD'nin geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerinde derin bir değişimin yaşandığını göstermektedir.

Trump döneminde, güvenlik söz konusu olduğunda başkalarına güvenilemeyeceğini belki de en iyi anlayan ülke Türkiye olmuştur. Bu dönemde iki ülke arasında yaşanan; ABD'nin Suriye'de PKK ile ilintili YPG-PYD'yi desteklemesi, S-400 ve F-35 Krizi, Rahip Brunson krizi ve Halkbank davası gibi olaylar, gücün sadece kapasiteden ibaret olmadığını, ilişkisel bir süreç olduğunu göstermektedir. ABD'nin tek boyutlu güç anlayışının neden olduğu bu krizler, Türkiye'nin ekonomik istikrarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bununla birlikte güvenlik politikalarının da dönüşmesini sağlamıştır. Türkiye, Irak'ın kuzeyi ve Suriye başta olmak üzere kendi güvenliğini sağlamaya yönelik stratejileri ön plana çıkararak ve savunma sanayi projelerine ağırlık vererek, uluslararası sistemdeki dinamikleri etkileyen bağımsız bir güvenlik aktörü olma yolunda adımlar atmıştır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki konumunu yeniden şekillendirmekte ve onu daha özerk bir aktör haline getirmektedir.

64 NATO, "Wales Summit Declaration", 5.9.2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 26.03.2024.

65 Ashley Parker, "Donald Trump Says NATO is "Obsolete", UN is "Political Game"", *The New York Times*, 2.4.2016, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/04/02/donald-trump-tells-crowd-hed-be-fine-if-nato-broke-up/>, erişim 27.03.2023.

66 Georg Löfflmann, "From the Obama Doctrine to America First: the Erosion of the Washington Consensus on Grand Strategy", *International Politics*, 57, 2020, s. 599.

67 Reuters, "After Summits with Trump, Merkel Says Europe Must Take Fate into Own Hands", 28.5.2018, <https://www.reuters.com/article/cnews-us-germany-politics-merkel>, erişim 27.03.2023.

Trump yönetiminin güç ve liderlik alanında başarısız olduğu bir diğer olay ise 2019 yılının sonunda Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve kısa zamanda tüm dünyaya yayılan Covid-19 pandemisi olmuştur. Pandemi, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açarken, geri kalanları da ekonomik çöküş, sınırların kapanması ve değişen hayat düzenine dair diğer sorunlarla baş etmek durumunda bırakmıştır.⁶⁸

Pandemi süreci, uluslararası toplumu ortak bir amaç doğrultusunda bir araya getirme ve küresel bir mücadele için gerekli adımları belirleme açısından küresel liderliğe duyulan ihtiyacı açık bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak Trump yönetimi, bilimsel gerçeklerden uzak popülist politikalara yönelmiş ve pandemiyi Çin'le olan küresel rekabetin bir parçası haline getirerek sistemdeki güvensizliği pekiştirmiştir. Pandemi sürecinde, ABD'nin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) hakkındaki açıklamaları, DSÖ'den ayrılacağını duyurması, aşı tedarikini "Önce Amerika" politikası çerçevesinde ele alması, fakir ülkeleri kapsayacak bir düzenlemeye karşı sergilediği çekimser tutum gibi örnekler, ABD'ye yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Trump yönetiminin bu yaklaşımı, ABD'nin uluslararası sistemde henüz olgunlaşmamış bir güç olduğunu düşündürmektedir.

Trump'ın birey, çevre, ekonomi güvenliği başta olmak üzere güvenlik yelpazesinin unsurlarını göz ardı eden, "Önce Amerika" perspektifine dayalı aşırılaşmış politikaları, küresel siyasette normsuzluğun norm haline geldiği yeni bir dönem yaratmıştır. Bu yaklaşımlar, sistemde uzun zamandır etkili olan Hobbesçu dinamiklerin güçlenmesine ve milliyetçi eğilimlerin yükselmesine yol açmıştır. Bu tespit, Tablo 7 ile desteklenmektedir.

Tablo 7. Trump Dönemi Sağ İdeolojinin Yükselişi⁶⁹

	2018 (%)	2019 (%)	Değişim Oranı (%)
Macaristan	35	57	22
İspanya	9	31	22
Fransa	13	30	17
Brezilya	23	38	15
Polonya	48	61	13
Yunanistan	24	37	13
Hollanda	23	35	12
Arjantin	15	27	12
İtalya	39	50	11
Kanada	33	43	10

Trump dönemini liberal sistemin krizi olarak değerlendiren Ikenberry'e göre, Trump'ın ticaret, ittifaklar, uluslararası hukuk, çok taraflılık, çevre, işkence ve insan hakları konularına yaklaşımı Amerika'nın küresel düzenin lideri olma rolünü fiilen sona erdirmekte ve demokratik dünya genelinde, popülist, milliyetçi ve yabancı düşmanı tepki siyaseti akımlarını çoğaltmaktadır.⁷⁰

68 Florian Bieber, "Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemic", *Nationalities Papers* 50:1, 2022, s. 13.
69 Pew Research Center, "Spring 2019 Global Attitudes Survey Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable", 7.1.2020, https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/pg_2020-01-08_us-image_1-04/, erişim 18.02.2024.

70 G. John Ikenberry, "The End of Liberal Order", *International Affairs*, 94:1, January 2018, s. 7.

Sonuç

Uluslararası sistem, 2001-2020 yılları arasında farklı dinamiklerin etkisiyle dönüşüm sürecine girmiştir. Çin ve Rusya'nın küresel güç rekabetine dahil olması, bölgesel güçler arasındaki liderlik mücadelesi, liberal uluslararası sistemin küreselleşmesiyle derinleşen güvenlik sorunları ve teknolojik gelişmeler, dönüşüm sürecini hızlandıran temel unsurlardır. Küresel liderlik iddiasını sürdürmeye çalışan ABD ise, hem bu dinamiklerden etkilenen hem de politik ve stratejik seçimleriyle sürece yön veren bir aktör olarak öne çıkmıştır.

11 Eylül 2001 sonrası ABD'nin uluslararası sistemdeki konumunu koruma çabalarının arttığı görülmüştür. Bush döneminde, ABD yönetiminin güç anlayışı genellikle kapasite ve sonuçlara odaklanan, baskı, ceza ve kontrol yöntemleriyle şekillenen tek boyutlu bir yaklaşımla tanımlanmıştır. Irak operasyonu, bu yaklaşımın pratiğe döküldüğünü gösteren bir örnektir. Ancak, güç kapasitesi açısından sistemde açık ara önde olan bir ülkenin Irak'taki başarısızlığı, geniş kapsamlı güç projeksiyonlarının pratikte beklenmeyen sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Bu dönemde, askeri ve ekonomik güç kaynaklarının yoğun kullanımı, "güç yorgunluğu" olarak tanımlanabilecek bir duruma yol açmıştır. Gücü elinde bulunduran aktörün kontrolden çıkması, başat aktörün çözüm üretme kapasitesinin sınırlandırılmasına yol açmış ve bu sürecin ilk büyük krizi, 2008 ekonomik krizi olarak ortaya çıkmıştır.

2008 ekonomik krizi, küresel sistemde önemli değişimlere neden olmuş ve Batılı ekonomileri olumsuz yönde etkilemiştir. Kriz, Çin, Rusya ve Hindistan gibi ülkelerin askeri ve ekonomik güçlerini artırmalarına olanak sağlamıştır. Liberal uluslararası sistemin iki temel uzlaşma sütunundan biri olan refahın aşınması, transatlantik ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiş ve ABD'nin küresel liderliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Krizin önemli bir diğer sonucu, dış politika yapım sürecinde iç kamuoyunun önceliklerinin daha fazla dikkate alınmaya başlanmasıdır.

Irak operasyonu ve 2008 ekonomik krizi ilişkisinden edinilen tecrübeler, Obama yönetimini daha ihtiyatlı dış politika yaklaşımına yönlendirmiştir. Bu dönemde, Orta Doğu'daki askeri birliklerin kademeli olarak geri çekilmesi, Bush döneminde ihmal edilen çok taraflılık ile liberal uluslararası sistemin yeniden canlandırılması çabaları, ilişkisel ve çok boyutlu bir güç anlayışına geçişin örnekleri olarak değerlendirilebilir. Ancak Arap Baharı ve ardından yaşanan Suriye krizi, ABD'nin tek boyutlu güç politikalarını vekiller aracılığıyla dolaylı şekilde sürdürdüğünü ortaya koymuştur. ABD'nin Orta Doğu'daki derinleşen sorunları kendi ekonomisine ve imajına zarar vermeden vekiller yoluyla çözme stratejisi, bölgede etik sınırları belirsiz bir savaş sarmalının oluşmasına neden olmuştur. Bu süreç, milyonlarca kişinin evlerini terk ederek Batılı ülkelere yönelmesine yol açarken, Batılı devletlerle ABD arasındaki ilişkilerdeki kırılmayı derinleştirmiştir.

Güç yorgunluğuyla ortaya çıkan bu ikinci kriz, uluslararası sistemdeki ilke ve normların daha da aşınmasına yol açarak ABD küresel stratejisindeki Hobbesçu dinamikleri belirginleştirmiştir. Ayrıca, ABD'nin çekildiği veya vekillere bıraktığı bölgelerde oluşan güç boşluğu, yükselen güçler ve bölgesel aktörler için önemli fırsatlar sunmuştur. Çin ve Rusya'nın Orta Doğu'daki yerel aktörler üzerindeki etkinliğinin artması, küresel güç rekabetini hızlandırmıştır. Türkiye'nin stratejik önemini yeniden vurgulandığı bu dönemde, İran ve Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkeleri arasındaki bölgesel liderlik rekabeti güvenlik sorunlarını derinleştirmiştir.

Trump'ın "Önce Amerika" politikasına eşlik eden yaptırım ve zorlama temelli güç kurma anlayışı, küresel sistemdeki değişimlerin netleşmesine yol açmıştır. Bu dönemin

belirgin özelliği, Çin’le yaşanan küresel güç rekabetidir. Çin’den ithal edilen ürünlere yüksek gümrük tarifeleri uygulanması ve teknoloji firmalarına yönelik yaptırımlar bu yaklaşımın somut örneklerindedir. Sistemdeki diğer yükselen güç olan Rusya ise, ABD’nin “Önce Amerika” politikası ve Çin’le rekabetinin Orta Doğu’da yarattığı boşluğu değerlendirerek uluslararası sistemde etkili bir aktör haline gelmiştir. Çin ve Rusya’nın stratejik hamleleri, uluslararası güç dinamiklerinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur.

Liberal uluslararası sistemin iki temel sütunu olan refahın 2008 kriziyle ve güvenliğin de Suriye ve mülteci krizleriyle aşınması, transatlantik ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Trump’ın milliyetçi politikaları, Batılı müttefiklere yönelik retorisi ve liberal sistemin kurumlarını ABD açısından ayak bağı olarak görmesi küresel kuzey arasındaki kırılmayı derinleştirmiştir. Bu süreç, Avrupalı müttefiklerin kendi güvenliklerini sağlamaları konusunda artan bir farkındalık yaratmış, ittifak ilişkilerindeki güven kaybı ve ABD’nin geleneksel liderlik rolündeki zayıflama, küresel düzende stratejik belirsizliklere yol açmıştır.

Kapasite ve sonuçlara odaklanan güç politikalarının, askeri ve ekonomik unsurlar başta olmak üzere güç kaynaklarının yoğun kullanımına sebep olduğu düşünülmektedir. Uluslararası sistemde başat olan devletlerin bu yaklaşımı farklı sürelerde uygulamaları, güç üzerinde kontrol sorunları yaratan ve krizleri tetikleyen güç yorgunluğuna daha yatkın hale gelmelerine yol açmaktadır. Bu hipotez, Soğuk Savaş sonrası şekillenen sistemdeki ABD’nin rolü üzerinden test edilmiş ve kademeli olarak doğrulanmıştır.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamızın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

Basılı Eserler

- ACHARYA Amitav (2017). “After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order”, *Ethics & International Affairs*, 31:3, 271-285.
- BACHRACH Peter ve BARATZ Morton S. (1962). “The Two Faces of Power”, *American Political Science Review*, 56:4, 947-952.
- BIEBER Florian (2022). “Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemic”, *Nationalities Papers* 50: 1, 13–25.
- BOYLAN Brandon M., MCBEATH Jerry ve WANG Bo (2021). “US–China Relations: Nationalism, the Trade War, and COVID-19”, *Fudan J. Hum. Soc. Sci.* 14, 23–40.
- CHESTERMAN Simon (2011). ““Leading from Behind”: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya”, *Ethics & International Affairs*, 25:3, 279-285.
- CHOLLET Derek (2016). *Long Game: How Obama Defied Washington and Redefined America’s Role in the World*, Public Affairs, New York.
- CLARKE Michael ve RICKETTS Anthony (2017). “Donald Trump and American Foreign Policy: The Return of the Jacksonian Tradition”, *Comparative Strategy*, 36:4, 13-26.

- DAHL Robert (1957). "Concept of Power", *Behavioral Science*, 2:3, 201-215.
- FERRIS Elizabeth ve KİRİŞÇİ Kemal (2016). *The Consequences of Chaos: Syria's Humanitarian Crisis and the Failure to Protect*, Brookings Institution Press, Washington.
- FOUCAULT Michel (1998). *The History of Sexuality: The Will to Knowledge*, Penguin Books, Londra.
- GELB Leslie H. (2009). "Necessity, Choice and Common Sense: A Policy for a Bewildering World", *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 3, 56-72.
- HACHIGIAN Nina ve SHORR David (2013). "The Responsibility Doctrine", *The Washington Quarterly*, 36:1, 73-91.
- HINNEBUSCH Raymond (2007). "The American Invasion of Iraq: Causes and Consequence", *Perceptions*, 12:1, 9-27.
- HOLSTI Ole R. (2008). *To See Ourselves as Others See Us*, Michigan University Press, Ann Arbor.
- HOOK Steven W. (2017). *U.S. Foreign Policy: The Paradox of World Power*, Fifth Edition, Sage Publications, Londra.
- IKENBERRY G. John (1996). "The Future of International Leadership", *Political Science Quarterly*, 111:3, 385-402.
- IKENBERRY G. John (2018). "The End of Liberal Order", *International Affairs*, 94:1, 7-23.
- JARVIS Lee ve LISTER Michael (2017). "For The Record: Re(constructing) Obama's Foreign Policy Legacy", Michelle Bently ve Jack Holland (eds.), *The Obama Doctrine a Legacy of Continuity in US Foreign Policy*, Routhledge Press, New York.
- JERVIS David (2017). "Obama, Syria, and the Exertion of American Military Power", *Teka Kom. Politol. Stos. Miğdzynar. OL PAN*, 12:1, 41-61.
- JOHNSON Jeannie L, KARTCHNER Kerry M. ve LARSEN Jeffrey. (2009). *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*, Palgrave Macmillan, New York.
- KAGAN, Robert (2004). *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Vintage Book, New York.
- KARAOĞLU Ali Osman (2019). "Libya'ya Askeri Müdahale ve Uluslararası Hukukta Yeniden İnşa Sorumluluğu", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6:1, 199-223.
- KITCHEN, Nicholas (2011). "The Obama Doctrine – De'tente or Decline?", *European Political Science*, 10, 27-35.
- KRIEG Andreas (2016). "Externalizing the Burden of War: The Obama Doctrine and US Foreign Policy in the Middle East", *International Affairs*, 92: 1, 97–113.
- LASSWELL Harold D. ve KAPLAN Abraham (1950). *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven.
- LEVY Jack S. (1987). "Research Note: Declining Power and the Preventive Motivation for War," *World Politics*, 40:1, 82-107.
- LÖFFLMANN Georg (2020). "From the Obama Doctrine to America First: the Erosion of the Washington Consensus on Grand Strategy", *International Politics*, 57, 588–605.
- LUKES Steven (2005). *Power A Radical View*, Second Edition, Palgrave Macmillan, New York.
- LYNCH Timothy (2014). "Obama, Liberalism and US Foreign Policy", Inderjeet Parmar, Linda B. Miller ve Mark Ledwid (eds.), *Obama and the World: New Directions in US Foreign Policy*, Second Edition, Routledge, Londra.
- MEAD Walter Russell (2009). *Special Providence American Foreign Policy and How It Changed the World*, Second Edition, Routledge Taylor & Francis Group, New York
- MEARSHEIMER John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Nanon & Company, New York.
- MEARSHEIMER John J. (2018). *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. Yale University Press, New Haven.
- MEARSHEIMER John J. (2019). "Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order", *International Security*, 43:4, 7-50.
- NYE Joseph S. Jr. (1990). "The Changing Nature of World Power", *Political Science Quarterly*, 105:2, 177-192.
- OATLEY Thomas (2015). *A Political Economy of American Hegemony: Buildups, Booms, and Busts*, Cambridge University Press, New York.
- OKTAV Özden Zeynep, PARLAR DAL Emel ve Kurşun Ali Murat (2018). "Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian Conflict", Özden Zeynep Oktav (eds.), *Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Springer International Publishing.

- OKUR Mehmet Akif (2012). *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*, 2. Basım, Ötügen Yayınları, Ankara.
- OZ Hassan (2008). “Bush’s Freedom Agenda: Ideology and the Democratization of the Middle East” *Democracy and Security*, 4:3, 268-289.
- PANSARDI Pamela ve BINDI Marianna (2021), “The New Concepts of Power? Power-over, Power-to and Power-with”, *Journal of Political Power*, 14:1, 51-71.
- POLSBY Nelson (1980). *Community Power and Political Theory: A Further Look at Problems of Evidence and Inference*, Second Edition, Yale University Press, New Haven.
- SNYDER Jack (1991). *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York.
- ZULFQAR Salman (2018). “Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability”, *Perceptions*, 23:1, 121-148.

İnternet Kaynakları

- ABRAMOWITZ Alan ve MCCOY Jennifer (2019). “United States: Racial Resentment, Negative Partisanship, and Polarization in Trump’s America” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 681:(1), <https://www.undp.org/syria/publications/alienation-and-violence-impact-syria-crisis-report-2014>, erişim 01.03.2023.
- UNITED NATIONS (2009). Arab Human Development Report: Challenges to Human Security in the Arab Countries, <https://arab-hdr.org/report/human-security-2009/>, erişim 27.12.2023.
- BBC NEWS (2020). “US Election 2020: Has Trump Kept His Promises on the Military” <https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54060026>, erişim 21.03.2023.
- CNN (2016). “Obama Recognizes Syrian Opposition Coalition”, <https://edition.cnn.com/2012/12/11/world/us-syria-opposition/index.html>, erişim 18.01.2023].
- FORD Robert S (2019). “The Syrian Civil War: A New Stage, but Is It the Final One?”, *The Middle East Institute*, https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, erişim 18.01.2023.
- GOLDBERG Jeffrey (2016). “Obama Unhappy with Allies, Upset at Free Riders”, *The Atlantic*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/obama-unhappy-with-allies-upset-at-free-riders>, erişim 05.03.2024.
- HAMİD Shadi (2015). “Islamism, the Arab Spring, and the Failure of America’s Do-Nothing Policy in the Middle East” *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/middle-east-egypt-us-policy/409537>, erişim 27.12.2022.
- HEYDEMANN Steven (2023). “Syria’s Dissolving Line Between State and Nonstate Actors”, *Brookings*, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2023/01/27/syrias-dissolving-line-between-state-and-nonstate-actors/>, erişim 05.03.2023.
- WHITE HOUSE (2010). National Security Strategy, <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/national-security-strategy-may-2010>, erişim 25.12.2023.
- WHITE HOUSE (2011). “Remarks by the President in Address to the Nation on Libya”, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya>, erişim 03.01.2023.
- WHITE HOUSE (2015). National Security Strategy, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf, erişim 01.03.2023.
- WHITE HOUSE ARCHIVE (2020), “United States Strategic Approach to the People’s Republic of China”, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2020/05/U.S.-Strategic-Approach-to-The-Peoples-Republic-of-China-Report-5.24v1.pdf>, erişim 23.04.2023.
- NOUGAYREDE Natalie (2016). “Obama’a Right. Europe’s “Free Riders” Need to Take the Initiative on Syria”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/12/obama-right-europe-free-riders-syria-britain-france-germany>, erişim 05.03.2023.
- NYE Joseph S. Jr. (2009). “Get Smart”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/get-smart>, erişim 03.01.2024.
- PARKER Ashley (2016). “Donald Trump Says NATO Is “Obsolete”, UN Is “Political Game”, *The New York Times*, <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2016/04/02/donald-trump-tells-crowd-hed-be-fine-if-nato-broke-up/>, erişim 27.03.2023.
- PEW RESEARCH CENTER (2008). “Views of the USA”, <https://www.pewresearch.org/global/2008/06/12/chapter-2-views-of-the-u-s/>, erişim 27.02.2024.
- PEW RESEARCH CENTER (2020). “Spring 2019 Global Attitudes Survey Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable”, <https://www.pewresearch.org/>

global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/pg_2020-01-08_us-image_1-04/, erişim 18.02.2024.

- REUTERS (2015). “Syria Death Toll Now Exceeds 210.000: Right Group”, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-toll>, erişim 01.02.2023.
- REUTERS (2018). “After Summits with Trump, Merkel Says Europe Must Take Fate into Own Hands”, <https://www.reuters.com/article/cnews-us-germany-politics-merkel>, erişim 27.03.2023.
- SMITH Kelly H. (2006). “Surrogate Warfare for the 21st Century”, *United States Army Command and General Staff College*, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA451060.pdf>, erişim 26.02.2023.
- REV (2020). “Donald Trump’s West Point Graduation Ceremony Speech Transcript”, <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-west-point-commencement-speech-transcript>, erişim 27.03.2023.
- UKMAN Jason ve SLY Liz (2011). “Obama: Syrian President Assad Must Step Down”, *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/> erişim 18.01.2023.
- UNITED NATIONS OPERATIONAL DATA PORTAL (2013). “Refugee Situations”, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/39309>, erişim 01.03.2023.
- NATO (2014). “Wales Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 26.03.2024.
- WALLERSTEIN Immanuel (2002). ‘The Eagle Has Crash Landed’, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/the-eagle-has-crash-landed/>, erişim 27.05.2024.
- WALT Stephen (2017). “In Praise of a Transatlantic Divorce”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2017/05/30/in-praise-of-a-transatlantic-divorce-trump-merkel-europe-nato/>, erişim 27.03.2023.

NATO ve Enerji Güvenliği: 25 Yıllık Gelişim Süreci*

NATO and Energy Security: 25 Years in the Making

Harun
ÇETİNKAYA**

Çiğdem ŞAHİN***

* Bu çalışma Harun ÇETİNKAYA tarafından Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN danışmanlığında hazırlanan "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımı ve Avrasya" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Mezunlu, Niğde, Türkiye, e-posta: hcecin78@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1059-8726

*** Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Niğde, Türkiye, e-posta: csahin@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1728-3890

Geliş Tarihi / Submitted:
12.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
07.11.2024

Öz

Enerji güvenliği konusu NATO'nun çeşitli bölgelerdeki etkinliğine ilişkin tartışmalarda giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla 1999'dan bu yana geçen 25 yıl içinde NATO'nun enerji güvenliği çabalarının ve politikalarının yönünü anlamaya giderek daha fazla odaklanılmıştır. Bu çalışma NATO'nun enerji güvenliğine yaklaşımının nasıl ve neden geliştiğini ve uluslararası bir enerji aktörü olarak mevcut durumunu araştırmayı amaçlamaktadır. Analizde NATO'nun üst düzey karar alma süreçleri, bildirgeleri, kurumsal yapıları ve enerji güvenliği ile ilgili temel faaliyetleri kronolojik ve betimsel olarak incelenmektedir. Bulgular NATO'nun enerji alanında kolektif bir öğrenme örgütüne dönüşmekte olduğunu, üye devletlere araştırma ve geliştirme desteği sağladığını ve enerji geçişinin dinamiklerine uyum sağlamalarına rehberlik ettiğini göstermektedir. Ancak henüz uluslararası sistemdeki enerji ilişkilerini önemli ölçüde etkilemeyi amaçlayan özel bir hedefi bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Enerji Güvenliği, Enerji Geçişi, Akıllı Enerji, Yeşil Savunma

Abstract

The issue of energy security has become increasingly prominent in discussions about NATO's effectiveness in various regions. Over the past 25 years, there has been a growing focus on understanding the direction of NATO's energy security efforts and policies. This study aims to explore how and why NATO's approach to energy security has evolved and its current status as an international energy actor. The analysis follows the chronological and descriptive examination of NATO's high-level decision-making processes, declarations, institutional structures, and critical activities related to energy security. The findings suggest that NATO has transformed into a collective learning organization in the energy sphere, providing research and development support to its member states and guiding their adaptation to the dynamics of the energy transition. However, the organization still needs a specific goal to impact energy relations in the international system significantly.

Keywords: NATO, Energy Security, Energy Transition, Smart Energy, Green Defense

Extended Summary

It has been impossible for the military sector, which demands a high level of energy supply, to ignore the energy security policies that have gradually emerged since the end of the Cold War. As a crucial international organization, NATO has incorporated the concept of energy security in its response to global and regional developments. The organization, consisting of 32 different energy systems, has worked to establish an energy security agenda that encompasses all its Allies and, to some extent, its Partners. Initially focused on securing the transportation of energy resources from the Middle East, then the Mediterranean and North Africa to international markets, NATO has also addressed challenges arising from the Russia-Ukraine conflict, even considering the potential use of force to ensure energy security. Since its initial emergence in 1999, NATO's energy security agenda has significantly evolved over the past 15 years, influenced by various global issues with indications of further strengthening in the context of energy transition. This study aims to trace the trajectory of NATO's energy security agenda since 1999, exploring its evolution and international influence as an energy actor.

The research starts by briefly explaining the importance of energy security and transition for NATO and its Allies. It then analyzes the content of 11 NATO Summit declarations and three Strategic Concept documents issued since 1999 to gain a deeper insight into how energy security has been addressed at the highest decision-making levels of NATO. This analysis is conducted in two sub-periods: the 1999-2009 period, focusing on the establishment of the energy security agenda, and the post-2010 period, examining how energy transition elements and institutional formations have influenced the energy security content and how activities have been implemented.

In the realm of development, three pivotal aspects necessitate scrutiny. Firstly, the rise of energy security-specific institutional formations and their objectives warrants consideration. These formations encompass the NATO Support and Procurement Agency (NSPA), whose functions were reinforced within the context of energy security, alongside the temporary Smart Energy Team, the Energy Security Section, and notably, the NATO Energy Security Centre of Excellence -permanent structures established in 2010 and subsequently deliberated upon. Secondly, the evolution of the Green Defense Framework, the Smart Energy Initiative, and the Operational Energy Concept, which gained momentum post-2010, underscores robust energy transition dimensions, focusing on energy efficiency and incorporating green/clean energy within NATO's energy role and agenda. Lastly, NATO's endeavors concerning energy security coalesce into five categories: projects, exercises, experiments, tests, research, studies, analyses, conferences, fairs, and courses, with a comprehensive delineation of each category's scope.

NATO's 25-year account of its energy security approach reveals a comprehensive strategy. This study illustrates that the Alliance's energy security strategy involves ensuring uninterrupted energy supply for military forces, safeguarding crucial energy infrastructure, and engaging in strategic energy security research and analysis in partnership with the private sector. Moreover, NATO conducts awareness-raising activities, research, and development, backing these endeavors with collaborative research and analysis involving the private sector when necessary. Additionally, it operates as a collective learning organization in energy security through tests, exercises, and courses. In addition to traditional energy security elements, the inclusion of the climate dimension into discourse is believed to strengthen the energy transition approach in the medium and long term.

Giriş

Yirmi birinci yüzyılın en öne çıkan uluslararası ilişkiler konularından biri enerji güvenliğidir. Önceki yüzyılda savaş, çatışma ve krizlerin nedenlerinden biri haline gelmesiyle enerji kaynaklarına erişim konusu öne çıkmışken, yeni kaynakların ve bunların tedarik rotalarıyla pazarlarının çeşitliliğinin de önemi yükselmeye başlamıştır.¹ Soğuk Savaş'ın sonrasında ilk dönemde daha çok enerji kaynaklarının mevcudiyeti, bu kaynakların erişilebilirliği, kabul edilebilirliği ve ekonomikliği boyutlarıyla tanımlanan enerji güvenliği,² özellikle son yirmi yılda hızlı bir derinleşme ve genişleme sürecine girmiştir.³ Önce çevre meselesi ve enerji verimliliğinin sağlanması şeklinde kendini gösteren sürdürülebilirlik unsurlarıyla günümüzde ekonomik kalkınmayla bütünlük ele alınan iklim değişiminin kimilerince bir güvenlik meselesi olarak değerlendirilmesi ve enerji güvenliğiyle iç içe geçmeye başlamış olması son gelişmelere bir örnektir.⁴ Enerji geçişi sürecinin dinamiklerinin de eklenmesiyle enerji güvenliği günümüzde eğitimden sağlığa, maliyetten çevreye, teknolojiye askeri alana varana kadar onlarca boyutu olan, birey-ulusal-uluslararası-küresel düzeylerde etkili karmaşık bir konu haline gelmiştir.⁵

Enerji güvenliğini özel bir faaliyet başlığı olarak benimseyen uluslararası aktörlerden biri Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'dür. Kolektif savunma odaklı bir örgüt görünümündeyken Soğuk Savaş sonrasında ortak bir güvenlik örgütüne dönüşüm sürecine girmiş,⁶ enerji güvenliğine yönelik tehditler de doksanların sonlarından itibaren NATO hükümetlerinin ortak gündeminde yer almaya başlamıştır. İlk başlarda öncü NATO üyeleri özelinde enerji tedariki ve transferinde yaşanan aksaklıkların önlenmesine yönelik dar anlamda bir enerji (arz) güvenliği yaklaşımı izlenirken, günümüzde her ne kadar üyeler arasında tam bir birliklik olmasa da NATO örgütsel olarak, farklı boyutlarına da yer verilen bir enerji güvenliği yaklaşımına doğru ilerlemektedir. Son dönemde alternatif kaynaklara da yönelerek enerji güvenliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak istemekte, kendi orduları için enerji geçişini teşvik etmeye çalışmaktadır.

NATO gündeminde enerji güvenliğinin yer alması, nedenleri, etkileri, politikaları ve geleceğine dair soruları cevaplama arayışıyla ortaya çıkan literatür, örgütün kurumsal şemsiyesinde yayınlanan uzmanlık çalışmaları, araştırma raporları ve görüşler dışında, nispeten yeni ve henüz olgunlaşmaya başlayan bir konu olması nedeniyle henüz sınırlı sayılabilecek düzeydedir. Genellikle enerji güvenliğine ilişkin NATO stratejik kararlarının alındığı dönemlere yoğunlaşan bu çalışmalarda örgütün ilgili döneme kadar yayınlanmış olan Stratejik Kavram belgeleriyle bazı zirve kararlarının enerji güvenliği içeriklerinin uluslararası

1 Daniel Yergin, *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, The Penguin Press, New York, 2011, s. 21-341; Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 113-145.

2 Asia Pasific Energy Research Centre, *A Quest For Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints*, APERC-Institute of Energy Economics, Japan, 2007, s. 7-40.

3 Aleh Cherp ve Jessica Jewell, "The Concept of Energy Security: Beyond the Four As", *Energy Policy*, 75, 2014, s. 415-421.

4 Başar Baysal ve Uluç Karakaş, "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", *Uluslararası İlişkiler*, 14: 54, 2017, s. 23-32; Benjamin K, Sovacool, Chad Baum ve Sean Low, "The Next Climate War? Statecraft, Security, and Weaponization in the Geopolitics of a Low-carbon Future", *Energy Strategy Reviews*, 45, 101031, 2023, s. 1-16; Ahmed Elkhatat ve Shaheen Al-Muhtaseb, "Climate Change and Energy Security: A Comparative Analysis of the Role of Energy Policies in Advancing Environmental Sustainability", *Energies*, 17:13, 3179, 2024, s. 1-31.

5 Abdelrahman Azzuni ve Christian Breyer, "Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review", *WIREs Energy and Environment*, 7:1, 2018, s. 1-34; Jacek Strojny, Anna Krakowiak-Bal, Jarosław Knaga ve Piotr Kacorz, "Energy Security: A Conceptual Overview", *Energies*, 16:13, 5042, 2023, s. 1-35.

6 Ali L. Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 2014, s. 3-38.

ortamdaki kimi bölgesel güvenlik/enerji ilişkileri gelişmeleri ve NATO operasyonlarıyla örtüşen yönlerine ya da örgütün kurumsal yapılanmasındaki etkilerine odaklanılmakta, özellikle NATO'nun gelecekteki olası enerji güvenliği rolüne dair analizler yapılmaktadır.⁷ NATO'nun yeşil/temiz enerjiye geçişle enerji verimliliğinin sağlanması ve akıllı enerji girişimlerinin yanında, bunlarla da bağlantıların ele alındığı iklimin güvenikleştirilmesi ve emisyon azaltımına yönelik NATO girişimleri ayrıca incelenen konulardandır.⁸

Örgütün enerji güvenliğine ilişkin gündeminin kendini göstermeye başladığı kabul edilen 1999'dan günümüze geçen 25 yıllık süreçte, NATO'nun enerji güvenliği içeriğinin tam olarak ne yöne doğru ilerlediği, cevaplanması gereken bir başka sorudur. Bu soruya cevap aramayı amaçlayan çalışmada, NATO'nun günümüzde ne düzeyde ve nasıl bir uluslararası enerji aktörü haline geldiği de tespit edilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için, örgütün başlangıçtan günümüze Stratejik Kavram belgeleri ve ilgili zirve kararlarına ek olarak, onları tamamlayacak şekilde NATO'nun örgütsel çalışmaları incelenmiştir. Stratejik belge ve zirvelerde alınan kararların örgütsel düzeyde hayata geçirilmesini de gösteren bu çalışmalar, NATO'nun kendisi için belirlediği enerji güvenliği yapısının sınırlarını ve gelecekteki olası yönelimleri de göstermektedir. Böylelikle enerji güvenliğini bir faaliyet alanı olarak üstlenmesine neden olan gelişmelere karşı ne yönde projeler geliştirerek hazırlık faaliyetleri yürüttüğü de belirlenmektedir. Betimleyici bir analiz şeklinde ve kronolojik yapıda sunulan çalışma, NATO ve enerji güvenliği kapsamında yapılan diğer çalışmaları güncelleyen ve tamamlayan yönünün yanı sıra, 25 yıllık bir süreçte nasıl/ne derecede bir enerji aktörü haline geldiğini tespit etmeye yönelik bütüncül verileri içermesi açısından mevcut literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda çalışma iki hatlı bir düzlemde kurgulanmıştır. Birinci hatta NATO'nun enerji güvenliği ve enerji geçişi paradigmaları doğrultusunda enerji güvenliğini bir faaliyet alanı olarak üstlenmesine neden olan makro düzeyde üç temel etken grubu incelenmiştir: (i) Soğuk Savaş sonrasında genişleyen güvenlik algısına ve politikalarına enerji güvenliğinin dahil olması, (ii) NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesi döneminde Rusya'nın önemli bir enerji aktörü olarak belirip Avrupa enerji güvenliğini olumsuz yönde etkilemesi süreci ve (iii) doğal gaz ticareti ve iş birliğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan Avrupa Birliği (AB) arasında yoğunlaşan ticari enerji ilişkileri. İkinci hatta ise, NATO'nun enerji güvenliği içeriğinin 1999'dan günümüze örgütsel bağlamda gelişimi ve dönüşümü tespit edilmiştir: (i) stratejik belge ve kararlarla enerji güvenliğinin bir faaliyet olarak benimsenmesi süreci, (ii) kurumsal yapılar, (iii) NATO'nun kendisi için belirlediği roller dahilinde öne çıkan strateji geliştirme örnekleri ve (iv) örgüt bünyesinde enerji güvenliğine yönelik faaliyetler ve çalışmalar. Sonuçta, ikinci hatta tespit edilen gelişim ve dönüşüm içeriğinin birinci hatta ele alınan makro etkenlerle paralel olarak ortaya çıktığı; NATO'nun ordulara enerji tedarikinin devamlılığının sağlanması için kritik

7 Zurab Khamashuridze, "Energy Security and NATO: Any Role for the Alliance?", *Connections: The Quarterly Journal*, 7:4, 2008, s. 43-58; Muharrem Ekşi, "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımları: Stratejik Çözümler Çerçevesinde Geleceğe Dair Seçenekler, Yönelimler ve İkilimler", *Stratejik Öngörü Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 15-16, 2010, s. 32-49; Mehmet Efe Bireselioğlu, "NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu", *Uluslararası İlişkiler*, 9:34, 2012; Toni Mileski, "NATO-Energy Security Discourse", *Security Dialogues*, 3:1, 2012, s. 25-36; Mitat Çelikpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 2014, s. 75-99; Alexandra-Maria Bocse, "NATO, Energy Security and Institutional Change", *European Security*, 29:4, 2020, s. 436-455.

8 Katarina Kertysova, "Towards a Greener Alliance: NATO's Energy Efficiency and Mitigation Efforts", Timothy Clack, Ziya Meral ve Louise Selisny (ed.), *Climate Change, Conflict and (In)Security: Hot War*, Routledge, Abington and New York, 2023, s. 171-188; Sevgi Balkan Şahin ve Özge Çetiner, "NATO's Securitisation of Climate Change in the Arctic", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20:47, 2024, s. 83-98.

altyapıların korunması ağırlıklı olmakla birlikte, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine ve yeşil teknolojilere ağırlık vermeye yönelik, iklim-enerji bağlantısını ise ancak bunlarla sınırlı düzeyde üstlenmesi beklenen bir aktör olarak belirlediği; enerji güvenliği karakteri açısından enerji geçişi dinamiklerine hazırlanarak ar-ge yapan bir kolektif öğrenme örgütüne dönüşme sürecinde olduğu tespit edilmiştir.

1. NATO, Enerji Güvenliği ve Enerji Geçişi

Günümüzde üye sayısının 32'ye ulaşması itibarıyla güçlü bir kimliğe sahip NATO'nun ulusal orduların niteliği anlamında homojen bir görünüm sergilediğini söylemek mümkün değildir. Ancak 145 ülke orduları arasında yapılan 60 parametreye dayalı bir değerlendirmede ilk on beş içinde beş NATO ordusunun bulunduğu ve genel sıralamada birinci sırayı Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) aldığı, diğer NATO üyesi ordularının ise Türkiye, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya'nın olduğu görülmektedir.⁹ Bu orduların harekât kabiliyetleri, insan gücü, teknolojik üstünlükleri ve kullanılan savaş araç ve gereçlerinin sürdürülebilirliği, enerji ihtiyaçlarının temini ile simetrik bir ilişki içinde düşünülmelidir.

Birbirinden farklı enerji sistemlerine sahip örgüt üyelerinin enerji konusunda ciddi oranda dışa bağımlı bir yapısı olduğu veriler ışığında görülmektedir. NATO üyesi ülkelerinin büyük bölümü enerji kaynaklarını ithal etmek suretiyle ihtiyaçlarının ciddi bir kısmını karşılayabilmektedir. Örneğin büyük ordulara sahip ülkelerin 2023 yılında toplam enerji arzında enerji ithalatı oranları Türkiye için %71,3, Fransa için %45,8 ve İtalya için %76,9'dur. Bunların dışında diğer bazı üyelerin de enerji ithalatı oranları oldukça yüksektir: Lüksemburg %107,3, Yunanistan %91,2, Belçika %88,9, Litvanya %77,9, İspanya'nın %73,5, Portekiz %71,5, Almanya %65,4.¹⁰ Bu anlamda ihtiyaç duydukları enerji konusunda değişen oranlarda ithalata bağımlı çok sayıda üyenin yanında kaynak zengini olarak sınıflandırılacak ülkeler ise Norveç, Kanada ve ABD'dir. Burada dikkat çeken ülke hiç kuşkusuz NATO'nun en büyük gücü olan ABD'dir. Son döneme kadar enerji ithal eden bir ülkeyken artık buna ihtiyaç duymayacak düzeye gelmiştir. ABD'nin enerjide bu bağımlılığının ortadan kalkması birçok gerekçeyle izaha ihtiyaç duysa da burada kaya gazı konusunda yapmış olduğu teknolojik yatırımların daha çok öne çıkmış olduğunu söyleyebiliriz.¹¹

NATO ülkeleri, enerji geçişi ve akıllı enerji dönüşümleri kapsamında çalışmalar yaparak fosil yakıtlara ihtiyacı azaltmak istemekte ve bununla ilgili bazı dönemlerde tatbikatlar da gerçekleştirmektedir. Yapılan bu çalışmalar daha çok güneşten enerji elde etme, hibrit teknolojileri geliştirme, taşınabilir güneş panelleri üretme, su arıtma ve enerji ölçüm aletleri geliştirmeye yönelik çalışmalardır. Bu çalışmalar hiç kuşkusuz orduların ileri harekât bölgelerindeki temel lojistik ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olması itibarıyla önemli girişimlerdir.¹² Bu anlamda ABD ordusu enerji geçişi konusunda belirli çalışmalar yapmakta, özellikle sabit olarak konuşlandırılmış birliklerinde elektrik enerjisi kullanmayı ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. 2012 yılında başlatılan ve ülke içindeki farklı niteliklere sahip her birliğin 2025 yılına kadar belirli oranda elektrik enerjisi üretim projeleri ile

9 Global Firepower, "Military Strength Ranking", 2023, <https://www.globalfirepower.com>, erişim 23.07.2023.

10 World Economic Forum, "Energy Transition Index", 2023,

https://www.weforum.org/reports/fostering-effective-energy-transition-2023/country-deep-dives-a57a63d0d5?_gl=1*1f3dcex*_up*MQ..&gclid=EA1aIQobChMI8ovc65iTgAMVSpjVCh0q7Q3DEAAYASAAEgISTPD_BwE#report-nav, erişim 16.07.2023.

11 Omid Shokri Kalehsar, *Hazar Havzasında Amerika'nun Enerji Diplomasisi*, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s. 258-261.

12 NATO, "Test Smart Energy Technologies", 2019, <https://www.natomultimedia.tv/app/asset/650590>, erişim 23.07.2023.

dönüşüm çalışmaları yapmaya başladığı görülmektedir.¹³ Ancak Amerikan ordusunun bu enerji dönüşüm çalışmalarının motorlu araç ve gereçlerin çalışma mekanizmalarının sıvı yakıttan elektrik enerjisine entegre edilmediği ya da çok küçük bir oranına tekabül eden kısmının entegre edildiği görülecektir. Bu anlamda 2017 yılında ABD silahlı kuvvetlerinin günde 269.230 varil petrol satın aldığı, aynı yıl sadece Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri için yakıt maliyetininin 7.7 milyar dolar olduğu değerlendirildiğinde fosil yakıt kullanımında Amerikan ordusunun hâlâ büyük tüketicilerden biri olduğunu görülecektir.¹⁴ Ancak mevcut ordu envanterlerinde bulunan ve kısa dönemde enerji kullanım dönüşümü çok kolay olmayan motor teknolojileri, yüksek ateş gücüne sahip nitelikli savaş araç ve gereçlerinin fosil yakıtla çalışıyor olması dünyadaki birçok ordu gibi NATO ordularının da bu mevcut imkân ve kabiliyetlerini de sürdürmek isteyeceklerini göstermektedir. Dolayısıyla NATO bünyesinde enerji güvenliğinin hem mevcut fosil kaynaklar ve tedarikinin sürdürülmesi hem de yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması bağlamında bütüncül bir enerji geçişi anlayışına dayalı olduğu görünmektedir.

2. Enerji Güvenliğinin NATO Kapsamına Alınması

NATO'nun enerji güvenliğini İttifakın faaliyet alanları arasına almasına neden olan temel gelişmeleri üç ana grupta ele almak mümkündür. Birincisi genel olarak enerji (arz) güvenliği tartışmasının küresel gündemde bir başlık hâline gelmeye başlamasının yarattığı gereklilikle, Soğuk Savaş sonrasında genişleyen güvenlik algısına ve politikalarına enerji güvenliğinin de dahil olmaya başlamasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde hızla artan ekonomik büyüme nedeniyle petrole olan ihtiyacın artması ve Arap-İsrail savaşları petrol fiyatlarının artmasına neden olmuş, 1973'teki petrol krizini ortaya çıkarmıştır.¹⁵ Bu süreç, Uluslararası Enerji Ajansı (UEA)'nın doğmasına katkı sağlamıştır. Enerji arzı sorunu Körfez Savaşı ve sonrası gelişmelerle tekrar baş göstermiş ve enerji güvenliği algısı, hükümetler nezdinde ciddi şekilde oluşmaya başlamıştır. İlgili dönemde Norveç, Danimarka ve Kanada hariç hemen hemen tüm üyeleri dışa bağımlı olan örgüt, enerji konusunda meydana gelen gelişmelerden de kendisini dışarıda tutamamıştır.¹⁶ Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ardından enerji güvenliği doğrudan NATO'nun gündemine alınmamış, ancak doksanların ikinci yarısından sonra ABD önderliğindeki NATO hükümetleri enerji güvenliğini ortak bir problem olarak görmeye başlamışlardır.

İkinci ve üçüncü grup nedenleri, NATO'nun 1999'da dolaylı olarak gündemine aldığı kabul edilen enerji güvenliğini artık açık şekilde faaliyet alanları arasına alması ve yıldan yıla geliştirmesine neden olan gelişmeler bütünü olarak görebiliriz. İkinci grup nedenler, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesi ve bu süreçte Rusya'nın enerji güvenliğine karşı potansiyel riskler yaratabilecek yeni bir aktör olarak belirip enerjiyi dış politikasının ayrılmaz bir parçası hâline getirmesi sürecine temellendirilebilir. 21. yüzyıl başlarında Putin iktidarıyla birlikte Rus ekonomisinin belkemiği olarak kurgulanan enerji sanayisi ve ihracatının merkeze alındığı Rus enerji stratejisi Rus dış politikasının en önemli bileşeni hâline

13 Katherine Hammack, "The Army's Approach to Installation and Operational Energy Security Challenges", John R. Dani (ed.), *New Realities: Energy Security in the 2010s and Implications for the U.S. Military*, United States Army War College Press, Pennsylvania, 2015, s. 275-279.

14 Benjamin Neimark, Oliver Belcher ve Patrick Bigger, "The US Military is a Bigger Polluter than More than 100 Countries Combined", 2019, <https://qz.com/1655268/us-military-is-a-bigger-polluter-than-140-countries-combined>, erişim 23.07.2023.

15 Cenk Pala, *20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar Petrol Krizlerinin Perde Arkası*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1996, s. 96.

16 Biresselioğlu, "NATO'nun Değişen", s. 237.

gelmeye başlamış, yıllar içinde bu strateji güncellenerek geliştirilmiştir.¹⁷ Bu süreçte ayrıca Batıya akan Rus doğal gazının ana iletim rotalarından biri olan Ukrayna geçişi hatta doğal gaz iletiminde Rusya-Ukrayna doğal gaz krizleri olarak bilinen 2006 ve 2009 yıllarındaki krizler yaşanmıştır. Bu krizlerden de en çok Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri etkilenmiştir ki, bu yıllarda bu ülkeler NATO gibi AB üyesiydiler. Kısacası, Rusya kökenli doğal gaz başta olmak üzere Karadeniz kuzeyinden Batıya akışlarda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreç enerji güvenliğinin açık bir şekilde NATO faaliyetleri arasına alınma sürecini tetiklemiştir.¹⁸ Özellikle 2006 sonrasında NATO'nun aşamalı olarak enerji güvenliğini açıkça kapsama alma süreci başlamış ve gelişmiştir.

Son neden olarak ise, enerji geçişi sürecinde nispeten daha temiz bir kaynak olan doğal gaz iş birliği ve ticaretinde NATO'nun lideri konumundaki ABD ile fosil kaynaklarda dışa ve özellikle Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan AB arasında yoğunlaşan ticari enerji ilişkilerini de unutmamak gerekir. ABD doğal gazda bir ithalatçı ülke iken, özellikle 2010'lerden itibaren yoğunlaşan kaya gazı devrimi olarak bilinen sürecin sonunda 2019 yılından itibaren net bir sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatçısı hâline gelmiştir. Avrupa ise ABD'nin yöneldiği önemli bir pazar hâline gelmeye başlamıştır. Bu süreç, Rusya'nın doğal gaz piyasasında hâkim konumda olma stratejisinin önünde ciddi bir engel teşkil etmeye başlamıştır. Rusya, Ukrayna savaşına kadar AB'nin kömür, ham petrol ve doğal gaz ithalatında açık ara birinci (LNG'de Katar ve ABD'den sonra az farkla üçüncü) sırada iken,¹⁹ Rusya-Ukrayna savaşı ve NATO'nun son Stratejik Kavram belgesi sonrasında Rusya'ya yönelik yaptırımlar, gerginleşen ilişkiler ve AB-ABD arasındaki anlaşmalar nedeniyle, Rusya ve ABD'nin AB enerji pazarındaki yerleri de önceki durumlarına göre değişim göstermiştir. 2021 yılında AB kömür ithalatının neredeyse yarısı (%47,9) Rusya'dan yapılmaktayken, Ukrayna savaşı nedeniyle uygulanan ithalat yasağıyla 2022 sonunda Rus kömürü ithalatı sıfırlanmış, 2023'ün sonunda ABD'den ithalat payı %34,9'a yükselmiştir. AB'nin Rusya'dan boru gazı ithalatı 2021'de %48 paya sahipken 2023'ün sonunda %12,7'ye gerilemiştir. Petrol ithalatında Rusya savaş öncesinde birinci sıradayken 2023 sonunda AB pazarındaki payı %3,5'e kadar gerilemiş, buna karşın ABD'nin AB pazarındaki petrol ithalatı oranı ise sürekli büyüme göstererek birinci sıraya yerleşmiştir. 2023 sonu itibarıyla ABD'den LNG ithalatının payı AB toplam LNG alımında %49,4'e ulaşarak AB'ye en fazla LNG ithal eden ülke konumuna yerleşmiştir.²⁰ Kısacası Rusya-Ukrayna savaşıyla güvenlik alanında transatlantik ilişkiler canlandığı gibi, enerji ticareti alanında da benzer bir dinamizm ortaya çıkmıştır.

Yine bunlarla bağlantılı olarak yeşil enerji (enerji geçişi) yönelimi, NATO'nun çevre ve iklim sorununu enerjiyle bütünleşik olarak ele almasıyla yoğunlaşmıştır. Temelinde Batılı orduların uzak ve enerji lojistiği açısından sorunlu coğrafyalarda (Afganistan ve Irak gibi) yürüttüğü operasyonlarda yaşanan zorluklar ve teknolojiyle birlikte hem miktar hem de maliyet açısından artan geleneksel yakıt ihtiyacı temelinde, başta ABD olmak üzere

17 Çiğdem Şahin ve Kamıl Nuriyev, "Rusya'da Enerji Sanayisinin Gelişimi ve Günümüzde Rus Enerji Stratejisi", *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4:4, 2021, s. 67-72.

18 Çiğdem Şahin, "NATO ve Enerji Güvenliği: AB Ekseninde Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerine Olası Etkiler", *VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi NATO ve Türkiye Bildiri Özetleri Kitabı*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2023, s. 128.

19 European Commission, *EU Energy in Figures, Statistical Pocketbook 2022*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 67-70.

20 Eurostat, "Statistics Explained- EU Imports of Energy Products - Latest Developments", Data Extracted in March 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_latest_developments, erişim 24.03.2024.

bu ordularda son yüzyılın başlarından itibaren çeşitli yenilik çalışmalarına girilmiştir.²¹ Özellikle Arktik bölgesinde iklim değişikliğinin güvenlik meselesi haline getirilmesi girişimi söz konusuyken,²² potansiyel enerji kaynakları rekabetinin de önemli bir unsur olduğu açıktır. Kuşkusuz bu durum, stratejik açıdan, fosil enerjiye olan bağımlılıkların azaltılması yoluyla enerjinin bir kriz-çatışma-savaş konusu olma potansiyelinin azaltılması açısından da yorumlanabilir.

Bu nedenler, birbirini tamamlayan şekilde NATO'nun gündeminde yıldan yıla enerji güvenliğinin geliştirilmesi ve kapsamının belirlenmesi süreciyle de örtüşmektedir. Bölümün ilerleyen başlıklarında bu gelişim 1999 Stratejik Kavram belgesi itibarıyla kronolojik olarak ele alınacaktır.²³ 1999 öncesinde NATO'nun örgütsel olarak değil, ancak bazı NATO üyelerinin katıldığı enerji tedarikinin sürdürülmesine yönelik bazı operasyonların NATO üyelerinin birlikte/ortak enerji güvenliğine yönelik bir yaklaşım benimsemesinde bir altyapı sağladığını söylemek mümkündür. İran-İrak Savaşı sırasında Körfez'deki tanker trafiğini korumak için ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ağırlıklı NATO üyeleri tarafından 1987'de yürütülen Samimi İrade Operasyonu (*Operation Earnest Will*) ile yine ABD, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi kilit NATO üyelerinin Irak'ın Kuveyt petrolünü kontrol etmesini ve Körfez bölgesi petrol üreticilerini tehdit etmesini engellemek için de yaptıkları bir operasyon olan Birinci Körfez Savaşı belirgin örneklerdir.²⁴ Son yüzyılın başlarına kadar NATO için sadece İttifakın askeri operasyonlarının enerji arzının karşılanması güvence altında olması önemliyken, artık İttifakın genel enerji güvenliğinin üzerinde durulmaya başlandığı görülmektedir.²⁵ Yukarıda genel olarak tespit edilen gelişmelerin, özellikle 2006-2009 Rusya-Ukrayna doğal gaz krizlerinin etkisiyle enerji güvenliği NATO gündeminde yerini almaya başlamış, 2010 yılı ve sonrasında ise enerji güvenliği NATO hükümetleri için vazgeçilmez ve somut adımların yoğunlaştırıldığı bir konu hâline gelmeye başlamıştır. Enerji güvenliği hususunun NATO bünyesinde bir başlık hâline getirilmesi ve içeriğinin geliştirilmesini iki ana kaynak belge grubu içeriğinden takip etmek mümkündür: Stratejik Kavram belgeleri ve NATO (Kuzey Atlantik Konseyi) Zirve Bildirileri.

21 Kristian Knus Larsen, "Unfolding Green Defense: Linking Green Technologies and Strategies to Current Security Challenges in NATO and the NATO Member States", Centre for Military Studies, The University of Copenhagen, 2015, s. 3-5, https://cms.polsoci.ku.dk/publikationer/unfolding-green-defense/Undfolding_Green_Defense_CMS-rapport.pdf, erişim 16.12.2022.

22 Balkan Şahin ve Çetiner, "NATO's Securitisation", s. 83-98.

23 Aslında, 1991 Stratejik Kavram belgesinde de 1999 Stratejik Kavram belgesiyle aynı ifadenin kullanılmasıyla (hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riski), dolaylı olarak enerji güvenliğinin işaret edildiği düşünülmektedir. NATO, "The Alliance's New Strategic Concept", 1991, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, erişim 15.11.2023. Ancak enerji güvenliğine yönelik belirgin adımların 1999 Stratejik Kavram belgesinden sonra görülmeye başlanması nedeniyle, çalışmada 1999'dan itibaren süreç incelenmiştir.

24 Paul Gallis, "NATO and Energy Security", CRS Report for Congress, RS22409, 2007, s. 4-5, <https://sgp.fas.org/crs/row/RS22409.pdf>, erişim 23.02.2024. Sonraki yıllarda da NATO bünyesinde doğrudan enerji güvenliğini sağlama amaçlı olmasa da dolaylı olarak enerji güvenliğinin tedarik ve akış güvenliği boyutlarına katkısı olan operasyonlar gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Avrupalı Müttefiklerinin önemli bir petrol sağlayıcısı olan Libya'da NATO'nun 2011'de yürüttüğü Birleşik Koruyucu Operasyonu (Operation Unified Protector), 2001-2016 yılları arasında Avrupa-Kuzey Afrika enerji taşımacılığı hattı olması açısından da önemli olan Akdeniz'de terör faaliyetlerine karşı deniz devriyesi formatında ve NATO Antlaşması 5. Madde kapsamında yürütülmüş olan Aktif Çaba Operasyonu (Active Endeavour), bunun devamı niteliğinde 2016'da başlayıp hala devam eden ancak 5. Madde kapsamında olmayan Deniz Muhafızı Operasyonu (Operation Sea Guardian) ile korsanlık faaliyetlerine karşı Aden Körfezi ve Afrika Boynuzu açıklarında yürütülen farklı operasyonlar söz konusudur. Biresselioğlu, "NATO'nun Değişen", s. 242; NATO, "Operations and Missions: Past and Present", 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, erişim 07.25.2024.

25 Osman Bak, "Report: New Energy Ideas for NATO Militaries: Building Accountability, Reducing Demand, Securing Supply", NATO Parliamentary Assembly Science and Technology Committee Sub-Committee on Energy and Environmental Security, 2013, s. 14, https://www5.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/2020/2013_new_energy_ideas.pdf, erişim 02.01.2024.

2.1. 1999-2009 Dönemi: Enerji Güvenliği Gündeminin Temelleri

1999 Stratejik Kavram belgesinde tehdit varlıkları içinde hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riskinin sayılması nedeniyle dolaylı olarak enerji güvenliğine yer verilmesiyle başlayan süreçte,²⁶ NATO'nun enerji krizleri dahil birçok krize müdahil olabileceğinin yolu da açılmıştır. 2006 Rusya-Ukrayna enerji krizinin etkilerinin yaşandığı süreçte, 2004 genişlemesiyle Rusya'nın komşuluk sahasına genişlemiş olan NATO'nun 2006 Riga Zirvesi gündeminde enerji güvenliği kavramı en üst düzey NATO retoriğinde ilk kez açıkça yer almıştır. Zirvede özellikle enerji altyapılarına yönelik risklerin değerlendirilmesi ve enerji altyapı güvenliğini teşvik etmek için eşgüdömlü, uluslararası çabanın desteklenmesi yönünde üzerinde durulmuştur.²⁷ Bu Zirve kararlarıyla enerji güvenliği NATO'nun öncelikli problemlerinden birisi hâline getirilmiştir.

2008 Bükreş Zirvesi ise NATO'nun enerji güvenliği rolünün ilk kez açıkça ele alındığı toplantı olarak bilinmektedir. Zirvede enerji güvenliği somut çözümlerin üretilmesi ve bunun için çeşitli yöntemlerin uygulanması gereken bir konu olarak ele alınmış, NATO'nun spesifik olarak faaliyet göstereceği alanlar da belirlenmiştir: Bilgi ve istihbaratın birleştirilmesi ve paylaşılması; istikrarın sağlanması; uluslararası ve bölgesel iş birliğinin güçlendirilmesi; sonuç yönetiminin desteklenmesi ve kritik enerji altyapısının korunmasının desteklenmesi.²⁸ Bu tarihe kadar enerji güvenliğinde kendine sınırlı ve tamamlayıcı bir rol tanımladığı görülen NATO'nun²⁹ enerji güvenliğini bir askeri güç müdahalesi meselesi yapıp yapmayacağı soruları gündeme gelmişken, yeni Rusya-Ukrayna doğal gaz krizinin NATO Müttefik ve ortakları üzerindeki etkilerinin yaşandığı 2009 yılında toplanan Strazburg/Kehl Zirvesi'nde özellikle bu krize vurgu yapılmıştır.³⁰ NATO'nun kritik öneme değerlendirdiği konular olarak da şunlar sayılmıştır:³¹ İstikrarlı ve güvenilir bir enerji arzı; güzergâhların, tedarikçilerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ağlarının birbirine bağlanması. Böylece 2009 Strazburg/Kehl Zirvesi'nden itibaren enerji güvenliği anlayışının zamanla daha fazla unsura yöneleceğinin sinyalleri verilmiştir.

2.2. 2010'dan Günümüze: Enerji Güvenliğinin Şekillenmesi

2010 yılında yayınlanan yeni Stratejik Kavram belgesiyle enerji güvenliği meselesi artık açık ve doğrudan bir güvenlik sorunu olarak tanımlanmış, gelecekte buna yönelik tedbirler geliştirebileceği işaret edilmiştir.³² NATO'da enerji güvenliğine yönelik kurumsal yapıların oluşturulması, hayata geçirilen girişimler ve yeni gündemler ile projelerden eğitimlere kadar yoğun faaliyetlerin aslında 2010 sonrasında ortaya çıkıp yıldan yıla yoğunlaştığı görülmektedir. Belgede vurgulandığı üzere, sadece kuzeyde yaşanan krizler değil, güneyde özellikle Akdeniz'de ve Orta Doğu çıkışlı enerji transitinin güvenli şekilde sürdürülmesi

26 NATO, "The Alliance's Strategic Concept", 1999, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, erişim 15.11.2023.

27 NATO, "Riga Summit Declaration", 2006, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm, erişim 15.11.2023.

28 NATO, "Bucharest Summit Declaration", 2008, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, erişim 15.11.2023.

29 Andrew Monaghan, "Energy Security: NATO's Limited, Complementary Role", NATO Defence College, 2008, s. 1-12, https://www.files.ethz.ch/isn/56022/rp_36en.pdf, erişim 08.02.2024.

30 Andrew Monaghan, "NATO and Energy Security After the Strasbourg-Kehl Summit", NATO Defence College, 2009, s. 4-5, <https://natolibguides.info/energysecurity/reports>, erişim 08.02.2024.

31 NATO, "Strasbourg/Kehl Summit Declaration", 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm, erişim 15.11.2023.

32 NATO, *Aktif Katılım, Modern Savunma. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram*, Division Diplomatie Publique de l'OTAN, Bruxelles, 2010, s. 13-14, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, erişim 15.11.2023.

NATO Müttefik ve ortaklarının artan enerji ihtiyaçlarının karşılanması için önemli hale gelmiştir. Bu yıldan itibaren gerek savunma-caydırıcılık başlığı altında enerji güvenliğinin ele alındığı 2010 Stratejik Kavram belgesi gerekse aynı yıl düzenlenmiş olan Lizbon Zirvesi³³ kararları ışığında Avrupa-Atlantik sahası ötesinde enerji güvenliğinde ortaklıklara vurgu öne çıkmıştır. Ayrıca tedarik ağlarına bağımlılığının artacağı beklentisiyle bu tedarikte yaşanabilecek kesintilere karşı kritik enerji altyapılarının ve transit bölge ve güzergâhların korunması anlayışıyla NATO müdahalesinin açık bir ihtimal olarak değerlendirilme oranı artmıştır. Bu yıl alınan kararların bir başka boyutu ise enerji güvenliğine ilişkin konuların NATO politika ve faaliyetlerine entegre edilmesi ve iklim sorununun da NATO’yu etkileyebilecek konular arasında açıkça belirlenmiş olmasıdır. Neticede bu dönemden itibaren çevre-iklim-enerji aksında ve konvansiyonel enerji anlayışının yanında yeni ve yenilenebilir enerjide (kısacası enerji geçişi bağlamında) NATO bünyesinde kurumsallaşma, faaliyetler ve kavram çalışmaları kendini göstermeye başlamıştır (Enerji Güvenliği Dairesi’nin kurulması gibi). Ayrıca 2012 Şikago Zirvesi’nde³⁴ alınan kararlar sonrasında NATO askeri kuvvetlerinin enerji verimliliğinin artırılması için Akıllı Enerji girişiminin başlatılması, enerji güvenliğinde uzmanlık çalışmalarının merkezi olacak Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi’nin kurulması gibi adımlar görülmektedir.

2014 yılında Rusya’nın Kırım’ı ilhakıyla girilen dönemin havasında toplanan Galler Zirvesi’nde³⁵ enerji güvenliği kapsamında önemli bir adım atılarak NATO’nun bu konuda somut olarak radarında bulunan istikrarsız bölgeleri açıkça hedef gösterdiği görülmektedir: Rusya-Ukrayna krizi sahası ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi. 2016 Varşova Zirvesi’yle³⁶ Orta Doğu ve Kuzey Afrika vurgusu, Doğu Akdeniz enerji meselesinin de uluslararası politikada öne çıkmaya başladığı dönemde tekrarlanmıştır. Ayrıca bu sahalarda ulusal hükümetler ve uluslararası kuruluşlarla ortaklıkların da öne çıkacağı sinyalleri yoğundur. Zaten bu tarihlerden itibaren NATO’nun özellikle enerji güvenliği konusunda AB ve UEA gibi Müttefiklerin de üye olduğu örgütlerle yakın ve paralel enerji geçişi faaliyetlerine ve ilişkilere yöneldiği görülmektedir. NATO’nun enerji güvenliği söyleminin içeriği daha da zenginleşmeye başlamış, fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılmasıyla yeni/yenilenebilir enerjiye geçişin ve enerji tasarruflu çözümlerle askerî kuvvetlerin enerji verimliliğinin artırılmasının NATO için ayrıca önemli konular haline geldiğini gösteren faaliyetleri yoğunlaşmaya başlamıştır. Örneğin NATO kuvvetlerinin enerji verimliliğine odaklı Yeşil Savunma Çerçevesi, enerji güvenliğinde eğitim-öğretim çabalarının, tatbikatların ve araştırmaların yoğunlaştırılması gibi hususlar gündeme alınmıştır. Ayrıca 2016 Varşova Zirvesi’nde Avrupa-Atlantik bölgesinde enerji arzının çeşitlendirilmesine özel bir önem atfedilmesi, ABD’nin AB’ye özellikle LNG ihracatının altyapısının oluşturulmaya başlandığı dönemle örtüşmesi önemli bir gelişmedir.

2018 ve 2021 Brüksel Zirveleri, NATO’nun enerji güvenliği gündeminin iklim ve sürdürülebilir enerjiye yönelim bağlamında güçlendirilmesi yönelimine sahne olmuştur.³⁷

33 NATO, “Lisbon Summit Declaration”, 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm, erişim 15.11.2023.

34 NATO, “Chicago Summit Declaration”, 2012, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm, erişim 15.11.2023.

35 NATO, “Wales Summit Declaration”, 2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 15.11.2023.

36 NATO, “Warsaw Summit Communiqué”, 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, erişim 15.11.2023.

37 NATO, “Brussels Summit Declaration”, 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, erişim 15.11.2023; “Brussels Summit Communiqué”, 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, erişim 15.11.2023.

Örneğin, 2021 yılında Operasyonel Enerji Kavramı'nın geliştirilmesi için özel proje başlatılmıştır. Bu dönemde özellikle Rusya'nın yaptırımlara karşı manipülatif olarak değerlendirilen fosil piyasaların güçlendirilmesine ilişkin enerji politikasının öne çıkması önemli bir etkidir. İklim açıkça bir tehdit çarpanı olarak kapsama alınmış, askerî faaliyetler ve tesislerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının önemli ölçüde azaltılması özelinde NATO'nun sivil ve askerî tesislerinde 2050 yılına kadar net sıfır emisyona ulaşmanın fizibilitesinin yapılma kararının alınması, iklimin enerji güvenliğinin garantiye alınması düzeyinde benimsenen bir başlık olarak benimsendiği sonucunu ortaya koymaktadır.

NATO'nun enerji güvenliği anlayışının sadece kısa vadede değil aslında orta-uzun vadede de ne yönde ilerleyeceğine dair içerikleri Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının ardından düzenlenen iki zirve kararları (2022 Madrid ve 2023 Vilnius) ve yayınlanan son 2022 Stratejik Kavram belgesi ortaya koymaktadır. Ayrıca Rusya'nın özellikle 2014 sonrasında faaliyetlerine cevaben zayıf da olsa gündeme gelmeye başlamış olan Avrupa-Atlantik bağlarının yeniden güçlenmesi yönündeki ivme son yıllarda kendini daha da gösterir hâle gelmiş, nihayetinde özellikle 2022 Madrid Zirvesi³⁸ ve burada kabul edilen 2022 Stratejik Kavram belgesi³⁹ bu bağın tasdiklendiğini göstermiştir. Rusya'ya odaklanılan bu Zirvede Rusya'nın savaşla neden olduğu ve bilinçli şekilde artırdığı düşünülen enerji krizine atf yapılmış, kısa vadede savaşla yaşanan enerji krizine karşı önlem temelinde, NATO Müttefiklerinin enerji güvenliğini güçlendirme ve askerî güçlerine güvenilir enerji tedariki sağlama taahhütleri verilmiştir. Stratejik Kavram belgesinde ise, enerji kaynaklarının manipülasyonu gibi ucu açık ve esnek bir durum tehdit yaratan ve risk doğuran davranış olarak tanımlanmış, enerji güvenliği NATO'nun caydırıcılık ve savunma ile iş birliğine dayalı güvenlik görevleri arasında sayılmıştır. İklim, temiz/yeşil enerji ve enerji verimliliğinin güçlendirilmesi anlayışı da yine belgede kendine yer bulmuştur. Daha sonra düzenlenen 2023 Vilnius Zirvesi'nde alınan kararların da ışığında,⁴⁰ savaşla birlikte NATO'nun daha güvenilir kaynak ve tedarikçilerine yönelim bağlamında Müttefik ve ortaklarını yönlendirme girişiminde bulunduğu görülmektedir. Kritik altyapının korunması, hibrit tehditlere karşı hazırlıklı olma gibi artık geleneksel sayılabilecek işlevlerin yanı sıra sürdürülebilir ve yeşil enerji örgütün gündeminde daha belirginleşmiş, gelecekte enerji geçişi çabalarının ve bu kapsamdaki NATO çalışma ve faaliyetlerinin yoğunlaşacağını gösteren bir yaklaşım ortaya konmuştur.

3. Enerji Güvenliğine İlişkin Kurumsal Yapılar

Enerji güvenliğinin üst düzey karar mekanizmalarının gündemine gittikçe artan düzeyde dahil olmasıyla NATO bünyesinde gerek var olan kurumsal yapıların görev alanlarına da eklemlenmeye başlamış gerekse enerji güvenliğinin/enerji geçişinin çeşitli boyutlarına yönelik yeni kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Örneğin, günümüzde NATO Destek ve Tedarik Ajansı (NATO Support and Procurement Agency - NSPA) adıyla NATO'nun lojistik destek yönetim birimi olarak işlemeye devam eden ajansın görevleri arasında çevre standartlarına uygun ekipmanların tedariki, sivil yenilenebilir enerji kaynaklarının ve verimli enerji teknolojilerinin askerî ekipmanlarına uygulanabilirliğinin sağlanması

38 NATO, "Madrid Summit Declaration", 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm, erişim 15.11.2023

39 NATO, "2022 Strategic Concept", 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, erişim 15.11.2023.

40 NATO, "Vilnius Summit Communiqué", 2023, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm, erişim 17.02.2024.

yer almaktadır.⁴¹ O yüzden NATO ordularının verimli ve etkin enerjiye geçişinde önemli bir rol oynamaktadır. Ajansın görev alanlarından biri de Orta Avrupa Boru Hattı Sistemi Programı'nın yürütülmesidir.⁴²

Özellikle 2010 ve sonrasında enerji güvenliği konusunun NATO gündemindeki yerinin belirginleşmeye başlamasıyla yeni kurumsal yapılar ve birimler de hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri 2010 yılında NATO Karargahı'nda o zamanki adıyla Yeni Güvenlik Sorunları Bölümü'ne (günümüzde Yenilikçilik, Hibrit ve Siber Bölümü) bağlı olarak kurulan Enerji Güvenliği Dairesi'dir. Enerji güvenliğine yönelik risklerin yanı sıra iklim değişikliğinin güvenlik etkileri ve kritik denizaltı altyapısının güvenliği gibi yükselen güvenlik sorunlarına da odaklanmaktadır.⁴³ Bir diğer örnek, NATO ordularında enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik olarak 2011 yılından itibaren doğmaya başlayan NATO'nun Akıllı Enerji Girişiminin ilk saha birimi şeklinde, disiplinler arası ve geçici statüde Ekim 2012'de kurulan Akıllı Enerji Takımı (*Smart Energy Team - SENT*)'dir. Yine o zamanki adıyla Yeni Güvenlik Sorunları Bölümü'nün girişimiyle ve onun inisiyatifi altında çalışmak üzere kurulan Kanada, Almanya, Litvanya, Hollanda, Avustralya, İsveç, İngiltere ve ABD'den bilim uzmanlarından oluşmuştur. Temel görevi, akıllı enerjinin orta ve uzun vadede NATO Savunma Planlama Sürecine entegrasyonu için bilgi toplama ve raporlar hazırlamak, ayrıca özellikle Akıllı Savunma Çerçevesi ve Barış ve Güvenlik için Bilim (SPS) Programı kapsamında çok uluslu akıllı enerji projeleri için en iyi uygulamaları ve fırsatları belirlemek şeklinde tespit edilmiştir.⁴⁴ Takım, en verimli ulusal enerji çözümlerini belirleme ve paydaşlarla bu tespitleri ve bilgileri paylaşma yoluyla önemli bir işlev yerine getirmiştir.⁴⁵

NATO bünyesinde enerji güvenliği konusunda en yaygın faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde öne çıkan bir yeni yapı ise, 2012 Şikago Zirvesi kararları kapsamında 10 Haziran 2012'de Litvanya'da kurulmuş ve 12 Ekim 2012'de NATO tarafından akredite edilmiş olan Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi (*The NATO Energy Security Centre of Excellence-NATO ENSEC COE*)'dir. İttifakın enerji güvenliği alanında harekât kabiliyetini geliştirmek ve konuyla bağlantılı çalışmalar yapmak genel amaçlarıyla kurulan bu Merkez, "... NATO'nun üye ülkeler ile ortaklar arasında konuya yönelik ortak ve kapsamlı bir bakış açısı oluşturulması adına önemli bir adım" olarak görülmektedir.⁴⁶ Asli misyonu "Dayanıklılık, operasyonel enerji verimliliği ve kritik enerji altyapısının korunması konularında dinamik enerji güvenliği ortamının zorluklarının üstesinden gelmeleri için NATO'yu, üyelerini ve ortakları desteklemek" şeklinde tanımlanan, personel kaynağı NATO üyeleri ve ortak ülkelerden askerî ve sivil uzmanlar olan Merkezin sponsor ülkeleri Litvanya'nın yanı sıra Estonya, Fransa, Almanya, İtalya, Letonya, Polonya, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD'dir. Ayrıca Finlandiya, Gürcistan ve Ukrayna da faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.⁴⁷ Merkez'in yönetimi bir Direktörlük şeklinde düzenlenmiş, beş bölüm kapsamında faaliyetler organize

41 Jonathan Bitoun, *Operational Green: Enhancing NATO's Energy Supply Security*, Research Paper 6, NATO Defence College Research Division, Rome, 2014, s. 6.

42 NSPA, "Central Europe Pipeline System (CEPS)", 2024, <https://www.nspa.nato.int/about/ceps>, erişim 12.03.2024.

43 NATO, "David van Weel Assistant Secretary General for Innovation, Hybrid and Cyber 2020", 2024, https://www.nato.int/cps/en/nato/hq/who_is_who_179317.htm, erişim 17.02.2024.

44 SENT, "Smart Energy Team (SENT) Comprehensive Report on Nations' Need for Energy in Military Activities, Focusing on a Comparison of the Effectiveness of National Approaches to Reduce Energy Consumption", The NATO Science and for Peace and Security Programme, 2015, s. 4, <https://www.nato.int/science/project-reports/Smart-Energy.pdf>, erişim 12.03.2024.

45 Bitoun, *Operational Green*, s. 6.

46 Çelikpala, "Enerji Güvenliği", s. 96.

47 Allied Command Transformation, *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia, 2022, s. 38.

edilmiştir: Stratejik Analiz Bölümü; Doktrin ve Kavram Geliştirme Bölümü; Eğitim, Öğretim ve Tatbikat Bölümü; Araştırma, Analiz ve Ders Çıkarımları Bölümü; Destek Bölümü. Kuruluşun temel görevi ise enerji güvenliği alanında teknik, bilimsel ve akademik düzeyde NATO Üyeleri ve ortaklarına belli konularda uzmanlık bilgisi sağlamaktır.⁴⁸ Örneğin öne çıkan sahalara ilişkin risk değerlendirme analizleri yapılmakta, çevre dostu ve verimli askeri yeteneklerin geliştirilmesi için enerji açısından güvenli çözümler önermektedir. Ayrıca Akıllı Savunma Girişimi'nin geliştirilmesine ve teknik bilimsel değerlendirme yoluyla NATO operasyonlarının desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınacak faaliyetlerin pek çoğu ya bu Merkez tarafından organize edilmekte ya da ilgili paydaşlar arasında yer almaktadır.

4. NATO'nun Enerji Güvenliği Rolü ve Gündeminde Önemli Başlıklar

NATO enerji güvenliğine ilişkin, bunlarla sınırlı olmamak üzere, üç belirgin rol benimsemiştir.⁴⁹ Bunlardan birincisi, yıllar içinde etkileri giderek artan enerji gelişmelerinin güvenlik sahasındaki yansımaları hakkında Müttefiklerin stratejik bilinçliliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektir. İkincisi, özellikle sivil ve sınır aşan enerji altyapısına bağımlı olan Müttefiklerin ve ortakların başta deniz altı olmak üzere kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin destek faaliyetlerinde bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, NATO için en can alıcı hususlardan biri olarak NATO ordularına sürekli enerji akışının sağlanması anlamına gelen enerji tedarikinin güvence altına alınmasına ilişkin faaliyetleri yerine getirmektir. Bu genel roller daha önce incelediğimiz Stratejik Kavram belgeleri ve Zirve bildirimleri ışığında 2010 sonrasında geliştirilmiştir ve aşağıda incelenecek olan üç önemli kavram, bunların hayata geçirilmesi bağlamında önemlidir.

4.1. Yeşil Savunma Çerçevesi

1991 Stratejik Kavram belgesi güvenlik ve çevre ilişkisine vurgu yapmış olsa da bu tarihten sonra NATO çevresel konulara ya da iklim konularına yönelik belirgin adımlar atmamıştır. Bu kapsamdaki girişimler 2010 sonrasında belirlemeye başlamıştır. Öncelikli olarak NATO üyeleri Danimarka ve Litvanya'nın kendi yeşil savunma gündemleri öne çıkmış, birlikte bu kapsamda savunma bakanlarına yönelik bazı yeşil girişim örnekleri sunmuşlardır. Böylelikle politika geliştirme ve uygulama becerileriyle öne çıkan NATO üyelerinin öncülüğünde yeşil savunma için bir uluslararası iş birliğinin geliştirilmesine yönelik güçlü bir potansiyel olduğu önerisi sunulmuştur.⁵⁰ Neticede Şubat 2014'te NATO Savunma Politikası ve Planlama Komitesi tarafından hazırlanan NATO Yeşil Savunma Çerçevesi, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından kabul edilmiş ve Eylül 2014 Galler Zirvesi'nde hayata geçirilme süreci ilan edilmiştir.⁵¹

Yeşil Savunma Çerçevesi, NATO ve üyelerinin yeşil girişimlerinin geliştirilmesini talep eden, bunun için NATO tarafından verilebilecek destek niteliğindeki girişimleri genel olarak tanımlayan bir belge şeklinde tasarlanmıştır. Belgeye göre Yeşil Savunma askeri operasyonlar, lojistik, mühendislik, savunma planlaması ve ilgili diğer alanları kapsayan, sivil ve askeri, Müttefikler ve ortaklar, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör gibi çeşitli aktörleri içeren “operasyonel etkinlik, çevre koruma ve enerji verimliliği de dahil olmak üzere geniş bir faaliyet yelpazesini kapsayan çok yönlü bir çaba” şeklinde tanımlanmıştır. Böyle bir çerçevenin meşruiyeti ise NATO kapsamındaki askeri faaliyetler ile çevre arasında

48 ENSEC COE, “What is NATO ENSEC COE”, 2024, <https://www.enseccoe.org/about-us/>, erişim 05.01.2024.

49 NATO, “Energy Security”, 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm, erişim 17.02.2024.

50 Larsen, “Unfolding Green Defense”, s. 5-6.

51 NATO, “Wales Summit Declaration”.

kurulan ilişkiye dayandırılmıştır. Buna göre NATO'nun sahadaki operasyon ve tatbikatlarının çevresel etkileri düşünüldüğünde, askerî güçlerin enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik çabalar ve somutlaşan fırsatların (rüzgâr enerjisi sistemleri, güneş panelleri ve alternatif yakıtlar gibi yeni sürdürülebilir ve çevreye duyarlı teknolojiler ile yenilikçi düşünce) İttifak içinde bir araya getirilmesiyle enerji maliyetlerinin düşürülmesi, askerlere yönelik risklerin azaltılması, çevresel ayak izinin azaltılması, kamuoylarındaki çevresel kaygılara karşı NATO'nun duyarlı olduğunun gösterilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca enerji tasarrufu ve çevre duyarlılığı NATO için de kalıcı yararlar sağlarken, böylelikle NATO'nun yeşil profili de güçlendirilebilecektir.⁵² Bu amaçlarla, üye ve ortakların girişimlerini ve diğer uluslararası kuruluşların çalışmalarını tamamlayacak bir tarzda ve mevcut yapılarla kaynaklar aracılığıyla zaman içinde geliştirilmesi öngörülen Çerçeve NATO organlarının çabalarının güçlendirilmesi, Müttefiklerin çabalarının kolaylaştırılması ve NATO'nun yeşil profiline iyileştirilmesi olmak üzere 3 sütun üzerinde kurgulanmıştır. Her birinin amaçları tanımlanarak, kapsamı, sorumlu NATO birimleri, öncelikli girişimler ve işleyişleri gibi hususları detaylı şekilde düzenlenmiştir.⁵³

Akıllı Enerji Girişimi de dahil olmak üzere, çalışmanın ilerleyen kısımlarında incelenecek olan NATO faaliyetlerinin bir kısmı Yeşil Savunma Girişimi kapsamında değerlendirilmektedir. İlerleyen süreçte, Yeşil Savunma Girişimi'nin bazı boyutlarıyla da paralel olacak şekilde Mart 2021'de NATO Dışişleri Bakanları tarafından NATO'nun İklim Değişikliği ve Güvenlik Gündemi onaylanmış, ardından 2021 Brüksel Zirvesi'nde İklim Değişikliği ve Güvenlik Eylem Planı kabul edilmiştir.⁵⁴ Bu planla NATO'nun siyasi ve askerî gündemine iklim değişikliği alınarak, güvenlik üzerindeki etkisini anlama ve buna uyum sağlama konusunda NATO'yu lider uluslararası örgüt hâline getirmek gibi iddialı bir hedef benimsenmiş, enerji güvenliği ile iklim konusunun bütünleşmesinde bir adım atılmıştır.⁵⁵ 2022 Madrid Zirvesi'nde de bu konu ele alınmış, bir tehdit çarpanı olarak tanımlanan iklim değişikliği ile mücadelenin NATO'nun tüm temel görevlerine entegre edileceği ve NATO'nun siyasi ve askerî yapı ve tesislerinin sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltma hedefinin benimsendiği ilan edilmiştir.⁵⁶ 2022 Stratejik Kavram belgesi ve 2023 Vilnius Zirvesi de benzer iradeyi tekrarlarlarken, kapsamı enerji geçişine genişletmiştir. 2021 İklim Planı doğrultusunda günümüze kadar üç kez yayınlanan İklim Değişikliği ve Güvenlik Etki Değerlendirmesi raporlarında, NATO'nun enerji geçişi ve güvenliği ile iklim değişikliği arasında kurduğu bağlantılar da görülebilmektedir.⁵⁷ İklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı etkilerinin yönetimiyle eş zamanlı olarak enerji geçişinin yönetilmesi de bir gereklilik olarak tespit edilmiştir. Müttefiklerin, ortak çalışmaları başta olmak üzere, çeşitli tedbirlerle iklim güvenliğini dikkate alan bir enerji güvenliğinin sağlanabileceği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca NATO'nun stratejik çevresi tanımlanırken, özellikle güvenilmez tedarikçiler olarak

52 NATO, "Green Defense Framework", 2014, s. 1, https://natolibguides.info/ld.php?content_id=25285072, erişim 15.11.2023.

53 NATO, "Green Defense Framework", s. 2-4.

54 NATO, "NATO Climate Change and Security Action Plan", 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm, erişim 16.12.2023.

55 NATO, "Brussels Summit Communiqué".

56 NATO, "Madrid Summit Declaration".

57 NATO, *Climate Change & Security Impact Assessment- The Secretary General's Report 2022*, NATO HQ, Bruxelles, 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/280622-climate-impact-assessment.pdf, erişim 22.08.2024; NATO, *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General's Report Second Edition 2023*, NATO HQ, Bruxelles, 2023, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230711-climate-security-impact.pdf, erişim 22.08.2024; NATO, *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General's Report Third Edition 2024*, NATO HQ, Bruxelles, 2024, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/240709-Climate-Security-Impact.pdf, erişim 22.08.2024.

Rusya ve Çin'e daha fazla bağımlılık yaratılmaması yakın gelecekte hayati önem taşıyan bir konu olarak değerlendirilmekte, başta Rusya kaynaklı olmak üzere iklim ve enerji geçişiyle ilgili dezenformasyonların yaygınlaşması siber operasyon sahasında ele alınmaktadır. Bu tespitler, NATO'nun iklim ve enerji geçişi bağlantısını önemli düzeyde uluslararası çatışma ve rekabet üzerinden de tanımlıyor olduğunu göstermektedir.

4.2. Akıllı Enerji

Bu girişim NATO'da her ne kadar Yeşil Savunma Girişimi'nin öncesinde tanımlanmaya başlansa da daha sonra Yeşil Savunma'nın bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir. Aslında NATO'nun enerji geçişi hareketine girişmesinin ilk kapsamlı adımı, 2011 yılında başlatılması kararlaştırılan bu Akıllı Enerji girişimidir. Enerjinin Örgüt çatısı altında yeni güvenlik meseleleri arasında sayılmaya başlamasıyla İttifak'ın çevre-enerji bilinci konusunda da adımlar atmaya başladığı görülmektedir. Bu süreçte önce 2011 yılında NATO Karargahı'nın Gelişen Güvenlik Sorunları Bölümü (ESCD) ordularında enerji verimliliği konusunu Akıllı Enerji olarak tanımlamıştır.⁵⁸ Bunun devamında 2012 Şikago Zirvesi'nde NATO ordularında enerji verimliliğinin artırılması yönünde çalışma iradesi ortaya konmuştur. Bu karar Akıllı Enerji girişiminin başlamasını da işaret etmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında örnekleri yer alan çok sayıda faaliyet, tatbikat ve çalışma bu girişimin tanımlanmasıyla başlatılmıştır.

Ordularında enerji verimliliğinin artırılması taahhüdü 2014 Galler Zirvesi'nde yinelenmiş ve yukarıda bahsettiğimiz Yeşil Savunma Çerçevesi de başlatılmıştır. Böylelikle Akıllı Enerji, Çerçeve'nin üç sütunundan ikincisi olan müttefiklerin çabalarının kolaylaştırılması altında ele alınmıştır. Yine Akıllı Enerji Takımı (SENT)'nin çalışmaları da bu kapsamda önemli bir yer tutmuştur. Örneğin, Akıllı Enerji'nin önemli bir deney ve tatbikat platformu olarak *Capable Logistician 2013* Tatbikatı, somut akıllı enerji örnekleri içeren bir uygulama sahası olarak bu girişimin önemli bir aşamasını oluşturmuştur.⁵⁹

4.3. Operasyonel Enerji Kavramı

2021 yılının başlarından NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığı tarafından Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'ne yapılan öneriyle bir operasyonel enerji kavramı geliştirme projesi başlatılmıştır. Bu kavramın içeriğinde operasyon ve tatbikatlarda kuvvetlere sağlanan operasyonel enerji yer almakta ve NATO Harp Başlangıcı Kavramı ile bağlantılı şekilde geliştirilmektedir. Hazırlanma süreci 2024 yılının ilk aylarında tamamlanma aşamasına gelmiş olan bu Operasyonel Enerji Kavramı'nın şu hususları içermesi beklenmektedir:⁶⁰ Askerî operasyonlar için askerî kuvvetlerin eğitimi, taşınması ve idamesi ile silah platformları için gerekli enerjiyi kapsamalıdır; Bütüncül bir enerji yönetimi çerçevesinde olmalıdır (üretim, tedarik, nakliye, depolama, dağıtım, kalite kontrol, hesap verebilirlik, veri toplama, güvenlik, koruma, vb.); Gelecekteki NATO enerji standartlarını tasarlamak için ana ilkeler konusunda rehber niteliğinde olmalıdır. Böylelikle orta ve uzun vadede NATO'nun kendi enerji standartlarını oluşturması yolunda Operasyonel Enerji kavramının önemli bir işlevi olacağı anlaşılmaktadır.

58 SENT, "Smart Energy Team", s. 4.

59 NATO, "Green Defense Framework", s. 3.

60 ENSEC COE, "NATO Operational Energy Concept Development", 2024, <https://www.enseccoe.org/projects/table-top-exercise-coherent-resilience-2023-baltic-core-23-b-2/>, erişim 05.01.2024.

5. NATO Bünyesinde Enerjiyle İlgili Faaliyetler

Son olarak, yukarıda ifade edilen sürecin somut çıktılarını ifade etmeleri itibariyle NATO bünyesinde hayata geçirilen ilgili faaliyetleri tespit etmek gereklidir. Enerji güvenliğine ilişkin çalışmalar, etkinlikler ve hazırlıklar dahilindeki NATO faaliyetleri burada projeler, tatbikatlar-denemeler-test çalışmaları, araştırma-çalışma-analizler, konferans-fuarlar ve eğitim faaliyetleri olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır.⁶¹

Projeler kapsamında öncelikle Akıllı Enerji Girişimi'nin başlatılmasından sonra NATO bünyesinde enerji yönetimi, kritik enerji altyapısının korunması ve hibrit enerji konularında projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin 2012'de başlatılan Sefer Ortamında Enerji Yönetimi Projesi'nin amacı enerji verimliliği yüksek, tabur büyüklüğündeki askerî birlikler için bir model oluşturmaktır. Bir başka örnek, 2016'da başlatılan ve Kanada tarafından finanse edilen, enerji depolama ve yönetim çözümleri ile hem geleneksel hem de yenilenebilir enerji üretim teknolojilerini kullanan bir hibrit akıllı enerji üretim sisteminin kurulmasını amaçlayan Dağıtılabilir Modüler Hibrit Güç Üretim ve Yönetim Sistemi Projesi'dir. Sistemin prototipi 2018 yılında Fransa, Norveç, Litvanya'da denenmiş, daha fazla test sonucunda hibrit teknolojilerin askerî kullanıma hazır hâle gelebileceği yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır. NATO'nun çeşitli birimleri bünyesinde farklı temalarda yürütülen projelerin enerji boyutlarına da bütçe ve personelle yapılan katılımları ayrıca sıralamak zordur. Ancak bu geniş yelpazede bir örnek olarak NATO Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'nin NATO'nun çeşitli birimlerinin ortaklığıyla gerçekleştirilen Kritik Enerji Altyapısının Korunması proje ve faaliyetlerine katılım sağlaması verilebilir. Bu tür projelerde amaç kritik altyapı, kontrol ve iletişim sistemlerinin güvenlik açıklarını ve bunlara yönelik siber tehditleri analiz etmektir.

İkinci faaliyet grubu olarak, NATO bünyesinde enerji güvenliğinin farklı bileşenlerine yönelik tatbikat, deneme ve test çalışmaları yapılmaktadır. Bir kısmı yürütülen projeler kapsamında olan testler ve deneylerin yanında, çoğu masa başı yöntemiyle gerçekleştirilen tatbikatların odak konuları genel olarak Müttefikler ve ortakların birlikte hareket etmesini sağlayan kritik enerji altyapısının korunması, enerji verimliliği, operasyonel enerji yönetimi, enerji arzının güvenli şekilde sürdürülmesi, hibrit tehditlere karşı dayanıklılık ve hibrit güç üretimi, enerji verimli teknolojinin kullanımı (elektrikli bisiklet kullanımı ve hidrojen yakıt pili gibi) gibi konulara odaklanmaktadır. Bu tatbikatlar Litvanya, Afrika, Ukrayna, Baltıklar, Gürcistan ve Katar başta olmak üzere çok sayıda ülkede gerçekleştirilmiştir. 2014'ten günümüze kadar düzenlenmiş/devam eden bazı tatbikat, test ve denemeleri içeren uzunca bir listeden birkaç örnek olarak şunlar sayılabilir: NATO Kritik Enerji Altyapısının Korunması Masa Başlı Tatbikatı (2014, 2016, 2018, 2019), operasyonel ortamda enerji yönetim sisteminin geliştirilmesi testi (Afrika'daki bir İleri Operasyon Üssü 2018), Ukrayna, Baltıklar ve Gürcistan'ı destekleyen üç Uyumlu Dayanıklılık Masa Üstü Tatbikatı (2021), Hibrit Güç Üretimi Testi (2021), Hidrojen Yakıt Pili denemesi (2021, 2022, 2023, 2024) ve askerî amaçlar için elektrikli bir bisiklet kullanma denemesi (İtalya Ordusuyla 2021, 2022, 2023).

61 Bu bölümde elde edilen bilgiler temel olarak NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığı tarafından yıllık olarak yayınlanan NATO Akreditasyonlu Mükemmeliyet Merkezleri kataloglarından derlenmiştir: *Allied Command Transformation, NATO Accredited Centres of Excellence 2014*, HQ SACT, Virginia, 2013, s. 23-24; *NATO Accredited Centres of Excellence 2015*, HQ SACT, Virginia, 2015, s. 26; *NATO Accredited Centres of Excellence 2016*, HQ SACT, Virginia, 2015, s. 24-25; *NATO Accredited Centres of Excellence- 2017 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2017, s. 27; *NATO 2018 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2017, s. 30-31; *NATO 2019 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2018, s. 30-31; *NATO 2020 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2020, s. 30-31; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2021 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2020, s. 39; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2022 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2021, s. 36-37; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, s. 39; *NATO Accredited Centres of Excellence 2024 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2023, s. 39.

NATO'nun enerji güvenliği kapsamındaki en üretken olduğu alanın üçüncü faaliyet grubu olarak çeşitli konularda araştırmalar, çalışmalar ve analizler hazırlamak olduğu söylenebilir. Bu faaliyetleri odaklandıkları konulara göre ayırmak mümkündür. Birincisi, NATO dönüşümüne katkı, enerji güvenliği alanında kavram geliştirme yönündeki çalışmalarıdır. Bu doğrultuda Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'nin 2018'den beri NATO için enerji güvenliği bağlamında konsept ve doktrinlerin geliştirilmesine yardımcı olmak üzere çalışmalar yaptığı bilinmektedir. NATO Müttefik Komutanlığı Dönüşümü kapsamında uzun vadeli Askerî Dönüşüm Programı için bilgi ve uzmanlık sağlama (2019-2020) ve NATO Katmanlı Dayanıklılık Konseptinin geliştirilmesine katkı çalışması (2023-2024) gibi örnekler de bulunmaktadır. İkinci olarak, kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin ve belli hedef bölgelere odaklı analizler hazırlanmaktadır. Bunlar arasında kritik altyapıların korunmasına ilişkin Ukrayna Yeşil Kitabının geliştirilmesini destekleyen çalışma (2015), Kritik Enerji Altyapısının Korunması: Ukrayna Örneği ve Çıkarılan Dersler (2015-2017), NATO'nun kritik altyapıların korunmasında ulusal makamları destekleme kapasitesini geliştirmenin yanı sıra enerji arzı kesintilerine karşı dayanıklılıklarını arttırmak amacıyla ulusal ve kolektif savunmayı etkileyebilecek hibrid ve siber tehditlerin analizi (2018), kritik enerji altyapısının korunması ve enerji arz güvenliği alanındaki son gelişmeleri analiz etmek için Baltık Denizi Bölgesine odaklanan tamamlamalı bir çalışma (2019) ve kritik enerji altyapısına sahip şirketlerde Bilgi Güvenliği Operasyon Merkezlerinin kurulmasına ilişkin ön teknik analiz (2023-2024) gibi örnekler yer almaktadır. Bir diğer çalışma odağının yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği olduğu görülmektedir. NATO'nun ilgi sahasında bulunan bazı ülke ve bölgeler özelinde de olmak üzere, bu konular dahilinde çeşitli analiz ve raporlar hazırlanmıştır. Örneğin Enerji Verimliliği: Kültürel Değişim Çalışması (2013-2017), yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji sistemlerine entegrasyonu ile ilgili risk faktörlerinin analizi (2018), sentetik ve karbonsuz yakıtlar kullanarak 2050 yılına kadar askerî hareketlilik için enerji tedariki gelişmeleri araştırması (2021-2024), enerji ve askerî güvenlik için rüzgâr çiftliklerinin zorlukları ve riskleri analizi (2021-2022) ve askerî güçlerin enerji dönüşümü için yenilenebilir enerji kaynakları analizi (2023-2024) sayılabilir. Bir başka grup olarak, belli bölgelerde enerji kaynaklarına, bu bölgelerden enerji tedarikinin çeşitli unsurlarına ve risklerine ilişkin çalışmalar öne çıkmaktadır. Özellikle NATO'ya etkilerine odaklanan bu grup çalışmalara örnekler şunlardır: Baltık ülkelerinin depolama ve taşıma kapasitelerine odaklı Avrupa'da özel filo ve jet yakıtı için üretim kapasiteleri ve sivil depolama kapasiteleri üzerine çalışma (2015), Arktik bölgesindeki enerji kaynakları için rekabetin ve bunun NATO üyelerinin enerji güvenliğini nasıl etkileyebileceğinin analizi (2018), NATO ülkelerinin Rus ham petrol ve gazına bağımlılığının analizi (2019), NATO ülkelerinin Rus ham petrol ve gazına bağımlılığının analizi- Baltık-Nordik bölgesinin ekonomik, sivil ve askerî güvenliği üzerindeki potansiyel etkileri (2021), Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Hazar/Karadeniz bölgelerindeki enerji güvenliği gelişmelerinin sürekli olarak izlenmesi (2019-2020) ve Kuzey Akım 2 ve bunun NATO enerji güvenliği açısından sonuçları üzerine bir analiz (2019). Bu belirgin odak konuların dışında genel enerji güvenliğine yönelik çalışmalar, iklim değişikliğinin enerji politikalarına etkileri, nükleer enerjiye yönelik hibrit tehditler ve hatta Covid-19'un NATO'nun enerji güvenliği üzerindeki etkisi gibi tematik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca NATO Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi bünyesinde çeşitli yayınlar da hazırlanarak çevrimiçi olarak kamuoyuyla paylaşılmaktadır.⁶²

Konferanslar ve fuarlar grubunda, NATO'nun Akıllı Enerji Girişimi'nin ilk sahaya iniş uygulamalarından biri olan Askerî Uygulamalar İçin Yenilikçi Enerji Çözümleri (*Innovative Energy Solutions for Military Application - IESMA*) başlıklı konferans ve sanayi fuarı öne

62 ENSEC COE, "Publications", 2024, <https://www.enseccoe.org/publications/>, erişim 05.01.2024.

çıkılmaktadır. Bir teknoloji gösterisi de denebilecek olan bu fuar serisi 2011, 2014, 2016 ve 2018 yıllarında Litvanya, Vilnius'ta düzenlenmiştir. NATO üyeleri, ortak ülkeler ve özel sektörden yüzlerce enerji uzmanının bir araya geldiği bu fuar ve konferanslarda orduların fosil yakıtlara bağımlılığının azaltılması, askerî tesislerde ve teknolojide ekolojik çözümler, yenilenebilir enerji teknolojilerinin askerî sahada kullanımı, güç tedariki, depolanması ve enerji verimliliği üzerine tartışmalar yapılmakta ve örnekler sunulmuştur⁶³ Sonuçta NATO orduları için geleceğe yönelik öneriler ortaya konmuştur. IESMA serisinin dışında enerji güvenliğinin farklı boyutlarına ve iklim politikalarına yönelik farklı konferansların da NATO çatısı altında toplandığı görülmektedir: Kritik Enerji Altyapılarının Korunması Konferansı (2016 Varşova), Enerji Güvenliği, Denizcilik Alanı ve İklim Değişikliği Konferansı (2017 Varşova), NATO Ülkeleri için İklim Değişikliği ve Enerji Güvenliği-Jeopolitik ve Savunma Etkileri Konferansı (2019 Paris), İklim Değişikliği ve NATO Enerji Güvenliğine Etkileri Konferansı (2021 çevrimiçi).

Beşinci ve son grup olarak tespit ettiğimiz eğitim faaliyetleri kapsamında Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi koordinasyonu ile farklı okullarda ve merkezlerde enerji güvenliğinin çeşitli boyutlarına yönelik uzmanlık eğitimleri ve kursları öne çıkmaktadır. En bilineni Almanya Oberammergau'daki NATO Okulu'nda 2015 yılından günümüze yıllık olarak verilen Enerji Güvenliği Stratejik Farkındalık Kursu'dur. NATO Karargâhları, NATO komutanlıkları, NATO ajansları ve ulusal kurumlarda enerjiyle ilgili alanlarda görev yapan subaylar ve bunların sivil eşdeğerleri olan diplomatlar, istihbarat analistleri, savunma planlamacıları, lojistikçiler ve mühendislerin katılabildiği bir haftalık programdır.⁶⁴ Bir diğer önemli eğitim Operasyonel Seviye Enerji Güvenliği Kursu'dur. Estonya'daki Baltık Savunma Koleji'nde yılda bir verilen derslerden oluşan kursun amacı, temel kavramları tanıtarak ve mevcut jeopolitik durumda enerji güvenliği gelişmelerini ve bunların operasyonel düzeyde İttifak güvenliği ve askerî operasyonlar üzerindeki potansiyel etkilerini analiz ederek NATO ile ilgili enerji güvenliği faktörlerini uygulamaktır.⁶⁵ Mükemmeliyet Merkezi'nde Vilnius'ta her yıl düzenlenen Askerî Operasyonlarda Enerji Verimliliği Kursu ise, akademi ve sanayi iş birliği ile düzenlenmektedir.⁶⁶ Son bir örnek ise NATO'nun E-Öğrenme sistemi üzerinden (NATO ADL) çevrimiçi olarak düzenlenen Enerji Güvenliği Kursudur. Derslerin içeriği Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi tarafından geliştirilmiştir ve gelecekte NATO disiplindeki tüm enerji güvenliği kursları için bir ön koşul hâline getirilmesi planlanmıştır.⁶⁷ Bu kurs/eğitimlerin yanında çeşitli temalarda ve özel önem verilen bölgelere yönelik olarak farklı NATO üye ve ortak ülkelerinde ve çevrimiçi olarak kurslar da düzenlenmiş veya düzenlenmeye devam etmektedir.

Sonuç

NATO'nun enerji güvenliğini bir başlık olarak benimsemesinin ana nedenleri son yirmi beş yılda yaşanan bazı gelişmelere dayanmaktadır. NATO'nun bu gelişmelerin ilerleme hattıyla paralel olarak enerji güvenliği başlığını üstlenmeye ve geliştirmeye başladığı, yayınlanan stratejik belgeler ve alınan kararlardan, örgütsel düzeyde gerçekleştirilen çalışma ve

63 Bitoun, *Operational Green*, s. 6-7.

64 NATO School, "M3-131 Energy Security Strategic Awareness Course", 2024, <https://www.natoschool.nato.int/Academics/Resident-Courses/Course-Catalogue/Course-description?ID=134>, erişim 12.03.2024.

65 Baltic Defense College, "Operational Level Energy Security Course", 2024, <https://www.baltdefcol.org/1525>, erişim 05.01.2024.

66 ENSEC COE, "Energy Efficiency in Military Operations Course (EEMOC)", 2024, <https://www.enseccoe.org/courses/energy-efficiency-in-military-operations-course-eemoc/>, erişim 05.01.2024.

67 ENSEC COE, "ADL Energy Security Course", 2024, <https://www.enseccoe.org/courses/adl-energy-security-course/>, erişim 05.01.2024.

faaliyetlerden anlaşılmaktadır. Tüm bunları birlikte değerlendirerek, ortak bir enerji güvenliği yaklaşımıyla Müttefiklerin kararlı iş birliğini sağlayabilecek bir aktör olma yolunda ne kadar ilerlediğine dair şu tespitleri ortaya koyabiliriz:

NATO, enerji güvenliğinin Soğuk Savaş sonrasında enerji tüketicilerinin baş etmesi gerekecek yeni bir mesele olarak yükseleceğinin sinyallerinin yoğunlaştığı doksanlı yıllara enerji kaynaklarına da yorulan ‘hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riski’ tespitiyle başlamıştır ancak örgütün varlığının ne yönde ilerleyeceğine dair daha büyük bir sorun gündeminin başına yerleşmiştir. Üye devletler ise uluslararası terörizm başta olmak üzere savaş sonrası sancılı geçiş döneminin sınır aşan diğer sorunlarıyla mücadeleye girişmeye yönelmişlerdir. Savaşın bitmesi sonrasında Orta Doğu ve Körfez bölgesinde NATO’nun büyük üyelerinin tedarik kesintilerine karşı farklı operasyonlarda birlikte hareket edebiliyor olmaları, örgüt bünyesinde bir ortak enerji yaklaşımının zaruri olarak görülmemesini sağlamıştır. Ancak bu operasyonlarda bazı Müttefiklerin birlikte hareket etmiş olmaları aynı zamanda sonraki on yıllarda benimsenecek ortak zeminin altyapısına da katkıda bulunmuştur.

1999 Stratejik Kavram belgesinde tekrarlanan dolaylı enerji güvenliği vurgusu, bu tarihten sonra NATO üyelerinin daha fazla enerji güvenliğine yönelmesine sebep olan gelişmelerle anlam bulmaya başlamıştır. Rusya toparlanma sürecinde ciddi yol kat etmiş ve yoğun bir iç ve dış enerji stratejisi uygulamaya girişmiştir. Fosil gelirlere bağımlı bir ekonomi de olmasının altında yatan bu dönemin kalkınma ve ticaret anlayışı, Rusya’yı petrolde ve doğal gazda Avrupa’nın önce güvenilir ardından en büyük enerji tedarikçisi haline getirmiştir. Avrupa’daki genişleme süreciyle Rusya’ya yaklaşmaya başlayan NATO, kendisine katılan üyelerin büyük bölümünün aynı zamanda AB üyesi olma yoluna girmeleriyle jeopolitik açıdan avantajlı hale gelmeye başlamıştır. Ancak 2004 yılında zirve yapan bu yakınlaşmadan kısa süre sonra, Rusya kendisine bağımlılığı o yıllarda netleşmiş olan Avrupa’ya Ukrayna enerji tedarik hattında 2006 ve 2009 doğal gaz krizleriyle mesajlar vermeye başlamıştır. Bu mesajlar dolayısıyla NATO tarafından da okunmuş, örgüt (ve aynı dönemde daha yoğun şekilde AB) 2006 Riga Zirvesi’nden itibaren enerji güvenliğini kısa sürede gündemine almaya yönelmiştir. Rusya’nın önemli bir enerji aktörü olarak belirip Avrupa enerji güvenliğini olumsuz yönde etkilemeye başlamasıyla, NATO enerji güvenliğine yönelik somut çalışmaları hayata geçirme kararları almaya başlamış, 2010 Stratejik Kavram belgesiyle enerji güvenliği meselesi artık açık ve doğrudan bir güvenlik sorunu olarak tanımlanarak buna yönelik tedbirler geliştirme yoluna girmiştir.

2010 sonrasında ise küresel enerji (geçiş) gündeminin belirgin şekilde yükselmeye başladığı görülmektedir. Fosil kaynaklara bağımlılık, Rusya’nın doğal gaz krizleri ve ardından Arap Baharı’yla Akdeniz hattında yaşanan üretim ve tedarik sorunlarının yanında ABD enerjide yeni kaynakları geliştirmeye yönelmiştir. Özellikle Batı’da enerji geçişine uyumlaşma çabaları bu dönemde yoğunlaşmaya başlamıştır. Rusya’nın 2014’te Kırım’ın işgalinden 2022’de sıcak savaşa dönüşen agresif Ukrayna politikası, enerji ihracatını sürekli dış politika aracı olarak kullanma tehdidi ve bu arada ABD’nin Avrupa’ya LNG ihracatına başlayarak Rusya’ya rakip olarak Avrupa pazarında belirmesi gibi gelişmeler aslında NATO (ABD)-Rusya arasındaki genel sürtüşmenin enerji düzleminde de karşılık bulmasına yol açmıştır. Enerji ilişkileri ve meseleleri, taraflar arasında yıllar içinde yükselen gerilimin en önemli nedenlerinden biri olarak belirmiştir. Rusya ve Batı arasındaki gerilimler arttıkça, NATO enerji güvenliği yaklaşımını derinleştirme yönünde adımlarını hızlandırmıştır. Enerji güvenliğinin şekillenmeye başladığı 2010 sonrasında her NATO zirvesinde enerji güvenliği tedricen artan önemde bir başlık olarak değerlendirilmiş, Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte

NATO çalışmaları daha önce hiç olmadığı kadar yoğunlaşmıştır. Başta Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi olmak üzere enerji güvenliği özelinde oluşturulan bütün kurumsal yapılar 2010 sonrasında kurulmuştur. Müttefiklerin stratejik bilinçliliğinin artırılmasına, kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin destek verilmesine ve enerji tedarikinin güvence altına alınmasına ilişkin NATO rolleri bu dönemde tanımlanmıştır. Bu rolleri yerine getirmeye yönelik enerjiyle ilgili tüm faaliyetler (projeler, tatbikatlar-denemeler-test çalışmaları, araştırma-çalışma-analizler, konferans-fuarlar ve eğitim faaliyetleri) 2014 sonrasında yoğunlaşmak suretiyle yine bu dönemde hayata geçirilmiştir ve son yıllarda sayıları da artmaktadır. Son dönemde ayrıca iklim meselesiyle yan yana ilerleyen bir enerji geçişi ve güvenliği anlayışı belirlemeye başlamıştır. Bahsedilen enerjiyle ilgili faaliyetlerde yıllar içinde artan oranda yeni ve yenilenebilir enerjiye ağırlık verildiği görülmektedir. Ayrıca 2011-2012 Akıllı Enerji Girişimi, daha sonra bütünleştirildiği 2014 Yeşil Savunma Çerçevesi gibi özel programlara ek olarak 2021 yılından itibaren Operasyonel Enerji Kavramı çalışmasına başlanmıştır. Bu programlar NATO'nun son yıllarda yine bir başlık olarak tasarımıladığı iklim değişikliğiyle mücadele çerçevesindeki enerji geçişi hususunda kesişen bazı içeriklerle geliştirilmiştir.

NATO gibi askeri iş birliği odaklı bir örgütün enerji güvenliği meselesinde kolektif bütüncül bir yaklaşım hazırlayarak harekete geçebilmesinin zor olacağı, ancak enerji güvenliğinin spesifik boyutları üzerinde Müttefikler arasında sağlanacak ortak çıkar zeminiyle belli bir yol kat edilebileceği açık bir durumdur. Neticede NATO da bu yolu takip etmektedir. Örgütün günümüzde fosil kaynakların üretim ve taşınması ağırlıklı olmak üzere kritik altyapıların korunması, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, verimliliğın sağlanması ve yeşil teknolojileri önceleyen, iklim-enerji bağlantısını ise enerji geçişi dinamikleriyle sınırlı tutan, yani enerji güvenliğine oranla daha düşük iklim profiline sahip bir aktör olarak tanımlanması mümkündür. Uluslararası sistemde enerji ilişkilerini etkileyecek bir düzeyi hedeflediğine dair henüz bir veri görülmemektedir. Ancak küresel politikanın enerji bağlamındaki geçişine de ciddi hazırlık yapmaktadır. Enerji güvenliği karakteri özelinde, Müttefiklerini geçiş dinamiklerine hazırlanmaya yönlendiren, uyumlanmaları için ar-ge desteği veren bir kolektif öğrenme örgütüne dönüşme sürecinde olduğu görülmektedir.

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA**Basılı Eserler**

- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2013). *NATO Accredited Centres of Excellence 2014*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2015). *NATO Accredited Centres of Excellence 2015*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2015). *NATO Accredited Centres of Excellence 2016*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2017). *NATO Accredited Centres of Excellence- 2017 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2017). *NATO 2018 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2018). *NATO 2019 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2020). *NATO 2020 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2020). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2021 Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2021). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2022 Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2022). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2023). *NATO Accredited Centres of Excellence 2024 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia.
- ASIA PASIFIC ENERGY RESEARCH CENTRE (2007). *A Quest For Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints*, APERC-Institute of Energy Economics, Japan.
- AZZUNI Abdelrahman ve BREYER Christian. "Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review", *WIREs Energy and Environment*, 7:1, 2018, 1-34.
- BALKAN ŞAHİN Sevgi ve ÇETİNER Özge (2024). "NATO's Securitisation of Climate Change in the Arctic", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20:47, 83-98.
- BAYSAL Başar ve KARAKAŞ Uluç (2017). "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", *Uluslararası İlişkiler*, 14:54, 21-44.
- BİRESSELİOĞLU Mehmet Efe (2012). "NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu", *Uluslararası İlişkiler*, 9:34, 227-252.
- BITOUN Jonathan (2014). *Operational Green: Enhancing NATO's Energy Supply Security*, Research Paper 6, NATO Defence College Research Division, Rome.
- BOCSE Alexandra-Maria (2020). "NATO, Energy Security and Institutional Change", *European Security*, 29:4, 436-455.
- CHERP Aleh ve JEWELL Jessica (2014). "The Concept of Energy Security: Beyond the Four As", *Energy Policy*, 75, 415-421.
- ÇELİKPALA Mitat (2014). "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 75-99.
- EKŞİ Muharrem (2010). "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımları: Stratejik Çözömler Çerçevesinde Geleceğe Dair Seçenekler, Yönelimler ve İkilemler", *Stratejik Öngörü Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 15-16, 32-49.
- ELKHATAT Ahmed ve AL-MUHTASEB Shaheen (2024). "Climate Change and Energy Security: A Comparative Analysis of the Role of Energy Policies in Advancing Environmental Sustainability", *Energies*, 17:13, 3179, 1-31.
- EUROPEAN COMMISSION (2022). *EU Energy in Figures, Statistical Pocketbook 2022*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- HAMMACK Katherine (2015). "The Army's Approach to Installation and Operational Energy Security Challenges", John R. Deni (ed.), *New Realities: Energy Security in the 2010s and Implications for the U.S. Military*, United States Army War College Press, Pennsylvania, 275-283.
- KALEHSAR Omid Shokri (2020). *Hazar Havzasında Amerika'nın Enerji Diplomasisi*, Astana Yayınları, Ankara.
- KARAOŞMANOĞLU Ali L. (2014). "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 3-38.
- KERTYSOVA Katarina (2023). "Towards a Greener Alliance: NATO's Energy Efficiency and Mitigation Efforts", Timothy Clack, Ziya Meral & Louise Selisny (ed.), *Climate Change, Conflict and (In) Security: Hot War*, Routledge, Abington and New York, 171-188.

- KHAMASHURIDZE Zurab (2008). “Energy Security and NATO: Any Role for the Alliance?”, *Connections: The Quarterly Journal*, 7:4, 43-58.
- MILESKI Toni (2012). “NATO-Energy Security Discourse”, *Security Dialogues*, 3: 1, 25-36.
- PALA Cenk (1996). *20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar Petrol Krizlerinin Perde Arkası*, Kavram Yayınları, İstanbul.
- SEVİM Cenk (2019). *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- SOVACOOOL Benjamin K. BAUM Chad ve LOW Sean (2023). “The Next Climate War? Statecraft, Security, and Weaponization in the Geopolitics of a Low-carbon Future”, *Energy Strategy Reviews*, 45, 101031, 1-16.
- STROJNY Jacek, KRAKOWIAK-BAL Anna, KNAGA Jarosław ve KACORZYK Piotr (2023). “Energy Security: A Conceptual Overview”, *Energies*, 16: 13, 1-35.
- ŞAHİN Çiğdem (2023). “NATO ve Enerji Güvenliği: AB Ekseninde Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerine Olası Etkiler”, *VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi NATO ve Türkiye Bildiri Özetleri Kitabı*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 127-129.
- ŞAHİN Çiğdem ve NURIYEV Kamil (2021). “Rusya’da Enerji Sanayisinin Gelişimi ve Günümüzde Rus Enerji Stratejisi”, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4:4, 49-76.
- YERGIN Daniel (2011). *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, The Penguin Press, New York.

İnternet Kaynakları

- BAK Osman (2013). “Report: New Energy Ideas for NATO Militaries: Building Accountability, Reducing Demand, Securing Supply”, *NATO Parliamentary Assembly Science and Technology Committee Sub-Committee on Energy and Environmental Security*, https://www5.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/2020/2013_new_energy_ideas.pdf, erişim 02.01.2024.
- BALTIC DEFENSE COLLEGE (2024). “Operational Level Energy Security Course”, <https://www.baltdefcol.org/1525>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “What is NATO ENSEC COE”, <https://www.enseccoe.org/about-us/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “NATO Operational Energy Concept Development”, <https://www.enseccoe.org/projects/table-top-exercise-coherent-resilience-2023-baltic-core-23-b-2/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “Publications”, <https://www.enseccoe.org/publications/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “Energy Efficiency in Military Operations Course (EEMOC)”, <https://www.enseccoe.org/courses/energy-efficiency-in-military-operations-course-eemoc/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “ADL Energy Security Course”, <https://www.enseccoe.org/courses/adl-energy-security-course/>, erişim 05.01.2024.
- EUROSTAT (2024). “Statistics Explained- EU Imports of Energy Products - Latest Developments”, Data Extracted in March 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_latest_developments, erişim 24.03.2024.
- GALLIS Paul (2007). “NATO and Energy Security”, *CRS Report for Congress*, RS22409, <https://sgp.fas.org/crs/row/RS22409.pdf>, erişim 23.02.2024.
- GLOBAL FIREPOWER (2023). “Military Strength Ranking”, <https://www.globalfirepower.com>, erişim 23.07.2023.
- LARSEN Kristian Knus (2015). “Unfolding Green Defense: Linking Green Technologies and Strategies to Current Security Challenges in NATO and the NATO Member States”, Centre for Military Studies, The University of Copenhagen, https://cms.polsci.ku.dk/publikationer/unfolding-green-defense/Unfolding_Green_Defense_CMS-rapport.pdf, erişim 16.12.2022.
- MONAGHAN Andrew (2008). “Energy Security: NATO’s Limited, Complementary Role”, NATO Defence College, https://www.files.ethz.ch/isn/56022/rp_36en.pdf, erişim 08.02.2024.
- MONAGHAN Andrew (2009). “NATO and Energy Security After the Strasbourg-Kehl Summit”, NATO Defence College, <https://natolibguides.info/energysecurity/reports>, erişim 08.02.2024.
- NATO (1991). “The Alliance’s New Strategic Concept”, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (1999). “The Alliance’s Strategic Concept”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2006). “Riga Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2008). “Bucharest Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2009). “Strasbourg/Kehl Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm, erişim 15.11.2023.

- NATO (2010). “Lisbon Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2010). *Aktif Katılım, Modern Savunma. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram*, Division Diplomatie Publique de l’OTAN, Bruxelles, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, erişim 15.11.2023.
- NATO (2012). “Chicago Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2014). “Wales Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2014). “Green Defense Framework”, https://natolibguides.info/ld.php?content_id=25285072, erişim 15.11.2023.
- NATO (2016). “Warsaw Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2018). “Brussels Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2019). “Test Smart Energy Technologies”, <https://www.natomultimedia.tv/app/asset/650590>, erişim 23.07.2023.
- NATO (2021). “Brussels Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2021). “NATO Climate Change and Security Action Plan”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm, erişim 16.12.2023.
- NATO (2022). “Madrid Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2022). “2022 Strategic Concept”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, erişim 15.11.2023.
- NATO (2022). *Climate Change & Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report 2022*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/280622-climate-impact-assessment.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO (2023). “Operations and Missions: Past and Present”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, erişim 07.25.2024.
- NATO (2023). *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report Second Edition 2023*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230711-climate-security-impact.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO (2023). “Vilnius Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2023). “Energy Security”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2024). “David van Weel Assistant Secretary General for Innovation, Hybrid and Cyber 2020”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/who_is_who_179317.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2024). *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report Third Edition 2024*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/240709-Climate-Security-Impact.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO School (2024). “M3-131 Energy Security Strategic Awareness Course”, <https://www.natoschool.nato.int/Academics/Resident-Courses/Course-Catalogue/Course-description?ID=134>, erişim 12.03.2024.
- NEIMARK Benjamin, BELCHER Oliver ve BIGGER Patrick (2019). “The US Military is a Bigger Polluter than More than 100 Countries Combined”, <https://qz.com/1655268/us-military-is-a-bigger-polluter-than-140-countries-combined>, erişim 23.07.2023.
- NSPA (2024). “Central Europe Pipeline System (CEPS)”, <https://www.nspa.nato.int/about/ceps>, erişim 12.03.2024.
- SENT (2015). “Smart Energy Team (SENT) Comprehensive Report on Nations’ Need for Energy in Military Activities, Focusing on a Comparison of the Effectiveness of National Approaches to Reduce Energy Consumption”, The NATO Science and for Peace and Security Programme, <https://www.nato.int/science/project-reports/Smart-Energy.pdf>, erişim 12.03.2024.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2023). “Energy Transition Index”, https://www.weforum.org/reports/fostering-effective-energy-transition-2023/country-deep-dives_a57a63d0d5?_gl=1*1f3dcex*_up*MQ..&gclid=EA1aIQobChMI8ovc65iTgAMVSpjVCh0q7Q3DEAAAYASAAEgISTPD_BwE#report-nav, erişim 16.07.2023.

Azerbaycan-Türkiye Relations in the Context of Security Community: One Nation, Two States

Güvenlik Toplumu Bağlamında Azerbaycan-Türkiye İlişkileri: Bir Millet İki Devlet

Zehra KARAYEL*

Abstract

The cooperative relations between Türkiye and Azerbaijan have benefitted them in recent years individually and collectively; they have developed and pursued collective interests. This study aims to discover the nature of the relationship between Türkiye and Azerbaijan in the context of the security community. With the expanding brotherly relations among the people, the two countries created a common entity similar to what Karl Deutsch called a "security community". Constructivist scholars Adler and Barnett brought some path-dependent variables and classifications to the concept of the security community, making research on this subject easier to conduct. This paper will evaluate the recent developments between the two countries using the case analysis method in light of the criteria these security community theorists developed and determine its place in security community classification. It will argue that the relationship qualifies a mature security community as cooperation created common goals and interests that bound them together and developed mutual trust and identity. The paper will contribute to the literature on the security community and the countries' foreign policy.

Keywords: Security Community, Türkiye, Azerbaijan, TANAP, Karabakh, Turkic Council

Öz

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki iş birliği, son yıllarda söz konusu her iki ülkenin de çıkarına hizmet ettiği gibi, kolektif çıkarlar ortaya koyup ve bunları kollamalarını sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkinin doğasını güvenlik toplumu bağlamında ele almaktır. İki toplum arasında güçlenen kardeşlik ilişkileriyle birlikte ülkeler, Karl Deutsch'un "güvenlik toplumu" olarak adlandırdığı yapıya benzer bir ortak varlık ortaya koymuştur. İnşacı akademisyenler Adler ve Barnett de güvenlik toplumu kavramsallaştırmasına dahil ettikleri izlek bağımlı değişkenler ve sınıflandırmalarla konuyu araştırma yapmaya daha uygun hale getirmiştir. Makale, güvenlik toplumu kuramcılarının ortaya koyduğu kriterler ışığında vaka analizi yöntemiyle iki ülke ilişkilerindeki gelişmeleri değerlendirerek güvenlik toplumu sınıflandırmasındaki yerini belirleyecektir. İş birliğinin, iki ülkeyi birbirine bağlayan, karşılıklı güven ve ortak kimliği teşvik eden ortak hedefler ve çıkarlar meydana getirdiğinden bahisle ilişkilerin olgun bir güvenlik toplumuna tekabül ettiğini tartışacaktır. Çalışmanın hem güvenlik toplumu hem de ülkelerin dış politika literatürüne katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Toplumu, Türkiye, Azerbaycan, TANAP, Karabağ, Türk Konseyi

* Research Assistant., Hitit University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Political Science and Public Administration, Çorum, Türkiye. e-mail: zehrakarayel35@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8744-3215

Geliş Tarihi / Submitted:
11.10.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
16.12.2024

Introduction

Trans Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP) project, Azerbaijan's Karabakh Victory, and the recently rising Turkic Council are developments that draw the attention of the international public to Türkiye-Azerbaijan cooperation. Bilateral relations and increasing interaction between Türkiye and Azerbaijan, which have steadily strengthened over the years, are not only cooperation at the state level but also solidarity in the social domain. The state of social unity and partnership that Heydar Aliyev expressed as "one nation, two states" during his visit to Türkiye in 1994 is reminiscent of the concept of the "security community" that was put forward by Deutsch in the 1950s. It is thought that the two countries, which have significant cultural, linguistic, and historical commonalities, gradually formed a security community after the independence of Azerbaijan.

Although the cooperation between the two countries draws attention to the recent achievements, they have developed institutionalized cooperation and coordination in a wide range of fields since the 1990s. They have been operating on many common international platforms and support each other in many global issues. In this direction, the two countries established a Strategic Partnership in 2010 and a Strategic Alliance in 2020. The development of the Turkic Council, which has become a shining star in recent times, is the product of the joint efforts made since the 1990s. The giant TANAP project is a continuation of the energy transportation projects that started in the 1990s. The victory achieved in Karabakh in 2020 was the result of military training and technical and equipment cooperation that began in the early 1990s.

Coordination and cooperation between two states, whose diversity and intensity have increased over the years, is a process that shapes identities and interests. Beyond being a military/political alliance, the two countries form a social entity. From song contests to solidarity in instances of war and disasters, there is a profound mutual sympathy and sense of unity between the two peoples. Adding developing technology and transportation opportunities to the convenience of a common language and culture, the interaction between the two peoples has created similar preferences and modes of living.

The relationship was studied from economic, energy, and diplomatic dimensions from a realist perspective and with a focus on economy, energy, and diplomacy.¹ However, recently, the social dimensions of the relationship have also been studied by Şahin and Selvi²

---

1 Reha Yılmaz, "Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Son Dönem", *Bilge Strateji*, 2:2, 2010; Mehmet Dikkaya and Deniz Özyakışır "Developing Regional Cooperation Among Turkey, Georgia and Azerbaijan: Importance of Regional Projects", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 13:1, 2008; Çağla Gül Yesevi and Burcu Y. Tiftikçigil, "Turkey-Azerbaijan Energy Relations: A Political and Economic Analysis", *International Journal of Energy Economics and Policy*, 5:1, 2015, pp. 27-44; Şaban Kardaş and Fatih Macit, "Turkey-Azerbaijan Relations: The Economic Dimension", *Journal Of Caspian Affairs*, 1:1, 2015, pp. 23-46; Nuray Erdoğan, "Tanap Projesinin Türkiye ve Azerbaycan Enerji Politikalarındaki Yeri ve Önemi", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10:3, 2017, pp. 10-26; Elchin Suleymanov, Cihan, Bulut and Farhad Rahmanov, "Economic And Political Analysis of Azerbaijan-Turkey Energy Relation", Ssrn Scholarly Paper 3060066, *Social Science Research Network*, 2017, <https://papers.ssrn.com/abstract=3060066>; Aynur Baba-Zada, "Türkiye – Azerbaycan Diplomatik İlişkiler: 1918-2014", Master Thesis, İnönü University, Sakarya, 2016; Araz Aslanlı, "Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25:1, 2018; Erjada Progonati, "Türkiye ile Azerbaycan Arasındaki İlişkilerinin Enerji Jeopolitiği", *Journal of Current Researches on Business And Economics*, 11, 2021, pp. 73-92; Elvin Jabrayilzade, "Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Siyasi, Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Değerlendirilmesi", Master Thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, 2021; Nigar Huseynli, "Effect of Renewable Energy and Traditional Energy Production on Economic Growth: The Case of Turkey and Azerbaijan", *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12:3, 2022.

2 Çiğdem Şahin and Yunus Emre Selvi, "Türkiye'nin Azerbaycan'a Yönelik Kamu Diplomasisi ve Etkileri", *Avrasya Etüdlere*, 61, 2022, pp. 245-280.

and Derman³ published their papers on public diplomacy. Ghanbarlou⁴ and Ibrahimova⁵ made their contributions about the effects of television series and social media on bilateral relations, respectively, yet without holding onto a concrete theory.

Some studies are suspicious of the sustainability of good relations between the two countries, claiming that divergence of interests, cultural differences, and the “hegemonic” nature of the relationship⁶ would surpass the “pragmatic” cooperation and “superficial” brotherly discourse and commonalities,⁷ primarily based on the governmental change in Türkiye and the Armenian rapprochement of Ankara.⁸ However, the common feature of these studies is that they all presume the realist perspective’s superiority over other theories. Aliyev,⁹ for instance, supports their claim explicitly based on this realistic superiority.

In short, most studies investigated the relationship between the two countries from a realist perspective, ignoring societal domain, identities, and the change in process that proved an essential part of the bilateral relations. A couple of studies focused on social dimensions exclusively, not in an integrated fashion with the material factors that affected the relationship. However, the developing relationship and increasing cooperation areas between Türkiye and Azerbaijan were not only institutionalized in the policy-making domain but also added up within societal relations and established profound ties that bound the people together and became a drive/force for cooperative relations to consider in policy-making. That necessitates a constructivist analysis of the relations that would integrate the material factors with the social aspects and include path-dependent variables, change, and add up in the process, such as institutionalization identity formation.

This article will examine the nature of the relationship by the criteria put forward by the security community theorists using the case analysis method and theorize the nature of the relationship. It will begin by introducing the original concept of the security community, which Deutsch put forward in the 1950s. Then, the constructivist elaboration of the theory by Adler and Barnett, such as the development process (tiers), the factors affecting the process, and security community types will be presented. The article will then summarize the bilateral relations from many aspects, including societal dimensions since Azerbaijani independence, and identify the factors given by the two theorists in the relationship. Finally, the article will argue that the relations qualify as a loosely coupled mature security community.

3 Giray Saynur Derman, “Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Siyasal ve Ekonomik Boyutları ve Kamu Diplomasisi”, *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2:2, 2022.

4 Raheb Mohammadi Ghanbarlou & Aykut Sığın, “Türk Televizyon Dizilerinin Azerbaycan Toplumunu Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkilerini Anlamaya Yönelik Bir Değerlendirme”, *Journal of Turkish Studies*, 15:1, 2020, pp. 583-592.

5 Pervane İbrahimova, “The Role of Social Media in the Process of Development of the Socio-Political Structure of Turkish Society and Azerbaijani-Turkish Relations”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6:1, 2023, pp. 58-69.

6 Elbay Aliyev, Azerbaijan - Turkish Relations (1992-2012): A Foreign Policy Account, *Master Thesis*, Middle East Technical University, Ankara 2012; Vahram Ter-Matevosyan, Hülya Demirdirek, Orhan Gafarlı, Yana Zabanova, & Andrea Weiss, “Turkish Societal Actors in the Caucasus”, *Caucasus Analytical Digest (CAD)*, 86, 2016.

7 Elif Kanca, “The “Single Nation, Two States” Idea: Turkey-Azerbaijan Relations in the Post-Soviet Period”, *Уроки Истории XX Века: “Мы” и “Наши Соседи” (Турция и Южный Кавказ)*, 161, 2012; Lilit Mayilyan, “Understanding the Underlying Dynamics of Turkish-Azerbaijani Relations: “One Nation, Two States?””, *Eurasia Contemporary IX*, 9:1, 2023, pp. 39-67.

8 Fariz İsmailzade, “Turkey-Azerbaijan: The Honeymoon is Over”, *Turkish Policy Quarterly*, 4:4 2005, pp. 1-11; Rovshan İbrahimov, “Turkish Foreign Policy Towards Armenia in 2008-2009: Impact on Azerbaijani-Turkish Relations”, *Bilge Strateji*; 12, 2015; Mehmet Dikkaya and Jason Strakes, “A Paradigm Shift in Turkish-Azerbaijani Relations? Result For Turkish Armenian Reconciliation Process Between 2008 And 2010”, *Review of Socio-Economic Perspectives*, 2:1, 2017, pp. 84-102.

9 Elbay Aliyev, Azerbaijan - Turkish Relations (1992-2012): A Foreign Policy Account, *Master Thesis*, Middle East Technical University, Ankara, 2012, p. 68.

1. Theoretical Framework

Security community, a concept put forward by Karl Deutsch in the 1950s, is “a community integrated to the extent that its members feel assured of resolving their disputes with others without escalating into physical conflict”.¹⁰ The only way to resolve the differences between the members of a security community is peaceful change, which occurs when there are enough widespread institutions and habits in a region to create a “sense of community” and a long-term expectation of “peaceful change” within the community. For the emergence of security communities, the harmony of essential values and mutual responsiveness are necessary.¹¹ These two elements ensure mutual trust and that behaviors are mutually predictable. Deutsch also draws attention to the importance of the expected gains from the integration.

Deutsch believes four interconnected criteria must exist to explain how security communities arise. First, a security community can only be developed between governments with complementary trade or transportation policies. Second, the states must communicate with one another. Third, these governments must feel that the cooperation they develop will provide them various advantages. Finally, one party must be aware of the other’s identity to foster loyalty. In addition to these fundamental requirements, Deutsch provides twelve other social and economic conditions for constructing a unified security community, such as establishing common institutions, political allegiance, and shared interests.

Instead of focusing on security communities in their terminal conditions, as Deutsch did, Adler and Barnett¹² center the process leading to the security community with a social constructionist method, thus helping us understand the stages of building a security community. Adler and Barnett describe the security community as “supranational regions composed of sovereign states whose citizens share common expectations for peaceful transformation”.¹³ Adler and Barnett’s security community refers to a shared security mechanism incorporating some type of regional central power comprised of sovereign states. Pluralistic security communities can be categorized based on various factors, including the extent of institutionalization and members’ trust in one another. In this paradigm, the duo created an ideal classification known as the loosely and tightly coupled pluralistic security community. There are few definitions for making sense of shared identity and belonging in the loosely pluralistic security community. Nevertheless, members of the community have a basic understanding that they pose no threat to one another.

Adler and Barnett based their assessments on a three-layered theoretical framework in which they attempted to identify the conditions that will lead to the formation of security communities. The first layer contains material and non-material trigger factors, such as technological developments, external threats, or the impact of the new definitions of social realities. The second layer includes the changes and transformations by members’ interactions. The duo distinguishes between structural factors, like power and ideas, and process factors, like social learning. The dynamic process finally leads to the third layer, where trust is formed and a common identity is built.

Examining the evolution of these communities with a pathway-dependent approach, the duo reveals the nascent, ascendant, and mature stages. In the nascent stage, the relevant

---

10 Karl W. Deutsch, Sidney. A. Burrell, Robert A. Kann, Lee Maurice, Martin Lichterman, Raymond E. Lindgren, Francis L. Loewenheim, Richard W. Van Wagenen. *Political Community and The North Atlantic Area*. Princeton U.P., 1957.

11 Ibid.

12 Emanuel Adler and Michael Barnett, *Security Communities*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.

13 Ibid, p. 30.

actors may not be conscious of creating a political structure envisaging regional integration. However, they tend to interact. Actors coordinate relationships, tending to increase mutual security, reduce the cost of interaction, and encourage more interaction. At this stage, the aim may not be to establish a security community but to trigger mechanisms (common threat perception, the expectation of commercial interest, mutual identity, or organizational belonging) to bring states closer. Actors can increase cooperation, deepen the interaction, and get other members to comply with agreements through international organizations. While actors in the nascent stage are generally utility-driven and require organizational coordination, states in the ascendant and mature stages act focused on building a common identity.

Accordingly, in the second stage, the ascendant stage, various institutions and organizations begin to develop over time due to an increasing number of interactions. In this process, it is seen that the mutual trust between the parties gradually increases, the parties harmonize their identities with each other, and a conceptual sense of partnership is formed. In the ascendant stage, there is closer cooperation in the military field. Security concern (perceived by each other) is significantly reduced while mutual trust deepens. At this stage, the process in which actors mutually shape each other and construct a reliable expectation of peaceful change begins with the joint construction of a common identity. In the maturity stage, a common identity has now been formed, and the parties continue their mutual interactions within the framework of solid common institutional structures and rules. Reaching this stage means that the stage where war or violence will no longer be possible.¹⁴ In this stage, there is institutionalization, supranationalism, and a high degree of mutual trust, and thus, the possibility of military conflict is nonexistent or close to nonexistent. Community may be tightly or loosely coupled at this stage depending on the degree of cooperation and institutionalization. In tightly coupled communities, there is a joint response to common threats and a system of rules applying them all, such as a federation, etc.

According to Adler and Barnett, who divide the factors that encourage the security community into stages, precipitating factors play a role in the first stage.¹⁵ Precipitating factors increase interstate interaction and dialogue and encourage the establishment of social ties. For example, the spread of notions, such as democratization, globalization, cooperative security, and technological developments, may encourage states to align themselves and coordinate their policies mutually. Besides, the expectation of commercial gain, cultural, political, and social homogeneity, and sudden changes in the distribution of military power can also be triggers.

In the second stage, structural and process factors play a role in building mutual trust and identity. Constructivist theorists considered material factors (knowledge and power) as “structural factors” and mutual interaction, international organizations, and social learning as “process factors”. Instead of explaining warlessness only with the balance of power, the security community engages in social processes such as social interaction, norm/habit formation, and identity construction. According to constructivism, the relations between states give meaning to the material conditions.

According to Adler and Barnett, there is a social construction process of community and identity in the security community, which is not only determined by material conditions (e.g., geopolitical concerns).¹⁶ States may unite against a common threat, in line with a shared

¹⁴ Ibid, p. 49-55.

¹⁵ Ibid, p. 37.

¹⁶ Ibid.

interest, or due to identity and social values. However, members of the community must share values and meanings to a certain extent.¹⁷ There should be face-to-face and direct relationships among members in various areas. There should be continuity of interaction so that members can sometimes see it as a responsibility to make short-term concessions for their long-term interests.¹⁸ Thus, actors interact in a way that reflects long-term common interests and spreads reciprocity and trust to overcome fear.

As a structural factor of power (military/economic), security plays a crucial role in building communities. The emergence of communities generally occurred with the initiative of stronger/developed countries in size, power, economy, politics, administration, and education and being the center of attraction. Power continues to be important in the sustainability of the emerging community. Knowledge, another essential structural factor, shapes cognitive structures, shared understandings, and meanings. Cognitive structures critical in defining mutual identity and what is legitimate are determined more by center states.

Process factors are interactions, organizations, and social learning. Mutual interaction can occur in economic, material, political, and technological fields. The quantity, velocity, and diversity of transactions are measured by “dynamic density”.¹⁹ International institutions and organizations contribute to constructing the security community directly (by creating behavioral norms simply by existing) and indirectly (by encouraging mutual trust and a frame of interaction through control and sanction mechanisms). By using these organizations as a platform, states convey their perspectives to each other, re-evaluate their preferences, and rediscover who they are.²⁰

The last of the process factors is social learning, the redefinition or interpretation of reality. Social learning refers to the motivation and capacity of actors to manage or even change their identities and beliefs about the material and social world. Thus, a norm, identity, or cultural practice passes from individual to individual and even from society to society. Therefore, ethnic/linguistic similarity is a facilitator here. Administrative units’ political and organizational capacities are crucial in harmonizing identity and values and ensuring mutual interaction and trust. Thus, in building a community, some states should not weaken compared to others; on the contrary, they should increase their effectual communication capacities.

Individuals generally “internalize” these changes, while governments “instrumentalize” them. In harmonizing core values, manipulations by decision-making elites may occur.²¹ Some sectarian or political values may be emphasized, and some cultural values may be pushed back. The point that should not be disregarded is that mutual trust, interaction, and communication are not only between officials but also between societies and individuals because the security community is not an intrastate pact but a social integration. Therefore, inter-communal interaction and public diplomacy are essential tools. Social learning, which enables the development of a security community, generally occurs through the initiatives of policy-makers and elites.

At the third analytical level, the two essential factors that create serious prospects for peaceful change are mutual trust and common identity.²² These two are mutually supporting factors, yet trust is the premise, and thus, some trust is required to construct a common

---

17 Ibid, p. 31.

18 Ibid, p. 3.

19 Ibid.

20 Ibid, p. 43.

21 Deutsch, et al., *Political Community and The North Atlantic Area*.

22 Adler and Barnett, *Security Communities*.

identity. This limited trust initially involves some risk; it needs to be supported and deepened by a common identity. Trust is a social phenomenon that emerges after the assessment that the other party will behave according to expectations. In many cases, trust is established through the involvement of a third party (government/organization). Afterward, knowledge and belief about the other party become the source of trust or distrust about that party. In other words, as progress is made in the process leading to a security community, it is expected that members will increasingly rely on their knowledge, beliefs, and personal experiences in trusting each other, and therefore, organizations established to build trust will gradually lose their importance.

Another factor that creates serious expectations for peaceful change is identity.²³ Identity is a social concept that explains one's position relative to others. Neither identity nor interest are fixed; they are shaped by interactions in the process. The emergence of a common identity reshapes interests and thus eliminates the security dilemma. In this respect, national and state identities are shaped in relation to those outside that community. The factors that shape new identities are not only commonalities and shared destiny but also differences with those outside the group. Therefore, it is expected that the actors that make up the security community will be distinguished from the outside actors in terms of identity.²⁴

Lastly, a mature community might be tightly or loosely coupled. In a loosely coupled community, identity is built on a positive feature that distinguishes the community from others but unites it within itself. On the other hand, in tightly coupled communities, the collective cognitive distance between members is small, and the community has an identity similar to the corporate identity. While a common identity encourages the state and individuals to act together in line with that identity in loosely coupled communities, individuals' identities exist independently of the international environment and national state identities in tightly coupled communities. The interests of states and the identity of individuals have become the same as those of the community.

2. The Case

With the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in 1991, Azerbaijan gained independence in the South Caucasus. Türkiye was the first state to recognize the independence of Azerbaijan. In the first years of independence, Baku had a hard time due to economic problems and the lack of a regular army to resist the Armenian attacks in Karabakh. Western allies' expectation from Ankara in this period is that Türkiye will constitute an alternative, Western, and democratic model to Russia and Iran. Despite its financial and institutional capacity shortcomings, Ankara assumed the "big brother" role to the Turkic Republics and initiated regular meetings. Ankara's South Caucasus policy at the time was to balance Russia and Iran and to support Azerbaijan. During this time, Baku reinforced its independence and recovered its economy while aiming to save Karabakh.

In Azerbaijan, following a Russian-led foreign policy in the first years of its independence, Pan-Turkist Elchibey assumed power in 1993, which caused a breakthrough. In addition to the troubles with Armenia, a significant decline occurred in relations with Moscow and Tehran. In particular, the "United Azerbaijan" discourse caused concern about territorial integrity in Iran, and thus, Tehran moved closer to Armenia on the Karabakh issue. Attaching importance to relations with the West and Türkiye, Elchibey expected military

---

²³ Ibid.

²⁴ Deutsch, et al., *Political Community and The North Atlantic Area*.

support from Türkiye against the Armenian attacks in Karabakh.²⁵ However, since the conditions of the period did not allow for a unilateral intervention by Türkiye, Ankara made diplomatic efforts for a multilateral intervention. Meanwhile, Elchibey was overthrown in a Moscow-backed military coup in 1993.²⁶

Heydar Aliyev, who came to power in Azerbaijan in June 1993, pursued moderate policies toward Russia to break international isolation and normalize relations with Iran. However, Aliyev did not receive the support he expected from Russia in the Karabakh issue and adopted a balanced policy as of 1994. He took the ceasefire of 1994 in Karabakh as an opportunity to balance Armenia by consolidating his power and gathering his economic and military power. With the “Deal of the Century” signed with Western companies in 1994, Baku strengthened its position economically and increased its strategic importance for the West.²⁷ The United States of America (USA) became a co-chairman of the Minsk group created for the Karabakh issue.

Aliyev visited Ankara in February 1994 to renew trust in the bilateral relations. Leaders of Türkiye and Azerbaijan signed 17 separate agreements in the frame of “Development of Friendship and Multilateral Cooperation”, one of which was about oil transportation. Aliyev articulated the famous phrase “two states, one nation” in the Turkish parliament during this visit. Two governments signed the Oil Production and Sharing Agreement in September 1994.²⁸ Then, a coup attempt to remove Aliyev from power was prevented via Süleyman Demirel’s warning in March 1995.²⁹ Therefore, the friendship between Demirel and Aliyev was significant for bilateral relations. Military cooperation, which started with the training given by Türkiye to Azerbaijani officers in the early 1990s, was advanced and expanded to include technical equipment with the new agreements.³⁰ Azerbaijan, which has developed relations with the North Atlantic Treaty Organization (NATO) since the 1990s, has received significant support from Türkiye in its army-building process, got its military units by NATO standards, and gained operational experience.

The regional balance of power pushes Türkiye and Azerbaijan closer. There is a rivalry between the two power centers in the region: one is created by the cooperation between Russia, Iran, and Armenia, while the cooperation between Türkiye, Azerbaijan, and Georgia creates the other. Tripartite projects, the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Oil Pipeline of 1999 and the Baku-Erzurum (BTE) Natural Gas Line of 2001, which transport the Caspian reserves to Europe and bypass Russia and Iran, were supported politically and financially by the West. These strategic projects also helped isolate Armenia, with which Ankara and Baku have problems. Iran and Russia remain close to Yerevan regarding the Karabakh issue, while Türkiye closed its border with Armenia in 1994 and promised Azerbaijan in 1999 that it would remain closed until the Karabakh issue was resolved. Moreover, due to regional dominance issues, Iran and Russia have been skeptical towards Türkiye and its Turkic ties.

Bilateral commercial relations were encouraged during the Aliyev Era, protocols were implemented to prevent double taxation in 1994, and countries designated each other as the

25 Seçil Öraz Beşikçi, “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Azerbaycan Dış Politikasındaki Stratejik Değişimler ve Yönelimler”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16:2 Kış, 2016, p. 242.

26 İrfan Sancak, “Azerbaijan in Independence Process and Effects of the June Coup on Foreign Policy”, *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7:13, 2018.

27 Beşikçi, “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Azerbaycan”.

28 Sancak, “Azerbaijan in Independence Process”.

29 Baskın Oran, “*Türk Dış Politikası*” Cilt II: 1980-2001, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

30 Tayfun Atmaca, “*Yirminci Yüzyılın Sonunda Azerbaycan ve Türkiye Münasebetleri (1993-1999)*”, Şafak Matbaası, İstanbul, 1999, p. 221; Sancak, “Azerbaijan in Independence Process”.

most mutually favored countries in taxes and duties. An agreement was signed to encourage investments in 1995, and the sectors encouraged have diversified over the years. Cooperation has occurred in joint investments across various sectors, including industry, construction, transportation, and telecommunications. Türkiye was Azerbaijan's largest import partner in the mid-1990s. Although Türkiye fell to second place with the ruble depreciation after the crisis in Russia in 1998, bilateral trade volume generally followed an increasing trend.³¹

Azerbaijan, particularly in the second half of the 1990s, viewed Türkiye as its main ally and role model. Believing that Türkiye had embraced a form of apolitical Islam despite sectarian differences, Azerbaijan permitted Türkiye to operate in the country's religious services sector, which had stagnated during the Soviet period.³² In addition, Heydar Aliyev's arrival in Türkiye for treatment when he was experiencing health problems showed his trust in Türkiye. However, in the early 2000s, there was a change of power in both Azerbaijan and Türkiye. The rise of an Islamist party into power in Türkiye initially worried Azerbaijan about deviations from traditional foreign policy. Nevertheless, the ever-more improved relations proved to be beyond governmental preferences and outlived changing governments.

Bilateral relations, which developed based on heads of state and cultural partnerships in the 1990s, became more institutional and strategic in the 2000s. The BTC oil pipeline started operating in 2005, while the BTE natural gas pipeline began in 2007. Also, in 2007, a deal was signed for another tripartite project, the Baku-Tbilisi-Kars railway project. Although tripartite cooperation significantly impacts the regional balance, the relations between Baku and Ankara differ from their connection with Tbilisi in both intensity and scope. Therefore, the relations between Baku and Ankara have more than commercial or geopolitical benefits.

In 2008, a situation occurred that tested the Ankara-Baku relations. The new government in Ankara, trying to solve its problems with its neighbors, took a step towards normalization with Yerevan. Taking advantage of being in the same football league for an international tournament, Turkish President Abdullah Gül visited Yerevan, assessing that it would make progress both in the Karabakh issue and in ending genocide propaganda. This attempt faced Baku's reaction over the symbolic "flag crisis" in the match. This lack of policy coordination was likely related to the loss of influence of the old elites who carried out Turkish foreign policy for many years. Baku sent a message to Ankara regarding energy prices and the flag arrangement in the Turkish cemetery in Baku. Eventually, the new government in Ankara ended the Yerevan initiative by evaluating that normalization with Armenia (before the Karabakh issue was solved) would damage its relations with Azerbaijan.³³

NATO's expansion policy and the rapprochement of Baku and Tbilisi with the European Union (EU) and NATO eventually pushed Moscow to take an aggressive stance in the South Caucasus. In 2008, Azerbaijan accelerated its relations with NATO, which enabled the USA to lift the arms embargo and provide military aid of 4.3 million dollars. Besides, Azerbaijan is included in the EU Near Neighborhood Policy, the list of the Commonwealth of Independent States (CIS) countries receiving technical support within the EU, and the Europe-Asia Transport Corridor. Then, intending to reassert its dominance in the region, the

31 Araz Aslanlı, "Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25:1, 2018, p. 24.

32 Sofie Bedford, "Turkey and Azerbaijan: One religion—two States?", in *Turkish-Azerbaijani Relations*, Routledge, 2016.

33 Kaan Gaytancıoğlu, "Son Dönem Türkiye-Azerbaycan İlişkileri Çerçevesinde Yaşanan Bayrak Krizi'nin Değerlendirilmesi" *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2:1, 2010, pp. 43-50; Çağla Gül Yesevi and Burcu Y. Tiftikçigil, "Turkey-Azerbaijan Energy Relations: A Political and Economic Analysis", *International Journal of Energy Economics and Policy*, 5:1, 2015, pp. 27-44.

Kremlin intervened militarily in Georgia in 2008. The fact that Western states did not follow a deterrent policy against Russia regarding the invasion of Georgia forced Azerbaijan to be on good terms with Russia.³⁴ Baku, whose expectations from the West decreased significantly in the Karabakh issue, felt the need to pay more attention to regional balances. In the face of Russian aggression, the Caucasus Stability and Cooperation Platform was established among the countries in the region in 2008.

Baku and Ankara signed a High-Level Strategic Partnership and Mutual Assistance Agreement in 2010 to increase cooperation in military, political, commercial, infrastructure, technology, and sociocultural fields. Thereafter, joint ministerial meetings have been held between the two countries. Joint commissions have been established for cross-border interaction in various fields, such as the judiciary, military, diplomatic representation, natural disaster management, international transportation, labor and social security, media, and employment, and the systems have been integrated. Under this agreement, if one party is under an armed attack, the other party can mobilize all its resources, including military means, to assist the party under attack.

New tripartite projects (the TANAP and the Baku-Tbilis-Kars Railway), were added to the two countries' energy and transportation cooperation list. By connecting the Caspian natural gas to the Trans Adriatic Pipeline (TAP) with the TANAP pipeline built up to Edirne, the expectation of economic growth and shared profit has brought the two countries closer together. The TANAP project, implemented entirely with Turkish and Azerbaijani financing and technology, did not offer third countries any rights on the line and reserve. Azerbaijan provided gas flow to Türkiye in 2018 and to TAP at the end of 2020. The railway line was opened in 2017, and cargo transportation between Türkiye and Azerbaijan started in 2019. Türkiye, dependent on foreign sources for energy, has not only increased its energy security through this cooperation but also started to earn income from energy management and transportation as an energy corridor. Turkish Petroleum Corporation (TPAO) has a 19 percent share in the Shah Deniz Field, a 19 percent share in the BTE, and Turkish Petroleum Pipeline Company (BOTAŞ) has a 30 percent share in TANAP.³⁵

A second war for Karabakh broke out between Azerbaijan and Armenia in 2020, and Azerbaijan regained control of Karabakh after many years. While Türkiye delivered significant support for this victory, Russia probably provided tacit approval for this outcome. In addition to military technological support, Ankara stood by Azerbaijan through diplomacy and information efforts and became a party to the war. Türkiye's support of Azerbaijan shows the depth of bilateral relations. With the Shusha Declaration of June 2021, Türkiye and Azerbaijan elevated bilateral relations to the level of High-Level Strategic Partnership and Alliance, increased the depth and scope of cooperation, and included collaboration in the defense industry and establishment of joint law enforcement forces in the scope of interaction.

Ankara's initiatives towards a broader Central Asia since the 1990s, based on historical ties and cultural partnerships, also bore fruit in recent years. Cooperation and dialogue between the Turkic Republics developed through the formation of the regional Turkic Council. In the process leading to the Turkic Council, the most significant support for Ankara's efforts came from Baku, and Azerbaijan served as a bridge. The potential of the route created by the member countries as a trade route has increased significantly

---

34 Nona Mikhelidze, "The Azerbaijan-Russia-Turkey Energy Triangle and its Impact on the Future of Nagorno-Karabakh", *Documenti Istituto Affari Internazionali*, 1018, 2010, pp. 1-8.

35 Yesevi and Tiftikçigil, "Turkey-Azerbaijan Energy Relations".

with the cooperation. This potential, which is attractive for infrastructure investments, will increase the countries' commercial capacity and create a synergy for higher political synergy. Türkiye's political, military, and technological support in Azerbaijan's victory in the Second Karabakh War must also motivate the Organization of Turkic States toward integrating into the Turkic Council in November 2021, right after the Karabakh Victory. The potential of the belt called the Turan Corridor has increased even further with the Karabakh victory in 2020 and the commitment to open the Zenzegur Corridor.

3. Discussion

3.1 Tier One

After the end of the Cold War, ideological differences and the barriers to interaction between the countries diminished, and the cultural similarity (common culture and language) found some space to flourish. Turkish thought was the element that facilitated the interaction. Prevailing democratization, economic liberalization, and integration with the West were the precipitating factors for a security community. Besides, the common threats and interests, especially the energy projects, have encouraged this cooperation. For Azerbaijan, lacking direct access to the open sea, energy export is a matter related not only to its economy but also to its sovereignty and independence. Türkiye is a strategic neighbor for Azerbaijan to open up to Europe and the world. In the 2000s, technological development played a crucial role in creating a unique lifestyle for these two communities.

Geopolitical concerns and the problems these two countries experience with regional actors are similar. Deutsch,³⁶ and Adler and Barnett³⁷ state that common threat perception is one of the factors that can bring two actors closer. Concerns about Russia and Iran in a broader geopolitical arena bring Azerbaijan and Türkiye closer together. Russia causes concerns in Azerbaijan mainly about its independence and sovereignty. Iran mistrusts Azerbaijan regarding its territorial integrity, the Azerbaijani minority within its borders, and the sharing of Caspian Sea reserves. Türkiye's power projection over Central Asia worries Iran and Russia because they compete for regional dominance. Iran is the obstacle to establishing land connections between Türkiye and Azerbaijan. Russia and Iran are generally uncomfortable with Azerbaijan and Türkiye's alliance with the West. However, since both Ankara and Baku experienced some disappointment in their relations with the West in the 2000s, they began diversifying their collaborations and attaching more importance to regional relations. Notably, the cooperation between Türkiye and Azerbaijan allowed them to punch above their weight.

3.2. Tier Two

Power and knowledge are two material factors affecting relationships. Türkiye is superior in population, economy, and military, and the fact that it has more experience in statecraft is the center of attraction. Furthermore, since the Aliyev period, Azerbaijan has become a stronger country in the region with its economic development and balanced policies, making it a valuable ally and commercial partner for Türkiye. Türkiye, as the stronger ally, provided Azerbaijan with military training and equipment and shared its experience in state-building, military, and diplomacy. Having more soft power, Türkiye might have a greater role in determining the norms and the elements of mutual identity. Yet, both countries developed more robust political and administrative units for continuous and effective communication channels.

36 Deutsch, et al., *Political Community and The North Atlantic Area*.

37 Adler and Barnett, *Security Communities*.

Process factors in the second stage are interactions, organizations, and social learning. “Dynamic density” has increased steadily in social, military, economic, and technological fields. Thanks to bilateral and multilateral cooperation, Türkiye and Azerbaijan have taken more initiative in protecting their geopolitical interests. By crowning the existing sympathy and similarities with mutual interaction in various fields, these two countries have developed a relationship based on mutual trust, and the sense of “we” has been encouraged among the people. The social dimension of their relations is one of the most important dimensions that distinguishes Azerbaijan-Türkiye relations from a mere military alliance relationship.

The intensity and diversity of the governmental exchanges between the two countries have also increased. There are common platforms, such as the Turkish Speaking Countries Summit, the Black Sea Economic Cooperation Organization Summit, and the Caucasus Stability and Cooperation Platform, which have helped to increase multilateral interactions since the 2000s. Bilateral meetings have occurred between governments in many areas, including military, security, intelligence, energy, and investment. Türkiye and Azerbaijan introduced a joint economic cooperation program and took steps to increase the number of their projects in the field of energy. Furthermore, these two states also advanced coordination in foreign policy during this period. Azerbaijan launched flights to the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in 2005 to support Ankara on the Cyprus issue. Türkiye passed a decision at the Council of Europe in the same year that Armenia was an occupier in Karabakh. As of 2008, the state leaders of Türkiye and Azerbaijan began to make their first post-election overseas visits to each other, which has now become a tradition.

The two countries’ energy, trade, and investment cooperation has improved spectacularly. Energy is one of the critical topics in this regard. The Türkiye-Azerbaijan cooperation on energy, which started with triple projects, was crowned with TANAP. These long-term giant investments show that these two countries have stable and reliable relations built over time, creating a unity of interest between the two countries. The trade volumes of the two countries with each other are disproportionate to their GNP.³⁸ Türkiye has been the second-largest exporter to Azerbaijan since 2016, and the two countries signed a Preferential Trade Agreement in 2020. The foreign trade volume between the two countries was 5.02 billion dollars in 2021: 2.34 billion dollars in Turkish and 2.68 billion dollars in Azerbaijani exports. Strategic items exported from Türkiye to Azerbaijan include aircraft, helicopters, UAVs (unmanned air vehicles), and UCAVs (unmanned combat air vehicles).

Türkiye’s total investment in Azerbaijan between 2002 and 2020 has reached 12 billion dollars, while Azerbaijan’s investment in Türkiye during the same years has reached 19.5 billion dollars.³⁹ Azerbaijan consortium State Oil Company of Azerbaijan Republic (SOCAR) and Turkish Petrochemical Company (Petkim) set up Star Refinery in İzmir, which produces processed petroleum products (such as jet fuel.) and currently meets 25 percent of the internal needs. Starting its operations in 2018, Star Refinery is the highest investment (6.3 billion dollars) made by the private sector in a single location in Türkiye. The total investment made by SOCAR in Türkiye in the last 15 years has reached 18 billion

---

38 Elyar Türker, “*Azerbaijan-Turkey Political Relations, Social Capital and Gravity Theory*”, 2022, p. 32-40.

39 Azerbaijan (AZE) and Türkiye (TUR) Trade | OEC, <https://www.mfa.gov.tr/economic-relations-between-turkey-and-azerbaijan.en.mfa>, accessed 16.09.2023; Economic Relations between Türkiye and Azerbaijan / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, <https://www.mfa.gov.tr/economic-relations-between-turkey-and-azerbaijan.en.mfa>, accessed 16.09.2023.

dollars.⁴⁰ Moreover, Türkiye is the largest investor in Azerbaijan's non-hydrocarbon sectors through its 12 billion dollars in investment.⁴¹

Social learning as a process factor is redefining or reinterpreting the reality at social and governmental levels. The capacity of administrative units and ethnic/linguistic similarity are crucial in harmonizing values, interests, and identity. The main reason for straining relations over the flag crisis in 2008 was the lack of policy coordination due to the interruption of regular communication links. Thus, the institutionalization of coordination for the regular convey of mutual expectations is critical. After finding an Azerbaijani flag at the body search at the entrance of the Armenia and Türkiye football match in 2023, Turkish police kissing and respectfully receiving it presents an example of social learning. Besides, there should be continuity of interaction so that the parties see it as their responsibility to make short-term concessions for their long-term interests. Baku's launching flights to TRNC in 2005 at the request of Ankara and at the expense of drawing the EU's reaction and potentially contradicting its claims in Karabakh is an example of this trade-off.

Besides the communication channels and commissions, face-to-face and direct relationships among members in various areas should increase for social learning to occur among people. The decisions the administrators took and the agreements they made, combined with the developing technologies and transportation opportunities in the 2000s, helped the interaction between Turkish and Azerbaijani people increase. The Eurovision Contest is just one example of how people's favor towards each other has been visible for many years. Social media platforms helped to increase the interaction between two people with high intelligibility in Turkish and Azerbaijani languages.⁴²

In recent years, citizens of both countries have preferred to study, work, and live in each other's countries more comfortably. The visa-free travel period between the two countries has started in 2021. Currently, most interactions occur in the field of education and trade. Of the 27,943 students who went abroad to study from Azerbaijan between 2000 and 2021, 10,645 chose Türkiye. Of the 60,905 international students studying at Azerbaijani (state and foundation) universities between 2000 and 2020, 33,955 were students from Türkiye.⁴³ With the trade initiative between these two countries, Azerbaijani people increasingly preferred Turkish e-commerce sites. The governments' mutual good treatment of each other's citizens plays a crucial role in the countries hosting each other's nationals in large numbers.

Leaders use public diplomacy to appeal to each other's public opinion because civil society is crucial in increasing mutual understanding and dialogue.⁴⁴ One remarkable use of public diplomacy is that Turkish President Recep Tayyip Erdoğan read the poems of Azerbaijani national poets Ahmed Javad and Bakhtiyar Vahapzade after the Karabakh Victory in 2020. Today, public diplomacy towards Azerbaijan is carried out by Turkish governmental units responsible for education and religious services, such as the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) and Yunus Emre Institute. Non-governmental organizations connecting these two countries increased in number in the 1990s and boomed in the 2000s,

40 Star Refinery Reached 113 Percent Capacity Utilization Rate in 2022, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/star-rafineri-2022de-yuzde-113luk-kapasite-kullanim-oranina-ulasti/2881606>, accessed 16.09.2023.

41 Aslanlı, "Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri", s. 22; Jabrayilzade, "Azerbaycan Ve Türkiye Arasındaki Siyasi, Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Değerlendirilmesi", pp. 58-59.

42 İbrahimova, "The Role of Social Media in the Process of Development of the Socio-Political Structure".

43 Şahin and Selvi, "Türkiye'nin Azerbaycan'a Yönelik Kamu Diplomasisi ve Etkileri".

44 Ibid.

most of which carried out joint work in difficult times such as disasters, terrorist attacks, and war.⁴⁵

The Azerbaijani government has adopted a religious services policy to put sectarian elements in the background and emphasize cultural elements instead.⁴⁶ This change is an example of elite manipulation to harmonize core values. In 2009, TRT Avaz started its operations in different dialects, including Azerbaijani Turkish. Azerbaijani state consortium SOCAR acquired the Star Media Group in Türkiye in 2013. A study shows that Turkish series and television programs are in great demand in Azerbaijan because the Azerbaijanis find many cultural commonalities.⁴⁷

3.3 Tier Three

The two countries have developed an entity that differentiates them from other regional actors where there is mutual trust, a sense of community, and thus dependable expectation for peaceful change. According to the results of the KONDA research report, 66% of the Turkish public chose Azerbaijan as the most reliable country for supplying energy.⁴⁸ A research conducted in Azerbaijan in November 2020 asked, “Which state flag, other than the Azerbaijani state flag, do you sympathize with?” and 95.1% of the participants answered, “The Turkish flag”. Another remarkable result from the research is the answer given to the question, “Do you believe that the Turkish army will support Azerbaijan if the war starts in Karabakh?”. The answer to this question is “yes” with 94.9%.⁴⁹

The solidarity between the Turkish and Azerbaijani peoples was apparent during the war in 2020. Brotherly relations with Azerbaijan are one of the rare issues on which there is consensus in Turkish public opinion and domestic politics. Thus, the main opposition parties of the period, the Republican People’s Party (CHP) and the Nationalist Movement Party (MHP), opposed the government’s steps to normalize relations with Armenia between 2008 and 2009 due to its possible effects on relations with Azerbaijan.⁵⁰ Shortly after the war broke out in Karabakh in 2020, the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM) unanimously accepted a bill to send soldiers to Azerbaijan, and all parties except the Peoples’ Democratic Party (HDP) published a statement supporting Azerbaijan. This political support given in the parliament was a reflection of public opinion. The Turkish people followed the Karabakh War widely and uninterruptedly, and Turkish broadcasting organizations significantly contributed to conveying Azerbaijani theses to the world. The message delivered in the military ceremonies held after the Karabakh Victory was that victory belonged to the two countries.

---

45 Araz Aslanlı and Vefa Kurban, “Azerbaycan-Türkiye İlişkileri ve Sivil Toplum Kuruluşları”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3:1, 2016, p. 31-43.

46 Sofie Bedford, Ceyhun Mahmudlu, & Shamkhal Abiov, “Protecting Nation, State and Government: ‘Traditional Islam’” in Azerbaijan. *Europe-Asia Studies*, 73:4, 2021, p. 691-712.

47 İbrahimova, “The Role of Social Media in the Process of Development of the Socio-Political Structure”.

48 KONDA. (2022). *Enerji Tüketimi ve Ekonomi Araştırması* [Survey]. <https://konda.com.tr/uploads/turkiyede-enerji-tuketimi-ve-ekonomi-arastirmasi-5ac4d11d627af5ed19c7a2150a8590abf3bbab1b91ac08adf9cc559790bcd66.pdf>, accessed 07.01.2024

49 Şahin and Selvi, “Türkiye’nin Azerbaycan’a Yönelik Kamu Diplomasisi ve Etkileri”.

50 Bülent and Akpınar, “The relations between Turkey and the Caucasus”.

Conclusion

Drawing lines between the stages of the relationship moving towards a security community is a challenging task. According to Deutsch,⁵¹ the process leading to a security community is not black and white. It is possible that the parties do not define mutual relationships in the same way, and the perceptions of people and that of rulers may not be the same in any given time. Türkiye's embrace of Azerbaijanis escaping from Karabakh due to Armenian occupation in the early 1990s shows that there was a spirit of solidarity and brotherhood between peoples at that time. This feeling of brotherhood and solidarity goes back even further. Although the interaction between Türkiye and Azerbaijan halted during the USSR period, familiarity was never forgotten, and interaction visibly revived after the 1990s. However, the close coordination between governments and the communities' sense of unity has recently become stable.

During the 1990s and 2000s, the relations seemed to be in a nascent stage. There were common threat perceptions and expectations of commercial interest; thus, the interactions were more transactional and interest-driven. Organizational frameworks, such as the relations with the EU and NATO, mattered more in the bilateral relationship in this period than today. Baku's demand for military support during Armenian aggression in Karabakh was not met by Ankara then, partly due to a shortage in capacity and partly due to the lack of a sense of community. Today, it is hard to imagine such a response (or a lack of response, to be precise) from Türkiye if Azerbaijan is under a military attack.

Although there has yet to be a clear indication of the start of the ascendant stage, it is believed to have started around 2010. However, the flag crisis in 2008 indicates that the institutionalization of coordination was delayed due to the change of governments. Besides, Türkiye and Azerbaijan signed a strategic partnership agreement in 2010, and the coordination in various areas became intense. With this 2010 agreement, states announced their military partnership to the world. In the 2010s, the increased mutual trust and coordination between the two countries enabled the execution of large projects without third-party involvement, and the governments rediscovered their (mutual) interests.

When investing in other countries and trading strategic raw materials and energy, states consider not only material factors, such as prices and exchange rates, but also factors, such as intergovernmental political relations, history, culture, and linguistic partnerships. The existence of mutual trust, communication, social organizations, technology transfer, reduced trade costs, and reduced risk of commercial disputes make bilateral trade more predictable and convenient. The acceleration of trade due to partnerships between the countries and political, social, and cultural interaction is called the "law of attraction".⁵²

Some mutual norms and habits were formed in this period around the 2010s. Strengthening cooperation has brought about new common gains/interests and mutual achievements, such as TANAP, the rise of the Turkic Council, and the Karabakh Victory. Azerbaijan became the first (and the only for the time being) former Soviet republic to bypass Russia in its energy export. The BTC pipeline carried approximately 80 percent of Azerbaijan's oil after Azerbaijani independence.⁵³ With the TANAP project, which has become more important for European energy security since the start of the Russia-Ukraine

51 Deutsch, et al., *Political Community and The North Atlantic Area*.

52 Türker, "Azerbaijan-Turkey Political Relations, Social Capital and Gravity Theory".

53 Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline, n.d.

War, Baku reduced its dependence on Russia in gas exports and got to sell more gas. Besides economic interests, energy projects have served Azerbaijan in isolating Armenia.

The Turkic Council, which draws attention to its recent rise, consists of Turkish-speaking countries and, therefore, is based on mutual ethnic and cultural characteristics. However, since the Council member countries sit on the Middle Belt/Corridor, one of the most important global trade and energy routes, the coordination and cooperation they develop have geopolitical importance. Türkiye-Azerbaijan collaboration has a critical role in bringing the Turkic Council to its current state. In parallel with the development of the trade infrastructure for energy and goods between Türkiye and Azerbaijan (BTK Railway, which started operating in 2017, and the Zangezur Corridor, soon to be opened), the Trans-Caspian trade route has become more strategic. These developments may also be helpful for the revival of the Turan Corridor.

Since the Karabakh War in 2020, Türkiye and Azerbaijan have seemed to be in the mature stage of the security community. The Turkish military's technological support was critical to operational success. Bayraktar TB2 and Turkish TRG-300 rockets sent by Türkiye disabled Armenian artillery units and tanks and had a crucial impact on the course of the war. In the post-war agreement, the Zangezur Corridor was opened, which provided a land connection between Türkiye and Azerbaijan, and these two countries called each other strategic allies.

Considering the factors mentioned above, it can be evaluated that the political and social interactions between the two countries have promoted a mutually non-threatening relationship and, thus, formed a security community, as Deutsch calls it. The structure is characterized by a collective "we" awareness that emerges through social communication and interaction among its members. Having no mutual supranational/legal structure, Türkiye and Azerbaijan are assessed to form a loosely coupled security community. This dynamic has facilitated the establishment of a lasting and stable peace between the two countries.

Conflict of Interest Statement:

The author declares that there is no conflict of interest.

REFERENCES

Published Works

- ADLER Emanuel and BARNETT Michael (1998). *Security Communities*, Cambridge University Press.
- ALIYEV Elbay (2012). *Azerbaijan - Turkish Relations (1992-2012): A foreign Policy Account*, Master Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- ASLANLI Araz (2018). "Türkiye-Azerbaycan Ekonomik İlişkileri", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 25:1, 15-27.
- ASLANLI Araz and KURBAN Vefa (2016). Azerbaycan-Türkiye İlişkileri ve Sivil Toplum Kuruluşları, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3:1, 31-43.
- ATMACA, Tayfun (1999). *Yirminci Yüzyılın Sonunda Azerbaycan ve Türkiye Münasebetleri (1993-1999)*, Şafak Matbaası, İstanbul.
- BABA-ZADA, Aynur (2016). Türkiye – Azerbaycan Diplomatik İlişkiler: 1918-2014, *Master Thesis*, İnönü University, Sakarya.

- BEDFORD Sofie (2016). "Turkey and Azerbaijan: One Religion–two States?", Murad Ismayilov & Norman A. Graham (eds.), *Turkish-Azerbaijani Relations*, Routledge, London.
- BEDFORD Sofie, MAHMUDLU Ceyhun and ABILOV Shamkhal (2021). "Protecting Nation, State and Government: 'Traditional Islam' in Azerbaijan", *Europe-Asia Studies*, 73:4, 691-712.
- BÜLENT Aras and AKPINAR Pınar (2011). "The Relations between Turkey and the Caucasus", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 16:3, 53-68.
- DERMAN Giray Saynur (2022). "Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Siyasi ve Ekonomik Boyutları Ve Kamu Diplomasisi", *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2:2,123-156.
- DEUTSCH, Karl W., BURRELL, Sidney. A., KANN, Robert A., MAURICE Lee, LICHTERMAN Martin, RAYMOND E. Lindgren, FRANCIS L. Loewenheim, RICHARD W. Van Wagenen (1957). *Political Community and the North Atlantic Area*. Princeton U.P.
- DİKKAYA Mehmet and ÖZYAKIŞIR Deniz (2008). "Developing Regional Cooperation Among Turkey, Georgia and Azerbaijan: Importance of Regional Projects", *Perceptions: Journal of International Affairs*, 13:1, 93-118.
- DİKKAYA Mehmet and STRAKES Jason (2017). "A Paradigm Shift in Turkish-Azerbaijani Relations? Result for Turkish Armenian Reconciliation Process Between 2008 And 2010", *Review of Socio-Economic Perspectives*, 2:1, 84-102.
- ERDOĞAN Nuray (2017). TANAP Projesinin Türkiye ve Azerbaycan Enerji Politikalarındaki Yeri ve Önemi", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10:3, 10-26.
- GAYTANCIOĞLU Kaan (2010). "Son Dönem Türkiye-Azerbaycan İlişkileri Çerçevesinde Yaşanan Bayrak Krizi"nin Değerlendirilmesi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2:1, 43-50.
- GHANBARLOU Raheb Mohammedi and SİĞİN Aykut (2020). "Türk Televizyon Dizilerinin Azerbaycan Toplumuna Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkilerini Anlamaya Yönelik Bir Değerlendirme", *Journal of Turkish Studies*, 15:1, 583-592.
- HUSEYNLI Nigar (2022). "Effect of Renewable Energy and Traditional Energy Production on Economic Growth: The Case of Turkey and Azerbaijan", *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12:3, 257-261.
- İBRAHİMOV Rovshan (2015). "Turkish Foreign Policy Towards Armenia in 2008-2009: Impact on Azerbaijani-Turkish Relations", *Bilge Strateji*, 7:12, 47-59.
- İBRAHİMOVA Pervane (2023). "The Role of Social Media in the Process of Development of the Socio-Political Structure of Turkish Society and Azerbaijani-Turkish Relations", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6:1, 58-69.
- İSMAILZADE Fariz (2005). "Turkey-Azerbaijan: The honeymoon is Over", *Turkish Policy Quarterly*, 4:4, 1-11.
- JABRAYILZADE Elvin (2021). Azerbaycan ve Türkiye Arasındaki Siyasi, Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Değerlendirilmesi, *Master Thesis*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- KANCA Elif (2012). The "Single Nation, Two States" Idea: Turkey-Azerbaijan Relations in the Post-Soviet Period. *Уроки Истории XX Века: «Мы» и «Наши Соседи» (Турция и Южный Кавказ)*, 161.
- KARDAŞ Şaban and MACİT Fatih (2015). "Turkey-Azerbaijan Relations: The Economic Dimension", *Journal of Caspian Affairs*, 1:1, 23-46.
- MAYILYAN Lilit (2023). "Understanding The Underlying Dynamics of Turkish-Azerbaijani Relations: "One Nation, Two States?"", *Eurasia Contemporary IX*, 9:1, 39-67.
- MIKHELIDZE Nona (2010). "The Azerbaijan-Russia-Turkey Energy Triangle and its Impact on the Future of Nagorno-Karabakh", *Documenti Istituto Affari Internazionali*, 1018, 1-8.
- ORAN Baskın (2012). *Türk Dış Politikası Cilt II: 1980-2001*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÖRAZ BEŞİKÇİ Seçil (2016). Bağımsızlık Sonrası Dönemde Azerbaycan Dış Politikasındaki Stratejik Değişimler ve Yönelimler, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16/2 Kış.
- PROGONATI Erjada (2021). "Türkiye ile Azerbaycan Arasındaki İlişkilerinin Enerji Jeopolitiği", *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 11, 73-92.
- ŞAHİN Çiğdem and SELVİ Yunus Emre (2022). "Türkiye'nin Azerbaycan'a Yönelik Kamu Diplomasisi ve Etkileri", *Avrasya Etüdleri*, 61, 245-280.
- SANCAK İrfan (2018). "Azerbaijan in Independence Process and Effects of the June Coup on Foreign Policy", *Balkan Journal of Social Sciences/Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7:13, 57-71.
- SULEYMANOV, Elchin, BULUT, Cihan, & RAHMANOV, Farhad (2017). *Economic and Political Analysis of Azerbaijan-Turkey Energy Relations* (SSRN Scholarly Paper 3060066). Social Science Research Network. <https://papers.ssrn.com/abstract=3060066>

- TER-MATEVOSYAN Vahram DEMIRDIREK Hülya GAFARLI Orhan ZABANOVA Yana and WEISS Andrea (2016). “Turkish Societal Actors in the Caucasus”, *Caucasus Analytical Digest (CAD)*, 86, 3-5.
- TÜRKER, Elyar (2022). Azerbaijan-Turley Political Relations, Social Capital and Gravity Theory, 6th *International Congress of Eurasian Social Sciences*, Bodrum, Türkiye, 32-40.
- YESEVİ Çağla Gül and TİFTİKÇİGİL Burcu Y. (2015). “Turkey-Azerbaijan Energy Relations: A Political and Economic Analysis”, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 5:1, 27-44.
- YILMAZ Reha (2010). “Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Son Dönem”, *Bilge Strateji*, 2:2, 23-42.

Internet Sources

- AC DİDK T. R. (2023). *Türkiyə Respublikası Diaspor təşkilatları* [Formal]. Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş Üzrə Dövlət Komitəsi. <http://diasporamap.com/az/country/235>, accessed 16.07.2023.
- Azerbaijan(AZE)andTürkiye(TUR)Trade|OEC.* (n.d.). OEC-The Observatory of Economic Complexity. <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/aze/partner/tur?measureBilateralTradeSelector=vizValueOption2>, accessed 16.07.2023.
- Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline.* (n.d.). <https://www.socar.az/en/page/baku-tbilisi-ceyhan-pipeline>, accessed 16.07.2023.
- Economic Relations between Türkiye and Azerbaijan / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs.* (n.d.). <https://www.mfa.gov.tr/economic-relations-between-turkey-and-azerbaijan.en.mfa>, accessed 16.07.2023.
- KONDA. (2022). *Enerji Tüketimi ve Ekonomi Araştırması* [Survey]. <https://konda.com.tr/uploads/turkiyede-enerji-tuketimi-ve-ekonomi-arastirmasi-5ac4d11d627af5ed19c7a2150a8590abf3bbab1b91ac08adf9cc559790bcdd66.pdf>, accessed 01.07.2024.
- STAR Rafineri, 2022'de yüzde 113'lük kapasite kullanım oranına ulaştı.* (n.d.), <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/star-rafineri-2022de-yuzde-113luk-kapasite-kullanim-oranina-ulasti/2881606>, accessed 16.07.2023.

Evaluating Türkiye's Influence in the Somali Peace Process: Positive or Negative Peace?

Somali Barış Sürecinde Türkiye'nin Etkisinin Değerlendirilmesi: Pozitif Barış mı Negatif Barış mı?

Asena BOZTAŞ*

HuriyeYILDIRIM
ÇİNAR**

N. Ceren
TÜRKMEN***

* Assoc. Prof. Dr., Sakarya
University of Applied Sciences,
Faculty of Applied Sciences,
Department of International Trade
and Finance, Sakarya, Türkiye
e-mail: aboztas@subu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3216-3010.

** Assist. Prof. Dr., Van Yüzüncü
Yıl University, Erciş Faculty of
Business Administration, Van,
Türkiye
e-mail: yildirim.huriye@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-3052-617X

*** Assist. Prof. Dr., Sakarya
University of Applied Sciences,
Faculty of Applied Sciences,
Department of International Trade
and Business Administration,
Sakarya, Türkiye
e-mail: cturkmen@subu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2173-0144

Geliş Tarihi / Submitted:
12.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
02.12.2024

Abstract

This study seeks to examine the role of Türkiye in the peace process in Somalia through the lens of the Peace Studies paradigm. It aims to assess Türkiye's contributions in light of positive and negative peace concepts developed by Johan Galtung and to determine the extent to which these activities support the establishment of sustainable peace in Somalia. Through a qualitative approach and historical descriptive analysis, the article systematically investigates the theoretical framework of Peace Studies, the historical context, and the current socio-political dynamics of Somalia, as well as Türkiye's initiatives in Somalia post-2011. The findings suggest that Türkiye's multi-faceted engagement in Somalia (humanitarian aid, development cooperation, and security sector reform) generally aligns with the positive peace paradigm. Türkiye's initiatives in Somalia, such as infrastructure development, education and health services improvement, and institutional capacity building, are considered efforts to reduce structural violence. Nevertheless, the analysis emphasizes the need for more comprehensive, long-term, and multi-actor strategies to effectively tackle Somalia's intricate and multi-layered challenges.

Keywords: Peace Studies, Positive Peace, Negative Peace, Somalia, Türkiye-Somalia Relations

Öz

Bu çalışma, barış çalışmaları paradigması çerçevesinde Somali'deki barış sürecini ve Türkiye'nin bu süreçteki rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, Johan Galtung'un geliştirdiği pozitif ve negatif barış kavramları bağlamında Türkiye'nin katkılarının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Araştırma, "Türkiye'nin Somali'deki faaliyetleri, barış çalışmaları literatüründeki pozitif ve negatif barış kavramsallaştırmaları bağlamında nasıl konumlandırılabilir?" ve "Bu faaliyetler Somali'de sürdürülebilir barışın tesisine ne ölçüde katkı sağlamaktadır?" sorularına cevap aramaktadır. Nitel bir yaklaşımla tarihsel betimsel analiz metodunun kullanıldığı makalede, barış çalışmalarının teorik çerçevesi, Somali'nin tarihsel konteksti ve mevcut sosyo-politik dinamikleri ve Türkiye'nin 2011 sonrası Somali'deki girişimleri sistematik bir şekilde incelenmektedir. Analiz sonuçları, Türkiye'nin Somali'deki çok boyutlu angajmanının (insani yardım, kalkınma iş birliği, güvenlik sektörü reformu) genel itibarıyla pozitif barış paradigmasıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin Somali'de gerçekleştirdiği altyapı geliştirme, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kurumsal kapasite inşası gibi girişimleri yapısal şiddeti azaltmaya yönelik çabalar olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Somali'deki kompleks ve çok katmanlı sorunların çözümü için daha kapsamlı, uzun vadeli ve çok aktörlü stratejilerin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barış Çalışmaları, Pozitif Barış, Negatif Barış, Somali, Türkiye-Somali İlişkileri

Introduction

Peace Studies has emerged as a crucial discipline in the aftermath of World War II, with the expectation of making significant contributions to establishing international peace. Originating in the late 1940s, this field of study has presented promising discourses through methodological and scope changes in the 1960s and 1970s. It has gained international recognition for its critical examination of the causes of conflict and war and for its comprehensive ideas on achieving sustainable peace.

Peace Studies highlights that physical, structural, and cultural forms of violence in the international system cause conflicts and wars, signaling the need for holistic and non-violent transformation for global peace and prosperity.¹ This approach has garnered interest not only in Europe and the United States of America (USA) but also in Third World countries. Interdisciplinary, multi-dimensional, and multi-cultural studies have generated great expectations for global transformation.

However, changes in the period of adjustment to the post-Cold War international system have called into question the originality and impact of Peace Studies.² Post-1990, the critical aspect of Peace Studies diminished, and only the Western wing remained on the international agenda, influenced by global hegemonic powers. This limited presence has occurred solely within the framework of defending Western interests. Consequently, Peace Studies centers in Asia, Africa, and Latin America have not received international support and have been unable to make their voices heard.

This study aims to analyze the peace process in Somalia and Türkiye's role within the framework of the Peace Studies paradigm. In particular, the study aims to evaluate Türkiye's contributions in the context of positive and negative peace concepts developed by Johan Galtung. This research seeks to answer the question: "How can Türkiye's activities in Somalia be positioned in the context of positive and negative peace conceptualizations in the Peace Studies literature, and to what extent do these activities contribute to establishing sustainable peace in Somalia?"

The study's central hypothesis is that Türkiye's multi-dimensional engagement in Somalia (humanitarian aid, development cooperation, and security sector reform) is generally consistent with the positive peace paradigm and can be evaluated as efforts to reduce structural violence. This hypothesis is associated with Galtung's theory of structural violence and Amartya Sen's development approach.

The research design employs a qualitative approach using the historical descriptive analysis method. In this context, the study systematically examines the theoretical framework of Peace Studies, Somalia's historical context, the current socio-political dynamics, and Türkiye's initiatives in Somalia post-2011.

Lastly, this research is expected to contribute to current discussions in Peace Studies while analyzing the effects of Türkiye's foreign policy strategies in Somalia on the peacebuilding process. This analysis is expected to provide essential insights into peacebuilding strategies that can be applied in similar post-conflict countries.

1 Johan Galtung, "Violence, Peace, and Peace Research", *Journal of Peace Research*, 6:3, 1969, pp. 167-191.

2 Paul Rogers and Oliver Ramsbotham, "Then and Now: Peace Research-Past and Future", *Political Studies*, 47:4, 1999, pp. 740-754.

1. Normative Changes and Criticisms in Peace Studies

In light of the evolving complexity of international relations and the dynamic nature of world politics, Peace Studies has emerged as a crucial field of study. It offers a more comprehensive understanding of peace by delving not only into the absence of war but also into the underlying structural inequalities that give rise to violence. The discipline has evolved beyond a state-centric perspective, aiming to understand the intricate relationships among individuals, societies, and the international community. his approach is essential for fostering sustainable peace.

The roots of Peace Studies can be traced back to the late 1940s. Since then, the field has evolved in conjunction with the changing landscape of international relations.³ As the field of Peace Studies has evolved, there has been a growing recognition of the need to adopt a more critical approach. This involves shifting focus from peacemaking to examining the underlying causes of violence and structural inequalities within the international system. The end of the Cold War brought about a significant shift in the discipline, moving away from a focus on states towards a perspective that considers the individual, society, and global dynamics.

1.1. The Origins and Evolution of Peace Studies

As mentioned above, Peace Studies originated in the late 1940s and developed in parallel with the significant shifts in international relations. In its formative years, the discipline was frequently called “Peace Science,” drawing inspiration from the natural sciences. However, in the 1960s and 1970s, with the valuable contributions of European theorists, Peace Studies evolved from minimalist North American Security Studies and Conflict Resolution to a more comprehensive, multi-cultural, and social sciences-based perspective.⁴

The roots of Peace Studies lie in an attempt to gain a deeper understanding of the nature of war, acknowledging that it is not simply a physical phenomenon. During this period, there was a growing recognition that peace is a multi-faceted concept and that it is crucial to address the underlying structural inequalities and root causes of conflict. The evolution of Peace Studies has been shaped by several influential theorists, including Paul Rogers and Oliver Ramsbotham, as well as Johan Galtung and other post-positivist thinkers. Galtung, in particular with his works in the 1960s and 1970s, encouraged Peace Studies to adopt a more critical and analytical approach focusing on structural issues beyond the scope of war.⁵

Gradually, the differing perspectives between minimalists and maximalists in the field of Peace Studies have given rise to a fruitful debate on the nuances of peace, particularly the concepts of “negative peace” and “positive peace”. The basis of this distinction lies in the fact that the concept of violence is realized in two types. Firstly, we may define “direct violence” as including individual attacks, conflicts, wars, and terrorist acts in which violence is observed at the individual and physical levels. Secondly, we might also consider the concept of “non-direct violence” (structural violence), which encompasses issues such as poverty, hunger, discrimination, and social injustice arising from the structure of the international system. In this context, economic inequalities and resource distribution imbalances are also significant components of structural violence.⁶ While the absence of direct violence is

3 Sandi Cooper, “Women’s Participation in European Peace Movements: The Struggle to Prevent World War I,” *Women and Peace*, ed. Pierson, 1987, p. 51.

4 Matthieu Chillaud, “Prêcher la bonne parole en matière de désarmement”, *Stratégique*, 1, 2015, pp. 51-69.

5 Galtung, *Violence, Peace, and Peace Research*, pp. 167-191.

6 Amartya Sen, *Development as freedom*. Oxford University Press, Oxford, 1999.

defined as “negative peace”, the absence of structural violence is called “positive peace”. The concept of “negative peace”, which refers to the absence of wars and conflicts, is more aligned with a realist perspective. In contrast, studies within the scope of positive peace are carried out in a much broader framework. This framework aims to eliminate structural violence by prioritizing social justice in the international system.⁷

It might be helpful to elaborate on the concept of structural violence, as it is a critical aspect to reflect on the debates around negative and positive peace. Towards the end of the 1960s, as the debate between the minimalist and maximalist schools continued with the ongoing Vietnam War as a backdrop, some authors put forth the view that Galtung's socio-economic analyses of violence might benefit from further development. In light of these observations, Galtung published the article “Violence, Peace and Peace Research” in 1969. In this article, Galtung offers further insights into “structural violence”.⁸ He suggests that structural violence may contribute to or exacerbate the discrepancy between the current reality and the potential ideal. Galtung's analysis appears to align with economic development theories and human development approaches.⁹ Empirical evidence demonstrates that inadequate social services, including substandard education and healthcare provision, coupled with pervasive poverty, low-income levels, and social inequities, constitute key components of structural violence within societies. In this context, the role of economic structures and institutions, inequalities in income distribution, and failure to realize sustainable development goals could also be manifestations of structural violence.

Galtung's analyses on structural violence appear more structure-oriented than state- or individual-oriented. Therefore, it may be suggested that for structural violence to exist, the existing negativities must be caused not by individuals but by the structure of the international system. This perspective emphasizes the importance of international economic relations and global economic governance.¹⁰ In his work titled “Violence, Peace, and Peace Research” published in 1969, Johan Galtung posits that it would be beneficial to strive towards creating fair and equal societies founded upon principles of social justice in order to eradicate structural violence. Furthermore, he suggests that realizing a system in which actors interact harmoniously with each other would be a valuable step in this direction.¹¹

It may be beneficial to view the evolution of Peace Studies during this period as a crucial step towards a more nuanced understanding of the field. Rather than seeing it merely as the cessation of war, some thinkers considered the origins of war and the necessity for peace to involve structural change. These thinkers, who laid the first theoretical foundations, put forward important views that peace should not only be a negative concept but involve a positive process of social transformation. At the same time, the field of Peace Studies has been redefined to ensure total and non-violent change at the global level and promote peace and prosperity. This approach has aligned with contemporary economic concepts such as economic inclusion, sustainable development, and equitable growth.

---

7 Johan Galtung and Dietrich Fischer, *Positive and Negative Peace*, Berlin Heidelberg, Springer, 2013, pp. 173-178.

8 Catherine Flynn, et al. “Entre théorie de la paix et continuum de la violence: Réflexion autour du concept de la violence structurelle”. *Canadian Social Work Review/Revue canadienne de service social*, 33:1, 2016, pp. 45-64.

9 Paul Streeten, et al., *First Things First: Meeting Basic Human Needs in the Developing Countries*, Oxford University Press, Oxford, 1981.

10 Dani Rodrik, *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*, W. W. Norton & Company, New York, 2011.

11 Galtung, *Violence, Peace, and Peace Research*, pp.167-191.

1.2. Changes in the Post-Cold War Period

The end of the Cold War brought about a profound and complex change in the fundamental dynamics of international relations, which, in turn, brought about a critical evolution affecting Peace Studies. As Rogers and Ramsbotham posit, the conclusion of the Cold War marked a pivotal moment for Peace Studies, with the field undergoing notable shifts in its conceptual framework during this era.¹²

The end of the Cold War allowed Peace Studies to evolve beyond a primarily state-centered perspective, embracing a more nuanced approach that considers structural inequalities. During this period, there was a notable shift in theoretical approaches, particularly in response to critiques from European Peace Studies writers. These critiques highlighted that Cold War-era realist analyses tended to prioritize military competition between the two poles while overlooking the human element.

The post-Cold War period also saw the beginning of Peace Studies becoming an interdisciplinary field of study. During this period, researchers working in various fields, including political science, international relations, law, sociology, anthropology, history, economics, mathematics, physics, and biology, have made valuable contributions to Peace Studies. It is imperative to acknowledge the challenges inherent in this interdisciplinary structure, particularly in establishing a unified theoretical framework and methodology.

With the end of the Cold War, Peace Studies gradually evolved from a perspective focusing solely on inter-state relations to a research methodology centered on the individual, society, and the international community. This evolution may have made the field more attractive to post-positivist and critical researchers. In this period, Peace Studies evolved as an expression of an endeavor to gain a deeper understanding of the root causes of war and conflict and find ways to resolve them.

1.3. Criticisms and Axis Shifts

Peace Studies has undergone a series of shifts in focus in the post-Cold War period, and the field has witnessed significant changes. The understanding of “Peace Science”, which emerged with natural sciences and quantitative approaches in the early periods, has evolved in a way that has allowed it to become more normative, multi-cultural, and social science-based. This evolution has occurred by separating the field from the so-called minimalist Security Studies and Conflict Resolution through the post-positivist contributions of European authors.

1992, when the then Secretary-General of the United Nations (UN) Boutros Boutros-Ghali prepared his “Agenda for Peace” report, marked a significant turning point for Peace Studies. Boutros-Ghali’s report, which drew inspiration from the Galtungian thinking of the 1970s, paved the way for Peace Studies to gain a foothold in global policy decision-making centers. However, it is worth noting that in this process, there have been instances where the originality and impact of Peace Studies may have been somewhat eroded.¹³

One of the critical areas for reflection is the question of whether the global peace policies pursued after the 1990s, especially under the leadership of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) and the UN, have been sufficiently aligned with the interests of all

12 Paul Rogers and Oliver Ramsbotham, “Then and Now: Peace Research- Past and Future”, *Political Studies*, 47:4, 1999, pp. 740-754.

13 Caroline Hughes, “Peace and Development Studies”. Edt: Oliver P. Richmond, Sandra Pogodda, Jasmin Ramović, *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace*, Palgrave Macmillan, Londra, 2016, pp. 139-153.

parties involved.¹⁴ As Oliver Ramsbotham perceptively notes, Peace Studies emerged during this period as a means of disseminating Western values, including electoral democracies and the free market within the global system.¹⁵

Furthermore, it is worth noting that the limited impact of similar studies in Asia, Africa, and Latin America may be attributed, at least in part, to the fact that Peace Studies has only gained traction on the international agenda from a Western perspective. This situation highlights the challenges in developing a comprehensive theoretical framework for Peace Studies, particularly in light of the North-South divide.

It could be argued that the field of Peace Studies, which previously avoided being state-centered, has become somewhat compromised due to the increasing weight of UN Peacekeeping missions on the international agenda. There is a tendency for solution proposals to subordinate individuals and groups, which is an area that could be open to further discussion. Some authors have suggested that during this period, there was a tendency to focus on specific topics, such as radicalism, terrorism, armament, and nuclear power threats, while social, cultural, and environmental issues were perhaps less prominent.

2. Peacebuilding Efforts in Somalia: The Somali Memorandum of Understanding in the Light of Local, Regional, and Global Dynamics

Somalia's location at the crossroads of international maritime trade routes has long attracted the attention of international companies, given the country's geostrategic position. In the 1950s, international oil companies such as Chevron, Exxon Mobil, and Shell initiated oil exploration activities in Somalia. However, these activities were interrupted due to the Somali civil war in 1991. After years of conflict and instability, Somalia has become a focal point for global oil and natural gas exploration competition. While the explorations are still ongoing, it is estimated that Somalia may have up to 30 billion barrels of oil and gas reserves in 15 offshore blocks.¹⁶

However, the civil war among the tribes, which started with the collapse of Siad Barre regime in 1991, continued for almost 20 years. In this process, the UN declared famine in the southern part of Somalia, which is the sphere of influence of the Al-Shabab, a terrorist organization reluctant to relinquish control of the region.¹⁷

In the summer of 2011, Somalia, with which Türkiye has been developing its bilateral relations, presented a positive view of Türkiye both in the eyes of its government and its people. It is also worth noting that the bilateral relations developed between Türkiye and Somalia have been accompanied by other positive changes, including Türkiye's support

14 Political Economy in Security Studies After the Cold War, 2017, <https://pacs.einaudi.cornell.edu/sites/pacs/files/Kirshner.pdf>, accessed 10.11.2023.

15 Tom Woodhouse and Oliver Ramsbotham, *Peacekeeping and conflict resolution*, Psychology Publications, 2000.

16 Somali Petroleum Authority, *History*, 2020, <https://hbs.gov.so/exploration-production/history/>, accessed 12.04.2024; The World Bank, "Democratic Republic of Somalia, Petroleum Exploration Promotion Project (Credit 1043-So)", *Project Completion Report*, No: 7533, December 8, 1988, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/496761468102862033/pdf/multi-page.pdf>, accessed 12.04.2024; Ece Gürsedef, "Somali'de Petrol Rezervi Ne Kadar? Erdoğan'ın 'Teklif geldi' Açıklamasına Somali Petrol Bakanı ne Diyor?", *BBC News Türkçe*, 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933>, accessed 12.04.2024.

17 Israel Nyaburi Nyadera, Mohamed Salah Ahmed and Billy Agwanda, "Transformation of the Somali Civil-War and Reflections for a Social Contract Peacebuilding Process", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18:4, 2019, pp. 1346-1366.

for Somalia's visibility on international platforms such as the UN and the Organization of Islamic Cooperation, as well as the policy implementations that benefit all parties involved.¹⁸

Similarly, the Somalia Conferences held in London in February 2012 and in Istanbul in May 2012¹⁹ sought to give due consideration to the concept of positive peace in Somalia and to prioritize this over negative peace. In this context, the support of other countries and Türkiye has spread to various fields, including education, health, infrastructure, and security. Nevertheless, it is worth noting that Türkiye's support in the security field is of significant value. It would be fair to say that Somalia faces several complex security challenges, including internal conflicts between tribes, the activities of terrorist organizations such as Al-Shabab, smuggling, and piracy.²⁰ It would be challenging for Somalia to address all these issues with its current resources. It is, therefore, in Türkiye's interest to contribute to the Somali military structure. In this context, the process commenced with signing "Framework Agreement on Training, Technical and Scientific Cooperation in the Military Field" in 2010 between Ankara and Mogadishu, which aims to reinforce the foundations of positive peace in the country. Following this Framework Agreement, the TÜRK SOM Military Training Base was inaugurated on 30 October 2017, reinforcing bilateral cooperation for positive peace in Somalia. The TÜRK SOM military training base, constructed over two years for 50 million USD, has been instrumental in addressing Somalia's need for qualified military personnel. For instance, the Gorgor (Eagle) military unit, trained by Türkiye, has made notable progress in combating Al-Shabab with the effective training and equipment they received.²¹ On the other hand, it is worth mentioning that due to the significant developments in the Turkish defense industry in recent years, some of the newly introduced defense products are now being utilized by the Somali army. As an illustration, the Turkish Bayraktar TB2, which has received considerable international interest, is employed in the fight against Al-Shabab.²²

Türkiye also supports positive peace in Somalia and the region, as well as fights against piracy activities in the Gulf of Aden, the Indian Ocean, and the Red Sea. The establishment of an international force against piracy and armed robbery in the Gulf of Aden, Somali territorial waters and offshore, the Arabian Sea and neighboring regions by the United Nations Security Council (UNSC) Resolution in 2008 can be considered a significant indicator of international support for positive peace in the region.²³ Under the decision of the Turkish Grand National Assembly dated 10 February 2009, the Turkish Armed Forces also serve in this region.²⁴

18 Mustafa Şahin, "Türkiye'nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9:1, 2021, pp.109-147.

19 Oktay Bingöl, "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü", *Gazi Academic Perspective*, 7:13, winter, 2013, pp. 81-106.

20 European Union Agency For Asylum, *Country Guidance: Somalia. Common analysis and guidance note*, August, 2023, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-08/2023_Country_Guidance_Somalia.pdf, accessed 14.05.2024.

21 Barış Kılıç, "'Somali Kartalları' Mogadishu'daki Anadolu Kışlası'nda Yetiştiriliyor", *Anadolu Ajansı*, 24 August, 2022, <https://www.aa.com.tr/dunya/somali-kartallari-mogadisudaki-anadolu-kislasinda-yetistiriliyor/2667294>, accessed 14.05.2024.

22 Paul Cruickshank, P, "A View from the CT Foxhole: Harun Maruf, Senior Editor, Voice of America Somali", *CTC Sentinel*, November/December, 15(11), 2022, p.16, <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2022/12/CTC-SENTINEL-112022.pdf>, accessed 15.05.2024.

23 UN Security Council Resolution 1846 (2008), 2 December 2008, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n08/630/29/pdf/n0863029.pdf>, accessed 24.10.2024

24 Euronews, "Somali Cumhurbaşkanı Mahmud: Türkiye, 10 Yıl Denizlerimizi Koruyacak", *Euronews*, 2024, <https://tr.euronews.com/2024/02/21/somali-cumhurbaskani-mahmud-turkiye-10-yil-denizlerimizi-koruyacak>, accessed 15.05.2024.

It is worth noting that the Defense and Economic Cooperation Framework Agreement signed between Türkiye and Somalia on 8 February 2024 assumes a significant role in many respects, especially considering Somalia's estimated 30 billion barrels of oil and gas reserves. The agreement was subsequently approved by the Somali Assembly and Council of Ministers on 21 February 2024, further solidifying its importance.²⁵

In addition to the Türkiye-Somalia Memorandum of Understanding (MoU), another MoU was signed between Ethiopia and Somaliland on 1 January 2024, which is essential for regional security dynamics. However, this MoU has been perceived as a potential catalyst for political crises between Somalia and Somaliland and Ethiopia. Consequently, this MoU is viewed with concern by countries like Türkiye, which raises questions about its future.²⁶ Although some have voiced concern that this agreement with Ethiopia may have the inadvertent effect of fostering further divisions within Somalia, it also demonstrates Somalia's willingness to engage with other countries in the Horn of Africa in a positive and constructive manner. Despite domestic opposition and negative commentary from post-colonial countries, it is not feasible for Somalia to forego an agreement regarding Ethiopia's access to the sea if Ethiopia maintains constructive communication with the Mogadishu administration in accordance with international law and respects Somalia's territorial integrity. Nevertheless, the most crucial matter at hand is that should Ethiopia have a desire for a port or military base in Somalia, it would be prudent for them to plan and consult with the Somali government.²⁷

3. The Importance of Macroeconomics in Peacebuilding: A Case Study of Somalia

There has been much discussion in the literature about the potential role of macroeconomic interventions in conflict prevention, management, and resolution. It seems fair to suggest that economic factors are both a root cause and a tool in preventing and resolving violent conflicts. The Geneva Declaration on Armed Violence and Development helpfully identified seven pathways between armed violence and development, three of which are economic:

- The “financial impacts” of armed violence,
- Various political and economic “criminal” activities financed through armed violence,
- The impact of armed violence on different forms of livelihood strategies.²⁸

Sanctions regimes were initially a popular tool in conflict prevention. However, there is still much to be learned about their effectiveness and costs for both target and implementing countries. It is worth considering that military interventions are an extreme and costly tool with an economic focus, and their effectiveness may be open to question.

Secondly, it is worth mentioning that macroeconomic instruments have been used in the security field in both conflict and post-conflict settings to promote stability. However, it is often the case that such instruments have been judged ineffective or showed various adverse effects. Despite the considerable levels of Official Development Assistance (ODA) provided

25 Tunç Demirtaş, “Türkiye-Somali Anlaşmasının Verdiği Mesaj ve Türkiye ile Mütteliklik”, *SETA*, 22 February, 2024, <https://www.setav.org/turkiye-somali-anlasmasinin-verdigi-mesaj-ve-turkiye-ile-mutteliklik/>, accessed 15.05.2024.

26 Turkish Ministry of Foreign Affairs, “SC-2, 4 Ocak 2024, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Öncü Keçeli'nin Etiyopya ile Somaliland Arasında 1 Ocak 2024 Tarihinde İmzalanan Mutabakat Zaptına İlişkin Bir Soruya Cevabı”, 2024, <https://bangkok-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/408174>, accessed 15.05.2024.

27 Demirtaş, “Türkiye-Somali Anlaşmasının Verdiği Mesaj ve Türkiye ile Mütteliklik”, *ibid*.

28 Geneva Declaration Secretariat, *Geneva Declaration on Armed Violence and Development*. 2006, Retrieved from <https://www.refworld.org/legal/resolution/gds/2006/en/42323>, accessed 16.05.2024.

to conflict and post-conflict countries, there is currently limited evidence to suggest that it has a positive impact in many cases. In some instances, it may even have the unintended consequence of exacerbating conflict or creating a dependency on aid, which could hinder state-building efforts.²⁹

It would be remiss not to mention the recent emergence of private military security companies, whose impact has yet to be thoroughly evaluated. In contrast to these various economic instruments in the security field, it has been suggested that these private military security companies have the potential to contribute to resolving the economic dimensions of conflict.³⁰

3.1. Economic Challenges in Post-Conflict Somalia

In countries emerging from conflict, one of the most challenging tasks is to establish a stable and effective government. It would be fair to say that the lack of effective governing institutions can have a negative impact on a country's economic progress and development. In the case of Somalia, the lack of a stable government since the overthrow of Siad Barre in 1991 has unfortunately resulted in state structures that are not as functional as they could be. In 2004, an internationally recognized Transitional Federal Government (TFG) was established to maintain peace in Somalia. The TFG was given an extended mandate in 2009 since it was deemed the most appropriate governance method. However, despite this progress, Somalia is still regarded as a failed state, with significant challenges in achieving the governance success necessary to ensure economic stability. An International Crisis Group Report even suggests that "institutions and processes designed to produce good governance, promote development, reduce poverty, and guarantee legitimate political processes are either non-existent or have effectively collapsed".³¹

In the view of North, institutions may be conceived of as "the rules of interaction in a society or, more formally, the humanly constructed constraints that guide interaction among people".³² The interactions and transactions that form the basis of economic activities are inherently based on the "game of rules" that make these activities possible. For example, ensuring enforceable contracts, protecting property rights, maintaining competitive markets, and stabilizing prices require specially regulated state institutions to perform each function. The absence of state institutions indicates a failure of the institutional framework.

In this context, it is worth mentioning that the absence of an effective central authority, inconsistency in regulatory policies, and high risk and uncertainty have resulted in economic failures in Somalia. These failures have resulted in several unfortunate consequences, including a less-than-optimal environment for investment.

As a consequence of inadequate governance and institutional capacity, coupled with an economy in profound jeopardy, unemployment rates are alarmingly high, and household incomes are exceedingly low in Somalia. Approximately 43% of the population is

29 Thomas Edward Flores and Irfan Nooruddin, "Financing the Peace: Evaluating World Bank Post-conflict Assistance Programs", *The Review of International Organizations*, 4, 2009, pp. 1-27.; Paul Collier and Anke Hoeffler, "Aid, Policy, and Peace: Reducing the Risks of Civil Conflict", *Defence and Peace Economics*, 13:6, 2004, pp. 435-450; Julian Donaubauer, Dierk Herzer and Peter Nunnenkamp, "The Effectiveness of Aid under Post-conflict Conditions: A Sector-Specific Analysis", *The Journal of Development Studies*, 55:4, 2019, pp. 720-736.

30 Mats Berdal, "Chapter One: The Peacebuilding Environment", *The Adelphi Papers*, 49:407, 2009, pp. 29-94.

31 Abdi Ismael Samatar and Ahmed I. Samatar, "International Crisis Group Report on Somaliland: An Alternative Somali Response", *Bildaan: An International Journal of Somali Studies*, 5, 2005, pp. 107-124.

32 Douglas C. North, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, 1990.

categorized as “food insecure,” with an additional 24% deemed “marginally food insecure”.³³ Should their economic circumstances deteriorate, these individuals face a significant risk of descending into poverty. The preponderance of employment lies within the agricultural sector, where insufficient monthly incomes impede families' ability to sustain themselves. This economic vulnerability acts as a potent catalyst for adverse coping mechanisms, including the enlistment of children into armed groups for security and/or income generation. In Somalia, debt represents a pivotal driver of poverty, frequently incurred under duress and adverse conditions due to the lack of viable alternatives for survival following economic shocks, and it often remains unsettled. Many individuals are compelled to liquidate their limited productive assets, secure loans at exorbitant interest rates, or sell their future labor at a discounted rate, a practice called “debt bondage”.

Moreover, it is estimated that unemployment affects over 60% of Somalis.³⁴ Job creation should be regarded as a critical development strategy in post-conflict Somalia, as it provides Somalis with an immediate source of income, thereby reducing reliance on informal aid and worker remittances. Additionally, it assists in reconstructing human capital eroded by the war and instills a sense of security in those employed.

Access to basic services such as healthcare and education is severely restricted due to security issues in Somalia. For instance, the 2004 World Health Organization (WHO) report showed that less than 10% of the population had access to basic healthcare services, resulting in some of the world's highest mortality and morbidity rates. Similarly, the net enrollment rate for primary education is approximately 17%, one of the lowest globally.³⁵ According to the 2020 WHO report, between 26% and 70% of the Somali population lives in poverty, and approximately 2.6 million people are internally displaced. These conditions contribute to the limited access to healthcare services and result in some of the highest mortality and morbidity rates worldwide. The report underscores the necessity of strengthening primary healthcare to improve health outcomes in the country.³⁶

The state of Somalia's land and livestock resources provides a striking example of the paradox between resource wealth and underdevelopment. Somalia's economy has traditionally relied on the export of primary commodities, and the overwhelming majority of the population remains dependent on these activities for their livelihoods. Historical trends have often involved overexploiting of resources in response to urgent national or household economic needs. The consequences have been far-reaching, including issues such as soil erosion, which has led to a decrease in crop and livestock productivity, recurring droughts, and changes in land-use patterns.³⁷

---

33 WorldBank, “*World Databank: World Development Indicators (Wdi) & Global Development Finance (Gdf)*”, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, accessed 04.11.2024.

34 Ibid.

35 World Health Organization (WHO), “*World Health Report 2004: Changing History*” Geneva: WHO”, 2004.

36 World Health Organization. “Somalia: Building a Stronger Primary Health Care System”, 15 September, 2020, <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/somalia-building-a-stronger-primary-health-care-system>, accessed 12.03.2024.

37 Abdirahmen Zeila Dubow, “Somalia Needs its Trees to Restore Landscapes and Livelihoods”, 27 July 2022, <https://blogs.worldbank.org/en/african/somalia-needs-its-trees-restore-landscapes-and-livelihoods#:~:text=A%202020%20Somali%20government%20report,biological%20degradation%2C%20and%20gully%20erosion.>, accessed 24.10.2024.

4. Macroeconomic Policies Applicable in Somalia for Sustainable Peace

States primarily utilize macroeconomic policies to regulate levels of economic activity. An economic policy fundamentally comprises fiscal and monetary policy, along with structural reform measures. The macroeconomic policies of a state involve specific intervention measures aimed at resolving structural and chronic issues, such as unemployment and inflation, while achieving other economic objectives.

The macroeconomic environment is evidently a crucial aspect of the peacebuilding approach. It offers a more comprehensive perspective on how war-torn and conflict-affected countries can rehabilitate themselves from the remnants of war to achieve lasting peace and sustainable development. The policies that the Somali government and its citizens should strive to implement are the ones that aim to promote trade and increase investment within the country to assist in the reconstruction and acceleration of the economy. A general outline for these policies may be as follows:

- Peacebuilding governments should align all income and expenditure processes within and outside the budget with a generally accepted national strategy to construct efficient economic and robust institutions in agreement with the populace.
- In a conflict environment, private investments are low, resources are misallocated, and income distribution can be highly skewed. Conflict can leave a country with excessive debt. Over time, some countries have amassed tens of millions in debt to finance war. A government must undertake significant debt restructuring and allocate funds to appropriate areas to restore the economy to its pre-conflict state or an improved condition.
- In a post-conflict situation, a country may lack an effective, if any, monetary policy. The significance of establishing or re-establishing any monetary policy lies in its being a good indicator of the country's overall stability and transitional stability, a critical factor in the peace process. High inflation, volatile exchange rates, and a lack of coordination between monetary and fiscal policy can hinder the establishment of peace.
- In a post-conflict scenario where the state is nearly non-existent, Somalia must focus first and foremost on rebuilding state governance.
- The role of international aid in economic recovery is undeniable. Development programming in Somalia primarily relies on the new Somali Development Plan, emphasizing the increasing consistency of international aid with evolving Somali agendas. This development marks a significant departure from the past, where externally imposed agendas and priorities often derailed peace and state-building efforts.
- Due to governance problems during the conflict, the Somali administration is currently fragile. Developing state capacity should be a primary focus for international actors since enhancing the state's administrative and technical capabilities will significantly improve the implementation of economic policy.
- Sustaining peace in Somalia will require some donors and aid organizations to make difficult decisions, such as abandoning old interests and relationships with

Somali groups and learning to work with those they historically opposed. This change necessitates a shift in institutional culture and attitude. It will take time, but it is possible, considering the changing nature of conflicts in Somalia and the cessation of many groups and organizations' activities.

- Capacity development in the private sector is crucial for fostering economic growth through industry and entrepreneurship. The private sector currently lacks the confidence and capabilities to operate effectively in Somalia. This ineffectiveness undermines the sector's potential contribution to economic growth, vital to poverty reduction.
- Strategies must be taken above and beyond physical repair and focus on development to achieve desired socio-economic impacts. Infrastructure development is an area where external aid can have an immediate and positive impact on the livelihoods and social welfare of the Somali people. During and after the conflict, the lack of secure employment opportunities has prevented and still prevents many households from resorting to negative coping strategies that erode human and social capital.
- There is considerable evidence of a direct relationship between unemployment and conflict. Collier, Hoeffler, and Söderbom³⁸ estimate that doubling UN peacekeeping expenditures reduces the risk of a new war from 40% to 31%. In a sense, conflict creates unemployed and impoverished societies, thus becoming a major obstacle to development. Therefore, creating employment opportunities and income redistribution may be paths to prevent a return to conflict and contribute to peace and security in Somalia. On the other hand, microfinance and credit programs targeting poor and marginalized groups that could be potential entrepreneurs should be implemented.
- Natural resources form the backbone of the Somali economy; thus, effective management of these resources is critical for long-term economic growth and sustainable peace. Ensuring equity in resource allocation among regions and social groups is crucial to avoid new conflicts over resources.
- The country's long-term economic and human resource development depends on regional cooperation and Somalia's broader integration into East African political and economic institutions.

Türkiye's economic initiatives in Somalia are critical in promoting positive peace and ensuring regional stability. These economic activities create a transformative impact on Somalia's reconstruction and development.

Türkiye's infrastructural development initiatives in Somalia enhance the country's economic cohesion and mitigate regional disparities, contributing to a more equitable distribution of resources and opportunities. As emphasized by Menkhaus,³⁹ these investments are vital in restructuring post-conflict societies. Developing ports, roads, and energy

38 Paul Collier, Anke Hoeffler and Måns Söderbom, "Post-Conflict Risks", *Journal of Peace Research*, 45:4, 2008, pp. 461-478.

39 Ken Menkhaus, "State Failure, State-building, and Prospects for a 'Functional Failed State' in Somalia", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 656:1, 2014, pp. 154-172..

infrastructure accelerates economic development while directly contributing to social stability by creating employment opportunities.

Given Somalia's economic structure, collaboration with Türkiye in the agricultural and livestock sectors enhances the country's food security and supports rural development. As noted in the study by Aras and Akpınar,⁴⁰ technology transfer and capacity-building programs increase Somalia's agricultural productivity and promote economic diversification.

Türkiye's contributions to education and vocational training strengthen Somalia's human capital and support youth employment. These programs significantly contribute to reducing the risk of conflict. Turkish companies investing in Somalia and forming partnerships with local businesses accelerate knowledge transfer and directly contribute to the development of Somalia's private sector.⁴¹

Microfinance and Small and medium-sized enterprises (SMEs) support programs encourage entrepreneurship in Somalia and accelerate local economic development.⁴² Programs involving such financing options enhance the participation of broader segments of society in economic activities, thereby strengthening social cohesion.

Türkiye's increasing economic presence in Somalia impacts regional dynamics. Türkiye's balanced approach and enhanced economic cooperation with Ethiopia reduce potential tensions in the context of relations between Somalia and Ethiopia.⁴³ Also, Türkiye's inclusive economic development strategy supports reducing internal tensions and achieving national integration in relations with autonomous regions like Somaliland and Puntland.⁴⁴

Türkiye handles the security risks encountered in its economic initiatives in Somalia through effective cooperation with local security forces and the stringent application of international security standards. Political risks are managed through contributions to developing Somalia's institutional capacity and balanced relationships with various stakeholders. Türkiye mitigates the economic risks by actively participating in global initiatives that enhance transparency and combat corruption, and by supporting rule-making efforts.

Overall, Türkiye's inclusive, transparent, and sustainable approach accelerates Somalia's development and contributes to regional stability, while significantly promoting positive peace.

---

40 Bülent Aras and Pınar Akpınar, "The role of Humanitarian NGOs in Turkey's Peacebuilding", *International Peacekeeping*, 22:3, 2015, pp. 230-247.

41 Federico Donelli and Ariel Gonzalez-Levaggi, "Becoming Global Actor: The Turkish Agenda for the Global South". *Rising Powers Quarterly*, Volume 1, Issue 2, 2016, pp. 93-115., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3462255> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3462255>, accessed 15.04.2024

42 Bashir Ahmed Maow, "The Impact of Small and Medium Enterprises (SMEs) on Economic Growth and Job Creation in Somalia." *Journal of Economic Policy Researches*, 2021,8:1, pp.45-56.

43 Brendon J. Cannon, "Deconstructing Turkey's Efforts in Somalia", *Bildhaan*, Vol. 16, November 15, 2016, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2872980>, accessed 15.04.2024.

44 Matt Bryden, "Somalia redux? Assessing the New Somali Federal Government. Center for Strategic and International Studies", 2013, https://cis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/130819_Bryden_SomaliaRedux_WEB.pdf, accessed 13.04.2024.

Conclusion

Johan Galtung's distinction between positive and negative peace provides a valuable framework for analyzing Türkiye's involvement in Somalia's peace process. According to Galtung, negative peace refers to the mere cessation of violence, while positive peace is achieved through justice, equality, and well-functioning institutions that address the root causes of conflict. Using this lens, Türkiye's support for state-building activities in Somalia can be seen as a significant attempt to foster positive peace.

Türkiye's contributions have spanned military, political, and economic domains, helping Somalia move beyond the absence of direct conflict (negative peace) towards establishing the foundations of sustainable peace (positive peace). By providing military assistance, Türkiye has contributed to stabilizing the security situation in Somalia. However, this alone does not fulfill the criteria for positive peace. Türkiye's broader engagement in political capacity-building, institutional reform, and economic development suggests a more holistic approach aimed at addressing the structural factors that contribute to Somalia's long-term instability.

In line with Galtung's theory, Türkiye's emphasis on infrastructure development, education, and healthcare aligns with the principles of positive peace, as these efforts aim to tackle the underlying inequities and institutional weaknesses that have historically fueled Somalia's conflicts. Furthermore, Türkiye's diplomatic initiatives, which promote dialogue among Somali factions and encourage inclusive governance, align with Galtung's idea of a harmonious interaction between societal actors. This indicates a deliberate attempt to build not only peace, but a peace that is just and enduring.

Nevertheless, challenges remain in fully realizing positive peace in Somalia. The persistent fragility of Somali institutions and the enduring presence of extremist groups like Al-Shabaab highlight that positive peace is not yet fully realized. Türkiye's contributions, while critical, must be part of a broader international effort that addresses the multi-dimensional nature of peacebuilding in Somalia. The interplay between local, regional, and international actors will determine the success of these efforts, as no single nation can build peace alone.

To conclude, Türkiye's role in Somalia's peace process represents a meaningful contribution to the establishment of positive peace. However, achieving lasting stability requires sustained efforts to promote justice, social equity, and institutional integrity—elements that Galtung identifies as crucial for positive peace. Türkiye's involvement, if continued in this comprehensive manner, has the potential to significantly contribute to Somalia's journey towards a more stable and peaceful future.

Conflict of Interest Statement:

The authors declare that they have no conflict of interest.

Author Contribution Statements:

The authors contributed to the study equally.

REFERENCES

Printed Resources

- ARAS Bülent and AKPINAR Pınar (2015). “The Role of Humanitarian NGOs in Turkey’s Peacebuilding”, *International Peacekeeping*, 22:3, 230-247.
- BERDAL Mats (2009). “Chapter One: The Peacebuilding Environment”, *The Adelphi Papers*, 49:407, 29-94.
- BİNGÖL Oktay (2013). “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, *Gazi Academic Perspective*, 7:13, 81-106.
- CANNON Brendon J. (2016). “Deconstructing Turkey’s Efforts in Somalia”, *Bildhaan*, 16.
- CHILLAUD Matthieu (2015). “Prêcher la bonne parole en matière de désarmement . *Stratégique*, 1, 51-69.
- COLLIER Paul HOEFFLER Anke and SÖDERBOM Mans (2008). “Post-Conflict Risks”, *Journal of Peace Research*, 45:4, 461-478.
- COLLIER Paul and HOEFFLER Anke (2004). “Aid, Policy, and Peace: Reducing the Risks of Civil Conflict”, *Defence and Peace Economics*, 13:66, 435-450.
- COOPER Sandi (1987). “Women’s Participation in European Peace Movements: The Struggle to Prevent World War I”. Ruth Roach Pierson (Ed.), *Women and Peace*, Routledge,
- DONAUBAUER Julian, HERZER Dierk and NUNNENKAMP Peter (2019). “The Effectiveness of Aid under Post-conflict Conditions: A Sector-specific Analysis”, *The Journal of Development Studies*, 55:4, 720-736.
- DONELLI Federico and GONZALEZ-LEVAGGI Ariel (2016). “Becoming Global Actor: The Turkish Agenda for the Global South”, *Rising Powers Quarterly*, 1:2, 93-115.
- FLORES, Thomas Edward and NOORUDDIN Irfan. (2009). “Financing the Peace: Evaluating World Bank Post-conflict Assistance Programs”, *The Review of International Organizations*, 4, 1-27.
- FLYNN Catherine et al. (2016). “Entre théorie de la paix et continuum de la violence: Réflexion autour du concept de la violence structurelle”, *Canadian Social Work Review/Revue canadienne de service social*, 33:1, 45-64.
- GALTUNG Johan (1969). “Violence, Peace, and Peace Research”, *Journal of Peace Research*, 6:3, 167-191.
- GALTUNG John and FISCHER Dietrich (2013). *Positive and Negative Peace*, Berlin Heidelberg, Springer.
- HUGHES Caroline (2016). “Peace and Development Studies”, O. P. Richmond, S. Pogodda, and J. Ramović (Eds.), *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches To Peace*, Palgrave Macmillan, 139-153.
- MAOW Bashir Ahmed (2021). “The Impact of Small and Medium Enterprises (SMEs) on Economic Growth and Job Creation in Somalia”, *Journal of Economic Policy Researches*, 8:1, 45-56.
- MENKHAUS Ken (2014). “State Failure, State-building, and Prospects for a ‘Functional Failed State’ in Somalia”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 656:(1), 154-172.
- NORTH Douglas C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
- NYADERA Israel N., AHMED Mohamed Salah and AGWANDA Billy (2019). “Transformation of the Somali Civil-war and Reflections for a Social Contract Peacebuilding Process”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18:4, 1346-1366.
- RODRİK Dani (2011). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*, New York and London, W.W. Norton;
- ROGER Paul and RAMSBOTHAM Oliver (1999). “Then and Now: Peace Research-past and Future”, *Political Studies*, 47:4, 740-754.
- SAMATAR Abdi Ismael and SAMATAR Ahmed I. (2005). “International Crisis Group Report on Somaliland: An Alternative Somali Response”, *Bildaan: An International Journal of Somali Studies*, 5, 107-124.
- SEN Amartya (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
- STREETEN Paul et al. (1981). *First Things first: Meeting Basic Human Needs in the Developing Countries*. Oxford University Press.
- ŞAHİN Mustafa (2021). “Türkiye’nin Somali Politikasının İncelenmesi: 2011-2020 Dönemi”, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9:1, 109-147.
- WOODHOUSE Tom and RAMSBOTHAM Oliver. (2000). *Peacekeeping and Conflict Resolution*. Psychology Publications.

Internet Resources

- BRYDEN Matt Bryden (2013). "Somalia redux? Assessing the New Somali Federal Government", *Center for Strategic and International Studies*, 2https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/130819_Bryden_SomaliaRedux_WEB.pdf, accessed: 13.04.2024.
- CRUICKSHANK Paul (2022). "A View from the CT Foxhole: Harun Maruf, Senior Editor, Voice of America Somali", *CTC Sentinel*, 15:11, https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2022/12/CTC-SENTINEL-112022.pdf, accessed 15.05.2024.
- DEMİRTAŞ Tunç, (2024). "Türkiye-Somali Anlaşmasının Verdiği Mesaj ve Türkiye ile Müttefiklik", *SETA*, 22 February, 2024, https://www.setav.org/turkiye-somali-anlasmasinin-verdigi-mesaj-ve-turkiye-ile-muttefiklik/, accessed 15.05.2024.
- DUBOW Abdurahmen Zeila (2022) "Somalia Needs its Trees to Restore Landscapes and Livelihoods", 27 July 2022, https://blogs.worldbank.org/en/african/somalia-needs-its-trees-restore-landscapes-and-livelihoods#:~:text=A%202020%20Somali%20government%20report,biological%20degradation%2C%20and%20gully%20erosion., accessed 24.10.2024.
- Euronews, ""Somali Cumhurbaşkanı Mahmud: Türkiye, 10 yıl denizlerimizi Korumayacak"", 2024, https://tr.euronews.com/2024/02/21/somali-cumhurbaskani-mahmud-turkiye-10-yil-denizlerimizi-koruyacak, accessed 15.05.2024.
- European Union Agency For Asylum, "Country Guidance: Somalia. Common Analysis and Guidance note", August, 2023, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-08/2023_Country_Guidance_Somalia.pdf, accessed 14.05.2024.
- Geneva Declaration Secretariat, Geneva Declaration on Armed Violence and Development. 2006, Retrieved from https://www.refworld.org/legal/resolution/gds/2006/en/42323, accessed 15.05.2024.
- GÜRSEDEF Ece (2020). "Somali'de Petrol Rezervi Ne Kadar? Erdoğan'ın 'Teklif Geldi' Açıklamasına Somali Petrol Bakanı Ne Diyor?", BBC News Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933, accessed 12.04.2024.
- KILIÇ Barış (2022). "Somali Kartalları' Mogadişu'daki Anadolu Kışlası'nda Yetiştiriliyor", *Anadolu Ajansı*, 24 August, 2022, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/somali-kartallari-mogadisudaki-anadolu-kislasinda-yetistiriliyor/2667294, accessed 14.05.2024.
- Political Economy in Security Studies After the Cold War, 2017, https://pacs.einaudi.cornell.edu/sites/pacs/files/Kirshner.pdf, accessed 10.11.2023.
- Somali Petroleum Authority History, 2020, https://hbs.gov.so/exploration-production/history/, accessed: 12.04.2024;
- The World Bank, "Democratic Republic of Somalia, Petroleum Exploration Promotion Project (Credit 1043-So)", Project Completion Report, No: 7533, December 8, 1988, https://documents1.worldbank.org/curated/en/496761468102862033/pdf/multi-page.pdf, accessed 12.04.2024;
- Turkish Ministry of Foreign Affairs, "SC-2, 4 Ocak 2024, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Öncü Keçeli'nin Etiyopya ile Somaliland Arasında 1 Ocak 2024 Tarihinde İmzalanan Mutabakat Zaptına İlişkin Bir Soruya Cevabı", 2024, https://bangkok-be.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/408174, accessed 15.05.2024.
- UN Security Council Resolution 1846 (2008), 2 December 2008, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n08/630/29/pdf/n0863029.pdf, accessed 24.10.2024
- UN, "Security Council Lifts Arms Embargo on Federal Government of Somalia", Unanimously Adopting Resolution 2714, 2023, https://press.un.org/en/2023/sc15511.doc.htm, accessed 12.04.2024.
- World Health Organization. "Somalia: Building a Stronger Primary Health Care System", 15 September, 2020, Retrieved from https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/somalia-building-a-stronger-primary-health-care-system, Access: 12.03.2024.
- World Bank, "World Databank: World Development Indicators (Wdi) & Global Development Finance (Gdf)", https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators, accessed 04.11.2024.

Ulusal Kurtuluş Ordusu, Kolombiya'da Barışın Tesisi ve Sürdürülebilirliği

The National Liberation Army, Peacebuilding and its Sustainability in Colombia

Onur AĞKAYA*

* Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali
Üniversitesi, Bozüyük Meslek
Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü,
Bilecik, Türkiye
e-posta: onur.agkaya@bilecik.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-3044-5978

Geliş Tarihi / Submitted:
08.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
15.11.2024

Öz

Kolombiya'daki iç savaş 60 yıldır süregitmektedir. Günümüz itibariyle savaşan gruplar arasında, Latin Amerika'nın aktif en eski gerilla örgütü *Ejército de Liberación Nacional* (ELN-Ulusal Kurtuluş Ordusu) bulunmaktadır. ELN, Kolombiya'daki birçok gerilla örgütünden farklılıklar arz eden bir oluşumdur. Bu çalışmada, öncelikli olarak ELN'nin, diğer örgütlerden farklılıklarının Kolombiya'da barış süreçlerini etkileyip etkilemeyeceği araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu soruya yanıt verilebilmesi için, ELN'nin ortaya çıkışından bu yana tarihsel gelişimi, yapısı ve eylem repertuarı ele alınmakta ve Kolombiya'da barışın tesisine ve muhtemel geleceğine dair bir analiz sunulmaktadır. Araştırma sorusuna bağlı olarak, metodolojik olarak tarihsel-sosyolojik yorumlayıcı bir perspektifin benimsendiği çalışma, ELN ve Kolombiya örneklerini ele alarak Türkiye'de yapılan çatışma çözümü ve barış çalışmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, yapılan analiz sonucunda, ELN'nin farklı bir yapı olduğu, bu örgütle müzakerelerin diğer gerilla örgütlerinden farklı bir şekilde daha kapsayıcı ajanda ve yaklaşımı gerektirdiği savunulmaktadır. Son olarak, çalışmada ELN'nin silah bırakmayı kabul etse bile Kolombiya'da barışın en azından kısa vadede ulaşılabılır ve sürdürülebilirlikten uzak olduğu öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Kurtuluş Ordusu, ELN, Kolombiya, Çatışma Çözümü, Barış Tesisi

Abstract

The Colombian civil war has been going on for 60 years. Currently, one of the key warring factions is the *Ejército de Liberación Nacional* (ELN - National Liberation Army), recognized as the oldest active guerrilla organization in Latin America. The ELN is a formation that differs from other guerrilla organizations in Colombia. The study primarily seeks to answer the research question of "Will the ELN's differences from other organizations affect the peace processes in Colombia?". The study examines the ELN's historical development, structure, and action repertoire since its emergence, presenting an analysis of peacebuilding in Colombia and its future. Following the research question and adopting a historical-sociological interpretative perspective as methodology, the study aims to contribute to conflict resolution and peace studies in Türkiye by examining the examples of the ELN and Colombia. This study contends that the ELN has a distinctive structure; accordingly, negotiations with this organization should be handled with a more comprehensive agenda and approach than those of other guerrilla organizations in Colombia. Lastly, the study argues that even if the ELN agrees to disarmament, peace in Colombia is far from achievable and sustainable, at least in the short term.

Keywords: National Liberation Army, ELN, Colombia, Conflict Resolution, Peacebuilding

Extended Summary

This study examines the historical development, structure, and actions of the *Ejército de Liberación Nacional* (ELN - National Liberation Army), one of the most critical non-state actors fighting in the 60-year-long Colombian civil war since 1964. The study's central research question is, "Will the ELN's differences from other organizations affect the peace processes in Colombia?". The subsidiary research questions are "What essential features of the ELN differ the organization from the *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* (FARC - Revolutionary Armed Forces of Colombia)?" and "How ELN's differences from other organizations might affect the peace process in Colombia?". The study's essential conclusion is that the ELN maintains a thoroughly different and heterogeneous structure than the FARC, which signed peace treaties with the central government in Colombia in 2016. Therefore, the ELN's demands will reach a broader level than the FARC's, be more class- and community-oriented, and even be inconsistent sometimes. Accordingly, the study adopts a historical-interpretive perspective.

The first and second sections of the study demonstrate that the ELN has produced an ideological doctrine blended with an immature Marxism and Catholic theology since its establishment; however, the organization has failed to engage with either the rural or urban communities whose rights it claims to defend. In a related manner, the ELN has periodically expanded the territories where it exerts power and maintains its existence through criminal activities, ranging from kidnapping and extortion for ransom to drug trafficking in order to finance itself. This situation has impaired Colombian society's tolerance and lessened its acceptance, making it more difficult and limited for the organization. This negative image of the ELN is a highly challenging factor in the short and medium terms when viewed from the perspective of peacebuilding and its sustainability in Colombia.

On the other hand, the ELN's policies towards ceasefire and peacebuilding have been shaped in tandem with the organization's financial resources and military capacity. The organization avoided negotiations or displayed an ambivalent attitude when its activities increased, particularly in the mid-1990s. In this context, the third section of the study analyzes the "federal structure" of the ELN, which indicates its fronts' autonomous policy determination and actions as a severe problem in establishing and sustaining peace in Colombia. As mentioned in the second and third sections, while the central command of the ELN continues negotiations, numerous fronts have been carrying out terrorist activities. This configuration bolsters the argument that even if the organization comes to the terms for laying down its arms, a significant number of militants will continue to combat in arms or join other criminal organizations.

Abductions are among the most resentful and traumatic actions of the ELN in the eyes of Colombian society. Negotiations between the ELN and governments have been constantly interrupted due to the ongoing kidnapping operations. Even in 2023, the ELN abducted many people for ransom and tried to legitimize these actions by claiming its need for resources. The ELN's image is highly negative compared to the FARC's, and this issue will require tremendous efforts following a probable agreement between the central government and the organization. Besides, along with the prevalent perception of the ELN as a "terrorist organization" by large segments of Colombian society, the reliability of the state's capacity is also seriously questioned. Along with the circumstances faced by current and former soldiers and their families (who have been victims of the civil war), the polarized structure of the society presents significant challenges to building and maintaining peace in Colombia. This issue is central to current politics and is also a focus for the rising nationalist political groups.

As an outcome of the analysis, this study concludes that the ELN's differences from other guerrilla organizations in Colombia will negatively affect the peace processes.

Despite these negative aspects, the determination of the Petro government and its willingness to learn from the lessons of previous negotiations stand out as essential elements for the establishment and sustainability of peace in Colombia. From the ELN's perspective, on the other hand, the organization has realized that the armed struggle it has been carrying out for more than 60 years will not suffice to acquire power. Additionally, neo-paramilitary groups have been enormously threatening the ELN's resources and the regions it controls. It is fair to argue that these elements have enabled the ELN to take the necessary steps for a permanent ceasefire and peace.

Peacebuilding and its sustainability in Colombia continue to be the subject of academic studies. The ELN example is a prominent subject, and it needs further scrutinizing. This study is a limited attempt since it covers a historical period of 60 years or even longer and barely provides an introductory analysis. More studies on peacebuilding in Colombia, which will take the ELN to the center, are needed. Despite its limitations, this study will contribute to the academic literature and policymakers in Türkiye and other regions where conflict continues. In this context, the primary recommendation of this study is to examine the structures of the ELN and other conflict actors and their effects on a regional scale as much as possible.

Giriş

Kolombiya, 20. yüzyıldan bu yana iç çatışmalardan en çok etkilenen ülkelerden biridir. Ülkedeki en büyük gerilla grubu *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* (FARC - Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri) ve Kolombiya devleti arasında 2016'da imzalanan barış anlaşmaları, ülkede altmış yıldır süren iç savaşın bitirilmesi adına çok önemli bir adım olarak görülmektedir. Ancak, Kolombiya'da devletin kapasitesinin sınırlılığı; barış karşıtı hükümetlerin isteksizlikleri; barış anlaşmalarının uygulanmasının zorluğu ve maliyetinin büyüklüğü; devlete karşı özellikle kırsal bölgelerdeki güvensizlik; şiddet eylemlerinin sürmesi; suç örgütleri ve silah bırakmayan gerilla gruplarının aralarında olduğu savaşın bitmesini istemeyen devlet-dışı silahlı aktörlerin eylemlerini sürdürmesi gibi etkenler, Kolombiya'da, barışın tesisini ve sürdürülebilirliğini sorgulanır hâle getirmiştir.¹

Kolombiya'da, çatışmanın çözümünün önündeki en önemli engellerden biri, 2024 itibarıyla tahminen 4.000-5.000 kadar üyesiyle eylemlerini sürdüren ve Latin Amerika'da aktif durumdaki en eski gerilla örgütü *Ejército de Liberación Nacional*'dir (ELN - Ulusal Kurtuluş Ordusu). 1964'te FARC'la eş zamanlı kurulan ELN, doğrudan terör eylemleri ve uyuşturucu ticareti gibi kriminal faaliyetlerle özdeşleştirilmiş ve Kolombiya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) (1997), Kanada (2003) gibi devletler ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası oluşumların terörist örgütler listesine girmiştir.² Buna rağmen, 2022'de başkanlık

1 Francisco Gutiérrez Sanín, “¿Estados fallidos o conceptos fallidos? La clasificación de las fallas estatales y sus problemas”, *Revista de Estudios Sociales*, 37, 2010, s. 87-104; Gwen Burnyeat, “Peace Pedagogy and Interpretative Frameworks of Distrust: State-Society Relations in the Colombian Peace Process”, *Bulletin of Latin American Research*, 39: 1, 2019, s. 37-52; Onur Ağkaya, “Kolombiya: İki Yüzyıla Yayılan Çatışma ve Çözüm Süreci”, Gökrem Tanrıverdi Şeyşane (ed.), *Silahlı Çatışmaların Çözümü Mümkün mü? Dünyadan Örneklerle Barış Süreçleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 163-192.

2 “NATIONAL LIBERATION ARMY (ELN)”, *Director of National Intelligence-DNI*, https://www.dni.gov/ncet/ftos/el_n_fto.html, erişim 04.06.2024; “Currently Listed Entities”, *Public Safety Canada*, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntml-scrnt/cntr-trrrsm/lstd-ntts/crrnt-lstd-ntts-en.aspx>, erişim 22.06.2024; “Council Decision 2019/1341, 9.8.2019”, *Official Journal of the European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019D1341&from=en>, erişim 08.06.2024.

görevine başlayan ve eski bir gerilla örgütü üyesi olan Gustavo Petro hükümetiyle ELN arasında ateşkes anlaşması imzalanmış ve barış müzakereleri başlamıştır.

ELN’nin repertuarında, kolluk kuvvetlerini ve sivilleri hedef alan terör saldırıları; uyuşturucu, maden ve petrol kaçakçılığı; insan kaçırma ve işkence; toplu katliamlar gibi eylemler bulunmaktadır.³ Kolombiya’daki barış süreci ve FARC, Türkiye’de ve Türkçe yapılan çalışmalara konu olurken⁴ ELN’ye yönelik çalışmalarda ve literatürde boş bir alan belirlemektedir. Bu çalışmada, öncelikli olarak ELN’nin, diğer örgütlerden farklılıklarının Kolombiya’da barış süreçlerini etkileyip etkilemeyeceği araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Ayrıca, bu temel araştırma sorusuna ek olarak, Kolombiya’daki en büyük gerilla örgütü olan ve 2016’da merkezî hükümetle barış anlaşmaları imzalayan FARC örneğini göz önünde bulundurarak “ELN’yi, FARC’tan ayıran temel yapısal ve doktrinsel özellikleri nelerdir?” ve “ELN’nin diğer gerilla örgütlerinden farklılıkları, Kolombiya’da barış sürecini nasıl etkileyecektir?” soruları formüle edilmektedir. Buradan hareketle, bu çalışma, ELN’nin tarihçesini, yapısını ve eylemlerini incelemekte ve böylece, Kolombiya’da barışın tesisi ve sürdürülebilirliğine dair analizlere bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, temel ve ikincil araştırma sorularına, örgütün tarihsel gelişimine ve eylemlerine bakılarak bir yanıt bulunabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada metodolojik olarak tarihsel-sosyolojik yorumlayıcı bir perspektif benimsenmekte ve öncelik, mümkün mertebede örgütün doğduğu ve eylemlerini sürdürdüğü Kolombiya’da en çok kullanılan dil olan İspanyolca kaynaklara verilmektedir.

İlk kısımda, ELN’nin kuruluşundan ilk barış müzakere girişimlerinin başladığı 1990’lara dek tarihsel gelişimi incelenmektedir. İkinci kısımda, 1990’lardan 2024’e kadar Kolombiya’daki barış tesisi denemeleri ve ELN’nin politikaları ele alınmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise ELN’nin yapısı ve eylem repertuarı⁵ detaylı olarak incelenmekte, bağlantılı biçimde, Kolombiya’da barış tesisi ve geleceğine dair muhtemel durumlar sunularak çalışma sonlandırılmaktadır.

3 CNMH (Centro Nacional de Memoria Histórica), *¡Basta Ya! Colombia: Memorias de Guerra y Dignidad*, Imprenta Nacional de Colombia, Bogotá, 2013, s. 48, 84, 99, 101-102, 170; Dario Villamizar, *Las Guerrillas en Colombia: Una Historia desde los Orígenes hasta los Confinés*, Debate, Bogotá, 2017, s. 556-572; Dario Villamizar, “Colombia: 70 Years of Guerrilla Warfare”, Dirk Kruijt, Eduardo Rey Tristán ve Alberto Martín Álvarez (ed.), *Latin American Guerrilla Movements: Origins, Evolution, Outcomes*, Routledge, New York, 2020, s. 178.

4 Hakan Çalışır, Kolombiya-Farc Barış Süreci: Bir Çatışma Analizi, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2019; Sertan Çınar ve Ramazan Günlü, “Kolombiya’da Barış Anlaşması ve Askerileşme”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4: 2, 2019, s. 289-301; Emin Arslan, Terörle Mücadele Bağlamında Barış Anlaşması ve Askeri Güç Kullanımı Çözümleri Analizi: FARC-LTTE Örnekleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep, 2021; E. Nur Sezek ve Ceren Uysal Oğuz, “Bir Çatışmanın Analizi ve Müzakere Süreci: Kolombiya’da FARC Örneği”, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9: 1, 2021, s. 185-211; Ceren Uysal Oğuz ve E. Nur Sezek, “İç Çatışma Sonrası Kolombiya’da Barış İnşası Süreci”, *Gazi Akademik Bakış*, 15:29, 2021, s. 337-358; Başar Baysal, “Kolombiya-FARC Barış Görüşmelerinde Katılımcılığın Rolü: Kadınlar, Kurbanlar ve Ordu”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 2022, s. 109-135; Başar Baysal ve E. Nur Sezek, “Kolombiya-FARC Barış Sürecinin Uygulanması: Sorunlar ve Riskler”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5:1, 2022, s. 35-48.

5 “Eylem repertuarı” kavramı, Charles Tilly tarafından ilk kez 1977’de “göreceli olarak belirli seçimler doğrultusunda öğrenilen, paylaşılan ve eyleme konulan sınırlı rutinler bütünlüğü” olarak tanımlanmıştır. Tilly, sonraki çalışmalarında, repertuar kavramını, diğer politik eylem yolları tükendiğinde, terörizmi de içeren şiddet eylemlerini de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Nitekim, ELN, FARC ile kıyaslandığında temsil ettiğini iddia ettiği taban tarafından daha az benimsenmiş ve eylemleri şiddeti önceleyen bir yapı olsa da bu çalışmada eylem repertuarı kavramının kullanılması, örgütün dönemsel olarak salt şiddet dışındaki diğer araçlara başvurusunu da hatırlatması açısından önem teşkil etmektedir. Bkz. Charles Tilly, “Contentious Repertoires in Great Britain, 1758-1834”, Mark Traugott (ed.), *Repertoires and Cycles of Collective Action*, Duke University Press, Durham, 1995, s. 26; Charles Tilly, *The Politics of Collective Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 237.

1. *Ejército de Liberación Nacional*'in 1990'a Kadarki Süreçteki Gelişimi

Kolombiya'da iç savaşın kökenleri, bazı gözlemcilere göre 1800'lerin ortalarına kadar uzanmaktadır.⁶ Ancak, günümüzde dahi süren çatışmanın, temelde, merkezî devletin, 1950'lerin başından itibaren *campesino* olarak anılan, kırsal bölgelerde yaşayan ve toprağa bağlı nüfusları "kirli savaş" taktikleriyle hedef almasından itibaren gelişen süreç olduğu daha tutarlı bir yaklaşımdır.⁷

1946'dan itibaren *Partido Conservador Colombiano*'nun (Kolombiya Muhafazakâr Partisi) kontrolünde bulunan Kolombiya ulusal ordusu; 1950'lerin sonlarından itibaren *Partido Comunista de Colombia* (PCCo - Kolombiya Komünist Partisi) kontrolünde bulunan bölgelere, katliam niteliğinde saldırılar düzenlenmiştir.⁸ Tolima Eyaleti'ndeki 1962 tarihli askerî operasyonların akabinde, PCCo'nun "güney cephesi" olarak anılan oluşum, Kolombiya'daki en büyük gerilla örgütüne dönüşecek olan FARC'ı kurmuştur.⁹ Öte yandan, ülkedeki toplumsal ve politik atmosfer ve *Frente Nacional*'in (Ulusal Cephe)¹⁰ sürdürdüğü şiddet seferberliği, sol tabanlı birçok fikir ve örgütlenmenin "devrim" arayışını tetiklemiştir. Bunlar arasında, 1960'ların başlarından itibaren Küba'da gördükleri eğitim sırasında radikalleşen ve devrimci mücadelenin başarısından etkilenen, Fabio Vásquez Castaño ve başka Kolombiyalılar da bulunmaktaydı. Nitekim, Castaño ve arkadaşları¹¹, 1964'te Kolombiya'nın doğusundaki Santander Eyaleti kırsalında gerilla yapılanmasına girişmiş ve *Ejército de Liberación Nacional*'i (ELN - Ulusal Kurtuluş Ordusu) kurarak eylemlerine başlamışlardır.¹²

Santander, ilk bakışta, 1960'lardan önce de *campesino* gruplarının ve eskiden liberal gerillaların silahlı eylemler gerçekleştirdiği ve petrol üretiminin önemli bölgelerinden biri olması itibarıyla, bir gerilla hareketinin başlatılması ve büyümesi açısından elverişli bir bölge olarak belirlemekteydi.¹³ 1963-1966 arasında Kolombiya genelinde ve Santander'deki öğrenci hareketleri ve grevler sırasında ELN'nin şehir yapılanmalarındaki üyeleri de aktif rol oynamışlardır.¹⁴ ELN'nin, ilk eylemi, Santander Eyaleti'ndeki San Vicente'de gerçekleştirdiği *columnadır* (askerî kol).¹⁵ Örgütün ilk askerî operasyonu ve kendilerine, kırsal kesimde tanınırlık kazandıracak eylemi ise 7 Ocak 1965'teki "Simacota Operasyonu"dur. Bölgede, köylülerin de katılımlarıyla güçlenen örgüt, ilk kez burada görünür hâle gelmiş ve "kaçınılmaz olan halk savaşına başladıkları"nı ilan etmiştir.¹⁶ İkinci büyük eylem, 5 Şubat 1965'te, kolluk kuvvetlerinin doğrudan hedef alındığı Papayal Kasabası'ndaki saldırdır.¹⁷ Böylece, ELN, köylüleri kendi saflarına katmayı hedeflediğini ve güvenlik güçlerine yönelik saldırılarının

6 Ağkaya, Kolombiya, s. 163-166.

7 CNMH (Centro Nacional de Memoria Histórica), *Guerilla y Población Civil: Trayectoria de las FARC, 1949-2013*, Imprenta Nacional de Colombia, Bogotá, 2014, s. 133-136.

8 Hernando C. Ospina, *El Terrorismo de Estado en Colombia*, Fundación Editorial el Perro y la Rana, Caracas, 2018, s. 69-71.

9 CNMH, *Guerilla*, s. 62.

10 Ulusal Cephe, daha önce iç savaşın tarafları olan *Partido Conservador Colombiano* ve *Partido Liberal Colombiano*'nun (Kolombiya Liberal Partisi) iş birliği yaparak ülkeyi 1958 ve 1978 arasında yönetmek için kurduğu ittifakın adıdır. Bkz. CNMH, *Guerilla*, s. 66.

11 Örgütün lideri Castaño dışında, Küba'da eğitim gören diğer kurucu üyeler: Víctor Medina Morón, Heriberto Espitia, Ricardo Lara Parada, Luis Rovira, Mario Hernández ve José Merchán'dır. Bkz. Carlos Medina, *ELN-Ejército de Liberación Nacional: Notas para una Historia de las Ideas Políticas: 1958-2007*, *Doktora Tezi*, Universidad Nacional de Colombia, Bogotá, 2008, s. 52.

12 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 251-252.

13 Medina, *ELN*, s. 53-55.

14 Age, s. 137-139.

15 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 253.

16 Medina, *ELN*, s. 70-74.

17 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 455

süreceğini açıkça göstermiştir. Yine 1965’te, ilk kez *Texas Petroleum Company* ve *Cities Service*’e ait petrol hatları ELN tarafından havaya uçurulmuş ve bu tür eylemler günümüzde dahi örgütün terörist eylem repertuarında sıklıkla yer alır hâle gelmiştir.¹⁸

ELN’nin ilk yılları açık biçimde kimlik, doktrin ve odak arayışı içinde geçmiştir. Özellikle 1964-1966 arasındaki dönemde, bir tür tam gelişmemiş Marksist doktrini “bir kurtuluş haritası olarak gören ve bir din gibi kucaklanmış”; sonraki birkaç on yıl boyunca, Ernesto “Che” Guevara’yı model alarak, gerillayı halkın ihtiyaç duyduğu “fedakâr bir kahraman” olarak yücelten bir anlayış benimsenmiştir.¹⁹ Bu anlayış ve uygulamaları, Marksist öğretileri kutsarken, “devrimin yüceliğini tam olarak kavrayamayan” veya “devrime ihanet” eden örgüt üyelerinin sıklıkla yargılanması ve birçoğunun infazıyla sonuçlanmıştır.²⁰ Kaldı ki; ELN’nin kuruluşundan bu yana eleştirildiği ve bazı durumlarda öz eleştiri yaptığı “devrim duruşmaları” ve nihayetinde gerçekleştirilen infazlar bunun açık bir göstergesidir.²¹

“Fabio” olarak anılan Fabio Vásquez Castaño’yla birlikte en sembolik ve etkin üyelerden birine dönüşecek ve bir rahip olan Camilo Torres Restrepo’nun erken zamanda ELN’ye katılmasından itibaren, teolojik kurtuluş öğeleri de örgütün fikirsel repertuarında yer edinmiştir.²² Ancak, kendi ifadesiyle “Kilise’nin baskıcı düzenlemelerinden kurtulmak için rahipliği bırakan” Torres, Şubat 1966’da Kolombiya Ordusu’nun düzenlediği bir operasyon sırasında öldürülmüştür.²³ Görece erken bir zamanda öldürülmesine rağmen, Torres, ELN’ye fikirsel katkılarının yanında, ulusal bir karakter kazanma ve ulusal ve uluslararası kamuoyunda göreceli bir sempati kazandırması açısından büyük yarar sağlamıştır.²⁴ Torres’in etkisi Kolombiya’nın sınırlarını aşmış ve 1969’da, ülkeye kaçak yollardan giren üç İspanyol rahip -Manuel “El Cura” Pérez Martínez, José Antonio Comín ve Domingo Laín Sáenz²⁵- ELN’ye katılmışlardır.²⁶ Ayrıca, “Camilismo” olarak anılan Torres’in düşünsel mirası ve eserleri, ölümünden sonra Orta Amerika’daki devrimci mücadelelerde sıklıkla gündeme getirilmiş²⁷ ve aynı zamanda, ülkelerinde baskıcı rejimlere ve uygulamalara karşı halk hareketlerini destekleyen “radikal rahipler” için bir model oluşturmuştur.²⁸ Öldürülmesinin ardından ELN, cephelerinden birine Camilo Restrepo adını vererek, rahibin örgüt içindeki konumunu yüceltmıştır.²⁹

1970’te, Torres gibi İspanyol rahip José Antonio Comín de öldürülmüştür.³⁰ Nitekim, henüz Ağustos 1965’te, eylemsel ve yönetsel hatalar sonucunda örgütün kırsal ve kent

18 Medina, ELN, s. 75, 94; Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 478.

19 Mario Aguilera Peña, “La memoria y los héroes guerrilleros”, *Análisis Político*, 49, 2003, s. 5.

20 Aguilera Peña, *La memoria*, s. 6.

21 Medina, ELN, s. 75-76.

22 Fernando Herrera Calderón, *Twentieth Century Guerrilla Movements in Latin America: A Primary Source History*, Routledge, New York, 2021, s. 54.

23 Hildegard Lüning, *Camilo Torres Restrepo: Sacerdocio y Política* (Çev. Jorge Aurelio Díaz), Universidad Nacional de Colombia, Bogotá, 2016, s. 157.

24 Medina, ELN, s. 86-90.

25 Manuel Pérez, daha sonra, 1998’de ölene dek, ELN’nin en yüksek mertebedeki iki yöneticisinden birine dönüşecektir. Laín ise 1974’te çatışmalarda öldürülecektir. ELN, tıpkı Torres gibi Laín’i onurlandırmak adına, 1980’de cephelerden birine ismini verecektir. Bkz. Dario Azzellini, “Ejército de Liberación Nacional, Colombia”, Immanuel Ness, vd. (ed.), *International Encyclopedia of Revolution and Protest: 1500 to the Present, Vol 1*, Blackwell Publishing, Singapur, 2009, s. 1081-1084.

26 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 496.

27 Lucia Picarealla, “Camilo Torres Restrepo: Political Struggle, Sociology and Praxis”, *Culture e Studi del Sociale*, 4:1, 2019, s. 63-76.

28 Lüning, *Camilo Torres*, s. 162-163; Herrera Calderón, 2021, s. 54.

29 Medina, ELN, s. 109.

30 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 648

yapılanmaları arasında kuryelik yapan üyeleri yakalanmış ve akabinde, kentlerdeki hücreler ve üyeler güvenlik güçlerinin operasyonlarıyla birçok üye deşifre olmuş, yakalanmış ve örgütün önemli belgeleri ele geçirilmiştir.³¹

ELN'nin, bilhassa FARC'ın kapasitesini hızlıca arttırması düşünüldüğünde, 1964'ten itibaren yavaş büyüdüğü ve zorluklarla mücadelede başarısızlığa uğradığı görülmektedir. FARC'ın ulusal ordu tarafından ağır biçimde saldırıya uğramış bir bölgede doğması örgüte meşruiyet kazandırırken, ELN'nin kuruluşu ve büyümesi böyle bir zemine oturmamıştır. Örneğin, ELN'nin ilk cephelerinden birinin adı, 18. yüzyılda Kolombiya'daki İspanyol sömürgeci güçlere karşı köylüleri örgütleyen ve bir yıl süren direniş sonunda idam edilen José Antonio Galán'a ithaf edilmiştir.³² Bu somut vakanın gösterdiği üzere, ELN, kendisini geçmişteki halk ayaklanmalarının mirasçısı ve "sürekli devrim" hareketinin temsilcisi olarak sunmuştur.³³ Dolayısıyla, FARC, nispeten daha somut bir zemine oturmuş ve daha gerçekçi hedefler belirlerken, ELN, kendisini emperyalizme karşı mücadele gibi daha soyut ve zor amaçlara odaklamıştır. Bu olumsuzluklara rağmen, ELN, askerî varlığını ve eylemlerini 1969'dan 1972'ye kadar daha görünür hâle getirmiş ve gıreceli olarak büyüebilmiştir.³⁴

1972'den itibaren, örgütün önce kentlerdeki hücreleri ve üyeleri, 1973'te ise Anorí Operasyonu sonucunda başta Antioquia Eyaleti kırsalındaki yapılanmaları, üst düzey yöneticileri de dahil olmak üzere neredeyse tamamen bitme noktasına gelmiştir. Öyle ki, 1974'te, ELN'nin üst düzey yönetici kadrosundan sadece Fabio Vásquez ve kırsaldaki 250 gerilladan geriye 120 kişi kalmıştır.³⁵ Bunun üstüne, Vásquez'in önderliğinde örgüt, ilk kez kendi "Ulusal Meclis" çatısı altında toplanmıştır. Sürecin sonunda Vásquez, ELN'nin yaşadığı krizin ve kayıpların baş müsebbibi olarak suçlanmış ve örgütün toparlanabilmesi için destek aramak amacıyla Küba'ya gitmiş ve 2019'da ölene dek burada kalmıştır.³⁶ Anorí Operasyonu'nun bir diğer sonucu; ELN'nin Antioquia Eyaleti'ndeki varlığını ve yapılanmasını Venezuela sınırına ve hatta bu ülkenin içlerine taşımıştır. Nitekim, ELN ve eylemleri günümüzde dahi sürediden uluslararası bir soruna dönüşmüş durumdadır.³⁷

Vásquez'in ardından, ELN'nin askerî yapılanması, 2021'e kadar örgütte liderlik pozisyonunu sürdürecektir olan Nicolás Rodríguez Bautista tarafından yeniden şekillendirilmiştir.³⁸ 1975'ten itibaren, ELN eylemlerini sürdürmüş ve aynı zamanda, işçi ve sendikaların önemini gözeterek kentlerde yeniden yapılanmıştır. 1977'de, ELN'nin kendi içinde "Febrerozo" olarak andığı operasyonlarla örgütün tüm şehir yapılanması deşifre edilmiş ve örgüt, 1973'ten sonraki en büyük kaybını yaşamıştır.³⁹ Örgütün bu iki olaydan sonra neredeyse yok olma noktasına gelmesi üzerine, yeni cepheler açılması kararı verilmiş ve ELN, Venezuela'ya yakın Casanere ve Boyacá eyaletlerine ve ayrıca, ülkenin güneyindeki Nariño ve Putumayo eyaletlerine yayılmıştır.⁴⁰ 1978'den itibaren ELN, faaliyet gösterdiği

31 Medina, ELN, s. 83-86.

32 Medina, ELN, s. 112.

33 Andrés F. A. González, "Descifrando al ELN: Un federalismo insurgente, génesis y desarrollo de sus construcciones organizacionales, 1964-2020", Andrés F. A. González ve Fernán E. González González (ed.), *¿Por qué es tan difícil negociar con el ELN? Las consecuencias de un federalismo insurgente, 1964-2020*, CINEP, Bogotá, 2021, s. 72-77.

34 Azzellini, age.

35 Villamizar, Las Guerrillas, s. 379.

36 González, Descifrando al ELN, s. 67.

37 Ellis Evans, "El fortalecimiento de las actividades del ELN (Ejército de Liberación Nacional) en Colombia y Venezuela", *Revista Fuerza Aérea-Eua*, 20: 2, 2021, s. 24-45.

38 Villamizar, Las Guerrillas, s. 721

39 González, Descifrando al ELN, s. 64

40 González, Descifrando al ELN, s. 101.

bölgeleri yeniden genişletmeye başlatmıştır. Bu tarihlerde, ELN'nin kırsaldaki toplulukları önceleyen ve "uzatılmış halk savaşı"na dayanan doktrini yeniden benimsenmiş ve bunun sonucunda, *Domingo Laín* ve *Capitán Parmeño* cepheleri kurulmuştur.⁴¹

1982'de, aralarından bazılarının neredeyse bağımsız olarak eylemlerini sürdüren ELN'ye bağlı tüm cephelerin eşit temsiliyi öngören yeni *Dirección Nacional*'in (Ulusal Yönetim) kurulması kararlaştırılmıştır. Eylül 1983'teki *Dirección Nacional*'e katılan yüzlerce ELN militanı, örgütün genişlediğine dair önemli bir kanıt sağlamıştır.⁴² "Yönetim"de toplumsal mücadeleleri önceleyen yeni bir devrimci program başlatılmış ve başkanlığını Manuel "El Cura" Pérez'in yapacağı "dokuz üyeli kolektif bir liderlik" seçilmiştir. Bu şekilde, Vásquez'den sonra aktif olarak ELN'nin liderliğini sürdüren Manuel Pérez Martínez'in konumu bir anlamda örgüt tarafından onanmıştır.⁴³

Öte yandan, 1982'de göreve gelen Belisario Betancur hükümeti, aynı yıl bir genel af çıkarmış ve gerilla örgütlerinin eylemlerini sonlandırmaları için müzakere imkânlarını somutlaştıracak bir komisyon oluşturulmuştur.⁴⁴ İlk aşamada, 1984'te hükümet ve FARC arasında La Uribe'de bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Akabinde, *Movimiento 19 de Abril* (M-19 - 19 Nisan Hareketi), *Ejército Popular de Liberación* (EPL - Halk Kurtuluş Ordusu) ve *Movimiento de Autodefensa Obrera*'yla (ADO - Emekçi Öz Savunma Hareketi) bir yıl süreyle, diyalog da dahil olmak üzere ateşkesi içeren önemli anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak, ELN sürecin ve anlaşmaların dışında kalmıştır.⁴⁵ La Uribe ve müteakip ateşkes anlaşmalarında verilen bir yıllık mühletin amacı; gerilla örgütlerine silah bırakma veya terhis olma dayatmasından ziyade "siyasi, ekonomik ve sosyal olarak kendilerini tamamen kendi takdirlerine göre düzenleme" fırsatı sağlamaktır. Ancak, bu mühlet boyunca FARC ve diğer örgütler, süreyi yeniden organize olmak ve askerî kapasitelerini güçlendirmek için kullanmıştır. Aynı biçimde, Kolombiya Ulusal Ordusu da bu süreçte örgütler hakkında istihbarat çalışmalarını hızlandırmış; ateşkesle rağmen baskınlar düzenlemiş ve anlaşmalar bozulmuştur.⁴⁶ Olumsuzluklara rağmen, 1984'te başlayan süreç, 1985'te *Unión Patriótica* (UP - Yurtsever Birlik) adında yeni bir siyasi hareketin doğmasına olanak sağlamıştır.⁴⁷

1983'te örgütsel dönüşümünü tamamlayan ELN hızla büyüme dönemine girmiştir. Bu dönemdeki en dikkat çekici unsur, ELN'nin; M-19, EPL ve FARC gerillalarının 1984'te hükümetle imzaladığı ateşkes anlaşmalarına karşı çıkmasıdır.⁴⁸ Bu tarihten itibaren, ELN, yalnızca askerî olarak değil, politik düzlemde de görünürlüğünü arttırmıştır. Görünürde ikircikli bir politika yürütse de Betancur hükümetinin ve ardıllarının, demokratikleşme adına attığı adımlar karşısında, 1985'te ELN ve daha küçük bir siyasal parti görünümündeki *Partido Revolucionario de los Trabajadores de Colombia* (PRT - Kolombiya Devrimci İşçi Partisi) ve *Movimiento de Integración Revolucionario Patria Libre*'yle (MIR-PL) birlikte, *Trilateral* (Üçlü Koalisyon) kurulmuştur.⁴⁹ *Trilateral*, Mayıs 1985'te ise daha önce M-19, EPL ve *Movimiento Armado Quintín Lame* (*Quintín Lame* Silahlı Hareketi) tarafından kurulmuş olan ve hükümetle yürütülecek barış müzakerelerinde Kolombiya'daki tüm gerilla örgütlerinin

41 Age, s. 187.

42 Age, s. 69.

43 María C. Beltrán, "Estrategia de internacionalización del Ejército de Liberación Nacional (ELN) y seguridad fronteriza", *Opera*, 23, 2018, s. 144.

44 CNMH, *Basta Ya*, s. 59-60.

45 Marco Palacios, *Between Legitimacy and Violence: A History of Colombia, 1875-2002* (Çev. Richard Stoller), Duke University Press, Durham, s. 203.

46 CNMH, *Basta Ya*, s. 125-128; Villamizar, Colombia, s. 175.

47 Palacios, 2007, s. 206.

48 CNMH, *Basta Ya*, s. 147.

49 Palacios, *Between Legitimacy*, s. 206-207.

ortak hareket etmesi amacıyla hareket eden *Coordinadora Nacional de Guerrillera* (CNG - Ulusal Gerilla Koordinasyonu) lehine feshedilmiştir⁵⁰. Öte yandan, MIR-PL'nin, Haziran 1987'de ELN'yle birleşmesiyle, Camilista Birliği-ELN (UCELN) doğmuştur. Bu oluşum, daha önceleri açıkça tutucu bir doktrinle hareket eden ELN'nin politik açılımının önemli bir kanıtını oluşturmuştur.⁵¹

Çatışma ekseninde bir etkileşimleri olmasa da uzlaşmaları ve müşterek hareket etmeleri nispeten zor görünen CGN grupları ve FARC, Eylül 1987'de, UCELN ve EPL'den oluşan *Coordinadora Guerrillera Simón Bolívar*'ı (CGSB - Simón Bolívar Gerilla Koordinasyonu) kurmuştur.⁵² Bu dönemde aktif sivil hareketler ve uluslararası aktörler dahil olmak üzere birçok kesim, Kolombiya'da demokratikleşmeyi ve müzakereleri desteklemiştir. Ancak, uyuşturucu kartelleri ve paramiliter grupların terör eylemleri, ayrıca, gerilla örgütleriyle muhtemel bir barışı fikrine karşı çıkan ordu mensuplarının, bu eylemlere bir manada göz yumması⁵³, olası bir barış ortamını engellemiştir. Bu konjonktürde, aralarında seçimleri kazanmasına kuvvetle ihtimal verilen Liberal Parti adayı Luis Carlos Galán; ayrıca UP'nin⁵⁴ sırasıyla 1986 ve 1990'daki başkanlık adayları Jaime Pardo Leal ve Bernardo Jaramillo Ossa; daha sonra da *M-19*'un eski liderlerinden biri ve 1990'da *Alianza Democrática-M-19*'un (M-19-Demokratik İttifakı) başkanlık adayı olan Carlos Pizarro Leongómez gibi önemli siyasetçilerin suikast sonucu öldürülmesi ve UP'nin tahminlere göre 2200 üyesinin katledilmesi sonucunda, barışa yönelik adımlar da olumsuz olarak etkilenmiştir.⁵⁵

2. 1990'lardan Günümüze ELN'nin Dönüşümü ve Barış Tesisi Denemeleri

1990'ların başından itibaren, hükümetle CGSB'nin bir parçası olarak ELN arasındaki ilk barış müzakereleri, César Gaviria'nın başkanlığı (1990-1994) döneminde, 1991'de Venezuela'da Caracas ve 1992'de Meksika'da Tlaxcala şehirlerinde gerçekleşmiştir.⁵⁶ Bu görüşmelerden itibaren Venezuela, Kolombiya devletiyle ELN arasındaki ilişkilerde kilit bir aktöre dönüşmüştür.⁵⁷ 1992'nin sonlarında, eski devlet bakanlarından Argelino Durán Quintero'nun EPL militanları tarafından öldürülünce, hükümetle CGSB arasındaki müzakereler dondurulmuştur.⁵⁸ ELN'nin merkez komutasında yer alan Francisco Galán ve Felipe Torres'in kolluk kuvvetleri tarafından yakalanmasının üzerine, örgüt, 1993'ten itibaren onlarca sivil ve güvenlik gücünün ölümüyle sonuçlanan saldırılar gerçekleştirmiştir.⁵⁹

FARC, 1993'te CGSB'den ayrılmış ve ELN'yi barış müzakerelerini sürdürdüğü için eleştirmiştir.⁶⁰ Yine de ELN, bir sonraki Başkan Ernesto Samper (1994-1998) döneminde

50 Palacios, *Between Legitimacy*, s. 207.

51 Villamizar, *Colombia*, s. 172.

52 Palacios, *Between Legitimacy*, s. 212.

53 Rennselaer W. Lee III ve Francisco E. Thoumi, "The Political-Criminal Nexus in Colombia", *Trends in Organized Crime*, 5, 1999, s. 69.

54 CNMH, *Basta Ya*, s. 46.

55 Buradaki önemli bir husus, M-19'un öncülük ettiği, EPL ve PRT'nin silah bırakmasıyla süregiden ve 100 yıldır yürürlükte bulunan Kolombiya Anayasası'nın da değişmesiyle sonuçlanan demokratikleşme sürecidir. Bu süreçte, en büyük iki gerilla örgütü olan ELN ve FARC, sürece şüphyle yaklaşmış ve paramiliter grupların artan şiddet eylemlerini gözlemleyerek kendi kapasitelerini artırma yoluna gitmişlerdir. Villamizar'ın belirttiği üzere, bu iki örgütün o zamanki kararları, kontrgerilla faaliyetlerinin sıklaştığı Andrés Pastrana (1998-2002) ve zirveye çıktığı Álvaro Uribe (2002-2006, 2006-2010) dönemlerinde, hayatta kalmalarını sağlayacaktır. Bkz. Villamizar, *Colombia*, s. 177-178.

56 Beltrán, *Estrategia de internacionalización*, s. 146.

57 Palacios, *Between Legitimacy*, s. 272.

58 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1189.

59 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1224.

60 CNMH, *Guerilla*, s. 178.

müzakerelerin, uluslararası diğer aktörlerin katılımıyla sürmesini istemiştir.⁶¹ 1995'te, Alman Hükümeti, ELN ve Kolombiya devleti arasındaki görüşmelerde arabulucu rolü üstlenmiştir; ancak, 1996'da bir Almanya vatandaşının ELN militanları tarafından kaçırılmasından sonra hükümet müzakerelerden çekilmiş ve görüşmeler sonlanmıştır.⁶² Samper hükümeti, görevi devraldıktan sonra ortaya çıkan ve seçim kampanyasının uyuşturucu trafiğinden sağlanan kaynaklarla yürütüldüğü iddialarının etkisiyle, Kolombiya'da barışı tesis etme yolunda güçlü bir tutum sergileyememiştir.⁶³

1997'den sonra, ELN (ve ayrıca FARC) demokratik açılım süreçlerine karşı köktenci bir refleks geliştirmiş ve politik çözüm yollarına kapıyı kapatmıştır. ELN'nin bu tutumundaki belirleyici faktör; kökenleri 1980'lerin başına dek uzanan ve 1997'de tüm Kolombiya'da tek çatı altında birleşen *Autodefensas Unidas de Colombia*'nın (AUC - Kolombiya Birleşik Öz Savunma Kuvvetleri) faaliyetleridir. Temelleri, büyük uyuşturucu şebekelerine dayanan AUC, öncelikle, ELN ve FARC'ın kontrolündeki bölgelere saldırılar düzenlemiş ve örtülü biçimde Kolombiya güvenlik güçleri ve bazı yerlerde yerel halkın desteğiyle birçok yeri ele geçirmiştir.⁶⁴ 2006'da silah bırakana kadar, AUC, Kolombiya'da iç savaşın en büyük katliamlarını gerçekleştiren örgütlerden biri olmuş⁶⁵ ve yalnızca ELN'yi değil, diğer gerilla örgütlerini de dönüşüme zorlamıştır.

Bu tarihlerde, 4.000 kadar üyesi bulunan ELN askerî kapasitesini ve kontrolündeki bölgelerdeki varlığını güçlendirme yoluna gitmiştir. 1998'de Manuel Pérez ölünce, Nicolás Rodríguez Bautista örgütün tek lideri olarak kalmıştır.⁶⁶ Bilhassa 1998'den itibaren, ELN'nin, başta petrol boru hatları ve altyapısını hedef almak, fidye karşılığı insan kaçırmak ve güvenlik güçlerine saldırılar olmak üzere, terör eylemlerini en üst seviyeye çıkardığı bir sürece tanıklık edilmiştir.⁶⁷ 1998'den sonra, ELN'nin gerçekleştirdiği üç terör eylemi, Kolombiya'da iç savaş boyunca sonuçları en ağır olan bazı hadiselerle örnek olmuştur. Bunlardan ilki; 18 Ekim 1998'de, Antioquia Bölgesi'ndeki petrol boru hatlarına yapılan saldırıda 70'den fazla kişinin ölümü ve 30'dan fazlasının da yaralanmasıyla sonuçlanan Machuca Katliamı'dır.⁶⁸ İkincisi; 12 Nisan 1999'da Bucaramanga'dan Bogotá'ya giden Avianca uçağının ELN militanları tarafından kaçırılmasıdır.⁶⁹ Sonuncusu ise; 30 Mayıs 1999'da Cali'de, La María Kilisesi'nde, 162 kişinin rehin alınması eylemidir.⁷⁰ Bu eylemler, ELN'ye görünürlük kazandırmakla birlikte, örgüt, kolluk kuvvetlerinin artan operasyonları karşısında bu dönemde zayıflamıştır.⁷¹

Pastrana hükümeti döneminde, kaçırdığı kişileri serbest bırakması koşuluyla ELN'yle askıya alınan barış görüşmeleri yeniden başlamıştır. Buna karşılık, ELN, rehine olarak tuttuğu güvenlik güçleri mensubu 42 kişiyi serbest bırakmıştır.⁷² Nitekim, görüşmeler, 2000'den sonra, Dost Ülkeler Grubu'nun (Fransa, İspanya, Norveç, İsviçre ve Küba) işbirliğiyle

61 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1213.

62 Pax Christi Holanda, *La industria del secuestro en Colombia. ¿Un negocio que nos concierne?* Drukkerij Moretus B.V., Utrecht, 2002, s. 22.

63 Harvey F. Kline, *Between the Sword and the Wall: The Santos Peace Negotiations with the Revolutionary Armed Forces of Colombia*, University of Alabama Press, Alabama, 2020, s. 22.

64 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1326-1327.

65 CNMH, *Basta Ya*, s. 61.

66 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1272.

67 Beltrán, *Estrategia de internacionalización*, s. 144.

68 Ariel Ávila, *Detrás de la Guerra en Colombia*, Planeta, Bogotá, 2019, s. 169.

69 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1324.

70 CNMH, *Basta Ya*, s. 172.

71 Ávila, *Detrás de la Guerra*, s. 169-171.

72 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1359.

sürmüştür.⁷³ Havana’da Mart 2002’de, hükümet ve ELN, ateşkesi sağlamaya yönelik bir niyet beyanı imzalamıştır; ancak, Mayıs 2002’de ELN, hükümetin paramiliter grupları desteklemesini ve aynı şekilde; Pastrana hükümeti de ELN’nin irade eksikliğini ve süregiden eylemlerini öne sürerek görüşmeleri askıya almıştır.⁷⁴ Görüşmelerin durmasında, Pastrana hükümetinin *Plan Colombia* çerçevesinde yaklaşık 7.5 milyar ABD doları yardım alması ve kolluk kuvvetlerinin yenilenmesine bağlı olarak, Kolombiya Ordusu’nun kontrgerilla operasyonlarında önemli başarılar elde etmesinin de payı bulunmaktadır.⁷⁵

Uribe hükümeti döneminde ise (2002-2010) ELN’yle müzakerelerin temelleri yeniden atılmaya çalışılmıştır. Ancak, burada belirtilmesi gereken nokta; Uribe döneminin “demokratik güvenlik” doktrini adı altında Kolombiya’da kontrgerilla politikalarının ve uygulamalarının en üst seviyede militerleştiği bir dönem olmasıdır.⁷⁶ Bu süreçte, kapasitesinin sınırlılığının farkında olarak ELN, öncelikli olarak insan kaçırma ve rehin alma eylemlerini sürdürmüş ve olası müzakerelerde pazarlık kozunu güçlendirmeyi bir strateji olarak benimsemiştir.⁷⁷ 2003’te, Dost Ülkeler Grubu yeniden faaliyete geçmiştir. Aralık 2005’te, Havana’da, Dost Ülkeler Grubu, Küba ve Venezuela temsilcilerinin de katıldığı diyaloglar gerçekleştirilmiştir.⁷⁸ Ancak, bu tarihten sonra müzakereler askıda kalmış ve ancak, 2007’de gerçek anlamda yeniden başlatılmıştır.⁷⁹

ELN, Uribe döneminin kontrgerilla politikalarından iki yönlü biçimde etkilenmiştir: Birincisi, 2007’ye kadar barış için herhangi bir girişimin olmaması ve yoğunlaşan operasyonlar karşısında ELN zayıflamış; ikinci olarak, çok fazla alan ve militan kaybeden ve hükümete karşı “mutlak savaş” ilan eden FARC’la ELN arasında, ülkenin bazı eyaletlerinde silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. Nitekim, ülkenin en büyük iki gerilla örgütü arasındaki çatışma, 2010’da, taraflar arasında imzalanan saldırmazlık paktıyla sonlanmıştır.⁸⁰ Bir sonraki bölümde detaylı biçimde değinileceği üzere ELN’nin “federal” yapısı itibarıyla, merkez yönetimin aldığı tüm kararlara uymayan gruplar, sınıra yakın Arauca ve hatta Venezuela sınırları içinde bulunan bazı bölgelerde FARC’la yerel ölçekli çatışmalara girmiştir.⁸¹ Ayrıca, 2006’dan sonra ortaya çıkan *Águilas Negras* ve *Rastrojos* gibi yeni nesil paramiliter grupların, gerillanın kontrolünde olan Ekvador ve Venezuela sınırlarına yakın bölgelere sızma girişimlerine ve güvenlik güçlerinin operasyonlarına karşı FARC ve ELN’nin bazı cepheleri geçici ittifaklar yapmış ve ortak eylemler düzenlemiştir.⁸²

Uribe hükümetinde Savunma Bakanı olarak görev yapan Juan Manuel Santos’un 2010’da yapılan başkanlık seçimlerini kazanmasıyla, Kolombiya’da, kamuoyunun beklentisi,

73 Karlos Pérez de Armiño, “Introduction: EU Support for Peace in Colombia. Territorial Approach, Strengthening Civil Society and Human Rights”, Karlos Pérez de Armiño (ed.), *European Union Support for Colombia’s Peace Process: Civil Society, Human Rights and Territorial Peace*, Palgrave Macmillan, Cham, 2023, s. 13.

74 Beltrán, *Estrategia de internacionalización*, s. 148.

75 Villamizar, *Colombia*, s. 178.

76 Uribe hükümetinin görünürdeki başarılarından biri, Kolombiya’da o dönemki en büyük paramiliter grup olan AUC’un 2003 ile 2006 arasında, yaklaşık 32.000 silahlı milisin paramiliter örgütlerden ayrılması ve silah bırakmasıdır; ancak, bunların bir kısmı *Bandas Criminales* (BACRIMS-Kriminal Gruplar) adı verilen örgütleri kurarak başta uyuşturucu trafiği ve terör eylemleri olmak üzere yasadışı faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bkz. Bernardo Pérez Salazar, “El paramilitarismo en Cundinamarca y Bogotá”, Mauricio Romero (ed.), *Parapolítica: La ruta de la expansión paramilitar y los acuerdos políticos*, CEREC, Bogotá, s. 97-100.

77 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1410-1411.

78 Age, s. 1431.

79 Beltrán, *Estrategia de internacionalización*, s. 148.

80 Villamizar, *Colombia*, s. 179.

81 Annette Idler, *Borderland Battles: Violence, Crime, and Governance at the Edges of Colombia’s War*, Oxford University Press, New York, 2019, s. 94, 139.

82 Age, s. 95.

kontrgerilla politikaların sürdürülmesi olmuştur. Ancak, göreve başladıktan sonra Santos, beklentilerin aksine Kolombiya'da süregiden iç savaşın “diyaloga çözüleceğine yönelik inancı”nı açıklamıştır.⁸³ Nitekim, Santos hükümeti (2010-2014, 2014-2018), FARC’la uzun bir diyalog ve müzakere süreci sonunda silah bırakma ve terhis olma konusunda anlaşmaya varmıştır. Santos’un bizzat ifade ettiği üzere, Kolombiya’da barışın tesisi ve sürdürülebilirliği için FARC’ın silah bırakması ve militanlarını terhis etmesine öncelik verilmiş; bundan sonra barışın önündeki en önemli engelin ortadan kalkacağı ve ELN’nin de silah bırakacağı düşünülmüştür.⁸⁴ Bu meyanda, 2012’den itibaren, hükümetle ELN arasında, Caracas’ta gizli görüşmeler başlamıştır. Ancak, henüz ilk görüşmelerden itibaren, ELN’nin taleplerinin ve barış anlayışının FARC’tan farklı olduğu ve farklı bir izlek gerektirdiği ortaya çıkmıştır. 2013’ün başında, uluslararası bir firmanın çalışanları ELN tarafından kaçırılarak rehin alınınca, Santos hükümeti görüşmeleri sonlandırmıştır.⁸⁵

2014’te, ELN ve FARC’ın en üst düzeydeki kademeleri bir görüşme gerçekleştirmiş ve iki örgütün liderleri Nicolás Rodríguez Bautista ve Rodrigo Londoño Echeverri yaptıkları açıklamalarda barışın önemini vurgulamıştır. Böylece, ELN, barış için görüşmelere hazır olduğuna dair iradesini ortaya koymuştur. Aynı yıl, hükümetle ELN arasında, ateşkesin sağlanması ve barışın tesisine yönelik gizli görüşmeler başlamıştır. Santos’un ikinci dönem için yeniden başkan seçilmesinin ardından süren görüşmelerin sonucunda, 2016’da, Venezuela’da, Kolombiya Ulusal Hükümeti ve ELN Arasında “Barış Diyalogları Anlaşması”nın imzalandığı açıklanmıştır.⁸⁶ Venezuela, Küba, Norveç, Brezilya, Ekvador ve Şili’nin garantör devletler olarak belirlendiği müzakerelerin “(1) sivil toplumun barış inşasına katılımı; (2) barış için demokrasi; (3) barış için dönüşüm; (4) mağdurların durumu; (5) silahlı çatışmanın sona ermesi ve (6) uygulama” temaları ekseninde ilerlemesi kararlaştırılmıştır.⁸⁷ Uzlaşımın ardından Başkan Santos, ELN’nin elinde tuttuğu rehinelere serbest bırakmadıkça ve bu tip eylemleri sonlandırmadıkça, görüşmelerin ilerleyemeyeceğini ifade etmiştir. ELN’nin rehin olarak tuttuğu, paramiliter gruplarla ilişkisi bulunduğu iddia edilen ve bu suçlamalardan hüküm giyen siyasetçi Odín Sánchez’i serbest bırakmayı reddetmesinin ardından görüşmeler yeniden durmuştur.⁸⁸

ELN’nin aralarında Odín Sánchez’in de bulunduğu rehinelere serbest bırakmasının akabinde diyaloglar yeniden başlamıştır.⁸⁹ Bu meyanda, hükümetle FARC arasındaki müzakereler, Eylül 2016’da imzalanan barış anlaşmalarıyla sonlanmış; ancak, Ekim’de yapılan ve katılımın sınırlı kaldığı referandum sonucunda, anlaşmalar reddedilmiştir. Bunun üzerine, anlaşmalar, Kasım 2016’da revize edilmiş ve Kolombiya Parlamentosu ve Senatosu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.⁹⁰ Akabinde, Ekvador müzakereler için garantör ülke olmayı kabul etmiş ve Kolombiya hükümetiyle ELN arasında barış müzakereleri Quito’da başlamıştır. Bu arada, Santos hükümeti, barışın sağlanmasına yönelik niyetinin bir göstergesi olarak ELN’nin tutuklu bazı üyelerini serbest bırakmıştır.⁹¹ Her iki tarafın önceki

83 Juan Manuel Santos, *La Batalla por la Paz: El Largo Camino para Acabar el Conflicto con la Guerrilla más Antigua del Mundo*, Planeta, Bogotá, 2019, s. 258-259.

84 Santos, *La Batalla*, s. 329.

85 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1497, 1498.

86 Age, s. 1499-1529.

87 BBC, “ELN peace talks: What are the challenges?”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-35929399>, erişim 19.05.2024.

88 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1531.

89 BBC, “Odin Sanchez freed: Colombia’s ELN rebels release key hostage”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-38846925>, erişim 19.05.2024.

90 Kline, *Between the Sword*, s. 170.

91 Villamizar, *Las Guerrillas*, s. 1535.

görüşmelere kıyasla daha yapıcı bir tutum sergilemesinin neticesinde, Şubat 2017'den itibaren alınacak kararların ve ilerleme sürecinin kamuoyuyla paylaşılmasına karar verilmiştir.⁹²

ELN ve Santos hükümeti arasında Mayıs 2017'de görüşmelerin ikinci turu, aynı yılın Temmuz ayında üçüncü ve Ekim ayında dördüncü turları gerçekleştirilmiştir. Bu meyanda, ELN petrol hatlarına saldırı ve istihbarat örgütlerine bilgi taşıdığını iddia ettiği sivil toplum temsilcilerini infaz gibi eylemlerini sürdürmüştür. Öte yandan, Papa Francisco'nun Kolombiya'ya gerçekleştireceği ziyaret sebebiyle ELN ve hükümet, tarihlerinde ilk kez, geçici bir ateşkes ilan etmişler ve uygulamaya koymuşlardır.⁹³ Ancak, söz konusu ateşkes, 2018'de süresi dolduğu zaman tarafların birbirlerine şüpheli yaklaşımı nedeniyle yenilenmemiştir. Ocak 2018'de, ELN, üyelerinin sistematik biçimde öldürülmesini gerekçe göstererek başta Arauca, Boyacá ve Atlántico eyaletleri olmak üzere güvenlik güçlerine saldırmıştır. 27-28 Ocak'ta Baranquilla'da, polis merkezlerinin bombalanması sonucunda altı polis hayatını kaybetmiş ve 40'tan fazlası yaralanmıştır. Bunun üzerine, Santos hükümeti barış müzakerelerini durdurmuştur.⁹⁴ FARC'ın silah bırakmayan bir kolunun, Nisan 2018'de, Ekvador'da gazetecileri öldürmesinin ardından, bu ülke, Kolombiya merkezî devletiyle ELN arasındaki müzakerelerden garantör devlet olarak çekilmiş ve bu görevi Küba üstlenmiştir.⁹⁵

2018'deki başkanlık seçimlerini Álvaro Uribe'nin desteklediği sağ siyaset tandanslı Iván Duque kazanmış ve hükümetle ELN arasındaki müzakereler farklı bir yöne evrilmiştir. Duque'nin seçilmesinin ardından ELN, insan kaçırma, güvenlik güçlerine ve petrol boru hatlarına saldırmayı sürdürmüştür.⁹⁶ Buna karşılık olarak Eylül 2018'de, Başkan Duque, ELN'nin bu eylemlerine son vermedikçe yeniden başlatılmaması kaydıyla müzakereleri dondurmıştır.⁹⁷ Akabinde, ELN, iyi niyet göstergesi olarak bazı rehinelere serbest bırakmış ve yılbaşı gibi önemli tarihlerden önce tek taraflı ateşkes ilan etmiştir. Ancak, Ocak 2019'da, örgüt, kendi tarihinin en ağır eylemlerinden birini gerçekleştirmiş ve Bogotá'daki Santander Polis Okulu'na yapılan bombalı saldırıda 21 kişi ölmüş, 68 kişi yaralanmıştır.⁹⁸ Saldırının ardından, Duque hükümeti, bu tür terör eylemlerine en sert biçimde karşılık verileceğini açıklayarak müzakerelere kapıları kapatmıştır.⁹⁹ Öte yandan, Duque dönemi, silah bırakan yüzlerce FARC üyesi ve sivil toplum temsilcilerinin suikast sonucu katledildiği, aynı zamanda devletle FARC arasında yapılan barış anlaşmalarının uygulanmamasıyla ülkede barışın tesisinin riskli bir eşiğe yaklaştığı bir süreç olarak belirmiştir.¹⁰⁰

Haziran 2022'de, Kolombiya tarihinde ilk kez solcu bir aday ve aynı zamanda eski bir M-19 üyesi olan Gustavo Petro başkanlık seçimlerini kazanmıştır. Göreve gelmesinden kısa süre sonra Petro, ELN'yle müzakerelerin sürdürüleceğini ilan etmiş ve Kasım 2022'de

92 BBC, "ELN peace talks".

93 Cécile Moluy ve Esperanza Hernández Delgado, "Logros, desafíos y lecciones del proceso de paz entre el Gobierno colombiano y el Ejército de Liberación Nacional, 2010-2019", 2020, https://www.researchgate.net/publication/341526208_Logros_desafios_y_lecciones_del_proceso_de_paz_entre_el_Gobierno_colombiano_y_el_Ejercito_de_Liberacion_Nacional_2010-2019, erişim 23.05.2024.

94 Moluy ve Delgado, Logros, desafíos.

95 Age.

96 Caracol, "Aumento de violencia, secuestros y desplazamiento denuncia HRW en Colombia", <https://caracol.com.co/2024/06/13/habra-seguridad-para-la-cop16-minambiente/> erişim 04.01.2022.

97 Moluy ve Delgado, Logros, desafíos.

98 BBC, "Carro bomba en Colombia: al menos 21 muertos y 68 heridos tras la explosión en la Escuela de Cadetes General Santander", <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-46910365>, erişim 17.05.2024.

99 BBC, "Atentado en Bogotá: el gobierno de Colombia identifica al presunto autor material del atentado con carro bomba que dejó al menos 21 muertos", <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-46911281>, erişim 17.05.2024.

100 CNN, "La Colombia que deja Iván Duque: desafíos, fracasos y logros", <https://cnnespanol.cnn.com/2022/08/06/colombia-deja-ivan-duque-violencia-desafios-logros-orix/> erişim 29.04.2024.

resmî görüşmeler başlamıştır.¹⁰¹ Müzakerelerin yine, en önemli konusu ELN'nin fidye karşılığında insan kaçırma eylemleri olarak gündeme gelmiştir.¹⁰² Nitekim, örgüt, bu konuda Kolombiya'da devletin ve sivil toplumun beklentilerini karşılıksız bırakarak insan kaçırma eylemlerini sürdürmüş ve görüşmeler sekteye uğramıştır.¹⁰³ 2024 itibariyle, ELN, barış müzakerelerinin beklenenden daha fazla uzamasını ve hükümetin barış için üzerine düşenleri yapmamasını gerekçe göstererek dönemselsel olarak insan kaçırma eylemlerini tekrarlamayı sürdürmektedir.¹⁰⁴ Son tahlilde, ELN ve hükümet arasında yapılan ateşkes anlaşması nihai olarak silah bırakma ve barış için müzakerelerin sağlıklı biçimde yürütülebilmesi için Ağustos 2024'e dek uzatılmıştır.¹⁰⁵

3. ELN'nin Örgütsel Yapısı, Eylemleri ve Kolombiya'da Barış Tesisinin Muhtemel Seyri

Çalışmanın bu kısmına kadar, ELN'nin 1964'te eylemlerine başlamasından sonraki gelişimi, ideolojik izleği ve merkezî hükümetlerle barış müzakereleri süreçleri, Kolombiya'da genel olarak iç savaşın gidişatı ve barış tesisiyle birlikte ele alınmıştır. Aynı zamanda, ELN'nin gerçekleştirdiği eylemlere ve bunların etkilerine tarihsel süreç içinde değinilmiştir. Bu bölümde, ELN'nin örgüt yapılanması ve eylem repertuarı incelenecek, ardından Kolombiya'da barışın tesisi ve geleceğine yönelik muhtemel konfigürasyonlar ortaya konulacaktır.

Önceki bölümlerinde değinildiği üzere, ELN kuruluşundan itibaren farklı yapılanma süreçlerinden geçmiştir. ELN, 1964 ve 1977 arasında katı bir merkezî yapılanma ve karar alma mekanizmasıyla varlığını sürdürmüştür. Örgütün bugün itibariyle geldiği noktada ise 1973'teki Anorí Operasyonu ve 1977'de şehir yapılanmasının deşifre olmasının etkisiyle yok olma seviyesine gelmesi, ELN'nin mevcut yapısının ortaya çıkmasındaki önemli gelişmelerdir.¹⁰⁶ 1978'de, Manuel Pérez Martínez ve Nicolás Rodríguez Bautista liderliğinde ELN tam anlamıyla yeniden yapılanmış ve bir "isyancı federalizm"e dönüşmüştür.¹⁰⁷ Yeni yapılanmada, tüm cepheler özerk karakter kazanmış ve yeni kurulan ve önemli politik konular ve doğası itibariyle askerî meselelerde nihai kararı veren *Comando Central*'e (COCE - Merkezî Yönetim) tabi kılınmıştır. COCE'nin, (1) siyasi komutan; (2) gerillanın başkomutanı konumundaki askerî komutan; (3) uluslararası ilişkilerden sorumlu komutan; (4) mali komutan ve (5) savaş cepheleri arasındaki ilişkilerden sorumlu komutan olmak üzere beş üst düzey yetkiliden oluştuğu düşünülmektedir.¹⁰⁸ Aynı zamanda, tüm örgütü ilgilendiren ve büyüklüklerinden bağımsız olarak cephelerin yönetime ortak olduğu, 23 seçili üyeden oluşan *Dirección Nacional* (DN - Ulusal İdare) faaliyete geçmiştir.¹⁰⁹

101 BBC, "Colombia in new peace talks with leftist ELN rebels", <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-63711842>, erişim 16.05.2024.

102 El País, "El ELN anuncia que abandona el secuestro con fines extorsivos", <https://elpais.com/america-colombia/2023-12-17/el-eln-anuncia-que-abandona-el-secuestro-con-fines-extorsivos.html>, erişim 23.06.2024.

103 Bunlardan en dikkat çekici olanı, Ekim 2023'te, Kolombiya Millî Futbol Takımı oyuncusu Luis Díaz'ın babası Luis Manuel Díaz'ın kaçırılmasıdır. Bu eylem, Kolombiya toplumu nezdinde büyük bir infial yaratmıştır. Bkz. Santiago Torrado, "Proceso de paz con el ELN: cese al fuego, secuestro, participación de la sociedad civil y las claves de los diálogos con el Gobierno de Gustavo Petro", *El País*, <https://elpais.com/america-colombia/2024-05-22/proceso-de-paz-con-el-eln-cese-al-fuego-secuestro-participacion-de-la-sociedad-civil-y-las-claves-de-los-dialogos-con-el-gobierno-de-gustavo-petro.html#>, erişim 05.06.2024.

104 El País, "El ELN regresa al secuestro con fines extorsivos", <https://elpais.com/america-colombia/2024-05-07/el-eln-regresa-al-secuestro-con-fines-extorsivos.html>, erişim 23.05.2024.

105 Torrado, Proceso de paz.

106 González, Descifrando al ELN, s. 64- 67.

107 Andrés F. A. González vd., *¿Por qué es tan difícil negociar con el ELN? Las consecuencias de un federalismo insurgente, 1964-2020*, CINEP, Bogotá, 2021.

108 Insight Crime, "Ejército de Liberación Nacional (ELN)", <https://insightcrime.org/es/noticias-crimen-organizado-colombia/eln-colombia/>, erişim 22.05.2024.

109 Age.

2017 itibariyle, ELN'nin Kolombiya'daki 32 eyaletten 23'ünde ve Venezuela'daki 24 eyaletten sekizinde aktif olduğu tahmin edilmektedir.¹¹⁰ 2021 itibariyle örgütün, 3.000'ü aktif militan olmak üzere 4.000 ila 5.000 üyesi olduğu düşünülmektedir.¹¹¹ ELN'nin sekiz büyük bölgesel ve 38 yerel cephesinin olduğu bilinmektedir. Büyük cepheleler;

1. *Manuel Pérez Martínez Kuzeydoğu Savaş Cephesi*, Venezuela'nın Norte de Santander bölgesinde ve Zulia eyaletinde;
2. *Kuzey Savaş Cephesi*, Kolombiya'daki La Guajira, Cesar, Magdalena ve Atlantico ile Venezuela'daki Zulia ve Táchira bölgelerinde;
3. *Manuel Vásquez Castaño Doğu Savaş Cephesi*, Venezuela'nın Arauca, Boyacá, Vichada ve Casanare bölgelerinde ve Apure, Táchira ve Amazonas eyaletlerinde;
4. *Jesús Darío Ramírez Castro Savaş Cephesi*, Antioquia Eyaleti'nde ve Bolívar'ın güneyinde;
5. *Omar Gómez Batı Savaş Cephesi*, Chocó ve Risaralda bölgelerinde;
6. *Carlos Alberto Troches Zuleta Güneybatı Savaş Cephesi*, Nariño ve Cauca bölgelerinde;
7. *Merkezî Savaş Cephesi*, Risarolda, Antioquia ve Tolima eyaletlerinde;
8. *Camilo Torres Restrepo Ulusal Kentsel Savaş Cephesi* ise Kolombiya'nın Medellín, Barranquilla, Bogotá ve Cali şehirlerinde aktiftir.¹¹²

Bahsedilen özerkleşme hâli, ELN'nin bugün süregiden parçalanmışlığını ve heterojenliğini ortaya çıkarmıştır. Federalist bir isyanın önünü açan yeni yapılanmanın ortaya çıkardığı “her yapı, kendi finansmanını ve kaynaklarını (insanlar, silahlar, üsler vb.) yönettiğinden ve kendi söylemini, kendi toplumsallaşma biçimlerini, kendi siyasi çalışma türünü geliştirdiğinden, örgütsel ve ekonomik merkezileşme sorunları” ELN'nin süregiden kurumsallaşma istikrarsızlığının ve çelişkili eylemlerini açıklamaktadır.¹¹³ Bir diğer kritik nokta, aslında, ELN'nin, 1978'den sonra kurulan cephelerine, COCE tarafından “kendi ayakları üzerinde durmaları”¹¹⁴ ve “buldukları yerlerin kültürüne ve yapısına uyum sağlamaları”¹¹⁵ salık verilmiş olmasıdır. Sonuç olarak her cephe farklı toplulukların ve sınıfsal mücadelenin temsilcisine ve parçasına dönüşmüştür. Örneğin, ELN içinde bölgesel ve kapasitesi itibariyle en büyük cephe olan Doğu Cephesi'nin yerel cephelelerinden *Frente Domingo Laín* (Domingo Laín Cephesi) aktif olduğu bölgenin büyüklüğü ve kaynaklarının etkisiyle, 1980'lerden beri, örgüt içinde en çok eylem gerçekleştiren ve COCE'nin kararlarına en çok direnen grup ve yapı konumundadır.¹¹⁵ Ayrıca, örgütün yapısı ve cephelelerin özerkliği, tarihsel kırılma noktalarında COCE'nin, ELN'nin kapasitesini tam olarak algılayamaması ve irrasyonel hedefler koyması ve kararlar almasına da neden olmaktadır.¹¹⁶ Dolayısıyla,

110 Age.

111 CNN, “Qué es el ELN: ¿quién es su líder, cuántos miembros tiene y qué ha hecho en Colombia?”, <https://cnnespanol.cnn.com/2023/08/03/eln-quien-lider-miembros-colombia-orix/>, erişim 12.04.2024.

112 Verdad Abierta, “¿Cómo llega la guerrilla del Eln a la Mesa de Diálogos?”, <https://verdadabierta.com/como-llega-la-guerrilla-del-eln-a-la-mesa-de-dialogos/> erişim 16.05.2024; Insight Crime, Ejército de Liberación Nacional.

113 González, Descifrando al ELN, s. 70.

114 Bu ifade, cephenin bulunduğu bölgede militanların gelir elde edebilecekleri farklı faaliyetleri kapsamaktadır ve bazı cephelelerin kriminal aktivitelere bulaşmış olması bu şekilde açıklanabilir. Bkz. González, Descifrando al ELN, s.135.

115 Verdad Abierta, “Cómo llega la guerrilla”.

116 Bunun önemli bir örneği, ELN'nin 1990'dan sonra askerî yapısının yeterliğini tam olarak hesaplayamadan

Kolombiya'da merkezî hükümetler, FARC'tan daha farklı, amorf bir yapıyla müzakere yapmak durumunda kalmaktadır.

ELN'nin kuruluşundan bu yana, en büyük gelir kaynakları; fidye karşılığında insan kaçırma ve petrol şirketlerinden tehdit karşılığı aldığı haraçlar olmuştur.¹¹⁷ Örgüt, teorik olarak on yıllardır, başta *coca* yetiştirme ve işleme olmak üzere uyuşturucu madde trafiğiyle arasına ilişki koymuş veya kontrol ettiği bölgelerde elde edilen miktarlara bağlı olarak sınırlı bir vergi toplamıştır. Ancak, bu durum, 1980'lerden itibaren FARC'ın *coca* yetiştiriciliğinden sağladığı gelire büyümesi ve bu yıllarda ortaya çıkan paramiliter grupların yayılması karşısında değişmiş ve COCE, kontrol edilen bölgelerde *coca* yetiştiriciliği ve uyuşturucu madde taşınmasından gelir elde edilmesine izin vermiştir.¹¹⁸ ELN, kendisini terör örgütü olarak listeleyen ABD yönetimleri tarafından uyuşturucu trafiği yapan kriminal bir oluşum olarak lanse edilmektedir.¹¹⁹ Ayrıca, ELN'nin sınır ötesi kaçakçılık, kaçak madencilik ve petrol satışından ciddi gelir elde ettiği ileri sürülmektedir.¹²⁰ Tüm bunlara ek olarak, Kolombiya'da iç savaş sırasında aktörlerin hayatta kalma stratejilerinden birine dönüşen, zorla devşirilen kız ve erkek çocuklarının, 2006 ve 2015 arasındaki mağduriyetlerinin tahminen yüzde sekiz ila 14'ünden (tahminen 1.300 kişi) ELN sorumludur.¹²¹

Nitekim, buraya dek sunulan analiz itibarıyla Kolombiya'da barışın tesisine ve kalıcılığına yönelik olarak belirtilmesi gereken ilk önemli konu; ELN'nin, FARC'tan daha farklı bir örgüt olduğu ve kesinlikle daha kapsamlı bir müzakere süreci ve planlaması gerektirdiği gerçeğidir. Bu noktada, ELN'nin, FARC'ın gelişimi ve hükümetle yaptığı müzakere deneyimi öğretici unsurlar sağlamaktadır. Bunlar:

1. FARC, kuruluşundan itibaren PCCo'yla birlikte hareket etmiş ve *campesino* toplulukların haklarını savunan ve desteğini alan bir oluşum olarak kalmıştır. ELN ise daha heterojen sol ideolojik doktrinler ve hatta Katolik kurtuluş teolojisini kapsayan fikirler ve gruplarla birlikte hareket etmiştir ve bu fikrinsel parçalanmışlık hâli sürmektedir.¹²² Nitekim, ELN, tabanla bütünleşemeyen ve “gerillanın hiçbir partinin silahlı kolu olamayacağını savunan” bir örgüt olagelmıştır.¹²³ Dolayısıyla, ELN'nin talepleri, FARC'tan daha geniş, daha fazla sayıda toplumsal sınıfı ve topluluğu gözeten bir seviyeye ulaşacak, hatta bazen tutarsız biçimde seyredecektir.
2. Yine, FARC'tan farklı olarak, ELN'nin federal yapılanması, cephelere özerklik sağlamak ve bazı cepheler, merkezin kararlarına direnmekte veya uymamaktadır.

operasyonlarının ölçeğini artırması ve görünürde elde ettiği başarıların maliyetinin -çok fazla sayıda militan kaybetmesi gibi- daha fazla olduğunu anlamasında görülmektedir. Bkz. González, Descifrando al ELN, s. 99.

117 Santiago Torrado, “Secuestro en Colombia, el regreso del gran trauma nacional”, *El País*, <https://elpais.com/america-colombia/2023-11-14/secuestro-en-colombia-el-regreso-del-gran-trauma-nacional.html#?rel=mas>, erişim 19.05.2024.

118 Beltrán, Estrategia de internacionalización, s. 150; Idler, Borderland Battles, s. 10; González, Descifrando al ELN, s. 75, 105, 134.

119 BBC, “US offers \$5m-reward for Colombian ELN rebel leader”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-54235997>, erişim 20.05.2024.

120 Insight Crime, Ejército de Liberación Nacional.

121 CNMH, Las Guerrillas, s. 152; El Espectador, “Los datos que demuestran que el ELN sí ha reclutado menores de edad en sus filas”, <https://www.elespectador.com/colombia-20/conflicto/reclutamiento-de-ninos-en-eln-serian-1391-casos-que-dijeron-antonio-garcia-y-otty-patino/>, erişim 20.06.2024.

122 Camilo Alzate González, “¿Por qué es diferente negociar con el Eln que con las Farc?, *El Espectador*, <https://www.elespectador.com/colombia-20/paz-y-memoria/proceso-de-paz-con-el-eln-por-que-es-diferente-al-de-las-farc/>, erişim 22.05.2024.

123 Medina, ELN, s. 120-128.

Ayrıca, ELN'nin Venezuela'daki yapılanması neredeyse tamamen farklı bir örgüte dönüşmüş hâldedir. Hepsi birlikte ele alındığında, ELN'yle uzlaşılsa bile, bazı cephelerin bu karara uymaması ihtimali kuvvetlenmektedir. 2019'da COCE Santos hükümetiyle müzakereleri sürdürürken, Doğu Cephesi'nin Bogotá'da polis okuluna düzenlediği saldırı, bu ihtimale yönelik bir fikir sağlamaktadır. Nitekim, 2024'te, Nariño Eyaleti'nde Güneybatı Savaş Cephesi'ne bağlı, silah ve militan gücü yüksek olarak bilinen *Frente Comuneros del Sur* (Güney Halk Cephesi)'un komutanı Gabriel Yépez Mejía, COCE'nin kararlarını ve barış müzakerelerini tanımayacaklarını açıklamıştır. Bunun üzerine, Devlet Başkanı Petro, “farklı cephelerle ayrı müzakere” yönünde açıklamalar yapmış ve COCE'nin müzakere masasından kalkma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır.¹²⁴

3. İlk iki unsurla bağlantılı biçimde, 2016'da hükümetle FARC arasında barış anlaşmaları imzalandıktan sonra 1.500-2.000 civarında FARC üyesinin silah bırakmadığı ve farklı isimlerle silahlı mücadeleyi sürdürdüğü¹²⁵ veya kriminal örgütlere katıldığı tecrübe edilmiştir.¹²⁶ Buna ek olarak, 2016 ila 2022 arasında silah bırakan 355 FARC militanının suikast sonucu öldürülmesinin,¹²⁷ ELN militanları arasında silah bırakmaya yönelik motivasyonu azaltacağı söylenebilir. Duque hükümeti sırasında barış anlaşmalarının uygulanmaması ve silah bırakan militanların, topluma ve sivil hayata adaptasyonuna yönelik programlardaki yetersizlikler ve dışlanma tecrübeleri,¹²⁸ yine, ELN militanlarına negatif anlamda motivasyon sağlayabilir.
4. Kolombiya toplumu nezdinde, FARC ve ELN'nin en çok tepki gören ve travma yaratan eylemleri arasında insan kaçırma gelmektedir. 1990 ve 2018 arasında, ülkede 50.000 ila 80.000 kişinin kaçırıldığı ve bunların, yüzde 40'ının FARC, yüzde 19'unun ELN tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Çalışmada değinildiği üzere, ELN ve hükümetler arasındaki müzakereler, birçok kez, insan kaçırmaların sürmesi nedeniyle kesilmiştir. 2023'te ELN'nin aralarında milli futbolcu Luis Díaz'ın babasının olduğu birçok kişiyi fidye karşılığında kaçırmaları ve bu eylemleri, kaynak ihtiyacı gerekçesiyle meşrulaştırmaya çalışan açıklamaları,¹²⁹ örgütün, toplum nezdinde destek ve kabul görmesinin önündeki en önemli engellerdir. Hatırlanacağı üzere, Santos hükümetiyle FARC arasında imzalanan barış anlaşmaları, 2016'da yapılan referandumda reddedilmiştir. ELN'nin imajının, FARC'la kıyaslandığında daha olumsuz olması, ELN'yle varılacak uzlaşıdan sonra üzerinde çalışılması gereken konulardan biridir.

124 El País, “Los negociadores del Gobierno le piden a Petro que evite el cisma con el ELN que hunde la negociación”, <https://elpais.com/america-colombia/2024-04-27/los-negociadores-del-gobierno-le-piden-a-petro-que-evite-un-cisma-con-el-eln-que-hunda-la-negociacion.html#?rel=mas>, erişim 05.06.2024.

125 BBC, “Colombian government and dissident rebels agree to ceasefire”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-66861726>, erişim 28.05.2024.

126 CNN, “Más del 95% de exguerrilleros de las FARC que se desmovilizaron continúan acogidos a los acuerdos de paz, dice la ONU”, <https://cnnespanol.cnn.com/2022/01/12/exguerrilleros-desmovilizaron-continuan-acogidos-al-acuerdo-paz-colombia-onu-orix/>, erişim 30.04.2024.

127 DW, “ONU: 355 exguerrilleros FARC asesinados tras firma de paz”, <https://www.dw.com/es/onu-355-exguerrilleros-farc-asesinados-tras-firma-de-paz-en-colombia/a-64316052>, erişim 22.05.2024.

128 El País, “La violencia expulsa a cientos de familias de exguerrilleros de las FARC”, <https://elpais.com/america-colombia/2023-07-04/la-violencia-expulsa-a-cientos-de-familias-de-exguerrilleros-de-las-farc-de-sus-hogares-en-areas-de-proteccion.html>, erişim 17.05.2024.

129 Torrado, Proceso de paz.

5. Son olarak, ELN’nin, toplumun geniş kesimleri tarafından salt “terör örgütü” olarak görülmesinin yanında, Kolombiya’da devletin kendi kapasitesinin de güvenilirliği sorgulanır durumdadır.¹³⁰ Toplumun kutuplaşmış yapısına ek olarak, devamlı yükselen ve iktidara gelen milliyetçi siyaset ve siyasetin önemli bir gündemi olan iç savaşın mağdurları olan mevcut ve eski askerler ve bu kişilerin ailelerinin durumu,¹³¹ ELN’yle yapılacak barışı ve sürdürülebilirliğini zorlaştıracaktır.

Değınilen bu olumsuzluklara rağmen, Petro hükümetinin kararlılığı, seçim kampanyası sürecinde bile “mutlak barış” kampanyası yürütmesi ve başkanlığı kazanması ve ayrıca, daha önceki müzakerelerden ders çıkararak, ELN’nin varlığını sürdürdüğü Venezuela’yı hesaba katarak Maduro hükümetiyle güçlü ilişkiler kurmak için gayret göstermesi, Kolombiya’da barışın tesisine ve sürdürülebilirliğine dair önemli unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.¹³² ELN açısından bakıldığında ise; örgütün, her ne kadar “mücadelenin kendisini asıl amaç” olarak gören ilk kuşak kadroların tamamı ayrılmış olsa da¹³³ 60 yıldır sürdürdüğü silahlı mücadelenin iktidarı kazanmak için yeterli olmadığını görmesi, neo-paramiliter grupların ELN’nin kaynaklarını ve kontrol ettiği bölgeleri güçlü biçimde tehdit etmesi¹³⁴ ve toplum nezdindeki itibarının, özellikle 2000’lerin başından itibaren kriminal bir örgüte endekslenmesi¹³⁵ gibi unsurlar son tahlilde ELN’nin barış için gerekli adımları atmasını sağlamıştır ve örgütün silah bırakması için motivasyon sağlayan unsurlardır. Nitekim, Kolombiya’da 2024’teki siyasi-sosyolojik konfigürasyon itibarıyla, kısa vadede olmasa bile birkaç yıl içinde ELN’nin, en azından merkezî komuta kademesinde silah bırakması ve barışın sağlanması ve sürdürülmesi açısından önemli bir aşama kaydedilmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada, ELN’nin, Kolombiya’daki diğer gerilla örgütlerinden farklılıklarının bu ülkede barış süreçlerini etkileyip etkilemeyeceği araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Bununla bağlantılı olarak, çalışma, Kolombiya’daki en büyük gerilla örgütü olan ve 2016’da merkezî hükümetle barış anlaşmaları imzalayan FARC örneğini göz önünde bulundurmuş ve “ELN’yi, FARC’tan ayıran temel yapısal ve doktrinsel özellikleri nelerdir?” ve “ELN’nin diğer gerilla örgütlerinden farklılıkları, Kolombiya’da barış sürecini nasıl etkileyecektir?” sorularını formüle etmiş ve bunlara yanıt aramıştır.

Ortaya konulan araştırma soruları ekseninde, çalışmada, ELN’nin diğer örgütlerden farklarının ve geleceğe dair muhtemel barış tesisi senaryolarının, ancak, ELN’nin tarihsel gelişimi ve eylemleri analiz edilerek anlaşılabilceği öngörülmüştür. Bu bağlamda, çalışmada, tarihsel-yorumlayıcı bir perspektif benimsenmiştir. Bu çalışmanın sunduğu en önemli sonuç; ELN’nin, 2016’da Kolombiya’da merkezî devletle barış imzalayan FARC’tan daha farklı ve heterojen yapıda olduğudur. Çalışmanın birinci ve ikinci bölümleri, ELN’nin

130 Burnyeat, Peace Pedagogy.

131 Ulf Thoene, Roberto García Alonso ve Camila Andrea Bernal, “Memory and Trauma: Soldier Victims in the Colombian Armed Conflict”, *SAGE Open*, 10: 3, 2020.

132 BBC, “Cómo es y qué busca el ELN, la guerrilla de Colombia que ahora negocia la paz con el gobierno de Petro”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-63709744>, erişim 29.05.2024.

133 Alzate González, Por qué es diferente.

134 BBC, “Colombia: quiénes son y cuánto poder tienen los grupos que se resisten a la paz”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-58757536>, erişim 14.05.2024.

135 David Aponte, “Terminando el conflicto violento con el ELN: de la necesidad de finalizarlo más allá del recurso a las armas”, Andrés Vargas R. vd. (ed.), *No Estamos Condenados a la Guerra: Hacia una Estrategia de Cierre del Conflicto con el ELN*, CERAC, Bogotá, 2011, s. 83.

kurulduğu andan itibaren haklarını savunduğunu iddia ettiği ne kırsaldaki ne de kentli topluluklarla angaje olabildiğini göstermiştir. Buna ek ve ilişkili biçimde, ELN, kendini finanse edebilmek için dönemsel olarak başta fidye karşılığı insan kaçırma ve haraç kesme, sonrasında uyuşturucu trafiği gibi kriminal eylemlerle büyümüş ve varlığını sürdürebilmiştir. Bu durumun, örgütün, Kolombiya toplumu nezdinde benimsenmesini, en azından FARC örneği göz önünde bulundurulursa, daha zor hâle getirdiği net biçimde görülmektedir. Nitekim, 2016'da FARC ile yapılan barış anlaşmalarının reddedilmesindeki en önemli gerekçenin FARC'ın toplum nezdindeki olumsuz imajı olduğunu ortaya koyan birçok çalışma¹³⁶ göz önünde bulundurularak, ELN'nin nispeten daha da olumsuz olumsuz imajının, Kolombiya'da barışın tesisi ve sürdürülebilirliği açısından bakıldığında, kısa ve orta vadede son derece zorlayıcı unsurlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan, ELN'nin, 1980'lerin başlarından itibaren Kolombiya'da barışın sağlanmasına yönelik girişimlere ne yabancı kalması ne de yalnızca 1990'ların başlarına kadar doğrudan katılımcı olması, örgütün, barışa yönelik politikalarının, daha çok sahip olduğu finansal kaynakların devamlılığı ve askerî kapasitesiyle orantılı olarak şekillendiğini göstermektedir. Nitekim, ELN, geçmişte ve günümüzde de eylemlerini arttırdığı -bilhassa 1990'ların ortalarından sonra- dönemlerde müzakerelerden kaçınmış veya ikircikli bir tutum sergilemiştir. Çalışmanın üçüncü kısmında analiz edildiği üzere, ELN'nin "federal yapılanması", yani, cephelerin özerk politikalar belirlemesi ve eylemler gerçekleştirmesi, yine, Kolombiya'da barışın tesisi ve sürdürülebilirliği açısından ciddi birer sorun olarak belirmektedir. ELN'nin merkez komutası müzakereleri sürdürürken bazı cepheler terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Bu durum, 2016'daki barış anlaşmalarından sonra FARC'ın silah bırakmasından sonra beliren kompozisyonun desteklediği ve birçok çalışmanın dikkat çektiği üzere¹³⁷, ELN silah bırakma kararı olsa bile, hatırı sayılır sayıda militanın çatışmaları sürdüreceği veya başka kriminal örgütlere katılacağı tezini desteklemektedir. Son olarak, bu olumsuzluklara rağmen, 2022'de göreve gelen Petro hükümetinin barışı tesise yönelik kararlılığı ve Kolombiya'da daha önce tecrübe edilen barış tesisi girişimleri, ELN ile sürdürülen müzakerelerin olumlu ilerlemesi ihtimalini güçlendiren etkenlerdir.

Kolombiya'da barışın tesisi ve sürdürülebilirliği hâlihazırda akademik çalışmalara konu olmayı sürdürmektedir. ELN örneği ise gelecekte daha çok çalışılması gereken bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çalışma, 60 yıldan uzun bir tarihsel dönemi irdelemesi açısından sınırlı kalmakta ve ancak, giriş niteliğinde bir analiz sunmaktadır. Bu noktada, Kolombiya'da barışın tesisine ve ELN örneğine doğrudan odaklanacak daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışma, ELN'nin Kolombiya'daki diğer gerilla örgütlerinden farklılıklarının barış süreçlerini olumsuz yönde etkileyeceğini net biçimde ortaya koymaktadır. Bu minvalde, bu çalışma, çatışma çözümü ve barış tesisi çalışmalarına ve Türkiye'de ve çatışma hâlinin sürdüğü dünyadaki başka bölgelerde politika yapıcılara katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda, başta ELN olmak üzere diğer çatışan aktörlerin yapılarının ve

136 Juana Acosta-López ve Juanita Goebertus, "The Colombian Plebiscite and Its Relevance for Peacebuilding", Juana Acosta-López vd. (ed.), *Aprendiendo de la Transición: Lecciones y Desafíos del Modelo de Justicia Transicional en Colombia*, Universidad de La Sabana, Bogotá, 2021, s. 183-204; International Crisis Group, "Reassembling Colombia's Rejected Peace Deal", <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/reassembling-colombia-s-rejected-peace-deal>, erişim 26.09.2024.

137 Juan Pappier, "Does the FARC still exist? Challenges in Assessing Colombia's 'Post Conflict' under International Humanitarian Law", *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2020/10/22/does-farc-still-exist-challenges-assessing-colombias-post-conflict-under>, erişim tarihi 25.09.2024; César Niño ve Alberto Castillo, "La transformación de la seguridad en Colombia tras el Acuerdo de Paz con las FARC-EP", *Opera*, 30, 2021, s. 79-98.

mümkün olduğu kadar bölgesel ölçekteki etkilerinin incelenmesi, bu çalışmanın daha sonra yapılacak çalışmalara birincil önerisi olarak belirlemektedir.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamanın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Basılı Eserler

- ACOSTA-LÓPEZ Juana ve GOEBERTUS Juanita (2021). “The Colombian Plebiscite and Its Relevance for Peacebuilding”, Juana Acosta-López vd. (ed.), *Aprendiendo de la Transición: Lecciones y Desafíos del Modelo de Justicia Transicional en Colombia*, Universidad de La Sabana, Bogotá, 183-204.
- AGUILERA PEÑA Mario (2003). “La memoria y los héroes guerrilleros”, *Análisis Político*, 49, 3-27.
- AĞKAYA, Onur (2021). “Kolombiya: İki Yüzyıla Yayılan Çatışma ve Çözüm Süreci”, Görkem Tanrıverdi Şeyşane (ed.), *Silahlı Çatışmaların Çözümü Mümkün mü? Dünyadan Örneklerle Barış Süreçleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 163-192.
- APONTE David (2011). “Terminando el conflicto violento con el ELN: de la necesidad de finalizarlo más allá del recurso a las armas”, Andrés Vargas R. vd. (ed.), *No Estamos Condenados a la Guerra: Hacia una Estrategia de Cierre del Conflicto con el ELN*, CERAC, Bogotá, 33-110.
- ARSLAN Emin (2021). Terörle Mücadele Bağlamında Barış Anlaşması ve Askeri Güç Kullanımı Çözümleri Analizi: FARC-LTTE Örnekleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- ÁVILA Ariel (2019). *Detrás de la Guerra en Colombia*, Planeta, Bogotá.
- AZZELLINI Dario (2009). “Ejército de Liberación Nacional, Colombia”, Immanuel Ness, vd. (ed.), *International Encyclopedia of Revolution and Protest: 1500 to the Present, Vol 1*, Blackwell Publishing, Singapur, 1081-1084.
- BAYSAL Başar (2022). “Kolombiya-FARC Barış Görüşmelerinde Katılımcılığın Rolü: Kadınlar, Kurbanlar ve Ordu”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18: 41, 109-135.
- BAYSAL Başar ve SEZEK E. Nur (2022). “Kolombiya-FARC Barış Sürecinin Uygulanması: Sorunlar ve Riskler”, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 5: 1, 35-48.
- BELTRÁN María C. (2018). “Estrategia de internacionalización del Ejército de Liberación Nacional (ELN) y seguridad fronteriza”, *Opera*, 23, 139-162.
- BURNYEAT Gwen (2019). “Peace Pedagogy and Interpretative Frameworks of Distrust: State-Society Relations in the Colombian Peace Process”, *Bulletin of Latin American Research*, 39: 1, 37-52.
- CNMH (Centro Nacional de Memoria Histórica) (2013). *¡Basta Ya! Colombia: Memorias de Guerra y Dignidad*, Imprenta Nacional de Colombia, Bogotá.
- CNMH (Centro Nacional de Memoria Histórica) (2014). *Guerilla y Población Civil: Trayectoria de las FARC, 1949-2013*, Imprenta Nacional de Colombia, Bogotá.
- CNMH (Centro Nacional de Memoria Histórica) (2017). *Una guerra sin edad: Informe nacional de reclutamiento y utilización de niños, niñas y adolescentes en el conflicto armado colombiano*, Imprenta Nacional de Colombia, Bogotá.
- ÇALIŞIR Hakan (2019). Kolombiya-Farc Barış Süreci: Bir Çatışma Analizi, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- ÇINAR Sertan ve GÜNLÜ Ramazan (2019). “Kolombiya’da Barış Anlaşması ve Askerileşme”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4:2, 289-301.
- EVANS Ellis (2021). “El fortalecimiento de las actividades del ELN (Ejército de Liberación Nacional) en Colombia y Venezuela”, *Revista Fuerza Aérea-Eua*, 20:2, 24-45.
- GONZÁLEZ Andrés F. A. (2021). “Descifrando al ELN: Un federalismo insurgente, génesis y desarrollo de sus constreñimientos organizacionales, 1964-2020”, Andrés F. A. González ve Fernán E. González González (ed.), *¿Por qué es tan difícil negociar con el ELN? Las consecuencias de un federalismo insurgente, 1964-2020*, CINEP, Bogotá, 55-196.

- GONZÁLEZ Andrés F. A. vd. (2021). *¿Por qué es tan difícil negociar con el ELN? Las consecuencias de un federalismo insurgente, 1964-2020*, CINEP, Bogotá.
- GUTIÉRREZ SANÍN Francisco (2010). “¿Estados fallidos o conceptos fallidos? La clasificación de las fallas estatales y sus problemas”, *Revista de Estudios Sociales*, 37, 87-104.
- HERRERA CALDERÓN Fernando (2021). *Twentieth Century Guerrilla Movements in Latin America: A Primary Source History*, Routledge, New York.
- IDLER Annette (2019). *Borderland Battles: Violence, Crime, and Governance at the Edges of Colombia's War*, Oxford University Press, New York.
- KAYA Emrah (2022). Terörle mücadelede müzakere yöntemi: ETA-FARC-LTTE-PKK, *Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- KLINE Harvey F. (2020). *Between the Sword and the Wall: The Santos Peace Negotiations with the Revolutionary Armed Forces of Colombia*, University of Alabama Press, Alabama.
- LEE III, Rensselaer W. ve THOUMI Francisco E. (1999). “The Political-Criminal Nexus in Colombia”, *Trends in Organized Crime*, 5, 59-84.
- LÜNING Hildegard (2016). *Camilo Torres Restrepo: Sacerdocio y Política* (Çev. Jorge Aurelio Díaz), Universidad Nacional de Colombia, Bogotá.
- MEDINA Carlos (2008). ELN-Ejército de Liberación Nacional: Notas para una Historia de las Ideas Políticas: 1958-2007, *Doktora Tezi*, Universidad Nacional de Colombia, Bogotá.
- NIÑO César ve CASTILLO Alberto (2021). “La transformación de la seguridad en Colombia tras el Acuerdo de Paz con las FARC-EP”, *Opera*, 30, 79-98.
- OSPINA Hernando C. (2018). *El Terrorismo de Estado en Colombia*, Fundación Editorial el Perro y la Rana, Caracas.
- PALACIOS Marco (2007). *Between Legitimacy and Violence: A History of Colombia, 1875-2002*, Duke University Press, Durham.
- PAX CHRISTI HOLANDA (2002). *La industria del secuestro en Colombia. ¿Un negocio que nos concierne?* Drukkerij Moretus B.V., Utrecht.
- PÉREZ DE ARMIÑO Karlos (2023). “Introduction: EU Support for Peace in Colombia. Territorial Approach, Strengthening Civil Society and Human Rights”, Karlos Pérez de Armiño (ed.), *European Union Support for Colombia's Peace Process: Civil Society, Human Rights and Territorial Peace*, Palgrave Macmillan, Cham, 1-47.
- PÉREZ SALAZAR Bernardo (2007). “El paramilitarismo en Cundinamarca y Bogotá”, Romero, Mauricio (ed.), *Parapolítica: La ruta de la expansión paramilitar y los acuerdos políticos*, CEREC, Bogotá, 59-107.
- PICAREALLA Lucia (2019). “Camilo Torres Restrepo: Political Struggle, Sociology and Praxis”, *Culture e Studi del Sociale*, 4:1, 63-76.
- SANTOS Juan Manuel (2019). *La Batalla por la Paz: El Largo Camino para Acabar el Conflicto con la Guerrilla más Antigua del Mundo*, Planeta, Bogotá.
- SEZEK E. Nur ve UYSAL OĞUZ Ceren (2021). “Bir Çatışmanın Analizi ve Müzakere Süreci: Kolombiya’da FARC Örneği”, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9:1, 185-211.
- THOENE Ulf, ALONSO Roberto García ve BERNAL Camila Andrea Blanco (2020). “Memory and Trauma: Soldier Victims in the Colombian Armed Conflict”, *SAGE Open*, 10:3.
- TILLY Charles (1995). “Contentious Repertoires in Great Britain, 1758-1834”, Traugott, Mark (ed.), *Repertoires and Cycles of Collective Action*, Duke University Press, Durham, 25-42.
- TILLY Charles (2003). *The Politics of Collective Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- UYSAL OĞUZ Ceren ve SEZEK E. Nur. (2021). “İç Çatışma Sonrası Kolombiya’da Barış İnşası Süreci”, *Gazi Akademik Bakış*, 15:29, 337-358.
- VILLAMIZAR Darío (2017). *Las Guerrillas en Colombia: Una Historia desde los Orígenes hasta los Confines*, Debate, Bogotá.
- VILLAMIZAR Darío (2020). “Colombia: 70 Years of Guerrilla Warfare”, Dirk Kruijt, Eduardo Rey Tristán ve Alberto Martín Álvarez (ed.), *Latin American Guerrilla Movements: Origins, Evolution, Outcomes*, Routledge, New York, 168-180.

İnternet Kaynakları

- ALZATE GONZÁLEZ Camilo (2022). “¿Por qué es diferente negociar con el Eln que con las Farc?, *El Espectador*”, <https://www.elespectador.com/colombia-20/paz-y-memoria/proceso-de-paz-con-el-eln-por-que-es-diferente-al-de-las-farc/>, erişim 22.05.2024.
- BBC (2017). “ELN peace talks: What are the challenges?”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-35929399>, erişim 19.05.2024.
- BBC (2017). “Odin Sanchez freed: Colombia’s ELN rebels release key hostage” <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-38846925>, erişim 19.05.2024.
- BBC (2019). “Carro bomba en Colombia: al menos 21 muertos y 68 heridos tras la explosión en la Escuela de Cadetes General Santander”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-46910365>, erişim 17.05.2024.
- BBC (2019). “Atentado en Bogotá: el gobierno de Colombia identifica al presunto autor material del atentado con carro bomba que dejó al menos 21 muertos”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-46911281>, erişim 17.05.2024.
- BBC (2020). “US offers \$5m-reward for Colombian ELN rebel leader”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-54235997>, erişim 20.05.2024.
- BBC (2021). “Colombia: quiénes son y cuánto poder tienen los grupos que se resisten a la paz”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-58757536>, erişim 14.05.2024.
- BBC (2022). “Colombia in new peace talks with leftist ELN rebels”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-63711842>, erişim 16.05.2024.
- BBC (2022). “Cómo es y qué busca el ELN, la guerrilla de Colombia que ahora negocia la paz con el gobierno de Petro”, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-63709744>, erişim 29.05.2024.
- BBC (2023). “Colombian government and dissident rebels agree to ceasefire”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-66861726>, erişim 28.05.2024.
- Caracol (2019). “Aumento de violencia, secuestros y desplazamiento denuncia HRW en Colombia”, <https://caracol.com.co/2024/06/13/habra-seguridad-para-la-cop16-minambiente/> erişim 04.01.2022.
- CNN (2022). “La Colombia que deja Iván Duque: desafíos, fracasos y logros”, <https://cnnespanol.cnn.com/2022/08/06/colombia-deja-ivan-duque-violencia-desafios-logros-orix/> erişim 29.04.2024.
- CNN (2022). “Más del 95% de exguerrilleros de las FARC que se desmovilizaron continúan acogidos a los acuerdos de paz, dice la ONU”, <https://cnnespanol.cnn.com/2022/01/12/exguerrilleros-desmovilizaron-continuan-acogidos-al-acuerdo-paz-colombia-onu-orix/>, erişim 30.04.2024.
- CNN (2023). “Qué es el ELN: ¿quién es su líder, cuántos miembros tiene y qué ha hecho en Colombia?” <https://cnnespanol.cnn.com/2023/08/03/el-n-quien-lider-miembros-colombia-orix/>, erişim 12.04.2024.
- “Council Decision 2019/1341, 9.8.2019”, *Official Journal of the European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019D1341&from=en>, erişim 08.06.2024.
- DNI (Director of National Intelligence) (2024). “NATIONAL LIBERATION ARMY (ELN)”, https://www.dni.gov/nctc/ftos/el_n_fto.html, erişim 04.06.2024.
- DW (2023). “ONU: 355 exguerrilleros FARC asesinados tras firma de paz”, <https://www.dw.com/es/onu-355-exguerrilleros-farc-asesinados-tras-firma-de-paz-en-colombia/a-64316052>, erişim 22.05.2024.
- El Espectador (2023). “Los datos que demuestran que el ELN sí ha reclutado menores de edad en sus filas”, <https://www.elespectador.com/colombia-20/conflicto/reclutamiento-de-ninos-en-eln-serian-1391-casos-que-dijeron-antonio-garcia-y-otty-patino/>, erişim 20.06.2024.
- El País (2023). “El ELN anuncia que abandona el secuestro con fines extorsivos”, <https://elpais.com/america-colombia/2023-12-17/el-eln-anuncia-que-abandona-el-secuestro-con-fines-extorsivos.html>, erişim 23.06.2024.
- El País (2023). “La violencia expulsa a cientos de familias de exguerrilleros de las FARC”, <https://elpais.com/america-colombia/2023-07-04/la-violencia-expulsa-a-cientos-de-familias-de-exguerrilleros-de-las-farc-de-sus-hogares-en-areas-de-proteccion.html>, erişim 17.05.2024.
- El País (2024). “El ELN regresa al secuestro con fines extorsivos”, <https://elpais.com/america-colombia/2024-05-07/el-eln-regresa-al-secuestro-con-fines-extorsivos.html>, erişim 23.05.2024.
- El País (2024). “Los negociadores del Gobierno le piden a Petro que evite el cisma con el ELN que hunde la negociación”, <https://elpais.com/america-colombia/2024-04-27/los-negociadores-del-gobierno-le-piden-a-petro-que-evite-un-cisma-con-el-eln-que-hunda-la-negociacion.html#?rel=mas>, erişim 05.06.2024.
- Insight Crime (2017). “Ejército de Liberación Nacional (ELN)”, <https://insightcrime.org/es/noticias-crimen->

- organizado-colombia/elN-colombia/, erişim 22.05.2024.
- International Crisis Group (2016). “Reassembling Colombia’s Rejected Peace Deal”, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/reassembling-colombia-s-rejected-peace-deal>, erişim 26.09.2024.
- MOULY Cécile ve DELGADO Esperanza Hernández (2020). “Logros, desafíos y lecciones del proceso de paz entre el Gobierno colombiano y el Ejército de Liberación Nacional, 2010-2019”, https://www.researchgate.net/publication/341526208_Logros_desafios_y_lecciones_del_proceso_de_paz_entre_el_Gobierno_colombiano_y_el_Ejercito_de_Liberacion_Nacional_2010-2019 erişim 23.05.2024.
- PAPPIER Juan (2020). “Does the FARC still exist? Challenges in Assessing Colombia’s ‘Post Conflict’ under International Humanitarian Law”, *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2020/10/22/does-farc-still-exist-challenges-assessing-colombias-post-conflict-under>, erişim 25.09.2024.
- Public Safety Canada (2024). “Currently Listed Entities”, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrnt/cntr-trrrsm/lstd-ntts/crrnt-lstd-ntts-en.aspx> erişim 22.06.2024.
- TORRADO Santiago (2023). “Secuestro en Colombia, el regreso del gran trauma nacional”, *El País*, <https://elpais.com/america-colombia/2023-11-14/secuestro-en-colombia-el-regreso-del-gran-trauma-nacional.html#?rel=mas>, erişim 19.05.2024.
- TORRADO Santiago (2024). “Proceso de paz con el ELN: cese al fuego, secuestro, participación de la sociedad civil y las claves de los diálogos con el Gobierno de Gustavo Petro”, *El País*, <https://elpais.com/america-colombia/2024-05-22/proceso-de-paz-con-el-eln-cese-al-fuego-secuestro-participacion-de-la-sociedad-civil-y-las-claves-de-los-dialogos-con-el-gobierno-de-gustavo-petro.html#>, erişim 05.06.2024.
- Verdad Abierta (2016). “¿Cómo llega la guerrilla del Eln a la Mesa de Diálogos?”, <https://verdadabierta.com/como-llega-la-guerrilla-del-eln-a-la-mesa-de-dialogos/> erişim 16.05.2024.

YAZIM KURALLARI

Güvenlik Stratejileri Dergisine gönderilen çalışmalar daha önce yayımlanmamış ve ilgili alana katkı sağlayacak özgün çalışmalar olmalıdır. “Yayın Etiği ve Değerlendirme Süreci”nde yer alan parametreler dışında deskriptif ya da ilgili konuda mükerrer olan çalışmalar değerlendirme safhasına alınmayacaktır. Bilimsel toplantılarda sunulmuş bildiriye dayanan çalışmalar, ilgili bildiri kitabında yayımlanmamış olması ve bu durumun Editörler Kuruluna belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.

Güvenlik Stratejileri Dergisi'nin etik ilkeler ve yayın politikası Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yayın ilkeleri, yazarlar ile ilişkiler ve hakemlerle ilişkiler konularında ayrıntılı bilgiye dergimizin internet sitesindeki ilgili başlıklar altından erişilebilir. Yayımlanmak üzere <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrj> üzerinden Güvenlik Stratejileri Dergisine iletilen makale metinleri, aşağıda belirtilen biçimsel özellikleri haiz ve konu/alan açısından uygun bulunmaları halinde alan uzmanı (en az) iki hakeme gönderilir. Yazarlar, Yayın Kurulu tarafından reddedilen çalışmalarını hakem raporları çerçevesinde gözden geçirerek Güvenlik Stratejileri Dergisi editörlüğüne gönderir. Bu çalışmalardan yeterli değişiklik yapılmadığı tespit edilenler yazarlarına iade edilir ve süreç sona erer. Yeterli değişiklik yapıldığı tespit edilen çalışmalar ise tekrar değerlendirme sürecine alınır. Hakem raporları tavsiye niteliğindedir ve yayın kararı Editör Kurulu tarafından alınır.

Güvenlik Stratejileri Dergisine yabancı dilde makale gönderen yazarlar, çalışmalarını makale yazım dili ana dili olan ve alanında yetkinliği bulunan bir akademisyene/uzmana “son okuma” yaptırıp bunu ibraz etmekle yükümlüdür.

Güvenlik Stratejileri Dergisinde yayımlanan çalışmalarda ifade edilen görüşler yazarların şahsi bilimsel değerlendirme ve görüşleri olup, mensubu oldukları kurum ve kuruluşlar ile derginin yayımcısı olan Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün ve Milli Savunma Üniversitesi'nin kurumsal kimliğini bağlamaz ve bu kurumların görüşü olarak lanse edilemez.

Dergide yayın yapmış tüm yazarlar, Güvenlik Stratejileri Dergisinin doğal hakemleri sayılmaktadır. Yayın Kurulu'nun talebi üzerine yazarlar en az bir defaya mahsus hakemlik yapmakla mükelleftir.

Makale Metin Şekil Esasları

1. Güvenlik Stratejileri Dergisinin yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Almanca ve Fransızca makale ve değerlendirme yazıları da yayımlanabilir. Türkçe makalelerin imla ve noktalamasında Türk Dil Kurumu kurumsal web sayfasında yer alan güncel sözlük ve yazım kuralları esas alınır. Gönderilen makaleler dil ve anlatım açısından bilimsel kıstaslara uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.
2. Gönderilen makale metni (öz, abstract, kaynakça, geniş özet-summary- ve dipnotlar dâhil) asgari 6000, azami 10.000 kelime olmalıdır. Belirtilen sınırların üzerinde veya altında olan çalışmalar değerlendirilmeden yazara iade edilir.
3. Makalelere Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış azami 200 kelimelik öz ve beş anahtar kelime (İngilizce abstract ve keywords) eklenmelidir. Öz, makalenin kaleme alınma amacını, yöntemini, hipotezini/araştırma sorusunu, bulguları ve sonucunu kısaca belirtmelidir. Öz yazımında “bir kısa, iki uzun cümle” prensibine riayet edilmelidir. (Almanca veya Fransızca olarak hazırlanan makalelerde Türkçe ve İngilizce öz/abstract ve anahtar kelime/keywords yanı sıra makalenin yazıldığı dilde de yukarıdaki ilkelerle öz ve anahtar kelime eklenmelidir.) Ayrıca öz ve abstract bölümünün devamında 750-1000 kelime aralığında olacak şekilde İngilizce geniş özete (extended abstract) yer verilmelidir. Geniş özet, öz kısmında yer verilen hususlara ilave olarak vurgulanması gerekli görülen noktaları, tartışmaları ve makalenin genel akışını içermelidir. Türkçe hazırlanan makalelerde söz konusu geniş özet İngilizce; İngilizce hazırlanan makalelerde geniş özet Türkçe yazılmalı; Almanca ve Fransa hazırlanan makalelerde ise geniş özet hem İngilizce hem Türkçe olarak hazırlanmalıdır.
4. Güvenlik Stratejileri Dergisine gönderilen makaleler Microsoft Word programında Times New Roman karakteri kullanılarak 11 punto yazılmalıdır. Dipnotlar ise 9 punto yazılmalıdır. Metnin paragraf özellikleri hizalama iki yana ve satır aralığı 1,5 iken dipnotlarda paragraf özellikleri iki yana hizalı ve 1 satır aralığında olmalıdır. Sayfa numaraları sayfa altında verilmelidir.

5. Yazar adı, İngilizce ve Türkçe olarak yazılan makale başlığının altına yazılmalı; yazarın unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile 9 punto yazılarak belirtilmelidir. Diğer açıklamalar için yapılan dipnotlar metin içinde ve sayfa altında numaralandırılarak verilmelidir. Makalelerde ikili alt başlık sistemi kullanılmalıdır. Alt başlıklar koyu yazılmalı ve (giriş ile sonuç dışında) rakam ile numaralandırılmalıdır.

6. Metnin içindeki alıntılar çift turnak ile gösterilmeli; üç satırı geçen alıntılar yeni bir paragraf olarak, içerden, tek aralık ve iki yana yaslı şeklinde yazılmalıdır. Alıntı içerisindeki alıntılar tek turnak içerisinde gösterilmelidir. Metin içinde vurgulanmak istenen kelimeler koyu veya altı çizili yapılmamalı, çift turnak içerisinde yazılmalıdır.

7. Makalelerin hazırlanmasında kullanılan kaynaklara yapılacak atıflarda aşağıdaki Yazım Kurallarına uyulmalıdır. Bu kurallara riayet etmeyen çalışmalar, doğrudan reddedilecektir.

8. Birden fazla kez aynı kaynağa atıfta bulunulduğunda; ilk atıfta künye tam olarak verilmeli, ikinci atıfta yazarın soyadı ve çalışmanın kısaltılmış başlığı kullanılmalıdır. Birbirini takip eden dipnotlarda aynı kaynağa yapılacak atıflarda ise soyadı ile birlikte “age” kullanılmalıdır. (Yabancı dildeki makalelerde “Ibid.” kullanılmalıdır.)

9. Yazarlar makale başvurusu sırasında aksini belirtmedikleri sürece çalışmaya dair katkı oranları yarı yarıya kabul edilir.

9. Dipnotlarda atıflar şu şekillerde verilmelidir:

9.1. Kitaplara yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, eser adı, (varsa cilt numarası), (varsa çeviren), yayınevi, yayımlandığı yer, yayımlandığı tarih ve sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilmelidir.

1 Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, Free Press, New York, 1964, s. 210.

2 John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, New York, 2008, s. 92.

3 Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

4 Janowitz, *The Professional Soldier*, s. 155.

5 Age, s. 156.

9.2. Makalelere yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, “makale adı” (varsa çeviren), yayımlandığı süreli yayının adı, yayımlandığı yıl, sayı ve cilt numarası, alıntının yapıldığı sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilecektir. Ansiklopedi maddelerine yapılan atıflarda da makalelere atıf şekli kullanılacaktır. Adam Grissom, “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 2006, s. 910. Özlem Durgun ve Mustafa Caner Timur, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2017, s. 119.

Lütfi Sürücü, Fehiman Eminer ve Murat Sağbaş, “The Relationship of Defense Expenditures and Economic Growth Examples of Turkey and China (2000-2020)”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 2022, s. 175.

Dört ve daha fazla yazarlı makalelerde birinci yazardan sonra Gültekin Yıldız vd. şeklinde kısaltma yapılır.

Derleme kitaplar ve bildiri kitaplarında bölüm/makale:

Engin Avcı, “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma”, Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, s. 433.

İnternette Makale:

George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, Temmuz 1947, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.11.2019.

Kaan Kılıç, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

9.3. Tezlere yapılan atıflarda, yayımlanmamış tezlerin başlıkları için italik kullanılmayacaktır. Yazar adı ve soyadı, tezin adı, tezin derecesi, tezin yapıldığı kurum ve enstitü, yapıldığı yer ve tarih, sayfa numarası aşağıdaki şekilde verilecektir.

Barış Ateş, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Değişim: NATO Orduları ve Türk Silahlı Kuvvetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014, s. 84.

10. Ekler yazının sonunda verilmeli ve altında belgenin içeriği ve kaynağına dair kısa bilgi yer almalıdır. Tablo, Grafik ve şekiller, Ekler kısmında verilebileceği gibi metin içerisine de yerleştirilebilir. Metin içerisinde verilmeleri durumunda tablo ve şekiller kendi içinde sıralanarak numaralandırılmalı (Tablo: 1, Şekil: 2 gibi) ve gerek bu numara gerekse tablo veya şeklin içeriğine dair tanıtıcı başlık tablo ve şeklin üst orta kısmında verilmelidir. Tablo, şekil, grafik ve resim için alıntı yapılmış ise mutlaka kaynak belirtilmelidir.

11. Aday makale metinlerinin sonlarında, alfabetik sıraya göre tasniflenmiş kaynakça yer almalıdır. İnternet kaynakları kaynakçanın sonuna eklenmelidir. Kaynakça düzenlenirken yazarın önce soyadı (BÜYÜK HARFLERLE) ve ardından adı yazıldıktan sonra, metin içindeki dipnotlarda yer alan bilgiler aynen aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA ÖRNEĞİ

Metin dosyasında “Kaynakça” başlığı altında eserler Arşiv Kaynakları, Basılı Eserler ve İnternet Kaynakları olmak üzere 3 alt başlığa ayrılmalıdır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları (Varsa)

İlgili arşivin kendi atf kuralları dikkate alınmalıdır.

Kitap

YILDIZ Gültekin (2021). *Osmanlı Devleti'nde Askeri İstihbarat*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

SHELLING Thomas C. (2008). *Arms and Influence*, Yale University Press, Revised edition, New Haven.

YILDIZ Gültekin (ed.) (2017). *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792 – 1918*, Timaş Yayınları, İstanbul.

MEARSHEIMER John J. ve WALT Stephen M. (2008). *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, New York.

SCHMITT Carl (2018). *Kara ve Deniz* (Çev. Gültekin Yıldız), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul.

Kitap Bölümü

İNALCIK Halil (2002). “Barbaros’tan İnebahtı (Leponto)’ya Akdeniz”, Bülent Arı (ed.), *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 141-154.

BALZACQ Thierry ve DOMBROWSKI Peter J. (2019). “Introduction Comparing Grand Strategies in the Modern World”, Thierry Balzacq, Peter J Dombrowski ve Simon Reich (eds.), *Comparative Grand Strategy: A Framework and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2019. 1-21.

Makale

GRISSOM Adam (2006). “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 905-934.

ARQUILLA John ve FREDRICKSEN Hal (1995). “Graphing’ an Optimal Grand Strategy”, *Military Operations Research*, 1:3, 3-17.

KALELİOĞLU Uğur Berk (2022). “Alman Askeri Sosyolojisi: Gelişim, Kurumsallaşma ve Sınırlılıklar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 201-224.

Tez

ATEŞ Barış (2014). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Değişim: NATO Orduları ve Türk Silahlı Kuvvetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

KİBAROĞLU Mustafa (1996). The Nuclear Non-Proliferation Regime at The Crossroads: Strengthening or Uncertainty, *Doktora Tezi*, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

İnternet

KENNAN George F. (1947). “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.10.2023.

CHARAP Samuel ve PRIEBE Miranda. “Avoiding a Long War: U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict”, *RAND Report*, Ocak 2023, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA2500/PEA2510-1/RAND_PEA2510-1.pdf, erişim 21.10.2023.

KILIÇ Kaan. “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasrastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

SUBMISSION GUIDELINES

Articles submitted to the *Güvenlik Stratejileri Dergisi* shall not be previously published and shall be authentic in a way that it will contribute to literature of the relevant field. Articles, which are descriptive, expect for the stated parameters in the “Publication Ethics and Evaluation Process” or which are repetitive in their field, will not be taken into evaluation. Articles based on presentations submitted in scientific meetings may be accepted for evaluation, provided that they have not been published in the proceedings of the meetings and that the authors inform the editors so.

The ethical principles and publication policy of the *Güvenlik Stratejileri Dergisi* have been prepared in accordance with the guidelines and policies published by the Committee on Publication Ethics (COPE). Detailed information on publication principles, relations with authors and relations with referees can be found under the relevant sections on the website of our journal.

If the articles submitted via <https://dergipark.org.tr/en/pub/guvenlikstrj> comply with the formatting principles presented below and is found to eligible in terms of subject/field, they are assigned to (at least two) referees who are experts in the field for review and evaluation. The authors may re-submit their articles, which are rejected by the Publication Committee, after they revise their work in accordance with the reports of reviewers. If the article is considered to be ill-revised, it is rejected and the process is over. If the article is considered to be revised properly, it is taken as a newly submitted article into the reviewing process. The reports of the referees are of advisory nature and the decision to publish is taken by the Editorial Board.

Authors, who send articles in a foreign language to the Journal, are obliged to get their work proof-read by a native speaker academic who is considered as an expert on their field and to provide an evidence of this proof-reading.

Opinions expressed in the articles published in the Journal are the personal scientific evaluations of the authors and are not, in any way, the institutional views or opinions of their own organizations/institutes or of the Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute or the Turkish National Defence University. The authors whose articles have been published in the *Güvenlik Stratejileri Dergisi* are considered as natural peer-reviewers of the Journal and they are obliged to perform a peer-review at least once upon the request of the Editors.

Formatting Principles for Articles

1. The publication language of *JGüvenlik Stratejileri Dergisi* is Turkish. However, articles written in English, German, and French may also be published. The texts submitted shall be clear and understandable and be in line with scientific criteria in terms of language and expression.
2. The article submitted shall have minimum of 6000 words and maximum of 10,000 words including abstract, summary, bibliography, and footnotes. The articles which are below the minimum or above the maximum counts of words are returned to the authors without being evaluated.
3. The articles shall be submitted with the abstract no longer than 200 words and five keywords. The abstract shall include purpose, method, hypothesis/question, and findings of the article and present the conclusion reached in the article shortly. While writing the abstract, the author shall comply to the rule of “one short and two long sentences”. (In the articles written in German or French, abstracts and keywords in Turkish and English shall be added, as well as the abstract and keywords in the original language of the article.) The article shall also have a summary 750-1000 words at the end of the text. The summary shall include the points and arguments, which are considered to emphasize and the general outline of the article, in addition to the points pointed out in the abstract. In the articles written in Turkish, the aforementioned extensive summary shall be in English. For articles written in English, extensive summary shall be written in Turkish. The articles written in German or France, the extensive summary shall be written in both English and Turkish.

4. Articles submitted to the JGüvenlik Stratejileri Dergisi shall be written using the program Microsoft Word in 11 font size in the text and 9 font size in the footnotes. Paragraph properties of the text shall be aligned and line spacing of 1.5 line and paragraph properties of the footnotes shall be aligned and line spacing of 1 line. The page numbers shall be at the bottom of the page.

5. Name of the author shall be placed under the title of the article; their title, place of duty and e-mail address shall be indicated in the footnote with (*) in 9 font size. Footnotes for other explanations shall be provided in numbers at the bottom of the page. The article shall have two-level subheadings and these subheadings shall be written bold and numbered (except for introduction and conclusion).

6. Citations in the text shall be shown with double quotes (“...”) and citations with more than three lines shall be written as a new paragraph as an inward, single spaced and aligned paragraph. Citations within citations shall be shown with a single quote (‘...’). The words to be emphasized within the text shall not be written in bold or underlined but shall be written with double quotes (“...”).

7. The citations shall be made according to guidelines presented below. Articles, which do not comply with these guidelines, will be rejected directly.

8. Multiple references for the same publication shall be made by fully complying the guidelines below in the first reference and then by using the surname and the shortened name of the study. For multiple references in subsequent footnotes, the phrase “ibid” shall be used.

9. The citations in the shall be written as follows:

9.1. Books: name and surname of the author, name of the book, (volume number, if any), (translator, if any), publishing house, place of publication, date of publication, and page number shall be given in order in accordance with the following examples.

1 Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, Free Press, New York, 1964, p. 210.

2 John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, 1st edition, New York, 2008, p. 92.

3 Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala et al., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, p. 79.

4 Janowitz, *The Professional Soldier*, p. 155.

5 Ibid, p. 156.

9.2. Articles: name and surname of the author, “name of the article” (translator, if any), name of the periodical, date of publication, number and volume, page number of the reference shall be given in order in accordance with the following examples. For the reference to the encyclopedia articles, same rules apply.

Adam Grissom, “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 2006, p. 910.

Özlem Durgun and Mustafa Caner Timur, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 2017, p. 119.

Lütfi Sürücü, Fehiman Eminer and Murat Sağbaş, “The Relationship of Defense Expenditures and Economic Growth Examples of Turkey and China (2000-2020)”, *Journal of Security Strategies*, 18:41, 2022, p. 175.

In the articles with four or more authors, the names are abbreviated after the first author, as “Gültekin Yıldız et al.”.

9.3. Chapters/articles in edited books and proceedings books:

Engin Avcı, “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma”, Gökhan Sarı & Cenker Korhan Demir (eds.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, s. 433.

9.4. Online articles:

George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, July 1947, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, accessed 21.11.2019.

Kaan Kılıç, “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, accessed 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, accessed 10.05.2022.

9.5. Theses/dissertations: no italics shall be used for the titles of the unpublished theses/dissertations. Name and surname of the author, title of the thesis/dissertation, degree of the thesis/dissertation, institution or institute to which it was submitted, place and date, page number shall be given in accordance with the following example.

Tolga Öz, Reverse Logistics and Applications in the Defense Industry, *Unpublished Master's Thesis*, Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey, 2007, p.60.

10. Attachments shall be presented at the end of the text and brief information as to the content and source of the document shall be presented at the bottom of it. Tables and figures (including graphics) may be presented within the text of the article as well as in the attachments. If they are to be presented within the text of article, tables, figures, and graphics shall be numbered in their own order (such as Table 1, Figure 2, etc). The number of the table or figure and the introductory title regarding the content of it shall be given at the bottom of the table or figure centered. If citations are made for tables, figures, graphics and pictures, the sources of the citations shall be given with a footnote.

11. Resources shall be sorted alphabetically in a bibliography at the end of the article. Internet sources shall be added at the end of the bibliography. The entries of the bibliography shall be written by putting the surname of the author first (IN CAPITAL LETTERS) and then name of the author; then all the other information of the sources shall be included as done in the references.

REFERENCES SAMPLE:

REFERENCES

Archival Sources (If available)

The referencing rules of the relevant archive should be taken into account.

Published Works

Book

YILDIZ Gültekin (2021). *Osmanlı Devleti'nde Askeri İstihbarat*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

SCHELLING Thomas C. (2008). *Arms and Influence*, Yale University Press, Revised edition, New Haven.

YILDIZ Gültekin (ed.) (2017). *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792 – 1918*, Timaş Yayınları, İstanbul.

MEARSHEIMER John J. and WALT Stephen M. (2008). *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult, New York.

SCHMITT Carl (2018). *Kara ve Deniz*, (trans. Gültekin Yıldız), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul.

Book Chapter

İNALCIK Halil (2002). “Barbaros’tan İnebahtı (Leponto)’ya Akdeniz”, Bülent Arı (ed.), *Türk Denizcilik Tarihi*, T.C. Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 141-154.

BALZACQ Thierry and DOMBROWSKI Peter J. (2019). “Introduction Comparing Grand Strategies in the Modern World”, Thierry Balzacq, Peter J Dombrowski ve Simon Reich (eds.), *Comparative Grand Strategy: A Framework and Cases*, Oxford University Press, Oxford, 2019. 1-21.

Article

GRISSOM Adam (2006). “The Future of Military Innovation Studies”, *Journal of Strategic Studies*, 29:5, 905-934.

ARQUILLA John ve FREDRICKSEN Hal (1995). “Graphing’ an Optimal Grand Strategy”, *Military Operations Research*, 1:3, 3-17.

KALELİOĞLU Uğur Berk (2022). “Alman Askeri Sosyolojisi: Gelişim, Kurumsallaşma ve Sınırlılıklar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18:41, 201-224.

Doctoral Dissertation/Master’s Thesis

ATEŞ Barış (2014). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Değişim: NATO Orduları ve Türk Silahlı Kuvvetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Doctoral Dissertation*, Gazi Üniversitesi, Ankara.

KİBAROĞLU Mustafa (1996). The Nuclear Non-Proliferation Regime at The Crossroads: Strengthening or Uncertainty, *Doctoral Dissertation*, Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Web Page

KENNAN George F. (1947). “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct>, erişim 21.10.2023.

CHARAP Samuel ve PRIEBE Miranda. “Avoiding a Long War: U.S. Policy and the Trajectory of the Russia-Ukraine Conflict”, *RAND Report*, Ocak 2023, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA2500/PEA2510-1/RAND_PEA2510-1.pdf, erişim 21.10.2023.

KILIÇ Kaan. “Türk Hava Sanayinin Gelişiminde Polonyalıların Etkisi”, <https://savasarastirmalari.com/turk-hava-sanayinin-gelisiminde-polonyanin-etkisi/>, erişim 21.05.2022.

“War in Ukraine”, www.internetkaynak.com, erişim 10.05.2022.

